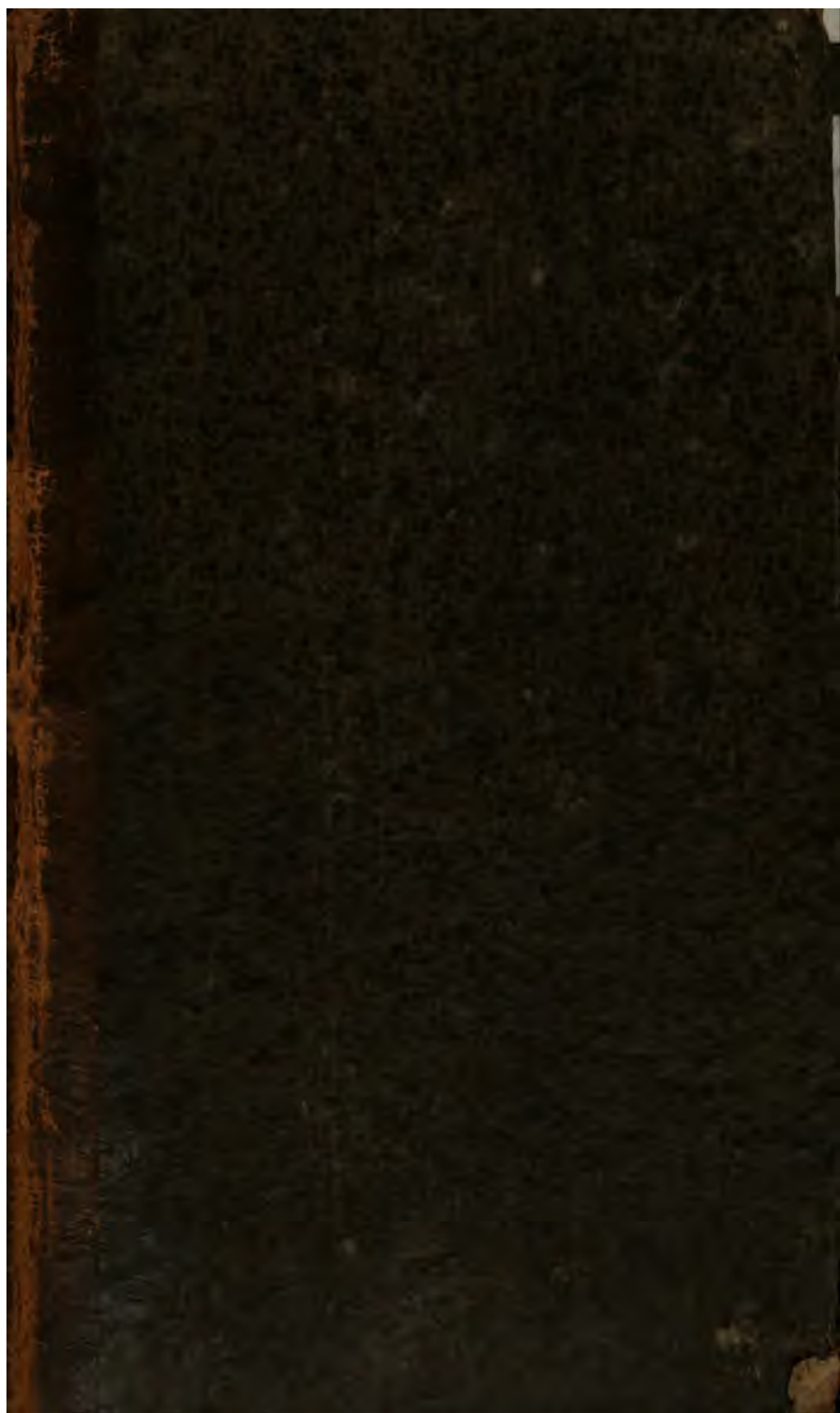
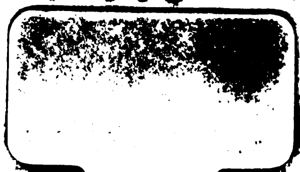

Norris

JOH. FRID. STAPFERI

V. D. M. Helv. Bern.

INSTITUTIONES THEOLOGIÆ POLEMICÆ UNIVERSÆ,

Ordine Scientifico dispositæ.

Tom. I.

EDITIO IV.

TIGURI,
APUD HEIDEGGERUM ET SOCIOS.
MDCCLVII.

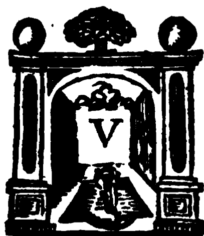

BODLEIAN LIBR
25
JAN
1928
OXFORD

VIRO
MAGNIFICO, GENEROSISSIMO, SPECTATISSIMO
Stemmatis, Dignitatis, Virtutis ac Sapientiæ Laude Conſpicuo,

D. ROD. EMANUELI FRISCHING,

Domino in Rumlingen,
Illuſtris & Præpotentis Reip. Bernenſ. CURIÆ Supremæ Aſſeſſori Ducentumviro:
SUO LITTERARUMQUE PATRONO
S. P. D.
JOH. FRID. STAPFER.

AMPLISSIME VIR,
Patrone Honorande!

Ererer Auguſtum Nomen TUUM exiguo huic opuſculo præfigere, niſi Argumenti, quod in eo continetur, Dignitas, TUA, qua

me dignaris, Benevolentia, insignis TUUS Literarum tam Sacrarum quam profanarum, omnisque Veritatis, Amor, fiduciam mihi fecerent, non ægre TE laturum, si oblatam hanc, publice TE honorandi, occasionem non prætermittam.

Ignoscas temeritatem homini Reverentiæ suæ testandæ cupidissimo. Dignitas quidem TUA & Virtus aliud poscere monumentum videtur; sed nihil majus à me exspectari potest, quam ut animi mei erga TE Devotionem statuæ omnium oculis expositæ inscriberem. Accipe ergo, qua soles Bonitate,

hoc

hoc ſummæ obſervantiæ Pignus atque Teſſeram,

Si majori TIBI moleſtus eſſe vellem Epiſtolâ, addere poſſem, quæ Litteris ejusmodi dedicatoriis addi ſolent; non TUAS modo, ſed Illuſtrium etiam MAJORUM TUORUM extollerem Laudes; QUOS in ſummo præpotentis Reipublicæ noſtræ Dignitatis gradu fuiſſe conſtitutos, in Deum & Patriam, in Religionem, in Rempublicam Litterariam, in Eccleſiam denique, pientiſſimos; Toga ſagoque inclytos; Domi fortunatos; in Publico felices; Juſtitiæ Præſides; Libertatis Vindices extitiſſe,

 tiſſe,

tiſſe, nec quenquam inter Noſtrates, nec Exteros latet. ILLORUM veſtigia preſſo TE pede ſequi, nemo eſt qui neſciat.

Supremum Numen pro Gloria, pro Felicitate, pro diuturna TUA Incolumitate, ſubmiſſe precor. Vale VIR AMPLISSIME, & propenſa TUA Voluntate me dignari pergas humillime rogo. Dabam Bernæ XI. Calend. Julij. MDCCXLIII.

PRÆ-

PRÆFATIO.

DUo jam Lustra, & quod excedit, elapsa sunt, ex quo Tractatum sub Libelli Academici forma edidi, in quo ostendi, quanam ratione in Controversiis Theologicis Adversariorum Systemata disponenda sint, ut felici cum successu illa adgredi, atque Doctrinæ illorum fundamenta convellere queamus. Unde id præcipue agendum esse monstravi, ut *præcipua* cujusque *Sectæ Hypothesis* sive *primarius Error*, quem πρῶτον ψεῦδος Theologi appellare solent, ante omnia detegatur, reliquique Errores, quomodo inde fluant, atque cum fundamento connexi sint, integrumque aliquod falsæ Religionis Systema conficiant, ostendatur.

Breve tunc temporis JUDAISMI, PAPISMI, SOCINIANISMI, ARMINIANISMI & ANABAPTISMI hac methodo compositum Systema exhibui. JUDAISMI hanc *præcipuam hypothesin* sive primarium Errorem esse monstravi; *Quod Legem justitiæ ignorantes, propriæ justitiæ ex Fœdere carnali erigendæ opinione imbuti sint.* PAPISMI vero totius Fundamentum *Papæ Suprematum esse*, sive *Dependentiam ab ipso in Articulis creden-*

dis & faciendis, *tanquam infallibili Ecclesiæ Capite & Domino*, ostendi. SOCINIANORUM vero πρῶτον ψεῦδος hoc esse, & id illos præcipue agere demonstravi, ut evincant, *Hominem per Religionem illam communem, quæ in naturali hominis, ut Creaturæ, ad Deum Creatorem & Conservatorem Relatione fundata est, salvari posse, in qua Religione Revelationi divinæ id solum debeatur, quod Christus hanc promissionem primus attulerit.* REMONSTRANTIUM vero Errores inde ortum suum ducere dixi: *Quod Homini tribuant naturales obediendi Evangelio vires, ut, si non cum Pelagianis, saltem cum Semi-Pelagianis faciant, hoc est, si non integras vires statuant, quales in statu integritatis fuerunt, tamen contendant, illas, licet ægras, ad Gratiam oblatam tamen recipiendam sufficientes esse.* Totum vero ANABAPTISTARUM Systema si consideretur, hanc *Primariam* illorum *Hypothesin* esse apparere: *Quod perfectum Ecclesiæ in his Terris statum, communionemque Sanctorum peccatis expertem dari existiment.* Reliqui vero cujusvis Systematis errores quomodò cum primariis hisce cohæreant, atque ad illos stabiliendos faciant, singillatim ostendi Hujus methodi simul insignem monstravi usum; dum hoc modo non solum cujusvis Erroris vera ratio atque scopus perspici, sed si hac ratione disponatur hostilis acies, eo

faci-

facilius etiam atque felicius ea debellari, totiusque ædificii fundamentum minori Labore subrui possit. Longius vero in tractatu illo nondum progressus sum, sed in adornandis Adversariorum horum Systematibus substiti.

Methodus hæc cum maxime probaretur Viris Eruditis, ad quorum manus hæc Dissertatio mea pervenit, non modo cætera reliquorum Hæreticorum atque Incredulorum Capita etiam addenda esse censui, sed *integrum universæ Theologiæ Polemicæ Systema*, omnibus ad Elenchum necessariis partibus instructum formavi. Hic vero præcipuus in eo componendo fuit finis, ut modus tuendi Veritatem, Hostesque veræ Religionis debellandi Genio Sæculi nostri, ac modernæ *Civitatem Dei* impugnandi rationi accommodatus esset. Non solum enim *Civitatis Dei* diversis temporibus diversa facies est, sed & Hostium illius ingens varietas, magna eam adgrediendi & impugnandi diversitas. Uti autem successu temporis alio ac alio modo Urbes atque Castella muniri solent, prout scilicet alia illa oppugnandi ratio obtinet, ita etiam munimenta, mox hac mox alia ratione exstructa, hostibus opponi solent. Eadem quoque *Civitatis Dei* sive *Ecclesiæ* ratio est, ut Veritatis Hostes non una omni tem-

pore

pore ratione *eam* adgrediantur. Unde *eam* muniendi modus ſubinde mutandus, munimenta ejus mox hac mox alia forma extruenda ſunt.

Licet ergo à Viris, de *Sancta* hac *Civitate* ac Veritate, quæ ſecundum Pietatem eſt, defendenda meritiſſimis, fortiſſima jamjam juratis Eccleſiæ Hoſtibus oppoſita ſint munimenta, (habemus enim Viros Celeberrimos, qui *Theologiæ Polemicæ* elaborandæ operam navarunt, meo Encomio ſuperiores, habemus HOORNBECKIOS, TURRETINOS, SPANHEMIOS, BUDDEOS, LANGIOS, WALCHIOS, aliosque multos,) minime tamen inde ſequitur, prout varii variis temporibus varie Veritatem impugnarunt, eam non alia etiam ac alia ratione defendendam eſſe, prout ſcilicet neceſſitas & Hoſtium varia molimina id requirunt.

Obſervandum inſuper omnes fere Theologos, qui hactenus Theologias Polemicas ediderunt, Adverſarios ſuos nonniſi ut *Opponentes* conſideraſſe, & id ſolum incumbere ſibi putaſſe, ut ad illorum difficultates reſponderent. Si vero Adverſariis hoc quoque largiendum ſit, ut *Reſpondentium* vicibus & ipſi fungantur, nosque illorum adgrediamur hypotheſes, ita comparatum eſſe

debet

debet *Systema Polemicum*, ut in eo non modo Objectiones solvantur, sed in quo simul ostendatur, qualis sit hostilis Acies? Quænam primaria illorum sint munimenta? Quænam inprimis illorum Hypotheses refutandæ, quibus eversis totum subruatur ædificium?

Neque, quantum scio, tale reperitur Controversiarum Theologicarum Systema, ubi per omnia Hæresium & Incredulorum Capita, præcipua invenias requisita, quæ, ad *Controversias recte intelligendas & refutandas*, necessaria sunt: Ubi simul Adversariorum Hypotheses omnes *in Systema* prius redactæ; Ubi *Error primarius* detectus, reliquique quomodo inde fluant & ad huncce tuendum faciant, ostensum. Ubi *Caussa, Occasio & Fontes Erroris* indicati. Ubi *Primariæ* Adversariorum *Hypotheseos falsitas* ex certis principiis, in refutatione, ante omnia demonstrata. Ubi ex iisdem Principiis *objectiones solutæ sunt*. In id propterea fuimus intenti, ut tale in Ecclesiæ, & Studiosorum Theologiæ præcipue, usum componeremus Systema Elencticum, cui nullum ex præcipuis hisce requisitis deesset.

Primus nunc Systematis hujus Tomus prodit nonnisi QUINQUE CAPITA PRÆLIMI-

LIMINARIA continens (Totum enim Opus Viginti absolvitur Capitibus); *Primum* Tomi hujus *Caput* de vera Systematis Theologiæ Polemicæ, ejusdemque studii ratione agit, quod necessario præmittendum erat, ut qualis totius Operis forma sit, aliquo modo inde intelligi posset; & ut ab initio statim pateat, quænam Theologiæ Elencticæ primaria sint requisita.

Et cum maxima in tractandis Controversiis Theologicis Prudentia opus sit, si Scientiæ hujus finem, qui Veritatis salutaris defensio, Errantiumque convictio est, consequi velimus, de *Cautelis* in hoc Scientiarum genere adhibendis *Capite secundo* agendum fuit.

Licet Scopus non fuerit Theologiam Dogmaticam tradere, præcipua tamen veræ Religionis Dogmata, ab Inimicis maxime oppugnata, ex Principiis suis fuere demonstranda, ut in Capitibus deinde Elencticis haberemus fundamentum, indubia certaque Principia, ex quibus hypotheseos Adversariorum falsitas demonstrari posset. Unde *Capite tertio* præcipua Religionis Christianæ purioris Dogmata in Nexu suo exhibuimus. De Capite autem hoc tenendum a. quod in primis ejus Sectionibus, quæ Theologiam Naturalem spectant, *Wolfiana* secuti simus

Prin-

Principia, Theodicæamque Leibnitianam, β. Quod cum brevitati ſtudendum fuerit, neque ſcopus noſter primarius ſit, integrum aliquod Theologiæ Theticæ Syſtema tradere, ſed nonniſi Polemicam tractare, non ea ibi inveniri, quæ levioris ſunt momenti, & in conſummato aliquo Dogmatum Chriſtianorum Syſtemate doceri ſolent; Quamvis etiam hic nihil plane omiſſum ſit, quod ad ſanctæ Religionis noſtræ Eſſentiam atque Centrum pertinet. γ. Unde in id præcipue fui intentus, ut Articulos controverſos, tum eos, qui ab Incredulis, tum eos, qui ab Hæreticis ſummis viribus oppugnantur, in maxima luce ponerem, eosque accurate demonſtrarem. δ. Ne tamen Veritatum Nexui aliquid deeſſet, reliqua minus controverſa connexui, & ceu Corollaria ex demonſtratis deduxi, eaque de quibus nulla Lis eſt ceu Lemmata aſſumſi; ut non omnes & ſingulas poſitiones ſeorſim juxta Regulas Logicas demonſtraverim (Id enim ſi feciſſem Libri moli multum acceſſiſſet), ſed eas quæ fini meo inſervientes in Controverſiis neceſſariæ ſunt, ε. Nimis etiam crebram & inutilem præcedentium paragraphorum repetitionem & citationem ſtudio evitavi, ne Lectori nauſeam crearem, ipſique moleſtus fierem. ς. Nec in omnibus acceptum vulgo Theologis ordinem ſecutus ſum, ſed eum, qui maxime

natu-

naturalis mihi videbatur, & quem ipsa mihi dictitabat ratiocinatio. ζ. Cæterum id maxime in toto Capite egi, ut Veritatum Theologicarum Θεοπνευστίαν ostenderem, earumque tam possibilitatem, quam certitudinem demonstrarem, Religionem etiam Christianam totam rationalem exhiberem, ab injuriis eam vindicarem, omnium Conscientiis commendarem, veram illius formam, decus & præstantiam perspiciendam darem, ejus cum divinis Perfectionibus ac Rationis Principiis convenientiam indicarem; Ut illa sapientissima, Dei Majestate dignissima, humanæ Naturæ convenientissima deprehendatur. Ut hæc tandem in cujusvis Conscientia resultet Conclusio: *Aut nulla Religio vera est, aut Religio Christiana purior vera est. Atqui per demonstrata datur Religio. E. hæc vera est.*

Et cum in Theologia Polemica non omnes Veritates, sed eæ solum, quæ ad Salutem æternam cognitu necessariæ sunt, contra Adversariorum Objectiones vindicandæ sint, hinc nobis constare debet, quinam illi Articuli sint, quorum defensio in Theologia Polemica suscipienda, ut inde etiam cujusvis Dogmatis & Erroris momentum intelligatur; Propterea *Caput quartum* veram Articulorum fidei fundamentalium notionem, illorumque

vera

vera Criteria tradit, falsaque rejicit, modumque ostendit, quo Systema Articulorum fundamentalium componi possit.

Illi, contra quos in Theologia Polemica Veritas salutaris defendenda est, sunt vel *Increduli*, vel *Infideles*, vel *Hæretici*, inde ut sciamus, quinam sint qui hoc mereantur nomen, & contra quos disputandum sit, etiam necessum fuit, ut de Hæresi, & cum Hæreticis agendi modo, nec non de Tolerantia etiam erga Schismaticos agamus, quod *Caput quintum* efficit.

Hisce *primus* hic *Tomus* absolvitur, quem quatuor adhuc sequentur, in quibus ad ipsum Veritatis Hostium Elenchum accedi tur. Quæ ordinem spectant, quo unum Caput alterum excipit, de eo primum Tomi hujus Caput agit; quæ non repetimus; sed id solum hic monemus, nos ita disposuisse Adversariorum Aciem, ut ab Erroribus generalissimis, quales Atheorum sunt, procedamus ad specialiores. Ab iis, qui Religionis Principia, vel omnia, vel plura, vel pauciora negant, ad eos, qui Principiata inficiantur. Qualis scilicet nexus est inter Principia & Principiata, talis etiam inter singulas Hæreses institui potest ordo. Dantur nempe tales Adversarii, qui duo Theologiæ

Principia generaliora Rationis & Revelationis rejiciunt. Dantur, qui nonnisi principium Revelationis in dubium vocant. Dantur denique alii, qui principiata solum agnoscere nolunt, eaque vel magis, vel minus à fundamento remota. Et ita talis instituitur Hæresium nexus, ut pro momenti sui gradu seinvicem sequantur. Gravitas autem, sive momentum Erroris dependet à momento Articuli fundamentalis, cui oppositus est. Unde ea, in refutatione Incredulorum & Hæreticorum, ordinis ratio habenda est, quo ipsi fundamentales Articuli ordine maxime naturali seinvicem sequuntur.

Quilibet vero Religionis nostræ Adversarii seorsim in singulis Capitibus ita tractantur & refutantur, ut vera *Doctrinæ* illorum, atque *Systematis* inquiratur *natura & forma*, in plurimis ostendatur *Caussa*, ut & *Occasio*, in omnibus vero *Hypothesis primaria*, sive πρῶτον ψεῦδος. Systema dein Errorum illorum ita cum Hypothesi primaria connectitur, ut vera illius ratio pateat, & quo omnia in toto vel Incredulorum vel Hæreticorum quorumlibet Systemate tendant facile perspiciatur; Eum in finem, ut illud rectius intelligatur, & minori negotio etiam illius fundamenta everti possint.

Refuta-

Refutatio ita comparata est, ut *primo* Propositiones generales, quæ arcem rei petunt, contra Hypothesin primariam & Errores cum illa connexos demonstrentur, ut fundamenta & subruantur & evertantur; *secundo* Objectiones præcipuæ ex certis & indubiis Principiis à nobis stabilitis solvantur.

Cæterum, quantum licuit, facilem me Adversariis meis præbui, nihil ipsis imputando, nisi quod in ipsis illorum verbis clarissime continetur; Concedendo aut quæ nullius sunt momenti, aut quæ cum Veritate conciliari possunt; Difficultates illorum cum omni robore & nervo suo proponendo, neque quidquam, quod ad illorum caussam tuendam facit, reticendo; Modeste denique in omnibus cum ipsis agendo.

Præcipua mihi Cura fuit, ut Opus quoddam continuum, perspicuum & succi plenum pararem; Ut non Controversias solum enumerem, sed ut rationes etiam in omnibus intelligantur. Quanam vero felicitate in difficili hoc & spinoso negotio versatus sim, viderint quibus hæc cognoscendi Jus & Potestas est. Si vero in re tam ardua & difficili peccavi, Viri boni & eruditi faciles erunt ad veniam mihi dandum; Neque si de Errore per humanæ Naturæ fragilitatem

& inſcitiam meam commiſſo monitus fuero, pertinaciter eum defendam, ſed reluctantem me erraſſe facillime confitebor.

Ut Præfationi modus ſtatuatur, multa enim, quæ adhuc addi poſſent, non deſunt, unum hoc moneo, multa me, quæ apud celeberrimos ſæculi noſtri tam Theologos, quam Philoſophos legi, ad rem meam facientia in uſus meos convertiſſe; Ut quæcunque in hoc Libro non bene dicta ſunt, cuncta mea ſint; quæ vero bona, ex alio mihi venerint fonte. Scribebam Bernæ Helvet. X. Calend. Julii MDCCXLIII.

IN-

INDEX

Eorum, quæ hoc Opere comprehenduntur.

TOMUS PRIMUS.

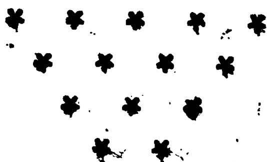
Sectio

TOMUS SECUNDUS.

TOMUS TERTIUS.

TOMUS QUARTUS.

TOMUS QUINTUS.

Brevis

Brevis Capitis tertii Schematismus.

SECTIO I. Hujus Capitis de Divina Existentia. II. De Attributis ab hac Existentia pendentibus. III. De Attributis ab Intellectu divino pendentibus. IV. De Voluntate & Potentia Dei.

SECTIO V. Doctrinam de Decretis Dei in Genere tradit, & contra varias, quas Veritatis Hostes contra illam movent, difficultates vindicat.

SECTIO VI. Adstruit divinam Sapientiam, Bonitatem, Sanctitatem, Justitiam, reliquasque divinas Perfectiones; Præprimis vero *Justitiam punitivam Deo essentialem* esse prolixe demonstratur; cum in hoc totius Doctrinæ Christianæ cardo versetur, & sine hoc Attributo divino Revelationis nec Necessitas nec Veritas probari possit. *Pœnæ Peccati* hic simul genuina traditur notio, illamque nonnisi effectum Physicum ex malo morali naturali & necessario Nexu fluentem esse ostenditur, neque aliter quam per miraculum tolli posse probatur.

SECTIO VII. Agit de Creatione *Mundi* tum *Corporei* tum *Spiritualis*; Ubi *Immortalitas Animæ* tam ex ejus Natura, quam præcipue *ex Fine* Existentiæ illius & *Gloria* Creatoris demonstratur. Porro *Providentia* divina in Regimine Mun-

di tam Spiritualis quam Corporalis, contra omnes Carnis murmurationes adstruitur.

SECTIO VIII. Agit de Hominis, ceu Creaturæ, *Dependentia* à Deo Creatore & Conservatore ut *Religionis fundamento*, ubi genuina Religionis notio traditur.

SECTIO IX. Ostendit, quomodo *primus Hominis Status* Naturalis comparatus fuerit; & quidem ex ipsis Rationis Principiis, cum hactenus nec Revelationis Necessitas nec ejus Veritas demonstrari potuerit.

SECTIONE X. Per Experientiam universalem & ad cujusvis Conscientiam Provocationem assumitur, *Homines* omnes, quotquot nunc existunt, *esse transgressores Religionis naturalis & Juris Naturæ*, adeoque per Libertatis abusum peccato obnoxios factos; Ubi id, quod ex Peccato necessario sequitur, à priori demonstratur, & ita fundamentum ad demonstrationem Necessitatis Revelationis ponitur.

SECTIONE XI. Ex præcedentibus demonstratur *Hominis impotentia* ad se ex infinito malo status moraliter imperfecti & miseri liberandum, & pristino statui moraliter perfecto restituendum. Ubi simul *absoluta Satisfactionis necessitas* demonstratur, quæ est Compensatio dissensus per Legis Violationem introducti.

Cum à parte hominis per demonstrata impossibile sit, ut Compensationem æquivalentem Dissensus per Legis Violationem introducti præstare, seque à malo, quod per Libertatis abusum sibi accersivit, liberare, atque pristino perfectio-

fectionis statui se restituere possit, illa vero Compensatio sit absolute necessaria & indispensabilis, & id quod ad hoc requiritur, juxta demonstrata, Vires Intellectus finiti excedat; Hinc

SECTIONE XII. *Revelationis Necessitas* demonstranda fuit. Simul etiam tam Medii Liberationis requisita generalia, quam veræ Revelationis Criteria à priori eliciuntur.

SECTIONE XIII. Disquiritur de Libro, in quo vera de Medio Liberationis Revelatio continetur. SACRAM SCRIPTURAM vero præ omnibus fictitiis Revelationibus hoc Charactere tanquam divinam se commendare demonstratur; Quod cum requisitis illis, quæ ex ipsis Rationis Principiis demonstrata fuere, optime convenit, dum illa Homini Peccatori tale ostendit Salutis Medium, quod nulla unquam Ratio humana viribus suis assequi, aut per se intelligere potuisset, quod tamen homini scitu maxime necessarium est, maximumque Mysterium. Quod omnia Divina Attributa quammaxime illustrat & ad Perfectionem totius Universi & pulchritudinem Civitatis Dei tendit, Sapientiæque Divinæ longe convenientissimum est, & Dissensum per Legis Violationem ortum, pœnamque infinitam ex malo morali orientem exacte compensat, & Vires Universi omniumque Creaturarum excedit, ab ipso Deo institutum, ad quod amplectendum homo sponte determinari debet, in quo tamen homini multa sunt imperscrutabilia. Cum vero per ante demonstrata talis Revelatio, quæ tale Medium patefacit, pro divina habenda sit, Conclusio infertur, S. Scripturam hanc divinam Revelationem continere.

Cum

Cum per Revelationem Medii Liberationis nova hominis à Deo oritur *Dependentia* ceu Salvatore Benignissimo, novaque propterea *Obligatio*, hinc præter *Religionem Naturalem* (de qua Sect. VIII.) adhuc *Revelata* accedit, cujus vera Notio atque Criteria traduntur, illamque Naturalem non tollere, sed potius ambas has simul sumtas Religionem Peccatoris constituere, ostenditur SECTIONE XIV.

Ex iis, quæ de Medii Liberationis, quod Revelationis finis est, Requisitis demonstrata fuere (SECTIONE XII.), nunc SECTIONE XV. ostenditur, qualis Liberatoris Persona, qualesque ejus *Proprietates* esse debeant; atque ad Jesu Christi Personam applicantur, quæ a Priori fuere elicita.

Hæc vero Doctrina absque *Trinitatis Mysterio* intelligi & explicari nequaquam potest, unde *illud* SECTIONE XVI. probatur & vindicatur.

Cumque inter Tres Divinitatis Personas, per demonstrata, maximus sit consensus, ut quævis suum conferat, ipsis propterea *Consilium* circa hominis Salutem adscribitur; unde SECTIONE XVII. illud explicatur & demonstratur, & quomodo *Decretum* illud *particulare* comparatum esse debeat, non modo ex S. Scriptura, sed ex ipsius etiam Philosophiæ Principiis deducitur.

SECTIO XVIII. De *Executione Decreti* hujus, *de Medio Salutis* per Christum parando agit. Ubi Jesum Christum esse Mundi *Salvatorem* & *verum Messiam* ostenditur; Omniaque ea fecisse, quæ ad compensationem æquivalentem dissensus

per

per Legis Violationem orti à Justitia Dei requirebantur.

Qualis *Medii* hujus *Liberationis Applicatio* esse debeat SECTIONE XIX. ex antecedentibus eruitur. Ubi de omnibus Gratiæ Beneficiis; ipsius etiam *Resurrectionis* & *Vitæ æternæ* certitudo & conditio ex ipsa hominis Natura, fine Existentiæ illius, & Divinis Attributis demonstratur.

Cum quilibet homo *vel* seorsim & in se considerari possit, quidque ejus officium sit, ut Gratiæ divinæ particeps fieri, propriamque Salutem cum Glorificatione Dei promovere possit, ut Sectione præcedente ostensum: *Vel* quatenus cum reliquis unam constituit Societatem sub Rectore aliquo constitutam: Unde SECTIONE XX. Doctrina de *Civitate Dei* traditur.

SECTIO XXI. Doctrinam de iis Civium Officiis tradit, quæ quilibet non seorsim tantum Deo præstare tenetur, & sibi soli, sive propter Bonum privatum, debet; sed quæ in commune omnium Bonum tendunt; unde Doctrina de Cultu Dei publico officiisque Charitatis mutuæ huc pertinentibus in hac Sectione, ex ipso Societatis hujus sive sanctæ Civitatis, fine eruitur.

Cum in Cultu publico Cærimoniarum nonnullarum observatio insignem præstet usum, SECTIO XXII. de *Ritibus sacris*, sive Cærimoniis in Cultu publico adhibendis; illarumque ratione in genere agit.

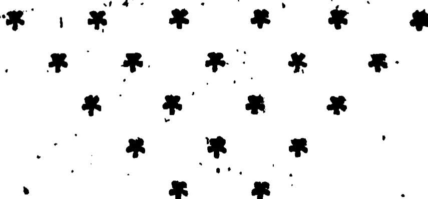
Quoniam inter Ritus illos sacros Baptismus & S. Cœna principem obtinent locum, SECTIO XXIII. de illis in specie agit, eorumque Naturam exponit.

Et

Et quia Deus finem manifestationis Gloriæ suæ per Ecclesiam sive Civitatem suam non plane in hac Terra atque mortali vita consequitur, id demum post hanc Vitam fieri deprehenditur; Unde SECTIONE XXIV. *De* Ecclesiæ sive *Civitatis Dei Consummatione* agitur, statusque Fidelium æternus ex fine existentiæ animarum demonstratur, & simul Civium rebellium pœnæ æternitas probatur.

Societas hominum in hac Terra duplex est, vel *Ecclesiastica* vel *Civilis*; Utriusque vero finis est Salus communis & tranquillitas publica, juxta Sectionem XX. unius scilicet in statu *Spirituali*, alterius vero in statu *Civili*; Unde quænam, ratione utriusque, *Magistratus Politici* sint Officia demonstrandum, illiusque Jura vindicanda fuere SECTIONE XXV.

SECTIONE denique ULTIMA Religionis Christianæ *Præstantia*, atque præ omnibus falsis Religionibus præcellentia celebratur, huicque Capiti finis imponitur.

CEN-

CENSURA.

In Tomo Primo Theologiæ Polemicæ à Reverendo & Eruditissimo Viro, JOANNE FRIDERICO STAPFERO, V. D. M. ingeniose contextæ, ab Librorum Theologicorum Censoribus nihil observatum fuisse, quod Libris Symbolicis repugnet, & Editioni officere posset, publice testatur

Tiguri, ipsis Kal. Juliis
MDCCXLIII.

JOH. CONRADUS WIRZIUS,
Ecclesiæ Tigurinæ Antistes.

Vidit Facultas Theologica Bernensis hunc Tomum I. Theologiæ Elenchticæ Reverendi ac Doctissimi Viri, JOH. FRID. STAPFERI, V. D. M. neque in eo deprehendit, quod Libris nostris Symbolicis adversetur, adeoque Editionem morari debeat

Bernæ IV. Id. Jan.
MDCCXLIII. Teste

SAMUEL SCHEURERO,
V. D. M. S. S. Theol. Prof. Publ.

Eidem Sententiæ subscribit

JOH. HENR. RINGIER,
V. D. M. S.S. Theol. Prof. Prim.

Librum acutissime & solidissime scriptum omni modo approbat

JOH. RUD. SALCHLINUS,
V. D. M. Theol. Catech. & Ling. Hebr. Prof.

INSTITUTIONES THEOLOGIÆ POLEMICÆ Ordine Scientifico dispositæ.

CAPUT I.

De vera ratione ſtudii Theologiæ Elenchticæ.

§. I.

THeologia Elenchtica eſt Scientia, veritates ad ſalutem æternam neceſſarias, ſive nitantur principio Rationis ſive Revelationis, ab objectionibus adverſariorum vindicandi & errores oppoſitos refutandi.

Definitionem hanc & fœcundam & genuinam eſſe apparebit ex ſequentibus, omnia enim in ſe continet, quæ ad demonſtrationem ſequentium neceſſaria ſunt, ita tamen limitata, ut ſcientia hæc juſtis coërceatur terminis.

§. II.

Scientiam enim illam eſſe inde patet, quia veritas contra errantes debet demonſtrari; quod

etiam vox Ἔλεγχος significat, nempe *certam demonstrationem*: ita enim ARISTOT. *Rhetor. ad Alexandrum Cap. XIV.* Ἔλεγχος δέ ἐστιν, ὃ μὲν μὴ δυνατὸς ἄλλως ἔχειν, ἀλλ' οὕτως ὡς ἡμεῖς λέγομεν; *Elenchus talis ratiocinatio est, quæ aliter se habere non potest, ac nos dicimus.*

§. III.

Patet ergo ex definitione, in Theologia Elencht. certas veritates esse asserendas, erroris vero oppositi falsitatem esse ostendendam; sive unius propositionis veritatem, alterius vero falsitatem esse demonstrandam.

§. IV.

Hoc si facimus, alterum de hac re certum reddere studemus: aliquem autem certum reddere & convincere, est unum idemque: Ita apparet finem illius demonstrationis esse *convictionem alterius*, quod idem etiam vox ἔλεγχος significat, ita enim ARISTOPHANES *in Pluto:* Σύ γ' ἐλέγξαι μ' οὔπω δύνασαι περὶ τούτου: *Tu enim me de hac re convincere nondum potes.*

§. V.

Cum ergo finis Theol. Elencht. sit convictio alterius, illa autem per demonstrationem obtineatur (§. III. IV.); sequitur id fieri non posse externa vi, neque utendum esse Theologo verbo imperii, non loquendum ἀναποδεικτῶς, dissentientes non rapiendos ad carceres & supplicia.

Optime celeb. ROELLIUS alicubi in Dissert. egregia sua de Relig. rationali hoc ita exprimit: *Cogere vi eum qui rationibus convincendus est, & in animos imperium affectare, quod soli Deo convenit, impia Tyrannis est: Neque ergo, qui simpliciter tantum dissentiunt, puniri debent, sed per veritatis ad conscientiam demonstrationem convinci.* §. CXLVI. sub finem.

§. VI.

§. VI.

Ubi autem est Demonstratio, ibi debent adesse principia demonstrationis: cum vero Veritates Theologicæ nitantur duplici principio, (§. I.) Rationis nempe & Revelationis; principia autem Rationis tradantur in Philosophia, Scientiæ Philosophicæ non potest non esse maximus in Theol. Elencht. usus.

§. VII.

In illa enim demonstrantur veritates maxime fundamentales, & ex ea convinci possunt, non tantum illi, qui veritates Theologicas tales negant, quæ Principiis philosophicis nituntur; sed etiam rerum revelatarum decentia, pulchritudo atque nexus cum certissimis veritatibus philosophicis, & magnifica veritatum Theologicarum revelatarum θεοπρέπεια ex illius principiis demonstrari potest.

§. VIII.

Alterum Theologiæ peccatoris principium est Revelatio: patet hinc Veritates, quas vera Religio docet, ex divina Revelatione tanquam principio esse demonstrandas.

§. IX.

Demonstratio autem est connexio ratiociniorum ex certis principiis; hinc veritates in sacra Scriptura revelatæ non tantum quoad singulas partes seorsim sunt cognoscendæ & proponendæ, sed veritas salutaris ita tractanda est, ut ex primis suis principiis in omni suo nexu & in systemate proponatur.

§. X.

Ita simul indicatur, quodnam præcipuum veritatis sit fundamentum, unde omnes ejus partes dependeant; & qua ratione singuli veritatis articuli ex ipso fundamento per connexionem deducantur.

§. XI.

Alterum ergo Principium, eo ipso quod ex Revelatione divina est (§. VIII.), nititur testimonio fallere nescientis Dei: est ergo αὐτοαλήθεια, supra quam alia nulla certitudo ascendere potest.

§. XII.

Veritates ergo revelatæ nituntur hoc principio; *Quidquid sacra Scriptura affirmat, illud verum est*: Adeoque ejus certitudo resolvitur in Autoritatem Dei dicentis, qui nec ipse falli potuit, nec fallere potest alios.

§. XIII.

Quamobrem demonstrandum est, hanc vel illam veritatem in S. Scriptura contineri; explicandus est vocabulorum significatus, quibus illæ veritates indigitantur; atque demonstrandum significatum hunc iisdem tribui ex mente loquentis.

§. XIV.

Sensus igitur sacræ Scripturæ, & præcipue illorum dictorum, de quibus agitur, est demonstrandus. Per sensum autem intelligo illum Spiritus Sancti conceptum, quem per verba in animis legentium & audientium vult produci.

§. XV.

Cum vero sensus Spiritus Sancti per verba significetur (§. XIV.), consequens est, ut qui illius sensum eruere cupit, linguam, qua loquutus est & mentem suam explicavit, probe calleat, ejusdemque linguæ idiotismos perspectos habeat.

§. XVI.

Unde etiam notitia linguarum, præcipue Hebraicæ & Græcæ, in tractatione Theologiæ Elencht. necessaria est. Cum enim veritas ex sacra Scriptura demonstranda sit (§. VIII.), id præ-

præstari non potest, nisi ab eo, qui hebraicæ & græcæ linguæ peritus oraculorum divinorum pondera, emphases & δυναμεις cognoscit.

Vide de hac re GLASSIUM in Oratione de Ling. hebr. necessitate & utilitate in Philologia sacra.

§. XVII.

Quia autem sæpe fit, ut sermo scriptoris multiplices patiatur interpretationes, unica autem tantum vera esse possit; quænam sit vera, ex legibus hermeneuticis definiendum est; per illas leges autem intelligitur ea interpretandi ratio, quæ ex quibusdam in scripto Autoris obviis circumstantiis, verborum significatione, sermonis connexione atque contextu, locorum parallelorum collatione atque scopo loquentis ad ejus sensum concluditur.

§. XVIII.

Hinc cum significatus ex mente loquentis demonstrandus sit (§. XIV.), in Theologia Elenchtica cognitio Hermeneuticæ sacræ maxime necessaria est.

§. XIX.

Quoniam in Theologia Elenchtica veritates ex principio sacræ Scripturæ sunt demonstrandæ; demonstrare autem est, propositionem aliquam tanquam conclusionem ex principiis certis & indubiis legitime ratiocinando deducere (§. IX.): Sequitur veritatem vel falsitatem propositionis alicujus in demonstratione veritatis & refutatione erroris, non tantummodo immediate sive expressis Scripturæ verbis, sed etiam mediate demonstrari posse, per legitimam nempe conclusionem, quæ ex principio aliquo in Scriptura contento deducitur.

§. XX.

Tales ergo conclusiones, si ex principio in sacra Scriptura expressis verbis contento per legitimam ratiocinationem deducuntur, etiam vim demonstrationis habent, & pro veritatibus divinis agnoscendæ sunt; non minus ac in Philosophia demonstrata æque vera habentur, ac illa principia, ex quibus demonstrantur.

§. XXI.

Objectum Theologiæ Elenchticæ sunt veritates quatenus adversus hostes defendendæ sunt (§. I.); Totam Theologiam Apostolus vocat *cognitionem Veritatis Tit. I.* 1. quæ pura retinenda est, quia ab ea dependet nostra salus æterna.

§. XXII.

Per veritatem autem Theologicam intelligimus convenientiam propositionis Theologicæ cum mente sive conceptu divino.

§. XXIII.

Cum vero Theologia hæc tantum sollicita sit de veritatibus ad salutem æternam necessariis (§. I.), tales ergo tantum controversiæ tractandæ sunt in illa, quæ respiciunt veritates tanti momenti, ut sine salutis æternæ detrimento negari non possint; semper ideo respiciendum, an ad fundamentum fidei pertineant nec ne.

Servum Dei præterea non oportet esse contentiosum in rebus parvi momenti, qui ex mero pruritu controversias moveat, sed illud solum ipsi agendum, ut fundamentum maneat salvum: ab omnibus ergo inutilibus disputationibus & rixis abstinendum.

§. XXIV.

Veritates ad salutem æternam cognitu necessarias, aut quæ absque salutis detrimento vel ignorari vel negari non possunt, vocamus *articulos fundamen-*

damentales: illas autem, quæ sine vitæ æternæ periculo negari possunt, *non fundamentales*.

§. XXV.

Quia autem Theologia Elenchtica tantum sollicita est de illis veritatibus, quæ ad salutem æternam absolute necessariæ sunt (§. XXIII.), sequitur inde, differentiam articulorum fundamentalium & non fundamentalium in controversiis theologicis rite intelligendam esse.

§. XXVI.

Ad hoc opus est, ut sciamus, quid sit fundamentum fidei? quid articulus fundamentalis? quotuplices illi sint? quænam horum articulorum criteria & attributa? quid sit fidei analogia? quid articulus non fundamentalis?

§. XXVII.

Cum enim ratio habenda sit momenti veritatis (§. XXIII.), momentosissimæ autem sint fundamentales veritates (§. XXIV.), necessum est, ut sciamus, quam prope quilibet articulus fundamentum ipsum ingrediatur, & quæ sit omnium Veritatum cum fundamento analogia.

§. XXVIII.

Et hac ratione intelligimus singulorum articulorum, tanquam veritatis fundamentalis partium, momenta; quo enim quilibet articulus propior cum fundamento connexus est, eo majoris etiam momenti est.

§. XXIX.

Quo autem gravior est articulus aliquis, eo etiam gravior est error ipsi oppositus. Ex cognitione ergo momenti articuli alicujus etiam dependet cognitio momenti erroris ipsi oppositi: ex cognitione igitur articulorum fundamentalium errorum momenta recte arbitrari possumus, anne

ſcilicet ſint tolerabiles? an vero ipſum ſubruant fundamentum? & ita inter ipſos errores recte diſtingui poteſt: circa illos autem errores, qui non reſpiciunt fidei fundamentum, nulla lis incipienda eſt (§. XXIII.).

§. XXX.

Veritates ad ſalutem æternam cognitu neceſſariæ, adeoque articuli fundamentales (§. XXIV.) duplici nituntur principio, *Rationis* nempe & *Revelationis* (§. I.): inde ipſi articuli etiam duplicis generis ſunt, alii *Rationis*, alii *Revelationis*, illi dicuntur *Generales*, hi *Speciales*: Generales ideo præcedunt, Speciales ſequuntur, cum hi absque illis ſubſiſtere nequeant, ſpecialia enim nituntur generalibus.

§. XXXI.

Illi ideo, quia ſunt generales, in omnibus articulis fundamentalibus ſpecialibus locum habent & præſupponuntur; ſcilicet certitudo Exiſtentiæ & Providentiæ Dei, ejus Attributa & inde dependens veritas Religionis & autoritatis divinæ Sacræ Scripturæ, absque quibus veritatibus articuli fundamentales revelati ſubſiſtere nequeunt;

§. XXXII.

Speciales autem reſpiciunt hanc vel illam partem veritatis revelatæ.

§. XXXIII.

Cum ſpeciales nitantur generalibus (§. XXX.), hi illis fundamenti loco ſunt; qui ergo generales negant, ſimul negant ſpeciales, ſed non vice verſa: periculoſius ergo errant illi, qui negant articulos generales, illis, qui negant ſpeciales.

§. XXXIV.

Quo periculoſius autem erratur, eo magis erroribus obviam eundem eſt, propter magnitudinem

nem naſcentis inde periculi, & ipſa rei natura poſtulat, ut prius refutentur illi, qui errant circa principia, & deinde qui errant circa principiata; prius qui errant circa principia generalia, & deinde qui errant circa principia ſpecialia.

§. XXXV.

Unde in Theologia Elenchtica prius refutandi veniunt illi, qui negant principia Rationis ſive articulos generales, qui reliquis fundamenti loco ſunt, & deinde etiam illi qui errant circa ſpeciales: Hinc patet ordo, qui in refutatione adverſariorum obſervandus eſt: ut in ſequentibus videbimus.

§. XXXVI.

In hac articulorum diſtinctione fundata eſt differentia errantium; Qui nimirum Principium Rationis & Revelationis ſimul, ſive alterutrum oppugnant, vocantur *Infideles*, ſi neſciunt veram Revelationem exiſtere; *Increduli* vero, ſi ſciunt dari principium Religionis revelatæ quæ pro vera habetur. Negant hi principia generalia, ideo ſimul etiam omnia ſpecialia.

§. XXXVII.

Qui vero hæc duo principia generalia admittunt, ſed tamen articulos fundamentales ſpeciales impugnant, & errores eis oppoſitos pertinaciter tuentur, vocantur *Hæretici*.

§. XXXVIII.

Qui tandem quidem errant, ſed non contra articulum aliquem fundamentalem, nominantur *Schiſmatici*, quia nempe ab Eccleſia ſe ſeparant ob res quæ nullum diſceſſum merentur, qualis eſt hæreſis ſive error fundamentalis, qui cum pertinacia defenditur.

§. XXXIX.

Modus, quo Theologia Elenchtica circa veritates fundamentales occupata est, in eo consistit, quod illæ contra objectiones adversariorum defenduntur & errores refutantur (§. I.), hoc ergo constituit formam illius, per quam à Theologia Dogmatica distinguitur; in Dogmatica enim veritates demonstrantur, in Elenctica autem ab erroribus vindicantur, ut, si possibile, errantes convincantur (§. IV.).

§. XL.

Cum alios erroris convincimus, illos refutamus, quicunque vero alterum refutat, ille debet demonstrare falsitatem propositionis, quam alter pro vera habet; qui vero alterius propositionem vult refutare, oportet intelligat eam, ut possit formare controversiæ statum, unde Propositio ex mente affirmantis explicanda est. Propositionem autem talem veritati contrariam vocamus *Errorem*.

§. XLI.

Si ergo falsitas propositionis demonstranda est, sive alter erroris convincendus, duo requiruntur, α. ut Error sive status controversiæ intelligatur; β. ut, si intellectus fuerit, refutetur.

§. XLII.

Recte autem demum is aliquid intelligit, uti ex Philosophia patet, qui scit ejus Caussam & Rationem, unde qui errorem recte intelligere vult, oportet sciat ejus *Fontem*, *Occasionem*, *Caussam* & præcipue πρῶτον ψεῦδος; hæc studio à se invicem separamus, cum à multis confundantur.

§. XLIII.

Per *Fontem* intelligo Doctrinam alterius alicujus, ex qua quis errores suos haurit.

Ita

Ita Fons Hæresium primorum seculorum fuit Philosophia Orientalis, ex qua tanquam impuro fonte errores illi hausti fuere.

§. XLIV.

Occasio autem disseminationis Hæreseos alicujus semper ex Historia, in qua fundamentum suum habet, petenda est.

Ita occasio promulgationis Errorum apud quosdam fuit ambitio, uti apud ARIUM, qui odio & invidia in ALEXANDRUM antistitem suum incitatus fuit, ut sententiam ejus de æterna Filii Deitate contentiose oppugnaret. Ita NOVATUS & NOVATIANUS ex ambitione & nimio contradicendi studio errores suos conceperunt disseminaruntque. Ita etiam Papismi errorum occasio, tum in rigidiore & male intellecta *Disciplina* ecclesiastica, tum in perverso Gentiles convertendi studio, tum in Episcoporum metropolitanorum dominandi libidine quærenda est.

§. XLV.

Caussa erroris sunt vel *interna* vel *externa*. Per *Caussam* internam intelligo corruptum hominis statum, præsertim vitia facultatum mentis ex corruptione nativa orta, quorum in uno homine magis hoc, in altero vero alterum magis dominatur.

§. XLVI.

Talis caussa est Intellectus voluntatis & affectuum vehementia obtenebratus, ut homo videre non possit ea, quæ vera sunt.

§. XLVII.

Et sapientia carnis, quæ intellectum adeo corrumpit, ut se à Deo avertat, qui est fons omnis veritatis.

§. XLVIII.

Et abusus Intellectus ad res vanas, quando homo rebus sensualibus ita captus est, ut nil nisi per

per phantasiam sibi repræsentare possit, quo modo intellectus ineptus redditur ad res divinas sibi repræsentandas.

§. XLIX.

Sunt porro sinistræ præconceptæ opiniones, quando homo ad prava animi desideria judicium suum exigit.

§. L.

Et præcipitantia in judicando ab ignaro.

§. LI.

Est denique amor voluptatum, quæ intellectum, voluntatem & judicium turbant; præcipue ambitio, qua quis ea sapit quæ a vulgo sunt remotiora: Hæ & aliæ sunt caussæ internæ, quæ ex ipso quasi fundo cordis enascuntur.

De his legenda sunt, quæ scripserunt Theologi longe celeberrimi, *Reverendissimus* PFAFFIUS *Cancellarius Univers. Tubing. in Dissert. de Præjudiciis Theologicis Primitiis Tubing. insertis*; *&* *celeberrimus* ZIMMERMANNUS *Theologus Tig. in Dissert. de caussis incredulitatis.*

§. LII.

Præter internas dantur etiam externæ, quales sunt prava institutio & educatio, malorum librorum lectio, exempla mala, & alia plura.

§. LIII.

Tandem etiam subinde in caussa est Doctrinæ sublimitas, & hominum in hoc ævo imbecillitas, ex parte enim in hac vita tantum cognoscimus.

§. LIV.

Quo fit, ut illi, qui eandem veritatem tenent, in quibusdam tamen ejus partibus sibi invicem dissentire videantur; alter enim hanc veritatis partem, alter alteram cognoscit; ut subinde pro Errore habeatur id, quod est pars veritatis incognita, quod exemplo doctrinæ de prædestinatione

ne probare possemus: sed infra de hoc differendi occasionem habebimus.

§. LV.

Per πρῶτον ψεῦδος sive *Errorem primarium*, den Haupt-Irrthum tandem intelligimus generalem & primariam Hypothesin, ex qua singuli errores hæreseos alicujus profluunt.

§. LVI.

Qui enim novum aliquod Religionis suæ systema formant, habent præcipuas suas hypotheses, ex quibus errores suos deducunt, & cum quibus reliqui errores conformati sunt, sive hæ hypotheses sint propriæ, sive cum aliis communes, sive oriantur ex communi ingenii humani corruptione, sive ex peculiaribus quibusdam præjudiciis & opinionibus.

Ita Religionis Pontificiæ primaria hypothesis sive πρῶτον ψεῦδος est, quod statuunt *supremum Dominatum fidei*, quo salus parata Ecclesiæ sive Capiti ejus ita est commissa, ut eam nemo consequatur nisi dependenter à Pontifice tanquam capite Ecclesiæ visibili; huc directa sunt omnia dogmata principaliora, huc tanquam ad centrum omnia tendunt. Ita præcipua Socinianæ hæreseos hypothesis est, quod *Rationem faciunt Religionis normam, & ita Indifferentismum Religionum stabilire allaborant*, ex qua hypothesi omnia reliqua illorum dogmata fluunt.

§. LVII.

Uti notitiæ Fontis, Occasionis & Caussæ erroris, tum ratione intelligentiæ, tum solutionis ejus, subinde haud parvus usus est; ita maximi usus est, si cognoscatur Hæreseos cujusvis πρῶτον ψεῦδος.

§. LVIII.

Fontem quod attinet, magna lux accedit, si Doctri-

Doctrinam illius, ex quo alter ſua hauſit principia, cum alterius conferamus.

Ita ex gr. meræ eſſent tenebræ ratione errorum primorum ſeculorum, niſi ad primum ipſorum fontem accedamus, ex quo vera illorum ratio patet.

§. LIX.

Occaſionem vero quod ſpectat, illius cognitio magni ſubinde uſus eſt, præcipue in refutatione Religionis Pontificiæ, ſi ex indubiis argumentis & documentis probare poſſumus, qua quivis error occaſione initium ſumſerit & in Eccleſiam irrepſerit.

§. LX.

Ex hisce nunc facile perſpicimus, qualis porro cognitio, ad ſtudium Theol. Elenchticæ recte inſtituendum, requiratur, præter ea, quæ jam ſupra (§. VI. VIII. XV. XVI. XVIII.) indicavimus: Ut enim fontem & occaſionem cujusvis hæreſeos & erroris ſciamus, opus eſt notitia Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ.

§. LXI.

Ex illa nimirum diſcimus α. quomodo errores pedetentim fuerint orti? Quænam ipſis fuerint fata? β. quomodo & quibus argumentis fuerint impugnati? γ. notæ inde fiunt ſectæ & perſonæ, contra quas diſputandum eſt.

§. LXII.

Accurata porro Hæreſeos alicujus hiſtoria refutationis loco ſubinde eſſe poteſt, ut ex SPANHEMII, DALLÆI, BASNAGII aliorumque operibus patet.

§. LXIII.

Non minus ipſorum etiam errorum ſenſum ex Hiſtoria Eccleſiaſtica melius perſpicere poſſumus, & præcavetur hoc modo, ne falſo cuiquam error, impu-

imputetur; neque etiam facile quisquam refutari potest, nisi illius vita, scripta, scopus &c. fuerint nota, quæ omnia ex sola historia addisci possunt.

De his consulendus *Celeb. WALCHIUS in der Einleitung zu den Religions-Streitigkeiten, Tom. I. pag. 7. seq. & Tom. II. pag. 25. seq.*

§. LXIV.

Caussam vero erroris nosse tum maxime necessarium, quando cum singulis Personis nobis disputandum venit, ibi tum maxime remedendum, ubi caussam erroris latere videmus, quod in erroribus theoreticis, maxime vero practicis, observandum est: dantur subinde aliquot qui eosdem fovent errores, qui tamen, cum diversa sit errorum illorum caussa, eadem ratione convinci & refutari nequeunt.

§. LXV.

Utile autem quam maxime, ut operam impendamus ad cognoscendam sectæ cujusvis *Hypothesin primariam* sive πρῶτον quod vocant ψεῦδος: hoc enim ad veram adversariorum mentem adeoque controversiæ statum intelligendum & rite ponendum multum conducit.

§. LXVI.

Sæpe nimirum in verbis vel consentire, vel dissentire videntur, qui tamen viceversa vel dissentiunt, vel consentiunt; ex primaria vero quam quisque fovet hypothesi vera animi sententia cognosci potest, inde enim palam fit, ad quid Autor intendat, quis sit illius scopus, quare hoc vel illud statuat.

§. LXVII.

Necessum propterea est, ut integrum hæreticorum systema in nexu suo exhibeatur, neque errores tantum confuso aliquo ordine in notitia habeantur.

§. LXVIII.

§. LXVIII.

Eo etiam hoc conducit, ut controversiæ aut erroris cujusvis momentum indicare valeamus, quod ex hypothesi, ex qua fluit, ex scopo ad quem tendit, judicari potest.

§. LXIX.

Sed melius etiam, si recte perceperis adversarii mentem, eum refutare poteris; si scias quomodo reliqui ipsius errores per modum consequentiæ ex prima hypothesi fluant, ut etiam errores hypothetici tantum sint, πρῶτον ψεῦδος refutasse sufficit; priore enim errore destructo etiam destructus erit alter, fonte obturato etiam obstructi erunt rivuli, fundamento sublato totum etiam corruet ædificium.

§. LXX.

Neque, si systemata adversariorum hoc modo adgrediamur, opus est, ut semper ad specialia perveniamus argumenta, quibus singuli errores roborantur, si erroris fons atque nervus fuerit incisus.

§. LXXI.

Si porro errores in systemate suo cognoscantur, cognitio perfectior est, quam vero, si quilibet error tantum seorsim consideratur. Cognitio enim illa sufficiens est, quæ rerum caussas & rationes in se continet, insufficiens autem, quæ res extra nexum illum considerat: cognitio autem sufficiens perfectior est insufficiente.

§. LXXII.

Imperfecta ergo est illa cognitio, quæ partes tantum systematis seorsim spectatas considerat, perfectior vero, quæ comprehendit totum systema in integra sua connexione, quomodo una pars se habeat ad aliam, quis sit mutuus nexus inter prin-

principia & principiata; & quæ totius systematis & omnium ejus partium sit ratio.

§. LXXIII.

Cognitio ergo erroris insufficiens sive imperfecta est, si quivis error tantum in se consideretur, sive sit ipsa hypothesis primaria, sive consequentia aliqua inde fluens; nec nexus observatur qui intercedit, aut quo modo unus error rationem in se contineat alterius.

§. LXXIV.

Cognitio contra sufficiens sive perfecta est; si modo supra dicto primariæ errorum hypotheses detegantur: Totum enim Hæreseos systema perspicitur, si omnium errorum cum primaria sua hypothesi sive principio cognoscitur connexio; ita enim quilibet error æque in se ac in systema redactus consideratur.

§. LXXV.

Cum vero haud dubie perfectior cognitio imperfectiori præferenda sit; etiam hic illa præferenda est in Theologia Elenchtica, quæ totum Adversariorum systema in integra sua connexione exhibet.

§. LXXVI.

Optima ergo hæreses tractandi methodus est, si cujusvis sectæ errores in nexu suo cum primaria hypothesi proponantur, præcipue cum methodi hujus insignis præterea sit usus (65 - - 70.) & longe melior, quam si errores secundum ordinem Theologiæ dogmaticæ tractantur.

§. LXXVII.

Si enim in quovis Theologiæ theticæ loco errores eo pertinentes, vel illis veritatibus oppositi,

allegantur, totius ſyſtematis connexio rumpitur, nec alia quam ſuperficiaria errorum cognitio oriri poteſt.

De iis tamen hæreſibus tantum hoc intellectum volo, quæ integrum hypotheſium ſuarum Syſtema habent.

§. LXXVIII.

Cum forma Theologiæ Elenchticæ in hoc conſiſtat, ut veritas ab objectionibus Adverſariorum vindicetur & errores eorum refutentur (§. XXXIX.): ad hoc autem duo neceſſaria ſunt §. XLI.), *primo* ut ſtatus controverſiæ intelligatur; *ſecundo* ut errores refutentur; priore explicato alterum nunc nobis explicandum venit.

§. LXXIX.

Refutatio in eo conſiſtit, ut unius propoſitionis veritas, alterius vero falſitas demonſtretur. (§. III.)

§. LXXX.

Ut autem Propoſitionis veritas demonſtretur, requiritur 1.) ut veritas ex primo ſuo principio per ratiocinationem eliciatur, & quidem tam clare, ut Adverſarius nexum veritatum perſpicere queat: hoc ſi facimus veritatem demonſtramus, neque multis, ſed validis utimur argumentis, infirmaque omittimus.

§. LXXXI.

2.) Ab objectionibus vindicanda veritas, quæ tunc locum habent, quando Adverſarius veritatum nexum non perſpicit, ſive quo modo prædicatum cum ſubjecto conveniat, quod ipſi oſtendendum eſt.

§. LXXXII.

Ut autem veritati oppoſitus error refutetur, ſive

sive falsitas propositionis alterius demonstretur, requiritur, ut propositio illa ex mente, & si fieri potest, ipsius Adversarii verbis proponatur, & ita status controversiæ recte formetur, ne res in Logomachiam abeat.

§. LXXXIII.

Et Argumenta, quibus Propositio illa roboratur, fideliter in omni suo nervo adducenda, & falsitas, sive principiorum quibus nituntur, sive conclusionis ex illis principiis, demonstranda est: hoc si facimus, alterum refutare dicimur, sive quod idem est, falsitatem propositionis illius demonstramus.

§. LXXXIV.

At vel totum Adversarii Systema simul impugnari potest, vel quilibet error seorsim, hinc nascitur differentia inter *Argumenta generalia & specialia:* Priora in eo consistunt, quod adversus sectarum hypotheses & errorum systemata talia proferuntur præjudicia, ex quibus jam constat eorum falsitas, antequam ad singulas partes & membra descendamus.

§. LXXXV.

Ita autem comparata esse debent Argumenta hæc, ut certis nitantur Principiis, adeoque in ratiocinio & major & minor propositio vera sit.

Hæc methodo usi sunt contra Religionem Pontificiam PETRUS JURIEUS *in præjudiciis legitimis adversus Papismum* & CAMERO *in tractatu de præjudiciis Ecclesiæ Romanæ.* Omnes illi etiam hanc methodum cum fructu adhibuerunt, qui Argumentis generalibus Religionis Christianæ veritatem contra Gentiles, Judæos & Atheos demonstrantur, quales sunt GROTIUS, HUETIUS aliique.

§. LXXXVI.

Argumenta ſpecialia ſunt, quæ contra ſingulos errores & ſyſtematis partes proferuntur: Ne vero andabatarum more pugnemus, ſciendum eſt, quæ prima hypotheſis? Quis ſit controverſiæ ſtatus? Quis ſit erroris cum aliis nexus? Qua ratione oſtendi poteſt, vel principia quibus nititur hypotheſis eſſe falſa, vel concluſionem inde male deduci.

§. LXXXVII.

Ex hiſce nunc patet, qua ratione Syſtema Theologiæ elenchticæ compoſitum eſſe debeat. Cum nimirum Finis illius ſit errantis Convictio (§. IV.): Prudentiæ Regulis opus eſt, ut finis ille obtineri poſſit.

§. LXXXVIII.

Is nimirum, qui ea media eligit, quæ fini ſuo ſunt convenientiſſima, eſt Sapiens: media autem illa qui bene adhibet ſive exequitur, dicitur Prudens.

§. LXXXIX.

Bene autem utimur mediis, quando nihil eorum omittimus quæ neceſſaria ſunt, ea autem evitamus quæ nobis ad finem conſequendum impedimento eſſe queunt, & has prudentiæ regulas vocamus *Cautelas*.

§. XC.

Sequitur hinc, quod ad finem in Theologia elenchtica propoſitum conſequendum Cautelis opus ſit: Ne autem in limine ſtatim impingamus, ante omnia Cautelæ illæ tradendæ ſunt.

§. XCI.

Unde *ſecundum* Theologiæ elenchticæ *Caput* tradit CAUTELAS *in hac Scientia obſervandas*.

§. XCII.

§. XCII.

In Theologia polemica Veritates ad ſalutem æternam ſcitu & creditu neceſſariæ ſunt demonſtrandæ (§. II. IX.), ideo antequam ad errorum refutationem acceditur, veritates illæ ex principiis ſuis deductæ in admirabili ſuo nexu, quantacunque brevitate id fieri poteſt, ſunt tradendæ.

§. XCIII.

Inde tum veritas Religionis noſtræ, tum ſingulorum articulorum harmonia patefiet, & oſtenditur quod vera Religio tam præſtans ſit, tam rationalis, ut rigidiſſimum etiam Rationis examen ſuſtinere, & omnium ſeſe conſcientiis, qui quidem non data opera cœcutire volunt, approbare queat.

Videſis ROELLII *Diſſert. de Relig. rat.* §. CLXXVI.

§. XCIV.

Talis etiam veritatum connexio fundamenti loco inſervire poteſt, quo in ſequenti errorum refutatione tuto niti queamus.

§. XCV.

Unde *Caput III.* breve *præcipuarum Religionis noſtro VERITATUM continebit SYSTEMA.*

§. XCVI.

Cum porro nihil fruſtra, hoc eſt, absque ſcopo agendum ſit, hinc etiam in ſyſtemate Theologiæ elenchticæ non extra oleas vagandum eſt; hoc autem fieret, ſi talia in ipſo tractarentur, de quibus Theologus elenchticus non ſollicitus eſſe debet.

§. XCVII.

Id autem circa quod Scientia hæc verſatur, ſunt

articuli ad vitam æternam necessarii (§. I.), & errores ipsis oppositi (§. XXIX.); articuli autem ad vitam æternam necessarii vocantur fundamentales (§. XXIV.); ne ergo extra oleas vagemur, cognitio Doctrinæ de Articulis fundamentalibus absolute necessaria est.

§. XCVIII.

Et cum differentia sit inter errantes, & distinctio illa cognoscatur ex differentia articulorum fidei quos impugnant (§. XXXVIII.); & quo gravior est articulus contra quem peccatur, tanto etiam majoris momenti est error (§. XXIX.); momentum autem alicujus articuli cognoscitur ex eo, an propius cum fundamento conjunctus sit (§. XXVII.): Hinc etiam sequitur, si non omnes errantes eodem loco habere velimus, theoriam de articulis fundamentalibus in Theol. elencht. necessario intelligendam esse.

§. XCIX.

Hinc *Caput IV.* in hoc nostro systemate agit *de ARTICULIS FUNDAMENTALIBUS.*

§. C.

Cum in Theol. polemica non tantum veritas sit demonstranda, sed & erroris oppositi falsitas (§. III.), non autem omnis erroris, sed tantummodo fundamentalis (§. XXIX.); illi autem qui fundamentaliter errant, sunt aut Infideles & Increduli, aut Hæretici (§. XXXVI. XXXVII.); hinc ut sciamus contra quos disputandum sit vel non disputandum, determinandum prius, quid sit Infidelis, quid Hæreticus, ne vel aliquem ut Infidelem aut Hæreticum tractemus, qui talis non est, vel vice versa.

§. CI.

§. CI.

Unde Doctrina *de HÆRESI & HÆRETICO Caput V.* constituit,

§. CII.

Et quoniam veritas non tantum demonstranda, sed etiam oppositus error oppugnandus (§. XXXIX.), hinc post traditum veritatis systema & reliqua capita præliminaria, sequitur ipsa errorum refutatio; quia autem hæreses & errores varii generis sunt (§. XXX - XXXVIII.), prout à principiis & fundamento Religionis vel Naturalis vel Revelatæ magis vel minus discedunt, in certum ordinem sunt redigendi, & concinna eorum connexio instituenda est.

§. CIII.

Quod hoc modo fieri debet, ut 1.) quævis hæresis in ordine suo tractetur, & 2.) cujusvis hæreseos errores ex primariis hypothesibus suis deducti in systemate suo legitima connexione exhibeantur, ut hac ratione eo facilior etiam refutatio evadat.

§. CIV.

Nonnulli, imo plurimi Theologi omnes indiscriminatim Hæreses atque errores eo ordine tradunt, ut eos cum locis communibus Theologiæ Dogmaticæ conjungant, hujus autem methodi inconvenientiam supra jam (§. LXXV. LXXVI. LXXVII.) ostendimus, & alium Hæreses tractandi modum (§. XXXIV. XXXV. LXV. -- LXX.) indicavimus.

Hæc dum dicimus, nihil summorum Virorum deque Ecclesiæ meritissimorum laudi detrahendum arbitramur, qui in Ecclesia Reformata talia ediderunt Systemata Theologica, in quibus Thesis & Antithesis fuere con-

conjunctæ, ut ab una parte Veritas fuerit tradita, ab altera vero parte oppositus Error ostensus & ad difficultates responsum sit. Eminent inter eos, POLANUS, WENDELINUS, TURRETINUS, HEIDEGGERUS, VAN MASTRICHT, BRAUNIUS, GURTLERUS, aliique multi. Observandum autem Adversarios nostros vel *opponentium* vicibus fungi, vel *respondentium*; Si Opponentium tantum vicibus fungantur, ea Systemata, Didactico-Elenchtica, in quibus juxta locos Theologiæ nostræ communes ad Adversariorum objectiones simul respondetur & error Veritati oppositus simul ostenditur, omnino bene se habent & sufficiunt, neque hoc in casu illis aliquid deest: Si enim Veritatem ex Philosophia & S. Scriptura intime noscamus, omnibus etiam Adversariorum Strophis atque difficultatibus occurrere, illorumque Argumenta eludere possumus. Ubi vero non solum Opponentium sed & Respondentium vices Adversarii nostri agunt, hoc in casu non sufficit, ut ad illorum objectiones respondere possimus, sed id præcipue requiritur, ut illorum Systema & veram hypothesium rationem intimius noscamus, ut nobis perspectum sit, quomodo acies illorum instructa? Quis singulorum errorum Scopus sit? Quænam præcipua illorum munimenta? Quis sit apparatus hostilis? Quæ Origo? Quæ illis Species? Quis Ordo? Qui obtentus? Quæ præsidia? Hæc enim nisi prius noscamus *ἀσόχως & Andabatarum more & cum larvis veluti atque infelici marte plerumque dimicatur*, inquit Celeb. SPANHEMIUS. Unde hoc in Casu Methodum nostram præferimus, in qua prius Hostium Systema in ordine exhibemus, Errorem primarium ostendimus, Hostium munimenta, Castrorum hostilium formam & delineationem, verum Conatuum illorum scopum exhibemus & indicamus, antequam ipsos adgredimur. Vel enim hostis nos adgreditur, vel nos ipsum adgredimur: si prius, sufficit ut nobis arma adsint quibus nos defendere, illorumque insultus retundere possimus, quod Viri supra laudati felici cum successu præstiterunt, & ad hæc eorum Methodus bene se habet. Si vero posterius contingit, ut nos hostem adgrediamur, omnino necesse est, ut prius sciamus,

qua

qua ratione ipsius Castella sint munita, ubinam felicissimo cum successu ea adgredi possimus; aut quomodo dispositа sit illius acies? Quibus Copiis constet illius Exercitus? Quomodo circumvallata sint illius Castra? Alias frustranei futuri essent nostri contra illum conatus; Cui rei nostra methodus accommodata est, ita tamen ut & veritatem contra hostium insultus muniamus. Cum vero in Theologia Elenchtica non modo hostium insultus sint retundendi, ut respondentium vicibus tantum fungamur, sed & adgrediendi sint Adversarii, illorumque Systemata confutanda, hinc eam hanc Theologiæ partem tractandi methodum præferimus, quæ & Doctrinæ veræ defendendæ & hosti adgrediendo accommodata est. Nemini tamen Methodum hancce obtrudimus, si perversa & inutilis alicui videtur, præferat RYSSENIUM vel alium quemcumque Autorem qui ipsi optimus videbitur, nemini enim studiorum Theologicorum hic Leges præscribimus, neque cuiquam hac nostra Methodo præjudicatum volumus, sed legat quisque ex quibus Veritatem tueri, eam adversus hostes vindicare, Adversariorum Systemata impugnare, eosque de Veritate convincere potest, quacunque Methodo id fiat perinde est, modo sit brevissima & clarissima.

§. CV.

Qualis vero nexus est inter principia & principiata, talis etiam inter singulas hæreses institui potest; dantur nempe tales adversarii qui duo Theologiæ Principia generalia Rationis & Revelationis rejiciunt (§. XXXVI.); dantur qui tantum principium Revelationis negant (§. XXXVI.) dantur denique alii qui tantum principiata non agnoscunt (§. XXXVII.), eaque vel magis vel minus à fundamento remota.

§. CVI.

Et ita talis institueretur Hæresium ordo, ut pro momenti sui gradu seinvicem sequerentur.

§. CVII.

Gravitas autem five momentum erroris dependet à momento Articuli fundamentalis cui oppositus eft (§. XXIX.), ea ergo in refutatione hærefium ordinis ratio habenda eft, quo ipfi fundamentales articuli ordine maxime naturali fibi invicem fuccedunt.

§. CVIII.

Qui ordo hic eft: Deus exiftit: Omnes perfectiones infinito modo poffidet: Et uti ipfe eft independens, ita omnia ab eo dependent: Datur ergo Religio naturalis: Illa autem Religio propter hominis corruptionem eft infufficiens: Deus eft Triunus: Ille nobis talem Religionem revelavit, quæ nobis ad viam falutis monftrandam fufficiens eft: Illa revelatio continetur in facra Scriptura: Secundum illam Chriftus unicum atque perfectum falutis fundamentum atque medium eft: Ut hoc effe poffit, oportet fit ille verus Deus: Qui autem illius ut unici ad falutem medii participes effe volunt, illos oportet cum abnegatione fui illum vera fide amplecti: Abnegat autem is femetipfum, qui in negotio falutis, nihil fibimetipfi vel fuis viribus, fed omnia in folidum Chrifto tribuit. &c.

§. CIX.

Ex his nunc patet, qualis ordo habendus, quisque nexus inter Hærefes inftituendus fit: Nituntur nempe hi articuli principio Rationis & Revelationis ceu fundamento, qui ergo hæc Principia generalia negant, fimul negant omnes Articulos fpeciales.

§. CX.

Tales funt ATHEI, qui eoipfo, quo exiften-

tiam

tiam divinam negant, etiam ambo Religionis principia evertunt, unde ratione gravitatis erroris omnes alios præcedunt.

§. CXI.

SEXTUM ergo Syſtematis Theol. Elencht. *CAPUT* agit de *ATHEISMO*, & de iis qui ad hoc genus pertinent.

§. CXII.

Cum dentur porro tales, qui quidem exiſtentiam divinam admittunt, ſed mundi gubernationem per divinam Providentiam negant, adeoque omnium rerum à Deo dependentiam, eoipſo omnem etiam Religionem tollunt. Hos DEISTAS appellamus, hinc Atheos immediate ſequuntur.

§. CXIII.

Quare *SEPTIMUM* Theol. Elencht. *CAPUT de DEISMO* agit.

§. CXIV.

Sunt qui Deum exiſtere concedunt, omnem vero obligationem divinam, ad alias actiones committendas, alias vero omittendas, inficiantur, adeoque etiam Religionis naturalis fundamentum ſubruunt, hi EPICURÆI vocantur.

§. CXV.

Ut adeo *OCTAVUM CAPUT ERRORES EPICURÆISMI* tradat atque refutet.

§. CXVI.

Exiſtunt alii, qui neque Athei ſunt, neque Deiſtæ, neque Epicuræi, quique ergo nec Divinam exiſtentiam, nec Mundi hujus Gubernationem atque Providentiam, neque hominis ad malas actiones omittendas & bonas committendas obli-

obligationem negant; ſed tamen verum Deum non agnoſcunt, adeoque etiam veram Religionem ignorant, quos GENTILES vocamus.

§. CXVII.

Sequuntur ideo preſſo pede præcedentes, & tractatio errorum *PAGANISMI NONUM* Theologiæ noſtræ conſtituit *CAPUT*.

§. CXVIII.

Illi qui quidem unum Religionis principium, nempe Rationis, adeoque Religionem naturalem admittunt, alterum vero, hoc eſt, Revelationis vel rejiciunt ut falſum, vel non neceſſarium perhibent, vocantur NATURALISTÆ.

§. CXIX.

Quia ergo unum tantum Religionis principium generale agnoſcunt, alterum vero ut vel falſum vel ſupervacaneum repudiant, eoipſo etiam omnes articulos fundamentales revelatos evertunt, antecedentes ideo in Syſtemate noſtro ſequentur. *DECIMUM* ergo *CAPUT* de *NATURALISMO* aget.

§. CXX.

Sunt porro, qui quidem principium revelatum agnoſcunt, ſed vel præcipuam veræ Revelationis partem negant, uti JUDÆI novi Teſtamenti Autoritatem non admittentes; vel qui loco Revelationis divinæ falſam ſubſtituunt, uti MUHAMMEDANI.

§. CXXI.

Quare *UNDECIMUM CAPUT* errores *JUDAISMI*, & *MUHAMMEDISMI* comprehendit.

Prio-

§. CXXII.

Prioribus non multo meliores ſunt illi, qui quidem principium revelatum admittunt, cum vero illud ad rationis normam exigunt, & Scripturam ad ejus hypotheſes pervertere conantur, adeoque Religionis normam Rationem conſtituunt, & propterea Revelationis Myſteria inficiantur, ſimul etiam ejus neceſſitatem negant: Hi dicuntur SOCINIANI & ANTITRINITARII.

§. CXXIII.

Complectitur ideo *Hæreſin SOCINIANISMI DUODECIMUM* tractatus noſtri *CAPUT.*

§. CXXIV.

In eandem cum illis claſſem pertinent, qui *Indifferentiſmum Religionum* ſtatuunt, ideoque omnium articulorum credendorum differentiam atque eorum momentum tollunt, quæ vocatur RELIGIO PRUDENTUM, *Die Staats-Religion:* hocque modo Scepticiſmus Theologicus quam maxime ſtabilitur.

§. CXXV.

Hi in eundem cum Socinianis cenſum veniunt, unde *DECIMUM TERTIUM CAPUT de INDIFFERENTISMO RELIGIONUM & SCEPTICISMO THEOLOGICO* agit.

§. CXXVI.

Dantur Hæretici, qui quidem ambo illa Religionis principia admittunt, ſed non tantum veritates ex illis fluentes demonſtrationi ſubtrahunt, & mero hominis alicujus arbitrio atque magiſterio committunt, atque ab illius explicatione autoritativa dependentes faciunt; verum inſuper tertium aliquod Religionis principium, nempe

TRA-

TRADITIONES Ecclesiæ sive Capitis ejus repræsentantis, statuunt, adeoque omnes Religionis articulos ab homine, non à Deo dependentes faciunt, & omnia Ecclesiæ membra in negotio salutis à capite aliquo visibili dependere perhibent, omnem ideo Religionis rationem atque fundamentum pervertunt.

§. CXXVII.

Unde eum locum hisce, qui *PONTIFICII* vocantur, in Systemate nostro tribuimus, qui momento errorum illorum optime convenit: *DECIMUM QUARTUM CAPUT* propterea *PAPISMI* erroribus in connexione sua exhibendis atque refutandis destinatum est.

§. CXXVIII.

Impingunt adhoc alii circa Religionis Principia, qui usum sacræ Scripturæ elevantes, aliud se Religionis Principium habere prætendunt, novas scilicet Revelationes, atque naturale quoddam Lumen internum, per quod omnia ad salutem scitu necessaria cognosci possint.

§. CXXIX.

Hi generali nomine *FANATICI* appellantur, & *DECIMUM QUINTUM CAPUT* Systematis nostri elenchtici occupabunt.

§. CXXX.

Sequuntur illi, qui & Religionis naturalis & revelatæ principium agnoscunt, neque aliud præter hoc exigunt, sed tamen in primáriam atque maxime fundamentalem totius Religionis revelatæ veritatem impingunt, nempe *quod Jesus Christus sit unica & perfectissima caussa salutis*, dum præci-

præcipuam negotii Salutis partem ex propriis hominis viribus derivant.

§. CXXXI.

Hæreſis hæc communiter PELAGIANA vocatur, unde quia contra primarium Religionis revelatæ articulum peccant & primam Principii revelati veritatem evertunt, poſt eos ſtatim locum ſuum habent, qui circa ipſa principia errant, unde *DECIMUM SEXTUM CAPUT de PELAGIANISMO* agit.

§. CXXXII.

Ad illorum claſſem etiam referendi ſunt ita dicti *REMONSTRANTES*, qui applicationem *gratiæ* Chriſtum non meruiſſe ajunt, ſed fidem conſiderant tanquam ipſius hominis opus, eoipſo Chriſtum non unicam atque perfectiſſimam ſalutis cauſſam agnoſcunt.

§. CXXXIII.

Statim propterea Pelagianos excipiunt, & tractatio errorum illorum *DECIMUM SEPTIMUM CAPUT* efficit.

§. CXXXIV.

Et cum viribus liberi Arbitrii etiam velificent illi, qui perfectum Eccleſiæ in hac terra ſtatum credunt, quos communi nomine *MENNONITARUM* & *ANABAPTISTARUM* appellare ſolemus, pari cenſu cum Pelagianis & Arminianis veniunt.

§. CXXXV.

Unde in eadem cum ipſis claſſe Hæreſis eorum pertractanda eſt: De quibus *CAPUT* ſequens ſive *DECIMUM OCTAVUM* agit.

§.CXXXVI.

§. CXXXVI.

Etsi magna Ecclesiæ Orientalis pars in multis fidei articulis, etiam quod fundamentum spectat, nobiscum consentiat, nimis tamen etiam bonis operibus, cærimoniis externis, & propriis viribus tribuunt.

§. CXXXVII.

Inde in Theologia elenchtica errorum illorum pertractatio etiam locum obtinet: Quod *UNDEVICESIMUM CAPUT* est.

§. CXXXVIII.

Finis hic operi Polemico imponendus esset, cum ad hasce, quas recensimus classes, omnes qui hodiernis temporibus contra fundamentum impingunt, referri possint, neç proprie in Theologia Polemicæ tractationi Doctrinæ Ecclesiæ, Augustanæ Confessioni addictæ, locus esse deberet.

§. CXXXIX.

Cum tamen Theologi *ECCLESIÆ* illius, quam *EVANGELICAM* nominamus, fundamentaliter Ecclesiam nostram Reformatam errare arbitrentur, ultimo etiam de differentia, quæ inter illorum & nostram Religionem intercedit, agendum, & ad illorum accusationes respondendum erit: Quod *VIGESIMUM* constituit Theologiæ Polemicæ *CAPUT*.

§. CXL.

Ne tandem Systemati aliquid desit, appendicis loco etiam vera ratio Hæresium, quæ tribus primis Ecclesiæ Christianæ seculis Civitatem Dei quam maxime turbarunt, indicari potest.

CAPUT II.

De Cautelis in Theologia Elenchtica observandis.

§. CXLI.

PRudentiæ regulis in Systemate Theologiæ Polemicæ opus esse supra jam (§. XC.), demonstravimus.

§. CXLII.

Et caute satis in illa re agi non potest, quæ divinam gloriam, veritatis salutaris defensionem, æternam hominis salutem, & erroris, qui cum detrimento maximo conjunctus est, destructionem spectat.

§. CXLIII.

Omnia ergo in hac Scientia ita instituenda sunt, ut nihil eorum, quæ faciunt ad finem in illa propositum consequendum, qui tum veritatis salutaris demonstratio (§. II.), tum errantis convictio (§. IV.) est, omittatur: Contra omnia ea evitentur, quæ fini huic consequendo impedimento esse queant (§. LXXXIX.); optimis ergo mediis modo convenientissimo utendum, in quo vera Prudentia consistit.

§. CXLIV.

Cautelæ autem illæ spectant vel eum qui Elenchum suscipit, vel modum Elenchi.

§. CXLV.

Sapientis nimirum est, ut optimum sibi ante omnia proponat finem (§. LXXXVIII.), alius autem in Theologia Elenchtica esse non potest, sive veritas divina demonstretur (§. II.), sive error refutetur (§. III.), & errans convincatur (§. IV.), quam ipse veritatis amor; omnia enim hæc quæ diximus ad veritatem tendunt, ut nempe Verbi divini puritas, quod ipsa veritas est, conservetur & vindicetur.

§. CXLVI.

Prima ergo *Regula* hæc est:

Qui Elenchum instituere vult, exploret seipsum, quo fine & studio id faciat, an ex sincero veritatis amore, an vero ex ambitione potius, aut damnandi libidine, aut aliis passionibus pravis.

Si enim sincerus erga veritatem amor, de quo loquimur, omnium illorum animos, qui sacris operantur, occuparet, maxima cito controversiarum pars sponte sua caderet; & exoptata in Ecclesia quies restitueretur: Si vero eruditio pietati antefertur, & ex Religione ars fit, nonnisi lites & discordia inde oriri possunt.

§. CXLVII.

Nemo autem alterum veritatis convincere potest, qui ipse falsis opinionibus imbutus nullam veritatis certitudinem habet.

Qui

§. CXLVIII.

Qui enim aliquid demonſtrat, ipſe propter evidentiam demonſtrationis de hac re convictus eſt; ſi ipſe autem de veritate illius rei dubitat, hoc inde eſt, quod demonſtratio ipſi ſatis evidens non ſit, unde nec de alio ſperare, vel ab ipſo petere poteſt, ut per demonſtrationem illam veritatis certus reddatur ſive convincatur, quod eſt unum idemque (§. IV.).

§. CXLIX.

Secunda propterea Prudentiæ *Regula* hæc eſt: Nemo de Articulis Religionis cum aliis litem incipiat, niſi qui ipſemet, ſepoſitis omnibus præjudicatis opinionibus, veritatis convictus per Demonſtrationem ejus certitudinem acquiſiverit.

§. CL.

Cum nimirum prudentis ſit omnia ea evitare, quæ in uſu mediorum fini conſequendo detrimento eſſe queunt (§. LXXXIX.), hinc is, qui elenchum inſtituit, ratione ſui ipſius ab omnibus illis rebus cavere debet, quæ fini obeſſe poſſunt, idque tum ratione *Intellectus*, tum reſpectu *Voluntatis* & *malorum affectuum*.

§. CLI.

Intellectus nempe humanus propter miram ejus imbecillitatem atque corruptionem falſis opinio-

nibus atque præjudiciis plurimum ita imbutus est, atque ab illis in transversum agitur, ut à veritate aberret & errorem sæpenumero ejus loco defendat.

§. CLII.

Ita enim apud multos vel ignaviæ, vel perversæ educationis, vel præcipitantiæ, vel autoritatis præjudicia dominantur, ut illi etiam sæpenumero, qui doctos se arbitrantur, veritati nullam aliam ob caussam assentiantur, quam quia autoritas humana illi ex mente eorum pondus addidit.

§. CLIII.

Nam quisquis veritatem non ex ipsis suis fontibus derivat & in certitudine acquirenda operam ponit, nonnisi autoritatis præjudiciis ducitur; & ideo propositionem aliquam pro vera habet, vel quia à Viro quodam magni nominis eam audivit, aut quia in scriptis Viri celebris extat, aut quia in Libris Symbolicis illa legitur.

§. CLIV.

Nec ex cœco assensu nisi superstitio oriri potest. Nec qui nonnisi tali cœco assensu rapitur ipsemet veritatis nexum, quo modo ex principiis suis fluat, perspicere potest, neque ergo alterum per veritatis demonstrationem convincere poterit: Neque ille veritatis defendendæ momentum novit, nisi ejus cum fundamento connexionem intime habeat perspectam, unde sæpe lis nullius momenti movetur, vel in meram tandem Logomachiam abit.

De hac secunda & duabus sequentibus regulis legendus est summe Rever. atque Celeberrimus PFAFFIUS *in Primitiis Tubing. Dissert. De Præjud. Theol. pag. 17. seq.*

§. CLV.

§. CLV.

Cum finis Theol. Polem. sit conservatio Veritatis puræ (§. CXLV.) hinc omnia deponenda sunt, quæ veritati nocent.

§. CLVI.

Unde *tertia* hæc nascitur *Regula:*

Cum pravi voluntatis affectus, præcipue ambitio, odium Theologicum, & sectæ studium, veritati tantopere noceant, inde deponendi prius antequam de Religione disputemus.

§. CLVII.

A parte nempe voluntatis veritati quam maxime nocent pravi affectus, quales sunt ambitio, odium Theologicum & nimium sectæ suæ studium.

§. CLVIII.

Ambitione enim qui inflatus est veritatem non quærit, sed laudes, hinc infelicia illa de Religione certamina (hæc Celeb. PFAFFII verba sunt) ubi nemo alteri cedit ne errasse videatur, hinc tot logomachiæ & de vocibus lites: hinc novarum controversiarum semina: hinc contradicendi studium, in errore defendendo pertinacia: hinc nulla veritatis ratione habita, nonnisi nomen sibi conciliandum quæritur.

§. CLIX.

Ita nonnulli à veritatis amore alieni nonnisi contentionis studio aguntur, quod ex odio

Theologico nascitur, quo qui imbutus est dissentientes tolerare nequit, sed quidquid dicunt ipsi suspectum videtur, & errores exaggerando ex quovis conficitur hæresis, etsi fundamentum non subruat, hinc novæ oriuntur rixæ; hoc quantopere veritati obsit dici vix potest, & hoc modo exacerbantur magis quam convincuntur animi.

§. CLX.

Sed insuper hominum plurima pars Religionis, in qua nascuntur, amore ita imbuti sunt, ut opiniones in ea receptas defendant, quamvis veritatem illarum ipsimet nunquam perspexerint, plus ergo humanæ quam divinæ in rebus fidei autoritati dant, unde nonnisi cœcus aliquis zelus & sectarum studium oriri potest, ut eos damnemus qui non easdem nobiscum de rebus controversis ideas habent.

§. CLXI.

Potius autem veritas ita inquirenda est, quasi illam nondum invenissemus; ita elenchus instituendus est, quasi nulli sectæ addicti essemus.

§. CLXII.

Hæ sunt præcipuæ regulæ sive cautelæ, quæ eum qui elenchum instituit respiciunt; sed in ipso etiam elencho, vel in modo illum instituendi, non minus prudentiæ regulis opus est (§. CXLIV.), ne à fine proposito aberretur.

§. CLXIII.

Cum vero ad elenchum duo requirantur, veritatis scilicet demonstratio & erroris refutatio (§. II. III.), hinc ambo ita instituenda sunt, ut erran-

errantis convictio & veritatis conservatio, quæ scopus hujus Theologiæ est (§. CXLV.), inde enasci possit.

§. CLXIV.

Ad id ante omnia requiritur, ut non fallibilibus utantur principiis, unde *Quarta* hæc *Regula* nascitur:

Cum in Theologia elenchtica Veritates demonstrandæ sunt, ut certæ evadant, hinc nec propriæ, nec alienæ autoritati, ut fallibili principio, aliquid fidendum est.

§. CLXV.

Etenim demonstratio certis niti debet principiis (§. VI.), talia principia autem vel oportet sint rationis vel revelationis; vel oportet sit aliquis homo infallibilis in terra, cujus autoritas falli nescia de quibusvis fidei articulis etiam absque demonstratione decidere potest.

§. CLXVI.

Cum vero vel sola experientia teste, seposito etiam sacræ Scripturæ testimonio, talis homo, qui sit αὐτοαλήθεια & falli & fallere nescius nunquam extiterit, hinc autoritati humanæ nec propriæ nec alienæ, demonstratione destitutæ, in Religione aliquid dandum, sed ad sola vel rationis vel revelationis principia, quæ ambo Deum autorem agnoscunt, recurrendum est, ubi invenimus quo tuto pedem figere possumus.

§. CLXVII.

Ex eo, quod veritas demonstranda sit, alia observanda est *Regula*, quæ numero *Quinta* est, nempe hæc:

Si alteri veritas certa evadere debet, in illa tradenda talis ordo observandus est, ex quo convictio nascitur, nisi data opera cœcutire velit Adversarius.

§. CLXVIII.

Ubi enim alterum demonstratione veritatis convincere volumus, ibi oportet adsit ordo in demonstratione observandus: Qui hic est, ut principia certa præmittantur & ex his legitima connexione sive ratiocinatione cætera deducantur, ut porro ea semper præmittantur, ex quibus sequentia intelligi & demonstrari possunt.

§. CLXIX.

Hinc in dogmatum fidei tractatione tali ordine utendum, ne coactæ methodo illa accommodetur, & talibus præmissis veritas superstruatur, de quibus Adversarii adhuc dubitandi locum habent, quod convictioni quam maxime obest.

§. CLXX.

Talis ergo dogmatum fidei, quæ docentur, servanda est connexio, ut unum altero semper nitatur & posterius ex priori semper lumen accipiat.

Si

§. CLXXI.

Si enim ea, quæ in Religione maxime ſunt fundamentalia, gratis aſſumuntur, & reliqua ipſis ſuperſtruuntur, omnia ex illis ſequentia hoſti veritatis non poſſunt non eſſe dubia; recte vero poſito fundamento totius ædificii ſtructura etiam erit firmiſſima.

§. CLXXII.

Illi nimirum, qui circa ipſum Religionis Chriſtianæ fundamentum peccat, omnia fidei dogmata erunt incerta, niſi ipſa prius tum Religionis naturalis tum revelatæ veritas, & Religionis peccatoris præcipuum fundamentum, nempe Chriſtum unicam & perfectiſſimam eſſe ſalutis viam, demonſtratum fuerit, cum his tanquam fundamentis cætera omnia ſint ſuperſtructa.

§. CLXXIII.

Neque ergo in tranſitu tantum tractari debent ea, quibus omnium reliquorum articulorum nititur certitudo, niſi omnia ex iis ſequentia incerta evadere debeant.

§. CLXXIV.

In demonſtratione, quæ pro fine habet convictionem alterius, etiam adſit oportet evidentia demonſtrationis;

§. CLXXV.

Unde *Sexta* hæc oritur *Regula*

In Theologia Elenchtica omnis evitanda eſt obſcuritas, ut alter per de-

monſtrationis evidentiam de propoſitione probanda certus evadat.

§. CLXXVI.

Ratio enim cur alter veritati aſſentiatur hæc eſt, quod demonſtrationis nexum perſpicit, ſive quod illa ipſi evidens ſit, quam diu vero ratiocinii nexum nondum penetrat, in aſſenſum trahi non poteſt, & absque hac perſpicuitate nonniſi cœcus foret aſſenſus.

§. CLXXVII.

Omnis propterea in ratiocinio obſcuritas evitanda & ſimplicitati quam maxime ſtudendum, ne dubium aliquod remanere poſſit.

§. CLXXVIII.

Huc *primo* pertinet ut ſimpliciſſima dictio adhibeatur, & nulli termino vago locus eſt: vocabula enim obſcura decipiunt magis quam perſuadent, & nonniſi ad lites & logomachias ſerendas apta ſunt, unde veritati plurimum nocent, præcipue cum ſub iisdem vocabulis plurimi ſæpe ſenſus lateant.

§. CLXXIX.

Nexus *deinde* in tradenda veritate ita inſtituendus, ut alter perſpiciat hoc prædicatum huic ſubjecto convenire, hoc enim ipſa demonſtrationis evidentia nititur, quæ ubi deeſt etiam certitudo ipſa abeſt, ratione nempe objecti quod convincendum eſt.

§. CLXXX.

Hæ ſunt præcipuæ regulæ, quæ in demonſtra-

ſtratione veritatis, ſi finem propoſitum aſſequi velimus, neceſſario obſervandæ ſunt: non minus in erroris refutatione omnibus illis mediis utendum, quæ ad finem conducunt, & omnia illa evitanda quæ nocere poſſunt.

§. CLXXXI.

Ante omnia autem, niſi à ſcopo aberrare velimus, ſtatus controverſiæ ſive errores refutandi probe intelligendi ſunt, & quidem eo quem ſupra (§. LXV - - LXXVII.) indicavimus modo.

§. CLXXXII.

Unde *Septima* hæc obſervanda *Regula*:

Ad errores refellendos totum ſectæ ſyſtema in connexione ſua probe intelligendum eſt, ut ſtatus controverſiæ inde recte formari queat.

§. CLXXXIII.

Quævis nimirum ſecta peculiaria ſua habet præjudicia, proprias ſuas hypotheſes, quibus quam maxime favet, inter has vero hypotheſes dantur primaria quædam præjudicia (§. LV. LVI.), quæ cæteris fundamenti loco inſerviunt.

§. CLXXXIV.

Totum vero errorum ſyſtema ſimul conſiderandum eſt, ut ſciamus quomodo unus error alteri conjunctus ſit, & quomodo ad ſtabiliendam hypotheſin primariam, quisque reliquorum errorum ſuum conferat.

Hoc

§. CLXXXV.

Hoc enim demum modo mens errantium probe intelligi poteſt; Et ſubruto fundamento etiam totum ædificium ſponte cadit.

§. CLXXXVI.

Perperam ergo illi, qui controverſias tractant, faciunt, qui ſingulos errores in ſe conſideratos ſeparatim explicant atque refellunt, nullo ad totum ſyſtema & mutuam quam errores ad ſe invicem relationem habent, reſpectu habito: cum tamen errores plurimi nonniſi ex nexu ſuo cum aliis, ſi ſcopum eorum reſpicias, intelligi queant.

§. CLXXXVII.

Et cum aliorum errores ſint refellendi & errantes veritatis convincendi, requiritur, ut ipſum veritatis ſyſtema refutandi ſit notiſſimum, unde *Octava* hæc oritur *Regula:*

Nemo alterius errores refutare & ipſi veritatem demonſtrare poteſt, niſi ipſe omnia ea quæ ad veritatem ſtabiliendam pertinent, adeoque integrum veritatis ſyſtema noſcat.

§. CLXXXVIII.

Uti enim multum intereſt, ut vera adverſariorum mens nobis perſpecta ſit, ita non minus ipſa veritas, antequam alium refellimus, in toto ſuo nexu nota ſit oportet, eo quem ſupra (§. VI. VII. VIII. IX.) indicavimus modo.

Et

§. CLXXXIX.

Et 1.) quidem ipsa divina oracula, fons omnis salutaris veritatis, diligenter prius legenda atque meditanda, in his & ex his sapiendum, quod si facimus, omnes in contrarium murmurationes, omnes falsi nominis scientiæ, objectiones, omnia factiosæ carnis sophismata facile dispalescent.

§. CXC.

Ita vero veritates inde addiscendæ sunt, ut sciamus quomodo quævis cum primario fundamento suo conveniat, ita ut veritatem salutarem, quomodo ex primis suis principiis fluat, in omni suo nexu sciamus (§. XCII. XCIII. XCIV.).

§. CXCI.

Cum 2.) etiam tales existant in Theol. elencht. refutandi, qui revelatum Religionis principium negantes (§. CIX-CXVIII.) non aliter quam ex Philosophiæ principiis debellari possunt, etiam ejus notitia maximi in Theologia Polemica usus est.

§. CXCII.

Illa enim hominis mentem in veritatis investigatione fortiter juvat, claras & distinctas notiones formare docet, mentem assuefacit ad cautius judicandum; ejus cognitio etiam juvat mentem tum in percipienda recte veritate, tum in deprehendendo facilius errore, eoque destruendo; qui usus generales tanto magis Theologo quærendi sunt, quo magis sibi ab erroribus cavere tenetur & indubitatam acquirere certitudinem allaborat.

§. CXCIII.

Sed & Philosophia tales docet veritates, quas Theo-

Theologia revelata ut demonstrata præsupponit: Quo spectant Dei existentia; ejusdem attributa; Justitia præsertim quæ totius Religionis fundamentum est; ejus Providentia & rerum omnium Gubernatio; animæ natura & libertas, subjecta tamen divino moderamini; animæ immortalitas & alia.

§. CXCIV.

Tanto autem magis Theologo in id incumbendum est, ut certam & indubiam de hac scientia acquirat cognitionem, quanto magis errores ex hisce natura notis refelli possunt.

§. CXCV.

Haud parum etiam ad salutaris veritatis claram cognitionem conferre potest, si etiam præcipuorum Theologorum Systemata, Libri non minus Symbolici cum attentione legantur.

§. CXCVI.

Theologia elench. non de omnibus erroribus sollicita est (§. XXIII. XXIX.), hinc *Nonam* hancce formamus *Regulam*:

In selectu errorum summa prudentia opus est, ne aut tales refutemus, qui nullius momenti sunt, aut in alterum extremum prolapsi iis parcamus, qui veritati salutari quam maxime nocent, aut tandem pro errore habeamus quæ ipsissimæ veritatis pars sunt.

Etenim

§. CXCVII.

Etenim cum errores varii generis sint, quorum alii cum Autorum suorum cineribus jam quasi sepulti jacent, & præterea omnes ejusdem momenti non sint (§. XXIX.), & insuper multa errores esse videantur, quæ tamen revera non sunt, sed potius pars veritatis (§. LIII. LIV.).

§. CXCVIII.

Hinc tum ratione ipsorum Autorum, tum ratione sententiarum eorundem selectus instituendus, neque undiquaque corradendi quasi errores, qui unquam propositi fuere, melius est aliquando eos ignorare, quam ex orco revocare.

Exempla hic possemus proferre, quæ probant errores sæpe demum disseminari & à multitudine hominum recipi, quando ipsis obviam itur; inde etiam in refutatione erroris alicujus nuper nascentis caute agendum, ne hoc modo ansam demus disseminationi ejus. Ita enim comparatum est hominum ingenium, ut, quamprimum aut prohibetur lectio mali alicujus libri, aut si interdicit summus Magistratus Bibliopolæ ejus venditione, aut si quis talem librum adgrediatur, quivis illum legere cupiat sive intelligat sive non intelligat, sive prius veritatis convictus sit, sive non convictus, unde ignari facile seduci possunt. Optimum autem, meo quidem judicio, foret, si lectio talis libri quidem non prohiberetur, ne vulgus illum acquirendi & legendi cupidior fiat, quod vix ac ne vix quidem impediri potest; sed si statim Viri Eruditi & Pii aliam curarent editionem talibus instructam annotationibus, quæ errores in Libro contentos funditus evertunt, quo fieret, ut Lector Veritatem errori oppositam statim ob oculos haberet, ejusque luce collustraretur.

§. CXCIX.

Illis autem præjudiciis, quæ Christianæ Ecclesiæ tantum damnum non afferunt, aliquando parcen-

cendum, ne ea refutando aut graviora negligamus, aut ea refellendo majoribus erroribus ansam demus.

§. CC.

Non ita tamen hoc intelligendum, quod, si integrum sectæ alicujus systema refutandum sumimus, in eo quædam omitti possint, ne videamur ea tantum adgredi, quæ refutatu facillima videntur, quod malæ caussæ aut imperitiæ indicium foret.

§. CCI.

Illi vero in systemate errores præcipue adgrediendi sunt, qui primarias sectæ hypotheses constituunt, ipsumque fidei fundamentum tangunt, à quibus maximum imminet detrimentum, quique cum sapientia carnali optime conveniunt, hominesque vita spirituali atque salute excludunt, his maxime obviam eundum, hi radicitus evellendi sunt.

§. CCII.

Uti vero ab una parte moderatione Theologica utendum, ita etiam ab altera parte articuli non nimis extenuandi sunt, ne vitare volentes charybdim in scyllam incidamus & indifferentismi Religionum aut saltem Latitudinarismi, sit venia verbo, nos reos faciamus, & hoc modo Religionum tolerantiam nimis extendamus.

§. CCIII.

Sed cavendum præterea, ne id pro errore habeamus, quod forsan pars veritatis est; quod in illis maxime articulis fieri potest, qui captum humanum superant, qui ab una parte nimis sublimes sunt, quam ut acies oculorum mentis eo pertinge-

tingere valeat, ab altera parte nimis late patent, quam ut imbecillis intellectus nostri capacitas ea omnia comprehendere possit.

§. CCIV.

Quod quo modo in dogmatibus sublimibus, qualia, verbi gratia, decreta divina & prædestinatio sunt, locum habere queat, quivis facile intelligere potest, ut nunc alia taceamus.

§. CCV.

Cum nobis studendum sit, ut alterum convincamus, *Decima* hæc *Regula* observanda est:

Si errantes non tantum vincere, sed & convincere volumus, ita nos erga illos gerere oportet, ut nullo affectu, nullo sectæ studio, sed solo veritatis amore nos duci intelligant.

§. CCVI.

Quia in Theologia elencht. non tantum id quærimus, ut veritas divina pura conservetur, sed etiam ut alii de ea convincantur (§. IV.), omnia hinc evitanda sunt ea, quæ alterius convictioni obesse possunt.

§. CCVII.

Ante omnia ergo cavendum, ne ipse Adversarius malam de eo, qui elenchum instituit, concipiat suspicionem, quasi ille præjudiciis ita imbutus sit, omnibus rationibus sepositis arbi-

trum vel judicem agere & ſolus propria autoritate de rebus decidere velit:

§. CCVIII.

Sed ita potius in diſputatione cum aliis verſandum, ut propriis opinionibus & judiciis nihil tribuamus, ſed maximorum etiam Theologorum, imo ipſius Eccleſiæ fallibilis (§. CLXVI.) autoritatem ſeponamus, & ſectæ ſtudio plane nihil largiamur, ne vel alterius intellectui conſcientiæque leges præſcribere velle videmur:

§. CCIX.

Rationibus quoque adverſarii aliquid tribuendum, neque ſtatim, illæ contemnendæ, ſed ponderandæ potius & difficultates examinandæ ſunt. Quamprimum enim cum contemtu loquimur de alterius argumentis, quæ pro ſententia ſua affert, jam vel ipſius animi dotes contemnere videmur, vel ſaltem nos præjudiciis contra ipſius ſententiam eſſe imbutos, vel examini argumentorum ipſius non juſtum locum daturos eſſe.

§. CCX.

Unde talis in Theol. Elencht. inſtituenda eſt diſputatio, quaſi nulli antea Religioni fuiſſemus addicti, & ab omni partium ſtudio ſimus remotiſſimi; ad conciliandum enim nobis Adverſarium ſæpe multum confert, ſi vel ipſimet, ubi fieri licet, aliquantiſper, cuinam ſententiæ potius calculus addendus ſit, dubitare videamur.

§. CCXI.

Unde MINUTIUS FELIX *in Octavio* §. V, ait:

ait: Inpræsentiarum tamen ita informandus tibi est animus, ut libram teneas æquissimi judicis, nec in alteram partem propensius incumbas, ne non tam ex nostris disputationibus nata sententia, quam ex tuis sensibus prolata videatur.

Vide Celeb. & S. R. PFAFFII Primis. Tub. Dissert. post. de prajud. Theol. §. *IX. pag. 136.*

§. CCXII.

Ex dictis porro hæc *Regula* nascitur, quæ *Undecima* est.

Cum in Theol. Elencht. convictio errantis quærenda sit (§. IV.), & convictio nonnisi per demonstrationem obtineri queat , hinc si alterum convincere volumus, non vi in illum sæviendum, sed solis rationibus agendum est (§. V.).

§. CCXIII.

Siquidem cum in Theol. Elencht. per demonstrationem veritatis ad conscientiam agendum sit, ut alter propositionem nostram veram agnoscat, omnis externa vis abesse debet.

§. CCIV.

Neque enim coactione id effici potest, quod cum summa animi libertate fieri debet, nempe ut alter præcedentes, quas de Dogmatibus habuit ideas, pedetentim exuat atque aliis plane imbuatur; vi enim intellectus adigi non potest,

ut ea quæ hactenus vera credidit, in posterum pro falsis habeat, & ea quæ ut falsa sibi repræsentavit, nunc vera credat.

§. CCXV.

Et cum nemo hominum dominium in alterius cogitationes habere possit, etiam alter nonnisi rationibus adduci potest, ut idem nobiscum sentiat: & si alter minis & coactione adigeretur, ut idem nobiscum ore profiteretur, non fides sed mera hypocrisis esset.

§. CCXVI.

Neque alia, quam voluntaria professio, Deo grata esse potest, cum voluntarium ubique cultum in verbo suo postulet, etsi ergo alter vi, ferro, exilio aliisque suppliciis cogatur, ut idem nobiscum dicat, tamen cogi non potest, ut idem nobiscum credat.

§. CCXVII.

Si vero, quod quivis facile concedet, non solum externa oris professio, sed convictio & assensus cordis Religionem constituat, inde sequitur, quod etiam alter vi ad aliam Religionem amplectendam cogi non possit.

§. CCXVIII.

Et si tandem unius Religionis confessoribus jus quoddam esset, illos qui alii Religioni addicti sunt persequendi, bellum ubique in orbe perpetuo grassaretur, qui in tot partes sectasque discissus est: Et hoc modo non de erroribus, sed de errantibus debellandis ageretur.

Quousque autem Magistratus Politicus potestatem suam in coërcitione hæresium exercere & in quibus casibus vim externam adhibere possit infra Cap. V. de Hæresi agentes dicendi ansam habebimus.

Et

§. CCXIX.

Et cum errantium mens recte intelligenda sit (§. CLXXXII.), alterum confutaturus propositionem debet explicare ex mente affirmantis, unde *Duodecima* hæc conficitur *Regula*:

Nihil errantibus affingendum quod ipsi non statuunt, abstinendum ergo à periculosis consequentiis, quæ non animo convincendi, sed nocendi formantur.

§. CCXX.

Etenim cum in hac Scientia maxime opera danda sit studio amoris veritatis & convictioni alterius (§. CXLV.), CXLVI.), hinc ab una parte sincere cum adversario agendum, ab altera vero parte non media convictioni contraria adhibenda, qualia sunt alterius ad iram concitatio, & affectuum ejus turbatio.

§. CCXXI.

Falsas enim si verbis alterius affingimus consequentias, non tam animum veritatis cupidum, quam cupiditatem existimationi alterius nocendi ostendimus.

§. CCXXII.

Sincere vero cum adversario nostro agimus, si sensum verborum ipsius ita proponimus, uti se revera habet; neque falso quid ipsi attribuendo verba ipsius in deteriorem sensum detorquemus;

 aut

aut placita ipsius in connexione sua nescientes mutile & extra nexum aliquid allegamus.

§. CCXXIII.

Hoc autem fit, si libros illorum non totos perlegimus, sed ex parte tantum de toto judicamus, aut si ad verba magis quam ad bonam interpretationem mentem advertimus & dictionis proprietatem premimus.

§. CCXXIV.

Illi qui fundamenta errorum intacta relinquunt & veritatis studio neglecto ejusmodi consequentias ex alterius doctrina formant, quibus vel alterius famam in discrimen vocare contendunt, aut quæ cum alterius doctrina non sunt conformes, aut quas alter ex dogmatibus suis fluere pernegat, *Consequentiarii* dicuntur.

§. CCXXV.

Hi primum consequentiam pro lubitu assumunt, ex illa deinde plures deducunt & verbis alterius multa periculosa & veneni plena affingere student.

§. CCXXVI.

Omnes tamen consequentiæ rejiciendæ non sunt, si in iis formandis debitæ adhibeantur cautelæ.

Vide de hac Reverendiss. PFAFFII Dissert. de eo quod justum & æquum est circa imputationem consequentiarum theologicarum, & Celeb. WALCHII Einleitung zu den Religions-Streitigkeiten, Part. II. Cap. II. §. VII. pag. 118. seq.

§. CCXXVII.

Præcipuæ autem cautiones adhibendæ hæ sunt:
1.) Consequentiæ formentur non ex verbis nude specta-

spectatis, sed ex vero eorum sensu, neque extra sed intra connexionem spectatis.

§. CCXXVIII.

Ad condemnandum, enim, *quemvis librum non est prætendenda duarum vel unius scrupulositas dictionis, sed consideranda totius series lectionis. Nusquam enim simul omnia possunt dici; & sunt nonnulla, quibus singularibus potest contradici, sed cum omnia pariter attenduntur, quæ videbantur respuenda, plerumque studio circumjacentium muniuntur.*

Sunt verba PHILIPPI ABBATIS BONÆ SPEI, *Epist. V. citante Reverendiss* PFAFFIO *in Primit. Tub. Diss. II. de præjud. Theol. pag. 138. nota e.*

§. CCXXIX.

Et de intelligentia hæresis est, non de scriptura, & sensus non sermo fit crimen.

Hæc sunt verba HILARII *Lib. II. de Trinit.* §. *III. citante Celeb.* PFAFFIO.

§. CCXXX.

2.) Necessum est, ut consequentia non per multas ambages, sed immediate ex alterius doctrina fluat, ut ex alterius principiis tam clare deduci possit, ut alter aut principia sua abjicere, aut conclusionem admittere teneatur.

§. CCXXXI.

3.) Consequentia, quæ ex adversarii dogmatibus fluit, illi tamen propterea imputanda non est, cum forsan ipse illam non introspexerit.

§. CCXXXII.

Distinguendum nimirum hic inter illos, qui judicii acumine pollent & facultate rerum nexum

 obser-

obſervandi gaudent, & illos, qui rationem minus philoſophicam poſſident, inter doctores & auditores, inter doctos & indoctos. Poſterioribus enim conſequentiæ, etſi ex illorum doctrina clare fluant ſtatim tribui nequeunt.

§. CCXXXIII.

4.) Ab illis vero conſequentiis abſtinendum plane, quæ ideo tantum formantur, ut alii noceamus, & eum aliorum riſui exponamus.

§. CCXXXIV.

Quo errantem convincere queamus, abſtinendum ab omnibus illis rebus, quæ affectus ipſius turbant & eum ad iram excitare poſſunt (§. CCXX.), quod fit, ſi talibus utimur rationibus, quibus & adverſarium & ipſius doctrinam aliis exoſam reddere quærimus.

§. CCXXXV.

Tales vero rationes appellantur *Argumenta ab invidia ducta*, unde *Decima Tertia* hæc observanda eſt *Regula:*

Ab Argumentis ab invidia ductis abſtinendum eſt in Theologia Polemica, cum ita non concilientur animi, ſed in errore confirmentur.

De his legenda eſt *Celeb.* CLERICI *Diſſert. Philoſophica de Argumento Theologico ab invidia ducto*, quam operibus ſuis Philoſophicis adjunxit.

§. CCXXXVI.

Talia Argumenta ſunt, quando quis alterius

rius famam & fortunam perdere studens α.) sententiam alterius, quem refutare vult, livido rodit dente & malitiose explicat:

§. CCXXXVII.

Et ita fit, ut subinde aliquid erroris loco habeatur, quod revera non est, Virisque innocentibus hoc modo summa sæpe fit injuria.

§. CCXXXVIII.

Quod, quum Regulis amore christiani, & sacræ Scripturæ, & rationis & tandem promotioni veritatis, honoris divini & convictionis proximi è diametro repugnet, maxime vitandum est.

§. CCXXXIX.

β.) Argumentum ab invidia ducitur, quando adversarii dogmata cum placitis talium hominum conferuntur, qui jam atro carbone notati sunt.

§. CCXL.

Hoc fit, quando exempli gratia, hæreses antiquæ & dudum obsoletæ errantibus impinguntur, aut etiam innocentes illarum accusantur.

Ita Protestantes à Pontificiis cum Simonianis, Novatianis, Sabellianis, Manichæis, Donatistis, Arianis, Pelagianis, Nestorianis aliisque conferuntur. *BELLARM. Tom. II. Controvers. Lib. IV. de Ecclesia c. 9.* ita Reformatis sæpissime Manichæismi crimen impingitur, ut alia nunc exempla taceamus.

§. CCXLI.

Cum raro contingat ut recentiorum aliquis totum veteris sectæ alicujus systema adoptet, ineptum foret, propter singularem quandam sententiam. quam cum veteri aliquo hæretico communem habet, totam propterea hæresin impingere.

§. CCXLII.

Subinde tamen si rectus adsit scopus & ratio sufficiens, talis comparatio institui potest, tum ad declaranda nova hæreseos alicujus placita, tum ad alios ab illa præmuniendos.

Ita *Divus Petrus 2. Epist. cap. II. 15.* illos contra duos disputat cum Balaamo comparat, quod etiam *Johannes* facit divina sua *Patefactione Cap. II. 14.* Ita non male modernorum quorundam doctrina cum Veterum Pelagianorum placitis a Theologis nostris conferetur.

§. CCXLIII.

Omne etiam hic odium Theologicum evitandum est.

§. CCXLIV.

Alio modo γ.) Argumentum ab invidia desumitur, quando momentum quæstionis nimis exaggeratur, & illi, qui fundamentaliter non errant, pro hæreticis declarantur & anathematis fulmen contra illos vibratur,

§. CCXLV.

Id δ.) fit, si Adversarii doctrina invidiosis nominibus infamatur: ita Reformatorum de Prædestinatione dogma apud nonnullos Blasphemiæ, fati Stoici, Matris securitatis & aliis nominibus insignitur.

§. CCXLVI.

ε.) Si Adversarii argumenta aut plane reticentur, aut saltem non in omni emphasi sua allegantur.

§. CCXLVI.

Vel si ς.) in controversia non maximi momenti, commoda, quæ ex sententia Adversarii enasci pos-

possunt, taceantur, & incommoda tantum, quibus illa premitur.

§. CCXLVIII.

Cum quærenda sit errantis convictio (§. IV.), neque propterea vis externa adhibenda (§. CCXII.), *Decima quarta* ideo hæc *Regula* observanda est:

Non errantium Personæ, sed errores illorum solum adgrediendi sunt.

§. CCXLIX.

Ut enim errantibus parcamus, errores autem interficiamus & Theologiæ Polemicæ finis (§. IV. V. CXLV.), & ipsa humanitatis officia suadent: quare ita AUGUSTINUS scribit. *Lib. IV. contra Donatistas*: *Diligite homines, interficite errores sine sævitia pro veritate certate, orate pro iis quos redarguitis atque convincitis.*

§. CCL.

Neque hic Christi & Apostolorum exempla alleganda sunt, quando Christus duris aliquando de Pharisæorum & Sadducæorum Personis expostulationibus usus est, ipsos vocans *Generationem malam & adulteram* Matth. XVI. 4. *Ipsos à Patre Diabolo generatos esse* Joh. VIII. 44, & Johannes ipsos *Progenies viperarum* esse perhibens Matth. III. 7. quasi etiam modo Paulus Apostolus Elymam tractavit Act. XIII. 10. ipsum *Diaboli filium* nominans.

§. CCLI.

Ut enim Christi & Apostolorum exempla nobis ad imitationem proposita sunt, ita dantur

casus

casus, in quibus ipsos imitari non licet, cum Christus ab immoderato zelo immunis, absolutam præterea summamque habuerit potestatem, omniscientia atque infallibilitate fuerit præditus, qua Apostolos etiam, virgâque insuper Apostolica donavit.

§. CCLII.

Talia ergo Ipsi, Apostolisque contra Adversarios suos exercere convenit, quæ nulli mortalium amplius facere competit.

§. CCLIII.

Neque porro Veterum cum hæreticis agendi ratio hic prætexenda est, qui nimis dure hæreticos subinde tractarunt; nec enim ipsorum agendi modus suprema nostra Regula, nec zelus ipsorum, si nimius fuerit, laudandus est.

Theologus summus HERMANNUS WITSIUS *in Oratione sua de Theologo modesto quæ Tom. II. Miscellaneorum extat de hac re ita fatur.* „ Nunquam ab animo „ meo impetrare potui, ut absque exceptione lau„ darem immoderatam illam sive veterum sive recen„ tiorum Theologorum vehementiam, qua Adversa„ rios suos sæpe exceperunt, vix aliter quam canum, „ porcorum, nebulonum, aliisque id genus elogiis eos „ prosequentes, & impetuosi sermonis nimbo ac „ grandine obruentes. Fecerint illud Athanasii, Na„ zianzeni, Basilii, Hieronymi, alii, qui doctrinæ suæ „ oblocutores aculeatis orationibus ac steliteuticis, „ quamvis alioquin virtutibus abundantes, & impe„ ratoria quandoque Majestate verendos, traduxe„ runt palam, infamiæque objectarunt: fecerint illud „ Patrum nostrorum ætate magni illi & immortalis „ memoriæ heroes, quorum opera ad pellendam cras„ sissimam ignorantiæ ac superstitionis caliginem uti „ Deo libuit; ego etiam verborum duritiem seculi „ vitio, hominumque illorum ingenio (nam quan„ tumvis sancti, homines tamen fuerunt) imputare,

„ cæte-

„ cæterisque maximis virtutibus ipsorum condonare;
„ quam Prophetarum & Apostolorum, ipsiusque adeo
„ Christi exemplo exculpare, & ad imitationem
„ commendare malo. *de hac materia porro legi me-*
„ *rentur Orationes Celeberrimi SPANHEMII de Doctore Theologo, de Diffidiis Theologorum eorumque caussis & de Prudentia Theologi Tom. II. operum L. X.*

§. CCLIV.

Neque tandem, quæ *Decima quinta Regula est,* **Satyrico utendum scribendi genere, fugienda omnia convicia aculeataque scommata, quibus alterum oblique pungimus.**

§. CCLV.

Cum enim alterum convincere nitimur (§. IV.), affectus ejus non sunt turbandi, neque ad iram vel tristitiam Adversarius provocandus est (§. CCXX.); Sarcastica autem dicendi ratione nunquam efficitur, ut alter, quem adgredimur, mutet sententiam, sed ad iram potius atque vindictæ cupidinem concitabitur, unde si alterum convincere cupimus, omnia scommata aculeataque dicteria evitanda sunt.

§. CCLVI.

Satyricus nimirum hic, quo utimur, scribendi modus, ex alterius maligno contemtu nascitur, quo illum aliis risui exponere & contemtum reddere studemus, quod cum alterum exacerbet, & in se malum sit, à scripto Theologico abesse debet.

Neque

§. CCLVII.

Neque etiam tali ſtylo illi, qui pondera argumentorum & veritatem potius, quam fallacem hance methodum amant, facile in aſſenſum trahi poſſunt.

§. CCLVIII.

Iſta etiam refutandi ratione nec Chriſtus nec ipſius Apoſtoli uſi ſunt; gravitas enim materiæ, de qua agitur, poſtulat, ut etiam graviter tractetur & cum reverentia ſerioque agatur.

SALVIANUS *Lib. de Provid.* ait: "Tanta eſt Sacræ Majeſtatis & tam tremenda reverentia, ut non ſolum ea, quæ ab impiis contra Religionem dicuntur, horrere, ſed etiam quæ pro Religione nos ipſi dicimus, cum gravi metu ac diſciplina facere debeamus:

§. CCLIX.

Nec etiam cum Theologiæ vel Philoſophiæ moralis Principiis convenit, ut affligatur is, qui aut indignatione, aut miſericordia dignus eſt.

§. CCLX.

Nec hic etiam Patrum exempla imitanda ſunt, qui hoc ſtylo aliquando uſi, cum & ipſi odio ſubinde Theologico capti, affectui ſæpe plus, quam veritati ſtuduerunt.

§. CCLXI.

Etſi tandem multi exiſtant adhucdum & extiterint Empectæ, qui ſcoptico dicendi genere, deficientibus ipſis rationibus, ipſa reverenda ſacræ Religionis myſteria riſui exponunt, ad illorum exemplum tamen refutatio non eſt inſtituenda ab iis, qui meliora edocti rem ſanctam etiam ſancte tractandam didicerunt.

Saty-

§. CCLXII.

Satyrico vero hoc Religionem debellandi modo cum sæpissime homines maxime juvenes capiantur, ostendendum est, quam ridicula illa sint, quæ à talibus scopticis proferuntur, & nihil in toto mundo tam verum, tam sacrum, tamque reverendum esse, quod non in ludibrium vocari aut risui exponi possit; idque quod in medium affertur nihil novi esse, sed ipsis jam olim gentilibus, sapientia carnali fascinatis, omnia Religionis Mysteria & Christi Crucem stultitiam & risu dignam fuisse visam. Quod *Apostolus Paulus* ipse litteris etiam profanis exercitatissimus dicit. 1. Cor. I. 23.

Ita BÆLIUS de hoc Religionem impugnandi modo loquitur in *Diction. Histor. & Critique Tom 1. fol. 602. in Articulo de Bione.* „ L'Imprudence qu'il avoit de „ tourner en ridicule la Religion, devoit être reprimée; car une refutation serieuse ne fait pas à beau„ coup prés tant de mal que les railleries d'un hom„ me d'esprit. Les jeunes gens le laissent gâter par „ ces sortes de moqueurs plus que l'on ne sauroit „ dire. In genere autem de hac materia legenda sunt quæ *Reverendiss. Cancellarius Tubing.* PFAFFIUS dicit *in Dissert, Priore de Præjud. Theol* §. XXV. *p.* 92. & *Dissert. Posteriore p.* 146. §. XII. & *BÆLII Dissert. de libellis famosis.*

§. CCLXIII.

Neque tandem, *quæ ultima Cautela est*, perversa illa infideles convincendi & refutandi methodo utendum, quæ, cum maximo Religionis Christianæ

ſtianæ detrimento, ea ſeponit, quæ ipſam Religionis Chriſtianæ eſſentiam conſtituunt.

§. CCLXIV.

Illum nempe infideles convertendi modum intelligo, quo, in gratiam eorum, omnia Myſteria quæcunque intellectum humanum & Religionem naturalem ſuperant, ſecus habentur:

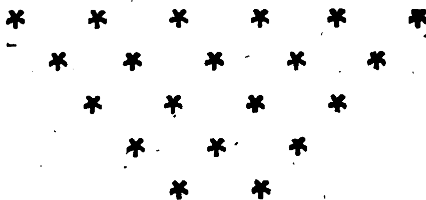
Principia autem nobis adhucdum deſunt, quibus demonſtremus hanc methodum locum habere non poſſe, & ad Religionem peccatoris myſteria abſolute neceſſaria eſſe, ſuo loco autem hac de re agemus, ubi ex principiis antea poſitis ratiocinari poterimus.

§. CCLXV.

Contra quod nunc hoc tantummodo monemus: hoc modo Pyrrhoniſmo Theologico, ſive dubitationi univerſali, qua quodvis Religionis Chriſtianæ dogma in dubium vocatur, imo ipſa illius veritas pervertitur, quam maxime viam ſterni & anſam dari.

Hac methodo inter alios utitur *Autor* quidam *Anonymus*, *in libello quodam Gallico Idiomate ſcripto, cui titulus eſt*: *Lettres ſur la Religion eſſentielle à l'Homme diſtinguée de ce qui n'en eſt que l'Acceſſoire, à Amſterdam chez Wetſtein & Smith. M D CC XXXVIII.* Summa illius hæc eſt: Aliquid infidelibus concedendum & genio illorum in tractatione Religionis ſeſe attemperandum eſſe; quod ſi faciamus hunc effectum operam noſtram habituram, ut ipſi, ſi omiſſis Religionis noſtræ dogmatibus præcepta Evangelica tantum urgeamus, confiteantur Doctrinam Evangelii eſſe bonam & juſtam, imo etiam divinæ Originis, *Vide ſub finem introductionis ad Opus*; in ipſis deinde quadra-

quadraginta illis Litteris hoc maxime urgetur, ad infideles convertendos præceptis tantum & consiliis evangelicis esse insistendum, dogmata vero illa, quæ mysteria vocantur, esse reticenda; Mysteria inde cum sint res plane obscuræ, *des choses entierement obscures*, cognitu necessaria non esse, eorumque ideo nullam plane rationem esse habendam; optime autem Rei Christianæ consuli putat, si in simplicissimis veritatibus, per quas præcepta Religionis moralia intelligit, subsistatur, quippe quæ solæ Religionis essentiam constituant, & hoc si factum fuisset, non orituras fuisse tot de Religione lites, tot distinctiones, tot hæretificinas. Sed cum infra capite X. de hoc acturi sumus & hic locus non sit, plura adducere supersedemus. Consulendus autem est de hac materia Celeberrimus Vir JOH. JACOBUS ZIMMERMANNUS *Theologus apud Tigurinos consummatus in Dissertationibus de recentiorum quorundam eruditorum præposteris adversus incredulos disputandi methodis, ubi libellum huncce acriter perstringit & falsam hancce methodum funditus evertit.* Pro more etiam solidissime & eruditissime de spuriis & falsis præjudiciorum Theologicorum remediis agit *Summe Rev. & Magnificent. PFAFFIUS in Diss. priore de præjudiciis Theol. pag.* 77. *seq.* §. *XXIII.* inter quæ falsa remedia etiam Scepticismum sive Pyrrhonismum Theologicum numerat.

* * * * * * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * * * * * *

CAPUT III.

Exhibens

Demonstrationem Veritatum Theologicarum.

§. CCLXVI.

Veritates Theologicæ in Systemate Theologiæ Polemicæ sunt demonstrandæ (§. 92.), ut Adversarios nostros hac ratione convincere possimus (§. 4.), & Religionis nostræ tum veritas, tum singulorum ejus articulorum harmonia patefiat (§. 93.), & fundamentum habeamus, quo in errantium refutatione certo nitantur (§. 94.), nunc breve Veritatum Religionis nostræ systema, ejus articulos in connexione exhibens, nobis tradendum est.

§. CCLXVII.

Quia autem Theologia Polemica non de omnibus, sed momentosissimis tantum veritatibus sollicita est (§. 23.), & maxime de iis, quæ ab Adversariis impugnantur: hinc omissis illis, quæ minoris momenti sunt, veritatibus, illas tantummodo tractabimus, de quibus maxima lis est, & quæ absque æternæ salutis dispendio ignorari nequeunt.

§. CCLXVIII.

Et quoniam etiam cum Infidelibus nobis res est, & Incredulis (§. 110 - - 119.), Principia quoque ex Theologia Naturali sunt præstruenda,

ex

ex quibus illi, qui principia Religionis generalia negant, refutari possunt.

§. CCLXIX.

Tali vero hic utendum est methodo, qualem supra (§. 167 - - 181.) indicavimus.

Sectio I.

De Existentia divina.

§. CCLXX.

Theologia revelata est scientia eorum, quæ lumine revelationis nobis de Deo ejusque operibus innotescunt.

Cum Theologia Revelata proprie versetur circa Dei Triunius glorificationem in hominis peccatoris salvatione, & gubernationem Ecclesiæ, illa sic etiam definiri potuisset; quod sit *Systema veritatum revelatarum de Manifestatione Gloria Dei in Regimine Civitatis sua sive Reipublica spirituum.* Cum vero illi insint termini figurari, priorem retinere malumus.

§. CCLXXI.

Per Deum intelligimus Ens à se, à mente nostra & hoc Universo diversum, in quo continetur ratio sufficiens existentiæ hujus mundi & animarum nostrarum, sive quod est absolute necessarium & independens, à quo autem omnia reliqua dependent.

§. CCLXXII.

Priusquam existentiam ejus demonstramus principia quædam generalia sunt præmittenda.

§. CCLXXIII.

Impossibile est idem simul esse & non esse. Quod Principium indemonstrabile est.

§. CCLXXIV.

Omnium rerum datur ratio sufficiens; unde cognoscitur, cur aliquid potius sit, quam non sit; cur sit potius, hoc quam alio modo, & qua posita nihil amplius ad rei existentiam explicandam requiritur.

§. CCLXXV.

Non datur progressus caussarum vel rationum in infinitum: si enim in analysi rationum & caussarum alicujus rei, quaestio semper remaneat cur & unde res sit? Semper adhuc aliquid requiritur, unde cognoscatur, cur res potius sit, quam non sit, adeoque nondum est ratio sufficiens (§. 274.): Atqui nihil datur sine ratione sufficiente, ergo ultima sive prima in analysi caussarum oportet adsit ratio, ex qua cognoscitur unde res sit, & in qua sistitur quaestio, unde res sit?

§. CCLXXVI.

Ita in qualibet demonstratione non datur progressus in infinitum; sed in serie probationum tandem pervenitur ad commune aliquod Principium.

§. CCLXXVII.

Quicunque vult demonstrare existentiam divinam, is demonstrare debet dari, Ens à se & absolute necessarium, à quo & anima nostra & totum hoc Universum tanquam à caussa sua dependet (§. 271.).

§. CCLXXVIII.

Quae demonstratio hoc modo instituenda est; ut argumentemur vel à contingentia animae nostrae, vel totius Universi & nexus rerum.

Anima

§. CCLXXIX.

Anima nostra, sive nos existimus, nam ejus conscii sumus: adeoque hoc assumitur per experientiam sive sensum communem.

§. CCLXXX.

Cum vero nihil existere possit sine ratione sufficiente, unde intelligitur, cur res potius sit, quam non sit (§. 274.): etiam oportet sit ratio sufficiens, cur nos potius existamus, quam non existamus.

§. CCLXXXI.

Hæc autem ratio invenienda est, aut in nobismet ipsis, aut in Ente alio à nobis diverso. Si ponatur, nos existentiæ nostræ rationem habere in Ente, quod rationem existentiæ suæ etiam in alio habet, non pervenitur ad rationem sufficientem, nisi subsistamus in Ente aliquo, quod existentiæ suæ sufficientem rationem habet in se ipso, quod in serie rationum caussarum omnium primum est, nam non datur progressus in infinitum (§. 275.).

§. CCLXXXII.

Aut ergo nos ipsi sumus Ens necessarium, aut datur tale aliud extra nos, quod rationem existentiæ suæ & nostræ habet in seipso.

§. CCLXXXIII.

Ens necessarium est, quod rationem sufficientem existentiæ suæ in se habet. Ens contingens autem dicitur, cujus oppositum est possibile, sive quod aliter potest esse.

Omnium terminorum definitiones non dabimus, non tantum quia id instituti nostri brevitas non permittit, sed

sed quia terminis eo sensu utimur, quo à modernis Philosophis accipiuntur, & cognitionem illorum præsupponimus.

§. CCLXXXIV.

Anima nostra est contingens, quia potest aliter esse, continuis enim obnoxia est mutationibus & semper alias atque alias habet repræsentationes, neque ullam in nobis deprehendimus rationem sufficientem, cur potius existamus, quam non existamus.

§. CCLXXXV.

Ergo anima nostra non est Ens necessarium, hinc oportet sit Ens aliquod necessarium extra illam. (§. 282.)

§. CCLXXXVI.

Ex mundo porro existentia Entis absolute necessarii sic demonstratur: Hunc mundum & hanc rerum seriem existere, Experientia testis est.

§. CCLXXXVII.

Mundus autem est Ens contingens, nullam enim involvit contradictionem, quin mundus quoad locum & tempus sive totum rerum nexum aliter esse possit, imo nullam etiam involveret contradictionem, ipsum non existere (§. 283.); Ergo est Ens contingens.

§. CCLXXXVIII.

Hic mundus & universus rerum nexus est Ens contingens (§. 287.); quamobrem oportet adsit ratio sufficiens, cur potius sit, quam non sit, cur potius sic, quam aliter sit (§. 274.).

Ratio

§. CCLXXXIX.

Ratio illa ſufficiens eſt, aut in ipſo mundo & cauſſarum nexu, aut extra eum.

§. CCXC.

Non autem hæc ratio poteſt eſſe in ipſo mundo & cauſſarum ſerie, alias mundus & totus cauſſarum nexus eſſet abſolute neceſſarius: cum vero mundus & rerum nexus ſit Ens contingens (§. 287.); non eſt abſolute neceſſarius, & per conſequens rationem exiſtentiæ ſuæ & modi exiſtendi non habet in ſe (juxta §. 283.).

§. CCXCI.

Cum vero rationem illam ſufficientem non habeat in ſe, illa quærenda eſt in alio Ente extra mundum.

§. CCXCII.

Ergo oportet ſit aliud Ens extra mundum, quod ab hoc rerum nexu eſt diverſum, in quo ratio ſufficiens continetur, cur hic potius rerum nexus exiſtat & non alius.

§. CCXCIII.

Ens autem illud item eſt vel contingens, vel neceſſarium; ſi ſit contingens, iterum oportet habeat Ens aliud extra ſe, in quo ratio ſufficiens exiſtentiæ ſuæ continetur.

§. CCXCIV.

Non datur progreſſus ſeriei cauſſarum in infinitum à priori (§. 275.): Hinc oportet tandem perveniamus ad Ens aliquod Primum, quod rationem plene ſufficientem, tum exiſten-

stentiæ suæ, tum aliarum rerum extra se, in se continet.

§. CCXCV.

Ergo datur Ens necessarium, quod non potest non existere, quod ab hoc mundo est diversum, & quod rationem in se continet, cur hic mundus potius existat, quam non existat; cur potius sic, quam aliter existat.

§. CCXCVI.

Et cum detur Ens absolute necessarium ab hoc Universo diversum, quod rationem sufficientem existentiæ tum animæ nostræ (§. 285.), tum totius Universi (§. 295.) in se continet: Ergo datur Deus, juxta definitionem (§. 271.).

Dantur adhuc alii existentiam divinam demonstrandi modi, argumentis desumtis, vel à motu hujus Universi adscendendo ad primum motorem. Vel à rerum agentium dependentia & caussarum subordinatione perveniendo ad Ens aliquod independens. Vel à sapienti gubernatione totius Universi, quod sui ne quidem conscium est, unde ab alio Ente extra se oportet gubernetur. Vel ab admirabili & stupenda, tum totius Universi, tum corporis etiam humani structura, tum universali rerum harmonia. Vel ab idea Entis perfectissimi. Vel ab infinito hominis desiderio. Vel tandem à Conscientia vel præmii vel pœnæ post bene vel male facta. Omnia autem hæc argumenta, ultimo excepto, ita comparata sunt, ut tandem in illo, quod a rerum contingentia desumitur, resolvantur.

* * *

* *

Sectio

Sectio II.

De Attributis ab Existentia Dei pendentibus.

§. CCXCVII.

Primum quod de re cognoscitur, & unde ratio reliquorum, quæ ei insunt, vel inesse possunt, redditur, dicitur Entis Essentia. Quicquid autem rationem sufficientem in sola essentia habet & ex ejus essentia sequitur, dicitur Attributum.

§. CCXCVIII.

Primum ergo quod de Deo cognoscitur, & ex quo reliqua sequuntur, quæ Deo competunt, est ipsius Essentia.

§. CCXCIX.

Primum autem quod de Deo cognoscitur, juxta demonstrata, est quod sit Ens absolute necessarium, reliqua autem omnia, quæ Deo competunt, inde fluere & rationem sufficientem in hac absoluta existentiæ necessitate habere, videbimus in sequentibus; unde sequitur Essentiam Dei in hoc consistere, quod sit Ens absolute necessarium.

Hoc exprimit nomen יהוה quod Deo tribuitur, & in se comprehendit complexum omnium Attributorum divinorum, adeoque ejus essentiam & absolute necessariam existentiam, quam radix hebræa exprimit.

§. CCC.

Deum à se existere, sive necessario etiam S. Scriptura testatur, dum omnia quæ præter

Deum sunt, à Deo tanquam primo fonte derivat: Vide Esaj. XLI: 4. Psal. CXLVI: 6. Act. XVII: 25. Rom. IV: 17.

Divinitatem quidem sacræ Scripturæ hic nondum probavimus, nihilominus tamen ostendemus, ea quæ illa dicit cum principiis Rationis convenire, quod in demonstratione divinitatis ipsius deinceps suum habebit usum.

§. CCCI.

Quicquid autem ex Essentia Dei sequitur, & ab ea separari non potest, vocatur Attributum divinum.

Varia quidem numerantur Dei Attributa, quæ autem à se ipsis non differunt, sed distinguuntur tantum pro nostro concipiendi modo, nam quicquid in Deo est, est ipse Deus.

§. CCCII.

Ens à se vocatur, quod non opus habet vi alterius ad existendum; Deus autem est Ens necessarium, quod rationem sufficientem existentiæ suæ habet in seipso, per consequens non ab alio (§. 283. 295.): Hinc Deus est *Ens à se.*

§. CCCIII.

Quicquid nihil habet in se, quod rationem sui habeat in Ente alio, dicitur independens; Ens autem à se rationem existentiæ suæ non habet in alio & existere potest, etsi nihil aliud existat; unde cum Deus sit Ens à se (§. 302.), etiam *Independens* est.

§. CCCIV.

Ens absolute necessarium ita existit, ut oppositum ejus, hoc est, τὸ non existere involvat con-

contradictionem: Quicquid vero ita existit, de eo nullum potest concipi tempus, quo existere coeperit aut desinat, adeoque nec initium nec finem habet; quicquid autem nec initium nec finem habet, illud est æternum; Deus ergo, qui est Ens absolute necessarium (§. 296.), est *Æternus*.

BOETIUS æternitatem definit, quod sit interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. Consentit sacra Scriptura Hebr. XIII: 8. Apoc. I: 8.

§. CCCV.

Quod nec initium nec finem habere potest, illud etiam nec oriri nec interire potest: Ens autem compositum per combinationem vel dissolutionem partium oritur vel interit; cum vero Deus nec existendi initium nec finem habeat (§. 304.): Adeoque nec oriri nec interire potest; E. non est Ens compositum.

§. CCCVI.

Quicquid non est compositum, adeoque nullas habet partes, illud est Ens simplex; Deus non est Ens compositum (§. 305.): E. est Ens simplex.

§. CCCVII.

Illud ergo quod oritur & interit, adeoque est compositum, Deus esse nequit, uti omnes Dii fictitii.

§. CCCVIII.

Neque Deus potest esse corporeus, cum omne corpus sit compositum, adeoque etiam nec extensus est.

§. CCCIX.

Neque etiam per imagines potest repræsentari, quic-

quicquid enim vel pingitur vel sculpitur, est repræsentatio Entis compositi; cum autem Deus non sit Ens compositum (§. 306); etiam nec pingi nec sculpi potest. Consentit S. Script. Rom. I: 23.

Et si Deo in sacra Script. tribuuntur membra corporis humani, ut oculi Psal. XXXIII: 18. facies Gen. IV: 14. manus 1. Petr. V: 6. pedes Jes. LX: 12. 14. nihil aliud indicatur, quam similitudo quædam, quæ inter usum horum membrorum & Attributa quædam divina intercedit.

§. CCCX.

Deus rationem existentiæ Universi in se continet (§. 296.), & præterea est Ens simplex (§. 306.), quibus Entibus vis activa tribuenda est (juxta principia Psychologica): unde liquet illum etiam Vi activa præditum esse.

§. CCCXI.

Vis activa tamdiu sese exerit, quamdiu ei non resistitur, Deus est independens, ideo ipsi resisti nequit (§. 303.): E. semper actuosus est. Quod etiam testatur S. Script. Joh. V: 17.

§. CCCXII.

Vivere dicitur, quod actuosum est ex intrinseco principio, cum vero Deus vi activa (§. 310.), & quidem continua (§. 311.), præditus sit: Ipsi vitam competere dubitari nequit. Consentit S. Script. Jer. X: 10.

§. CCCXIII.

Deus vi propria existit (§. 302.), & independenter ab omni alio (§. 303.): Hinc etiam vitam habet in se & independenter ab omni alio: Quod etiam S. Script. Joh. V: 26. asserit.

Deus

§. CCCXIV.

Deus in se continet existentiæ omnium rerum extra se rationem sufficientem (§. 296.): Propterea etiam ratio sufficiens omnis actuositatis intrinsecæ, hoc est Vitæ, in ipso quærendá est; est ergo fons omnis vitæ extra se.

§. CCCXV.

Quia in Deo continetur ratio sufficiens existentiæ Universi & animarum nostrarum (§. 296.): talia etiam ipsi tribuenda sunt prædicata, ex quibus explicari potest, cur hic mundus & animæ nostræ potius existant, quam non existant; cur hic potius quam alius existat?

§. CCCXVI.

Nihil fit fine ratione sufficiente (§. 274.): Ideo etiam apud Deum oportet fuerit ratio sufficiens, cur potius hunc mundum cum his animabus creaverit, quam non creaverit, & potius sic quam aliter.

§. CCCXVII.

Ad rationem sufficientem, cur aliquis quid producere statuat, requiritur distincta repræsentatio illius rei; cum vero etiam Deus agat cum ratione sufficiente (§. 316.); sequitur Deum hunc mundum sibi distincte repræsentasse.

§. CCCXVIII.

Facultas autem rem distincte sibi repræsentandi vocatur Intellectus; cum autem Deus hanc facultatem possideat (§. 317.); Illi etiam competit *Intellectus.*

Si

Si hic vox facultatis de Deo usurpata quenquam offendat, loco ejus substituat actum, & me sibi habebit consentientem.

§. CCCXIX.

Quum totum hoc Universum sit à Deo (§. 296.), & non à se (§. 290.), requiritur in Deo determinatio ad illud producendum, & quidem tale quale existit; talis autem determinatio præsupponit voluntatem; & cum mundus hic potuisset aliter esse (§. 287.), Deus maluit eum sic esse (per Exper.), idque libere, cum à nulla alia re extra se dependeat (§. 303.); Illi ergo competit *Voluntas libera.*

§. CCCXX.

Ens intellectu & voluntate libera præditum est Spiritus: Deus autem habet intellectum (§. 318.), & voluntatem (§. 319.), E. est *Spiritus.*

Sectio III.

De

Attributis ab Intellectu divino pendentibus.

§. CCCXXI.

Ens intelligens eoipso quo intelligit sui ipsius conscium est, Deus autem est Ens intelligens (§. 318.); E. semetipsum cognoscit.

§. CCCXXII.

Deus cognoscendo semetipsum, etiam cognoscit quicquid nullam involvit contradictionem, hoc

hoc est, quid per se sit possibile; possibile enim id dicitur, quod nullam involvit contradictionem.

§. CCCXXIII.

Res igitur ideo possibiles sunt, quia Deus in intellectu sibi repræsentat illas nullam involvere contradictionem, per consequens ideo quid possibile est, quia Deus id sibi in intellectu suo repræsentat ut tale.

§. CCCXXIV.

Patet inde omnem rerum possibilitatem esse à Deo, & intellectum ejus esse fontem sive radicem omnis possibilitatis.

§. CCCXXV.

Si ergo nullus esset Deus, etiam nihil esset possibile.

Vide hæc demonstrata in Ill. WOLFII Theol. N. §. 191.

§. CCCXXVI.

Possibile est id, quod nullam involvit contradictionem (§. 322.); mundus autem hic est Ens contingens, cujus oppositum nullam involvit contradictionem (§. 287.): E. præter hunc mundum plura sunt possibilia.

§. CCCXXVII.

Cum intellectus divinus sit fons omnis possibilis (§. 324.), Deus omnia possibilia cognoscit; quia autem plura sunt possibilia, quam actu existunt (§. 326.), (quicquid enim actu existit vocabulo mundi hujus comprehendimus): E. Deus etiam plura cognoscit quam actu existunt.

Dantur

§. CCCXXVIII.

Dantur ergo possibilia, quæ nunquam existunt, qui non comprehenduntur in hoc mundo; & talia quæ aut actu existunt, aut in illo futura sunt.

§. CCCXXIX.

Possibilia considerari possunt vel ut absolute & in se spectata, & sine relatione ad alia, vel ut in systemata redacta, hoc est, inter se connexa tum per coëxistentiam tum per successionem.

§. CCCXXX.

Si Ens absque relatione ad alia spectatur in se, cognoscuntur de eo omnia, quæ per ejus essentiam sunt possibilia, nempe determinationes ejus essentiales & attributa, tum etiam modorum possibilitates & illorum variæ series.

Vide WOLFII Theol. N. §. 143.

§. CCCXXXI.

Si vero possibile spectatur ut in systema redactum cum aliis, tum cognoscuntur omnes relationes, quas ad alia possibilia habet, nempe totæ caussarum series, per quas existentia determinatur, modorum series, qui successive ei inexistunt, dependentia à coëxistentibus.

§. CCCXXXII.

Cognoscuntur autem omnia de Ente, si cognoscuntur ea quæ tum absolute tum relate ad alia ei insunt, cum non detur modus tertius illud considerandi.

§. CCCXXXIII.

Si possibilia, quæ in unum systema possunt redigi, considerantur tanquam in systema redacta, tunc

tunc etiam conſpicitur uniuscujusque ordo ratione coëxiſtentium & ſucceſſivorum: Ergo locus & tempus.

§. CCCXXXIV.

Cognoſcuntur omnia genera & ſpecies, ut & ſubordinationes, cum omnibus prædicatis cuicunque generi & ſpeciei convenientibus, omnes rerum numeri, quæ ad unamquamque ſeriem pertinent.

§. CCCXXXV.

Non minus omnes magnitudines, quæ dari poſſunt, cum omnibus ad ſe invicem rationibus. Hæc enim omnia, quæ nunc enarravimus, ad conſtitutionem Syſtematis pertinent.

§. CCCXXXVI.

Tale autem Syſtema, ſive ſeries rerum finitarum coëxiſtentium & ſucceſſivarum inter ſe connexarum vocatur *Mundus.*

§. CCCXXXVII.

Deus cognoſcit omnia poſſibilia (§. 327.), præter hunc Mundum autem adhuc alia ſunt poſſibilia (§. 326.), poſſibilia autem poſſunt conſiderari non tantum abſolute, ſed & ut in ſyſtemata redacta (§. 329.), tale autem rerum poſſibilium ſyſtema vocatur Mundus (§. 336.); Hinc alii Mundi præter hunc ſunt poſſibiles, Deus autem omnia poſſibilia cognoſcens etiam omnes Mundos poſſibiles præter hunc, qui actu exiſtit, cognoſcit.

§. CCCXXXVIII.

Deus cognoſcit ſemetipſum (§. 321.), & om-

nes Mundos possibiles (§. 337.): Ergo cognoscit quæcunque cognoscibilia sunt.

§. CCCXXXIX.

Quum Deus Entia possibilia cognoscat non absolute tantum, sed & in systemata redacta (§. 337.), hoc est, omnes illorum relationes & omnia distinguibilia: Ille etiam omnia cognoscit distincte, & nihil confuse.

§. CCCXL.

Qui omnia Entia possibilia cognoscit & quidem in systemata redacta, hoc est, omnes Mundos possibiles, ille etiam novit differentiam omnem quæ inter illos intercedit; omnia autem distinguibilia in unoquoque mundo, & omnis differentia, quæ inter omnia systemata possibilia intercedit, perspici non potest, nisi simul totum systema quoad coëxistentiam entium & quoad successionem cognoscatur, Deus autem habet talem cognitionem (§. 337. 339.): E. Deus sibi simul conscius est eorum omnium, quæ singulis Mundis possibilibus insunt, adeoque ea simul cognoscit.

§. CCCXLI.

Facultas nonnisi agendi possibilitatem denotat: Deus autem omnia cognoscit simul (§. 340.), adeoque nulla cognitio ipsi possibilis est quæ non actu detur; & in Deo Intellectus non est nuda facultas, sed actus.

§. CCCXLII.

Per antea demonstrata nunc patet, Intellectum divinum esse, tum sui ipsius, tum omnium possibilium, distinctam & simultaneam repræsentationem.

Intel-

§. CCCXLIII.

Intellectus illimitatus eſt, qui ad omnia poſſibilia ſimultanea & ſucceſſiva ſeſe extendit: Deo autem talis competit cognitio (§. 342.); E. Intellectus ejus illimitatus eſt.

§. CCCXLIV.

Major & perfectior Intellectus dari non poteſt, quam qui omnia poſſibilia, diſtinctiſſime, unico actu & ſimul ſibi repræſentat: Intellectus divinus talis eſt (§. 327. 339. 340.): E. Intellectus divinus eſt perfectiſſimus.

§. CCCXLV.

Incomprehenſibile eſt, cujus modum quo eſt & fieri poteſt, nobis non repræſentare valemus: Intellectus finitus habet tantum ideam ſucceſſivæ repræſentationis; Intellectus vero divinus omnia diſtincte ſimul ſibi repræſentat (§. 339. 340.): Unde intellectus finitus modum, quo id fieri poſſit, ſibi repræſentare non valet: Intellectus ergo divinus intellectui finito incomprehenſibilis eſt.

§. CCCXLVI.

Omniſcius dicitur, qui ſcit omnia, quæcunque cognitu poſſibilia ſunt, ſive ſint ſingularia ſive univerſalia; Deus autem cognoſcit ſeipſum (§. 321.), & omnia poſſibilia in ſe ſpectata & in ſyſtemata redacta (§. 337.); Adeoque evidens eſt Deum eſſe omniſcium.

§. CCCXLVII.

Magnitudo autem Intellectus divini inde patet, quod Deus cognoſcit non tantum vaſtiſſima mundi hujus corpora & ſpatia, ſed etiam omnes res minimas, quæ ope Microſcopii deteguntur,

maxima, minima, præsentia, præterita, futura, omnes rerum qualitates, modos, relationes, omnia genera & species, & quæ alia sunt, imo etiam omnia possibilia nunquam futura & abstrusissima quæque.

§. CCCXLVIII.

Essentia Entis consistit in ejus possibilitate, si nempe tantummodo qua Ens consideratur: Quia vero Intellectus divinus sibi omnia possibilia repræsentat (§. 327.), id impossibile est, quod Intellectus ejus sibi non repræsentat: E. ratio cur aliquid possibile sit in Intellectu Dei est quærenda (§. 324.): Cum vero Entis qua Entis Essentia consistat in ejus possibilitate: Hinc cum Intellectus divinus sit fons possibilitatis (§. 324.), etiam est fons Essentiarum.

§. CCCXLIX.

Intellectus divinus non est nuda facultas, sed actus (§. 341.), repræsentatio ergo possibilium sive Entium Essentiæ ei constanter inest; quicquid autem Deo semper actu inest, id ipsi essentiale est; cum vero per demonstrata repræsentatio possibilium Deo constanter insit, eam ob rationem Ideæ Deo essentiales sunt, noscendo nimirum semetipsum simul noscit quid sit possibile. Uti ergo Deus non concipi potest sine Intellectu, ita etiam non potest concipi sine Ideis rerum.

§. CCCL.

Dantur plura possibilia quam actu existunt (§. 326.): Hinc à mera rei possibilitate ad ejus existentiam nondum concludi potest; etsi ergo Intellectus divinus sit fons Essentiarum, hoc est

meræ

meræ possibilitatis rerum, propterea non est fons Existentiæ, sed radix Existentiæ deinde in alio attributo divino quærenda est.

Hæc monenda fuerunt, ne inde concludatur, quod dicimus Ideas rerum Deo essentiales esse, etiam existentiam rerum ipsi esse essentialem, adeoque necessariam; hæc enim toto cœlo a se invicem differunt, aliâs omnia possibilia etiam futura essent, quod contra §. 326., & Deus ad aliquid extra se producendum necessitaretur.

§. CCCLI.

Deus sine Ideis rerum concipi non potest, ipsique essentiales sunt (§. 349.); Hinc etiam sunt necessariæ.

§. CCCLII.

Quia Ideæ rerum sunt necessariæ (§. 351.), ideo etiam sunt immutabiles.

§. CCCLIII.

Cum Ideæ rerum Deo sint essentiales (§. 349.), etiam aliæ Ideæ ipsi inesse non possunt, ideo quoque non sunt arbitrariæ.

§. CCCLIV.

Ideo res possibilis est, quia datur ejus Idea in Intellectu divino (§. 324.), Possibilitas autem Entium constituit illorum Essentiam (§. 348.): Cum vero rerum possibilitatis necessitas dependeat ab Intellectu divino (§. 351.): Etiam necessitas Essentiarum à Deo sive Intellectu divino est.

Celeb. BULFINGERUS, qui prolixe probat, essentiarum originem ab Intellectu divino unice derivandam, neque in libera Dei voluntate & Decreto quærendam, in Dilucidationibus suis p. 17. ita loquitur: „Necessarium dicitur, cujus oppositum involvit contradi„ctionem, (quicquid enim non involvit contradictio-

„nem illud est possibile) igitur possibilia sunt necessaria. Quod necessarium est, illud ex necessario „fonte pullulat non arbitrario; Neque enim in principiato plus esse debet, quam in principio; Hactenus Vir Celeb. Ratio autem cur Philosophi in hoc adstruendo prolixiores sint præcipue hæc est, ut Manichæismum hoc modo optime debellare queant, & omnes difficultates solvere, quæ circa Originem mali moveri solent. Neque metuendum est, si necessitas essentiarum adstruitur hoc modo aliquid Deo derogari, qui hac ratione non solus Ens necessarium maneat, de existentia enim Dei intelligendum est, quando vocatur Ens necessarium; quando autem dicitur de essentia quod sit necessaria, id nonnisi de possibilitate intelligitur, quæ fundatur in Intellectu divino; Ex eo tamen quod aliquid necessario possibile est, non sequitur, illud necessario existere. Vide Ill. W. Th. N. parag. 194.

§. CCCLV.

Ideæ rerum Intellectui divino semper actu insunt (§. 349.), & propterea necessariæ (§. 351.), liquet illas etiam esse æternas. Ideas autem rerum, earum possibilitatem & Essentiam in Intellectu divino repræsentatam, esse unum idemque (§. 354.) demonstravimus. Cum ergo Ideæ rerum sint æternæ, etiam Essentiæ rerum ab æterno fuere in Intellectu divino; & quoniam Intellectus divinus æternus est, etiam Essentiæ rerum sunt æternæ.

§. CCCLVI.

Cum Essentiæ rerum propterea æternæ sunt, quia ab æterno in Intellectu divino fuere: etiam earum æternitas à Deo est.

Rerum Essentiæ ergo non sunt aliquid extra Deum, quasi Intellectus divinus sibi aliquid extra se repræsentaret & in cognitione sua inde penderet: sed sunt ipse Intellectus divinus, qui sibi repræsentat quid sit possibile

bile five non contradictorium; procul ergo abest, ut hoc modo aliquid statuatur Deo coæternum, & nulla ideo Entia extra Deum existentia, quæ Deus cognoscat & ab iis in creando pendeat, finguntur; sed ipse Deus consideratur ut fons omnis essentiæ non tantum existentiæ; imo si nullus Deus existeret, etiam nullæ darentur essentiæ (§. 325.).

§. CCCLVII.

Cum Ratione etiam S. Script. conspirat, perhibens Deum mundum sibi repræsentasse ab æterno, Act. XV: 18. & Intellectus ejus nobis incomprehensibilis, nam se extendit ad maxima, Psalm. CXLVII: 4. & minima, Matth. X: 3. & est immensus, Psal. CXLVII: 5. est infinitus cum ad omnia se extendat, & ultra ejus cognitionem alia dari non possit, Act. XV: 18. Hebr. IV: 13. est etiam perfectissimus. Jes. XLVI: 9. 10. ex quo dicto etiam patet, Deum seipsum cognoscere.

§. CCCLVIII.

Scientia simplicis Intelligentiæ est illa, qua Deus cognoscit quid sit possibile & quid actu existere possit, non vero se extendit ad id quid actu extiturum sit, hoc enim demum ex decreto noscitur.

Antecedenter nimirum ad decretum divinum omnia mere possibilia sunt, ut nulla adhuc sit differentia inter ea quæ extitura & quæ non extitura sunt.

§. CCCLIX.

Juxta definitionem Scientia simplicis Intelligentiæ se tantummodo extendit ad possibilia & quæ actu existere possunt: Hinc per eam nondum intelligitur, quod aliquid futurum sit.

§. CCCLX.

Per Scientiam Visionis intelligitur illa, qua Deus ab æterno cognoscit, quæ actu extitura sint in systemate hujus mundi, tum coëxistentia, tum successiva. Vocatur etiam Præscientia.

§. CCCLXI.

Deus cognoscit omnia possibilia, tum in se spectata, tum in systemata redacta (§. 337.): Hinc necessario etiam novit omnia, quæ per systema illud sunt possibilia, noscit ergo effectus rerum materialium omnes in nexu suo consideratos.

§. CCCLXII.

Et cum Deus omnia in systemate mundi distincte cognoscat (§. 339.), etiam præscit quid per animas hominum sit possibile, & integram seriem perceptionum & appetitionum earum, non minus decreta & cogitationes omnes novit. Hæc enim omnia ad nexum Universi pertinent.

§. CCCLXIII.

Et quia omnia simul & unico actu sibi repræsentat (§. 340.), etiam præterita & futura simul cognoscit, non tantum ergo omnia præscit, sed & omnia præterita recordatur.

§. CCCLXIV.

Systema mundi in se continet totum rerum nexum & quicquid per illum est possibile (§. 334.), ergo omnes etiam veritates universales: Quia autem Deus sibi repræsentat Entia in systemata redacta (§. 327. 329.): Etiam cognoscit omnes veritates universales.

§. CCCXLV.

Et quia Deus omnium rerum possibilium

(§. 351.),

(§. 351.), & per consequens omnium etiam essentiarum Autor est (§. 354.), sub illis vero etiam veritates universales comprehendantur (§. 364.), Ille etiam Autor est omnium veritatum universalium, sive omnis veritas à Deo est.

Hoc ideo hic probavimus, ut infra suo loco inde inferre possimus veritates revelatas & illas, quæ rationis lumine innotescunt, sibi non contradicere, etsi priores humanam rationem transcendant, tamen non magis Deum habent Autorem quam posteriores; unde Theologi ad veritates probandas argumenta æque ex principiis Rationis quam Revelationis desumunt.

§. CCCLXVI.

Cum Ideæ & Essentiæ omnium rerum sint æternæ (§. 355.), veritates autem universales in systemate rerum possibilium contineantur (§. 364.): Inde etiam veritates universales sunt æternæ, sive in Intellectu divino sunt ab æterno.

§. CCCLXVII.

Et non dantur novæ veritates, sed illæ, quæ existunt, tantummodo ab inventoribus deteguntur.

§. CCCLXVIII.

Deus scit omnes veritates universales (§. 364.), sub quibus necessario etiam comprehenduntur omnes particulares, & quidem simul (§. 340.): Ideo nullo modo fieri potest, ut Deus errare possit.

§. CCCLXIX.

Quia Deus cognoscit omnia possibilia (§ 327.), etiam scit quæ sint impossibilia, sive quæ in Ideis suis non ut possibilia continentur.

§. CCCLXX.

Ideæ rerum Deo sunt essentiales (§. 349.): Quicquid vero Deo essentiale est, illud absolute necessarium est, quia Deus est Ens necessarium (§. 296.): Ideo etiam cognitio rerum illi necessaria est: Sive Deus omnia necessario cognoscit.

Sectio IV.

De Voluntate & Potentia Dei.

§. CCCLXXI.

Nihil fit sine ratione sufficiente (§. 274.): Ideo Deus etiam nihil agit sine ratione sufficiente: Ratio autem sufficiens actionum vocatur Motivum; unde si Deus aliquid vult, motivum adesse debet: Deum autem ideo aliquid velle, quia bonum est, infra videbimus.

Ne quenquam offendat si dicamus, Deum non sine motivis agere: sæpe enim etiam in systematibus Theologicis fit quæstio, quænam sit caussa impulsiva creationis hujus mundi? Quænam redemtionis generis humani? inde tamen non sequitur Deum ad agendum determinari à principio extrinseco; contrarium enim statim demonstrabimus.

§. CCCLXXII.

Quando nos aliquid volumus, id ideo fit, quia putamus illud non impossibile esse: Deus autem scit omnia impossibilia (§. 369.), unde etiam non potest velle impossibile, E. viceversa omne quod Deus vult, possibile est.

Plura

§. CCCLXXIII.

Plura adhuc mundi systemata, præter hoc quod actu existit, sunt possibilia (§. 326. 337.): Quia autem illa, etsi sint possibilia, tamen non existunt (§. 327.): Sequitur solam possibilitatem non sufficere, ut Deus aliquid velit.

§. CCCLXXIV.

Deus omnia scit ab æterno (§. 355.), & quidem distincte (§. 339.), hinc etiam scit, an ratio sufficiens adsit aliquid volendi; quicquid autem Deus vult, id vult propter rationem sufficientem (§. 371.), quamprimum ergo Deus rationem sufficientem scit cur aliquid velit, illud quoque vult, cùm vero id cognoscit ab æterno (per demonstrata): E. quicquid vult ab æterno vult.

Quamprimum nempe aliquid vel appetibile vel aversabile cognoscitur, illud quoque cognoscens vel appetit vel aversatur. Ratio enim cur homines sæpissime aliquid boni vel mali non appetunt vel aversantur, hæc est, quod illud non ut tale cognoscunt.

§. CCCLXXV.

Cum ergo Deus omnia ab æterno distincte cognoscat & propterea ea quæ vult etiam ab æterno velit; Sequitur Deum in tempore nihil novi velle, quod non ab æterno voluerit, & uti omnia unico actu cognoscit (§. 340.); Etiam omnia unico actu vult.

Hæc ideo hic stabilimus, ut suo loco illis obviam ire possimus, qui decreta temporaria dari asserunt.

§. CCCLXXVI.

Deus est æternus (§. 304.), independens (§. 303.), & fons omnium rerum (§. 324. 354.): Inde

Inde est Ens omnium primum & independenter existit; E. à nulla externa vi cogi potest, ut aliquid velit.

§. CCCLXXVII.

Cum vero à nulla externa vi adigi possit ad volendum (§. 376.), sequitur illum semetipsum determinare ad volendum.

§. CCCLXXVIII.

Et sine principio extrinseco determinandi sese determinat (§. 376.): Hinc quidquid vult, sponte vult.

Quia essentiæ rerum non sunt aliquid extra Deum (§. 356.); hinc metuendum non est, (cum demonstravimus, Deus omnes rerum essentias sibi ab æterno repræsentasse), illum propterea determinari à principio aliquo extrinseco.

§. CCCLXXIX.

Ratio objectiva, cur aliquid appetatur, illa dicitur, quæ desumitur ab objecto. Ita ratio objectiva existentiæ hujus Mundi desumitur ab ipso Mundo.

§. CCCLXXX.

Ratio subjectiva vero illa dicitur, quæ desumitur à subjecto agente, ita ratio subjectiva, cur Deus hunc Mundum creare decreverit, est ipse Deus decernens.

§. CCCLXXXI.

Deus agit propter rationem sufficientem, hoc est propter motiva (§. 371.): Unde liquet, ipsi perinde esse non potuisse, an hic Mundus existat, an vero alius; unde sapientissimæ ipsi oportet fuerint caussæ, cum hunc potius quam alium creare decreverit; ratio autem in objecto quærenda

renda est cur Deo magis hoc quam illud creare conveniat mundi systema, datur E. ratio objectiva Creationis mundi.

Nonnulli dicunt, rationem sufficientem esse solam voluntatem Dei, adeoque ratione objectiva opus non esse: sed ita Deus ageret sine respectu objecti; & si rationem in sola voluntate Dei quærimus, inde quidem intelligi potest, quod Deus aliquid extra se producere velit, sed non intelligitur, cur potius hoc quam illud producere decreverit, quod absque ratione objectiva concipi nequit. A voluntate ergo Dei dependet, quod potius aliquid producere decreverit quam non decreverit; cur autem potius hoc quam aliud velit, ejus ratio in Intellectu, hoc est, in repræsentatione objecti quærenda est, quod vocamus rationem objectivam: Quæstio ergo huc redit, an Deus res extra se producendas tantummodo volendo intelligat, an vero intelligendo velit? Hoc est, an Deus ideo hoc præ altero velit, quia Intellectus sibi id repræsentat ut fini suo convenientius? Quando ergo dicimus, dari rationem objectivam, cur hic potius mundus existat, quam vero alius, simpliciter hoc affirmamus, quia Deus, qui omnia possibilia ab æterno cognoscit, eum sibi in Intellectu suo repræsentavit ut fini suo convenientissimum, ideo eum magis voluit producere, quam vero alium; adeoque intelligendo vult; antecedenter tamen ad decretum eum nondum sibi repræsentat ut certo futurum: Postquam autem propter rationem sufficientem hunc præcise Mundum producere decrevit, illum cognoscit ut certo futurum & tunc dicitur volendo intelligere: Alia ergo ratio est, cur Deus potius aliquid producere velit, quam non velit; alia deinde cur Deus potius hoc quam aliud velit, potius sic quam aliter: Prior quærenda est in Potentia; posterior vero in objecto, quod Deus sibi repræsentat ut fini convenientissimum. Prolixiores hic fuimus, ut sententiam illorum, qui nonnisi rationem subjectivam statuunt, cum illis combinemus, qui etiam objectivam requirunt, hoc est, tam in Intellectu quam Voluntate divina quærunt.

Cum

§. CCCLXXXII.

Cum detur ratio objectiva, cur hic potius Mundus, quam alius existat (§. 381.), in hoc Mundi systemate aliquid sit oportet, quod illud à reliquis possibilibus (§. 337.) distinguit; quæ ratio est cur Deus hoc potius producere decreverit, quam aliud: Hinc ratio objectiva in differentia Mundi hujus aspectabilis à cæteris possibilibus consistit.

§. CCCLXXXIII.

Inde est, quod Deus omnes mundos possibiles sibi repræsentans (§. 337.) sive Ideas illorum in Intellectu suo tanquam fonte perspiciens, hunc præ cæteris producere decrevit.

§. CCCLXXXIV.

Perfectio mundi in eo consistit, quod omnes rationes particulares rerum simultanearum & successivarum tandem in aliquam generalem resolvuntur.

§. CCCLXXXV.

Ratio generalis, propter quam omnia fiunt, vocatur finis ultimus: rationes autem particulares, quæ fini ultimo sunt subordinatæ, vocantur fines subordinati, qui in finem ultimum debent resolvi.

§. CCCLXXXVI.

Ratio generalis propter quam aliquid fit vocatur finis (§. 885.): Hinc cum ratione agere, est propter finem agere, quia autem Deus agit cum ratione (§. 371.), etiam propter finem agit.

§. CCCLXXXVII.

Perfectio mundi in eo consistit, quod omnes ratio-

rationes sive fines particulares tendant ad generalem (§. 384.): Hinc quo magis omnes particulares ad finem generalem tendunt, eo perfectior etiam Mundus est.

§. CCCLXXXVIII.

Quia Deus propter finem agit (§. 386.), & ille mundus perfectus est, ubi omnia in finem aliquem generalem resolvuntur (§. 387.); Hauddubie Mundus ille est perfectissimus, qui fini divino est convenientissimus.

§. CCCLXXXIX.

Intellectus divinus sibi omnia repræsentat distincte (§. 339.), & simul (§. 340.) propterea cognoscit, quodnam sit convenientissimum medium ad finem suum consequendum; ab ignorantia enim est, quod spiritus finitus non semper optima eligat media. Cum vero Deus hunc Mundum præ cæteris possibilibus producere decrevit (per Exper.), etiam fini suo est convenientissimus (per demonstrata), & propterea etiam perfectissimus (§. 388.).

Quando dicimus, Mundum hunc omnium possibilium esse perfectissimum, id non intelligitur nisi de perfectione quæ in mundum cadere potest: est perfectissimus in suo genere, & propterea non est Ens omnium perfectissimum.

§. CCCXC.

Ex principiis cosmologicis imperfectiones apparentes in parte non tollunt perfectionem in toto, sed cum majore perfectione totius cohærent, ac ideo admittendæ, ut major in toto obtineatur perfectio (vide W. Cosmol. §. 547. 548.), & ad cognitionem totius Universi Intellectus infinitus requi-

requiritur (§. 345.), finitus autem omnes rationes particulares perſpicere nequit: Propterea adverſus Mundi hujus perfectionem ab apparentibus, quas in illo obſervamus, imperfectionibus argumentari non licet.

§. CCCXCI.

Maxime id placet quod perfectiſſimum eſt, nec etiam ab hominibus aliquid appetitur, niſi ſub ſpecie boni (per Exper.): Quia autem Deus Mundum hunc præ aliis poſſibilibus producere decrevit, propterea quia eſt perfectiſſimus (§. 389.), & omnia diſtincte ſibi repræſentat (§. 339.): Ideo etiam omnem rerum perfectionem intelligit, & omnem perfectionis gradum; Sequitur hunc mundum Deo placere.

§. CCCXCII.

Quicquid placet Enti rationali, id vult libenter, quia vero hic mundus Deo placet (§. 391.): Ideo Deus illum lubentiſſime vult.

§. CCCXCIII.

Cum Deus Mundum perfectiſſimum (§. 389.) produxerit, per ſe patet illius Potentiam etiam omnibus poſſibilibus producendis ſufficere. Si enim omnia poſſibilia ad potentiam Dei referuntur, nulla in iis deprehenditur differentia.

§. CCCXCIV.

Omnipotens eſt is, qui facere poteſt omnia poſſibilia, Deus producere poteſt omnia poſſibilia (§. 393.): E. Deus eſt *omnipotens.*

§. CCCXCV.

Miraculum eſt ejusmodi effectus, qui neque

ex essentia, neque ex vi creaturarum aut mundi secundum statum antecedentem consequitur.

SPINOZA Miraculum explicat per effectum, cujus caussas ignoramus, etsi sint naturales; sed mirabile cum Miraculo confundit. Eundem etiam errorem committit CLARCKIUS, qui ad miraculum requirit, ut ratum quid sit & extraordinarium. LEIBNITIUS in Theodicæa (§. 249.) illa distinguit in majora & minora, per majora exprimit vera miracula, per minora vero id intelligit, quod alias mirabile vocatur, cujus caussa naturales nos latent.

§. CCCXCVI.

Miracula sunt possibilia. Mundus enim est Ens contingens, quod per totum rerum nexum aliter esse potest (§. 287.), ideo etiam leges motus sunt contingentes; quicquid autem est contingens, ejus oppositum non involvit contradictionem (§. 283.): Quicquid autem nullam involvit contradictionem est possibile (§. 322.); Hinc possibile est, à Caussa extramundana omnipotente in mundo tales effectus produci, qui effectibus hujus rerum nexus sunt oppositi, & in essentia & vi Universi non fundati sunt, cum propter contingentiam mundi eventus aliter esse possint: Tales autem effectus vocantur Miracula (§. 395.): E. Miracula sunt possibilia.

Miracula autem sunt possibilia, vel intrinsece, quia totus rerum nexus in Universo ut contingens immutari potest & leges naturales suspendi. Extrinsece autem, quia datur talis Caussa extra mundum, quæ omnia infinita sua omnipotentia efficere potest.

§. CCCXCVII.

Cum Miraculum talis sit effectus, qui non fundatur in essentia aut vi creaturarum Universi

(§. 395.), sequitur Miracula produci à caussa, quæ est extra nexum rerum & à mundo plane diversa.

§. CCCXCVIII.

Deus facere potest omnia possibilia (§. 393.), Miracula autem sunt possibilia (§. 396.); Unde etiam facere potest Miracula.

§. CCCXCIX.

Deus potest Miracula facere (§. 398.), Miracula vim Universi superant (§. 393.), E. facere potest, quæ vim Universi excedunt.

§. CD.

Deus omnia ab æterno vult, & quidem unico actu (§. 374. 375.), hinc non potest non velle, sive nolle in posterum, quod antea voluit; sive velle quæ antea noluit, alias ille actus volendi non esset æternus, unde semper idem vult; & quia omnia vult unico voluntatis actu, hinc non potest idem simul velle & non velle: Unde Voluntas ejus immutabilis est.

Sive hoc modo etiam Immutabilitas Voluntatis ipsius patet: Quia Deus cognovit omnia distincte (§. 339.), & simul (§. 340.): Judicium suum de rebus mutare non potest; quod enim homines sæpissime judicium suum mutent, inde est, quod objectum non cognoscunt; hinc quia judicium Dei de rebus immutabile est; ideo id quod Deo ab æterno placuit, etiam nunc & in æternum placet, E. etiam Voluntas ipsius immutabilis est.

§. CDI.

Pœnitet eum alicujus rei, qui factum infectum fieri mallet, & qui non vult amplius quod antea

vole-

volebat; Voluntas autem Dei nunquam mutatur (§. 400.): Unde Deum non pœnitere potest ejus quod fecit.

CDII.

Id Deum decet, quod cum summis suis perfectionibus convenit, sed sine dubio convenit perfectissimum facere præ minus perfecto; cum autem Mundus hic qui existit omnium possibilium sit perfectissimus (§. 389.), Deum etiam decet illum qua perfectissimum producere.

§. CDIII.

Voluntas illa est perfectissima, quæ non vult nisi perfectissimum, Deus autem vult quod perfectissimum est, dum voluit mundum perfectissimum existere (§. 389.): Quamobrem ex hoc Mundo concludere possumus, Voluntatem Dei esse perfectissimam.

Ita hicce Mundus scala est, qua ad Creatorem ascendere licet, & ex quo summas Creatoris perfectiones cognoscere possumus.

§. CDIV.

Spiritus perfectissimus est, qui perfectissimo gaudet intellectu & perfectissima voluntate, Deus autem habet Intellectum perfectissimum (§. 344.), & Voluntatem perfectissimam (§. 403.): E. est Spiritus perfectissimus.

§. CDV.

Deus perfectionem mundi æstimat ex convenientia ejus cum fine ultimo (§. 488.), perfectio autem mundi in hoc consistit, si omnes rationes sive fines speciales tendunt ad generalem (§. 387.); Hinc perfectio rationum specialium

æstimanda est in relatione ad generalem sive totum Universum.

Si ergo in rerum naturam quædam videmus, quæ imperfectæ nobis videntur, judicandum propterea non est, illa esse imperfecta, cum nonnisi ex relatione ad totum Universum æstimari possint ejus partes; perfectissimum enim censendum est in suo genere, quod facit ad majorem perfectionem totius Universi: omnis enim pars habet relationem ad totum, qui ergo de perfectione partium vult judicare vel de earum imperfectione, illum totum noscere oportet.

§. CDVI.

Bonum in se est, quod habet perfectionem tam essentialem quam accidentalem. Bonum vero in relatione ad aliud vocatur, vel quod ad ejus perfectionem aliquid tribuit, vel ejusdem signum est.

§. CDVII.

Independens dicitur, quicquid nihil habet in se quod rationem sui habeat in Ente alio, Deus autem est independens (§. 303.), hinc nihil in summa Dei perfectione concipi potest, cujus ratio in alio Ente extra Eum continetur, unde nullum Ens ab ipso diversum ad summam ejus perfectionem aliquid contribuere potest, & Bonum in relatione ad Deum nihil quicquam dici potest, nisi quatenus summæ ejus perfectionis signum est.

§. CDVIII.

Cum in relatione ad Deum aliquid bonum est, quatenus est signum summæ ipsius perfectionis (§. 407.), per summam autem Dei perfectionem non potest intelligi, nisi complexus omnium Attributorum divinorum, sive tota Divinitatis plenitudo: E. in relatione ad Deum nihil

Bo-

Bonum judicari potest, quam quod omnia ejus Attributa refert, sive eorum signum est, sive adumbratio.

Perfectio nimirum divina non tantum in uno Attributorum suorum consistere potest, quasi Deus aliquid facere posset tantum unico & non omnium reliquorum Attributorum respectu habito, cum tamen omnia divina Attributa unum sunt, & tantum pro nostro concipiendi modo a seinvicem distinguuntur. Hanc vero propositionem hic demonstravimus, ut infra de pœna mali moralis agentes Justitiam Dei vindicare possimus, ut & ejus Sapientiam in permissione mali.

§. CDIX.

Perfectio aut imperfectio partium hujus Universi non potest æstimari nisi ex perfectione totius, sive in relatione ad totum, (§. 405.). Et in relatione ad Deum bonitas alicujus rei non potest æstimari nisi referatur ad omnia Dei Attributa (§. 408.); Creaturæ finitæ autem nec totum Universum, nec omnes singularum ejus particularum ad totum relationes, nec infinitum Dei intellectum (§. 345.), nedum omnium ejus Attributa cognoscere & comprehendere possunt. propter intellectus sui limitationem: Quapropter nemo hominum de perfectione alicujus rei aut imperfectione judicare potest eo modo, quo Deus iis judicat.

Neminem hominum esse arbitror, qui tantis de se imbutus sit præjudiciis, qui sibi persuadere audeat, se omnia & maxima & minima, totum rerum in hoc Universo nexum, omnia genera & species, omnes omnium rerum ad seinvicem relationes, totam rerum omnium coëxistentium & successivorum seriem, nedum omnia ea, quæ in Dei Infinitudine comprehenduntur, habere perspecta. Hoc vero hic demonstravimus

vimus, ut infra singulares Providentiæ divinæ actus adversus ejus adversarios defendere possimus.

§. CDX.

Cum omnes omnium rerum rationes particulares & ad totum relatio nobis sit incognita (§. 409.), etiam Deus aliquid velle potest, cujus rationes nobis sunt incognitæ.

§. CDXI.

Iis quæ hactenus diximus & ex Rationis principiis demonstravimus, etiam S. Script. assentit; dum asserit, Mundum hunc esse perfectissimum, sive per hebraismum valde bonum, hoc est fini divino convenientissimum, Gen. I: 31. & omnia vult ab æterno 2. Tim. I: 9. 1. Cor. II: 7. est omnipotens Psal. CXV: 3. Gen. XVII: 1. Jer. XXXII. 17. & plura potest facere quam homo intelligit Ephes. III: 20. & potest facere Miracula Jos. X: 12. 13. Exod. IVi seqq. & in N. Test. passim in Evangeliis & Actis.

§. CDXII.

Deus rationem Existentiæ suæ non habet in Ente alio (§. 303.), adeoque nec Conservationem quæ est continuata existentia; est etiam Spiritus perfectissimus (§. 404.), & omnipotens (§. 394.), cujus ergo nec perfectio nec potentia augeri potest: Hinc Deus nulla re extra se indiget, nec ad sui conservationem, nec perfectionem: neque alieno indiget auxilio: Et cum sit omniscius (§. 346.), etiam Scientia ipsius augeri non potest.

§. CDXIII.

Deus cognoscit semetipsum (§. 321.), & omnia possibilia etiam in systemata redacta (§. 337.),

&

& quidem ab æterno (§. 355.), & scit se omnia ad actualitatem perducere posse (§. 394.), Quapropter si Deus aliquid emolumenti aut voluptatis ex intuitu rerum à se diversarum percipere posset, eam æque perciperet sive res actu existerent sive non existerent, unde Deus nulla re extra se indiget voluptatis percipiendæ gratia.

§. CDXIV.

Sibi sufficiens, qui nulla plane re, quocunque modo sit, extra se indiget.

§. CDXV.

Cum vero Deus nulla re extra se indigeat neque ad existentiam (§. 303.), nec ad conservationem & perfectionem (§. 412.), neque ad cognitionem (§. 412.), neque ad voluptatem (§. 413.): Etiam sibi soli sufficiens est.

Theologus & Philosophus ille Celeberrimus HERM. ALEX. ROELLIUS *in Oratione sua de Religione rationali* §. *XVI.* Sufficientiam divinam egregiis hisce describit verbis. *Eam vero* (Mentem) *sibi sufficientem, & in se sola beatam, & satis suis bonis divitem, & sui in summa solitudine plenam, & nullius rei indigam, & gaudio, supra quam concipere animus, aut eloqui lingua queat, abundantissimam esse, facile agnoscet, quisquis in mentis perfectissimæ contemplatione atque obtutu paulisper oculos fixerit.*

§. CDXVI.

Talis etiam describitur Act. XVII: 25.

§. CDXVII.

Quia Deus sibi sufficientissimus est (§. 415.); & nulla re extra se indiget, hinc quoad ipsum indiffe-

indifferens est, sive Mundus existat, sive non existat, nulla ergo adfuit necessitas intrinseca apud Deum, cur aliquem produceret; E. Mundum produxit absque coactione intrinseca.

§. CDXVIII.

Voluntas illa liberrima est, quæ citra coactionem sive externam sive internam sponte eligere potest, quod ipse placet. Voluntas autem Dei agit sine coactione externa (§. 376.), & interna (§. 417.) sed sponte (§. 392.): E. Voluntas ipsius liberrima est.

§. CDXIX.

Casus purus est actualitas destituta ratione sufficiente; Deus autem agit propter rationem sufficientem (§. 371.) : E. Actus voluntatis divinæ non est casus purus.

§. CDXX.

Deus omnia vult unico voluntatis actu (§. 375.), & rerum particularium perfectionem æstimat in relatione ad totum Universum (§. 405.). Mundum autem hunc ideo voluit, quia in suo genere est perfectissimus (§. 389.) perfectio autem in eo consistit, quod omnes rationes particulares resolvuntur in generalem (§. 387.) : Ex quibus patet, Deum nihil in particulari velle, nisi in relatione ad totum Universum.

Propositionis hujus usum videbimus infra, ubi agendum de Providentia Dei circa malum: maximæ nimirum, quæ de Origine mali oriuntur sive moventur difficultates inde ortum suum trahunt, quia homines ex rebus particularibus in se spectatis de toto judicare solent, vide §. 408.; & non omnium divinorum Attributorum simul sumtorum rationem habent (408.).

Sectio V.

De

Decretis Dei in genere.

§. CDXXI.

Expositis iis, quæ in Theologia de Voluntate divina scitu necessaria sunt, sequuntur & ex prioribus intelligi possunt ea, quæ Decreta divina attinent.

§. CDXXII.

Per Decretum divinum intelligimus, determinationem Voluntatis de hoc Universo ad actum producendo.

§. CDXXIII.

Decretum divinum Universale, quia totum Mundum respicit, omnia particularia quæ in Mundo comprehenduntur maxima & minima in se comprehendit, accipit nomen Decretorum particularium, quando ad hoc vel illud individuum abstracte consideratum refertur.

§. CDXXIV.

Cum Decretum sit determinatio Voluntatis divinæ (§. 422.): Hinc omnia ea, quæ de Voluntate Dei dicta fuere, etiam de Decretis asseri possunt.

§. CDXXV.

Deus omnia ab æterno voluit (§. 374.), ideo etiam Deus omnia decrevit ab æterno.

§. CDXXVI.

Impossibile est, ut Deus in tempore aliquid velit; quod antea eo tempore fieri noluit, vel ut

nolit aliquid, quod antea fieri voluit (§. 400.), etiam impossibile est, ut Deus in tempore decernat: Nulla E. dantur Decreta temporaria.

§. CDXXVII.

Voluntas Dei est liberrima (§. 418.): E. etiam Decreta sunt liberrima.

§. CDXXVIII.

Voluntas Dei non est casus purus (§. 419.): Hinc etiam Decretum divinum non est casus purus.

Etsi enim rationem sufficientem, cur Deus hoc vel illud faciat, raro assequamur, id finito intellectui nostro & ignorantiæ nexus rerum adscribendum est, neque propterea ratio sufficiens in actionibus divinis neganda, quia eam non perspicimus: Propter id enim, quod clarum est.

§. CDXXIX.

Voluntas Dei est immutabilis (§. 400.): E. & Decretum est immutabile.

§. CDXXX.

Deus aliquid velle potest, cujus rationes nobis sunt incognitæ (§. 410.), hinc etiam Deus decernere potest, quæ cur decernat, homo intelligere nequit.

§. CDXXXI.

Imperscrutabile est, cujus rationes nobis non penitus sunt perspectæ; Decreti divini rationes nobis non penitus perspectæ sunt. (§. 430.); Unde & Decretum divinum nobis imperscrutabile est.

§. CDXXXII.

Quando Deus aliquid vult, rationem habet

tum

tum omnium suorum Attributorum simul sumtorum (§. 389. coll. cum 408.), tum totius Universi (§. 420.): Liquet ipsum nihil decernere nisi in relatione ad omnia sua Attributa & totum Universum.

§. CDXXXIII.

Hinc nonnisi per omnia Attributa divina simul sumta & per considerationem totius Universi judicari potest, cur Deus aliquid decreverit.

§. CDXXXIV.

Incomprehensibile est id, cujus modum, quo est vel fieri potest, nobis repræsentare non valemus (§. 345.): Cum autem intellectus finitus nec totam Divinitatis plenitudinem, nec totum hoc Universum sibi repræsentare valeat (§.409.), & Deus omnium horum simul sumtorum in Decretis rationem habeat (§. 432.): Etiam illius Decreta homini sunt incomprehensibilia.

§. CDXXXV.

Deus omnia vult unico actu (§. 375.), & hunc Mundum tanquam Ens unicum considerat, dum omnia quæ vult, vult in relatione ad Universum (§. 420.): Hinc omnia unico actu decernit, & Decretum nonnisi numero unicum est.

§. CDXXXVI.

Decretum Dei est determinatio Voluntatis divinæ de Universo hoc ad actum producendo (§. 422.), Decretum autem hoc est immutabile (§. 429.): Inde id, quod Deus decrevit, certo futurum est.

Ex superioribus nempe patet, res quatenus ad intellectum Dei referuntur esse tantum possibiles, quatenus

autem

autem ad voluntatem referuntur fiunt futura, sive ex statu meræ possibilitatis per Decretum transeunt in statum futuritionis.

§. CDXXXVIII.

Cum id quod Deus decrevit certo futurum sit: Ille qui Decretum divinum novit, etiam scit, quid futurum sit.

§. CDXXXVIII.

Deus noscit semetipsum (§. 321.), ergo etiam Decretum suum; Decretum autem respicit totum Universum (§. 432.), Et cum Deus sciat quid decreverit, etiam scit quid in toto Universo futurum sit, E. etiam cogitationes & actiones nostras liberas & quicquid in hoc Mundo fit & futurum est.

§. CDXXXIX.

Rerum possibilitas pendet ab Intellectu divino, quatenus Idea illarum in Intellectu divino continetur (§. 323.), Decretum autem nihil aliud est, quam Determinatio ad hoc Mundi systema ad actum producendum (§. 422.), adeoque Decretum rei nihil addit nisi certitudinem existendi, sive quod ex possibili, qualis antea in Intellectu Dei erat, fit futura: E. Decretum divinum in re decreta nihil mutat.

§. CDXL.

Cum per Decretum Dei in re decreta nihil mutetur (§. 439.), Eæ res, quæ in statu possibilitatis spectari possunt ut contingentes, in statu futuritionis manent contingentes, & quæ spectari possunt ut liberæ, manent liberæ: E. Decretum divinum nec rerum contingentiam, nec actionum rationalium libertatem tollit.

Hac

Hac propositione opus habebimus infra, quando nobis defendendum erit. Decretorum divinorum certitudinem & immutabilitatem libertatem actionum moralium minime tollere, & quando nobis explicandum erit, quo sensu reformati Decretum absolutum statuant, & quantum illud à fato stoico differat.

§. CDXLI.

Et cum Decretum in rebus nihil mutet (§. 440.), nec etiam Præscientia Dei rerum ut futurarum in iis aliquid mutat.

§. CDXLII.

Necessitas hypothetica est, vi cujus omnia in Universo ita contingunt, ut posita caussa etiam ponatur effectus, & ad finem consequendum necessaria sint media, ut totus rerum nexus contingens maneat, etsi à caussa aliqua prima dependeat.

§. CDXLIII.

Cum autem Decretum divinum nec rerum nexum (cum totum Mundum, hoc est, nexum rerum simultanearum & successivarum comprehendat, qualis in intellectu divino antecedenter ad Decretum repræsentatus fuit) nec contingentiam actionum libertatem tollat (§. 440.): Patet, quod etsi Decretum sit immutabile, nihilominus omnia nonnisi necessitate hypothetica in hoc Mundo fiant.

§. CDXLIV.

Fatum, quod vocatur, stoicum, talem rerum in hoc Mundo statuit necessitatem, ut actiones hominum liberæ tollantur, ut & rerum contingentia: Decretum vero divinum hæc non tolli. (§. 440.): Sequitur illud cum veritate non consistere.

Minus

§. CDXLV.

Minus adhuc Fatum Muhammedanum, si verum est, quod omnia motiva & media ita excludat, ut effectus sequatur, sive media & caussæ absint, sive adsint.

§. CDXLVI.

Nec ergo cum principiis Rationis consistet Fatum SPINOZÆ, qui quideem media subordinabat fini, omnem tamen rerum contingentiam ex Universo excludebat.

§. CDXLVII.

Si vero per Fatum nihil aliud intelligatur, quam rerum futurarum certitudo, tunc tale certis nitens principiis (§. 436.) admittendum est.

Egregie de hac re disserit Celeberrimus ille Medicus HOFMANNUS *in dissert. de Fato Physico & Medico.* §. 9. & 10. „Profitemur per fatum nihil aliud esse „intelligendum, quam necessitatem aut si mavis Cer„titudinem quandam eventuum & effectuum. qui fue„runt, sunt & erunt in Universo, à certo rerum & „caussarum ordine, nexu ac serie pendentem, atque „adeo cum in rebus physicis & medicis. tum etiam „in moralibus, politicis, quinimo ipsa in Theologia „Fatum, sano sensu acceptum, admitti posse existi„mamus.„

§. CDXLVIII.

Deus cognoscendo semetipsum etiam noscit Decretum suum (§. 438.), Decretum autem Dei est æternum (§. 425.); E. etiam omnia præscivit ab æterno.

§. CDXLIX.

Malum metaphysicum est defectus ulterioris sive majoris perfectionis in re, consistit ergo in limitatione determinationum essentialium.

Termi-

Termino mali metaphyſici ideo uſi ſumus, quia modernis Philoſophis conſuetus & receptus eſt, unde lingua illa utimur, quæ hodie maxime in uſu eſt; ſi vero quis ſit, quem terminus hic offendere poſſit, lubentiſſime illum rejicimus, & illius loco, abſentiam ulterioris realitatis atque perfectionis in creaturis ſubſtituimus. Ratio cur Philoſophis termino hoc uti placet, præcipue hæc eſt, quod commodius oſtendi poſſe putant, quomodo malum morale oriri potuerit, & ut divina Attributa Providentiamque contra difficultates à malis tam phyſicis quam moralibus deſumtas defendere poſſint. Idem vero etiam ex ulterioris perfectionis ac realitatis in creaturis abſentiæ neceſſitate demonſtrari poteſt.

§. CDL.

Malum phyſicum vero id dicitur, quod ſtatum rerum, quoad effectus naturales, imperfectiorem reddere cenſetur quam forent, ſi alii eſſent.

§. CDLI.

Malum autem morale id eſt, ob quod actiones hominum liberæ dicuntur vitioſæ.

§. CDLII.

Quicquid infinitum eſt, illud aliter eſſe non poteſt, nam perfectiones non poſſunt eſſe majores, alias non eſſet infinitum; nec minores, nam tum non amplius eſſet infinitum; nec aliæ, nam hoc in caſu non omnes perfectiones actu poſſideret: Ens ergo contingens, quale hic Mundus, cum aliter eſſe poſſit (§. 283.) non poteſt eſſe Ens infinitum, ergo oportet ſit Ens finitum.

§. CDLIII.

Cum idem ſimul eſſe & non eſſe non poſſit (§. 273.), etiam Ens contingens, hoc eſt, finitum (§. 452.) non poteſt ſimul eſſe infinitum, ſive non finitum.

Cujus

§. CDLIV.

Cujus oppositum autem contradictionem infert, illud est absolute necessarium, oppositum vero Entis contingentis sive finiti (§. 452.), quod nempe possit esse infinitum, contradictionem involvet (§. 453.): Ens ergo contingens finitum esse & non infinitum: est absolute necessarium.

§. CDLV.

Finitum est, cujus Essentia & natura sive perfectiones limites habent, quod ergo limitatum est. Malum autem metaphysicum consistit in illa limitatione determinationum essentialium (§. 449.): Quicquid ergo contingens, per consequens finitum est, illi malum metaphysicum inest.

§. CDLVI.

Entia contingentia finita esse, absolute necessarium est (§. 454.). cum vero malum metaphysicum consistat in illa finitudine sive limitatione determinationum essentialium (§. 449.): E. Malum metaphysicum in rebus contingentibus absolute necessarium est.

§. CDLVII.

Cum Mundus etiam perfectissimus (§. 388.), sit Ens contingens (§. 287.), consistens ex Entibus finitis (§. 336.) adeoque limitatis, & in limitatione illa malum metaphysicum consistat (§. 449.); Hinc mundus etiam perfectissimus sine malo metaphysico esse non potest.

§. CDLVIII.

Omnipotentia divina sese extendi ad omnia possibilia (§. 393.), Mundum vero etiam perfe-

ctissi-

ctissimum absque Malo metaphysico esse, impossibile est (§. 457.): Hinc Deus nec per Omnipotentiam suam Mundum absque Malo metaphysico producere potest.

Talem enim potentiam velle fingere, quæ etiam ad impossibilia sese extenderet, esset talem potentiam fingere, quæ ipsa contradictoria esset, cum contradictoria efficere posset; quicquid vero contradictionem involvit, illud impossibile est: E. & talis imaginaria potentia impossibilis est.

§. CDLIX.

Quoniam Decretum divinum in rebus nihil mutat, sed eas tales extituras determinat, quales Intellectus divinus sibi repræsentat (§. 439.): E. nec per Decretum limitationes essentiales superadduntur.

§. CDLX.

Deus nihil in particulari decernit, sed rationem habet totius Universi (§. 432.); Mundum autem hunc ideo producere decrevit, quia fini suo est convenientissimus, hoc est, perfectissimus (§. 389.); unde Deus in particulari nihil decrevit, nisi quatenus pars est Mundi perfectissimi, E. illum non producere decrevit propter Malum metaphysicum, quod à Mundo abesse non potest (§. 457.).

§. CDLXI.

Malum Physicum & Morale est imperfectio rerum particularium in se consideratarum; Imperfectio autem partis in relatione ad totum apparens esse potest, & conferre ad perfectionem totius (§. 405.): Hinc cum Mala illa sint tantum imperfectiones in hoc vel illo subjecto in se

ſpectato: E. propterea perfectionem totius Univerſi non tollunt.

§. CDLXII.

Malum phyſicum & morale nexui rerum in hoc Mundo implicitum eſt (per Exper.); Eſſentia autem Mundi conſiſtit in nexu illo rerum (§. 336.): unde, niſi nexus rerum turbetur, Malum illud ex Mundo tolli non poteſt.

§. CDLXIII.

Ad aliquid in Mundo efficiendum, quod non fluit ex nexu rerum (§. 395.), requiritur Miraculum: Cum vero Malum phyſicum implicatum ſit nexui rerum: Nonniſi per Miraculum ex Mundo auferri poteſt.

§. CDLXIV.

Malum phyſicum autem & morale ſunt imperfectiones rerum particularium (§. 461.): Hinc quot rebus ineſt, tot opus eſſet Miraculis ad illud tollendum.

§. CDLXV.

Malum phyſicum & morale eſt implicitum nexui rerum in Univerſo (§. 461.), nexus autem ille eſt contingens (§. 287.), per conſequens hypothetice neceſſarius (§. 442.): Unde etiam malum phyſicum & morale eſt tantum hypothetice neceſſarium.

Hac propoſitione opus eſt ad refutandos Manichæos.

§. CDLXVI.

Hic Mundus ſimul ſumtus, ſive hæc rerum ſeries eſt perfectiſſima (§. 389.): Cum malum phyſicum & morale huic rerum nexui ſive ſeriei ſit

sit implicitum (§. 461.); tolli omne ex Mundo non potest; nisi omnis illa series, cui implicitum est, turbetur (§. 462.): Si autem non maneret hæc rerum series qualis in hoc Universo est; simul etiam Bonum aufferretur; quod ex hoc rerum nexu fluit; & per consequens Mundus non amplius esset idem qui nunc est, cum ipsius Essentia consistat in nexu rerum (§. 336.): Adeoque nec esset perfectissimus.

Celeberrimus Philosophus Halensis hanc rem illustrat ex parabola illa Christi Matth. XIII: 26 - - 30. (§. 556. *Theologia Nat. in Scholio.*) Malum nempe Physicum & Morale ita implicari; dicit, rerum seriei; quemadmodum radices Zizaniorum radicibus tritici implicantur, ut evelli non possint, nisi simul evellatur triticum, quod cum eo connexum est: Eodem modo si malum physicum & morale è Mundo aufferretur; series rerum quidem non fieret deterior, si malum tolleretur; sed simul aufferretur bonum; quod ex illa rerum serie; cui malum implicitum est; fluit: Ita his Mundus perfectus non dicitur propter malum physicum & morale in se spectatum; quod ipsi inest; sed relatione ad totum, quia si Mundus careret hoc malo; simul careret bono; quod nexui illi rerum; cui malum implicitum est, inexistit: Unde, quod jam supra demonstravimus; de partibus in Universo earumque vel perfectione; vel imperfectione non judicandum est nisi relate ad totum: Infra autem videbimus; quid boni ex mali moralis occasione oriatur; ablato enim malo morali ex nexu rerum; nec Christo, nec omnibus Sapientiæ; Gratiæ & Misericordiæ divinæ operibus in toto salutis negotio locus esse posset: Hoc autem modo regnum gratiæ conjungitur cum regno naturæ: Unde major etiam perfectio; si ad totum refertur; Universi hujus oritur.

§. CDLXVII.

Mala physica sunt effectus naturales (§. 450.); adeoque secundum naturæ ordinem fiunt; & per

easdem naturæ leges consequuntur, quibus illa fiunt, quæ non pro malis, sed pro bonis habentur: Neque ergo per mala physica naturæ ordo invertitur, sed potius inverteretur, si effectus illi per miraculum tollerentur.

Si ex. gr. Grando ex effectibus sive caussis naturalibus oriens integrum campum tritico refertum aut vineam vastat, pro malo physico habetur; si vero locis desertis, lacubus, rupibus &c. incidat, pro tali non agnoscitur; adeo ut grando in se malum non sit, nascitur enim ex caussis naturalibus in aëre concurrentibus, quæ etiam efficiunt, ut grando præcise eo in loco in terram decidat & non in alio. Ita pluvia tempore æstivo ut bonum æstimatur; sed si minus diu durat pro malo physico habetur: cum tamen ex iisdem caussis, ex quibus nascitur, etiam continuatur.

§. CDLXVIII.

Quoniam mala physica pertinent ad nexum rerum in hoc Mundo (§. 462.), neque perfectionem totius Universi impediunt (§. 461. 466.): Propterea, si ad totius Universi systema referuntur, malum non sunt.

Hæc & antecedens propositio infra usum suum habebit, si nobis objectionibus vel Atheorum vel Deistarum contra Providentiam occurrendum erit.

§. CDLXIX.

Unde consequitur, Mala physica non alio Sensu posse appellari Mala, nisi in relatione unius particulæ totius Mundi ad aliam particulam, quæ per effectum aliquem physicum damnum accipit.

Ita ratione totius systematis Mundi minima particula imo pulvisculus est, si spatium in terra aliquot milliarium, grandine ex effectis naturalibus orta, damnum accipit; Imo si integra urbs terræ motu evertitur, ratione Universi exigua particula est, neque dubitandum,

randum, Enti supremo rationes esse sufficientes, cur id miraculo non impediat.

§. CDLXX.

Mala physica ratione, sive in relatione totius Universi non sunt malum (§. 468.): Deus autem res particulares æstimat in relatione ad totum (§. 405. 432.), propterea mala physica decrevit, non qua mala, sed qua partes speciales conferentes ad perfectionem totius.

§. CDLXXI.

Malum morale inest actionibus hominum internis vel externis, quæ considerantur vel physice vel moraliter.

§. CDLXXII.

Actiones animæ sunt vel volitiones vel nolitiones: Volitiones quatenus appetit id quod sibi bonum videtur: Nolitiones quatenus aversatur quod ipsi sub specie mali obversatur. Actiones autem illæ, sive bonæ sint, sive malæ, si physice spectentur, per legem vel appetitus vel aversationis ordine naturali oriuntur, adeoque ordinem perceptionum animæ proprie non interrumpunt, cum modo physico generentur, vere malæ non sunt.

§. CDLXXIII.

Eodem etiam modo actiones malæ externæ, quæ sunt motus corporis cum internis animæ actionibus conformes, physice spectatæ iisdem motus legibus, quibus bonæ, producuntur, nec etiam propterea illæ malæ sunt.

§. CDLXXIV.

Malum respectu nostri id dicitur, quod nos

statumque nostrum imperfectiorem reddit, vel ad imperfectionem ejus aliquid confert. Actiones autem malæ, quatenus moraliter spectantur, vere malæ sunt; unde sive sint externæ, sive sint internæ, statum nostrum sive animæ sive corporis imperfectiorem reddunt, vel ad ejus imperfectionem aliquid conferunt.

§. CDLXXV.

Cum vero actiones humanæ sive externæ sive internæ, quatenus ab Essentia vel corporis vel animæ determinantur & mere physicæ sunt, non revera malæ sint (§. 472. 473.): Hinc id quod morale in illis est, accidentale est; Malum ergo morale est imperfectio accidentalis.

§. CDLXXVI.

Actiones animæ, hoc est, nolitiones & volitiones liberæ sunt, siquidem nec per Decretum divinum libertas illarum tollatur (§. 440.): Hinc anima se potest determinare ad volendum vel ad nolendum; Illa vero abutitur libertate sua, si eam per aliam rationem determinat, quam determinatur perfectio essentialis; cum vero imperfectio accidentalis perfectioni hominis contraria sit, eodem modo determinari nequit, unde anima abutitur libertate sua, si actiones suas per contrariam rationem determinat, quam per illam rationem, per quam determinari deberent. E. Malum morale ex abusu libertatis oritur.

§. CDLXXVII.

Deus non vult nisi perfectissimum (§. 403.), ideo non potest velle quod imperfectum est; Malum morale autem est imperfectio (§. 475.); E. Deus Malum morale velle non potest.

Deus

§. CDLXXVIII.

Deus nihil potest velle quam quod bonum est, quia Voluntatem habet perfectissimam (§. 403.); Bonum autem est, quod summæ perfectionis suæ signum est (§. 408.): Unde etiam hunc Mundum ideo creavit, ut summæ suæ perfectionis signum existat (§. 405. 408.), qua in re perfectio ipsius consistit; Imperfectio autem non potest esse signum summæ ipsius perfectionis, cum sint contraria; Malum morale vero est imperfectio (§. 475.): Hinc Deus Mundum hunc non propter Malum morale producere decrevit.

§. CDLXXIX.

Malum morale perfectionem hujus Mundi non tollit (§. 461.) & ex eo aufferri non potest, nisi simul aufferratur perfectio cum eo connexa (§. 466.): Quam ob rationem illud Deum etiam non potuit avertere, sive obstare, quo minus creationem hujus Mundi decerneret.

§. CDLXXX.

Permissio vocatur, quando id quod ab alio fieri potest, sive fiat, sive non fiat, nobis perinde est, neque id impedire volumus: si id impedire possumus, dicitur permissio voluntaria; si autem non possumus, dicitur involuntaria.

§. CDLXXXI.

Deus non vult Malum morale (§. 477.), illud tamen non obstitit, quominus Deus productionem hujus Mundi decerneret (§. 479.): dici propterea non potest, Deum velle ut malum non existat; Deus ergo impedire noluit, quo minus malum morale fieret, unde Deus permittere decrevit malum.

§. CDLXXXII.

Deum decet quicquid cum perfectionibus suis convenit; cum vero Deus hunc Mundum decernens omnium suorum Attributorum rationem habuerit (§. 408.) necessario talis qualis est ipsum decet; Cum autem si malum morale ex toto Universo tolleretur, Mundus non amplius talis esset qualis nunc est, sed simul id, quod ad summam ejus perfectionem confert, aufferetur (§. 466.): E. hic Mundus Deum decet, non obstante Malo morali, & permissio ejus Deum non dedecet.

§. CDLXXXIII.

Deus malum morale velle non potest (§.477.): Impossibile autem est, ut aliquid placeat, quod quis velle nequit: E. impossibile est, ut Malum morale Deo placere queat.

§. CDLXXXIV.

Si nunc etiam S. Script. consensum in hac re velimus, illa Deó etiam tribuit Decretum Psalm. II: 7, & quidem æternum (§. 411.), & modulum nostrum non posse perscrutari Dei profunditates perhibet Rom. XI; 33. Et liberum, dum asserit Deum juxta consilium suum facere quicquid ipsi placet, Jes. XLVI; 10. & immutabile, loco citato & Jes. XLV: 27. & certissime illud exequitur Num. XXII: 19. Et præscit omnia, etiam hominis cogitationes & actiones liberas, Psal. CXXXIX: 2. Esaj. XLII: 9. Neque malum morale ipsi placet. Psal. V: 5. Id tamen permittere decrevit, Act. IV: 28. Et ideo à Deo permittitur, quia ita implicitum est nexui rerum, ut si illud aufferretur, simul Bonum tolleretur, Matth. XIII; 24-30.

Sectio VI.

De
Sapientia, Bonitate, Sanctitate, Justitia, Omnipræsentia, reliquisque ejus Perfectionibus.

§. CDLXXXV.

Deus propter finem agit (§. 386.), & Mundus, qui existit, fini illi est convenientissimus (§. 389.); unde illum propter hunc finem producere decrevit.

§. CDLXXXVI.

Deus nihil in particulari decrevit nisi in relatione ad totum Universum (§. 432.), & totum Universum propter finem aliquem generalem producere decrevit (§. 385. 420.): Hinc nihil in hoc Mundo in particulari decrevit, nisi respectu finis, propter quem totum Universum condere decrevit.

§. CDLXXXVII.

Cum detur finis propter quem Deus hunc Mundum condere voluit (§. 485.), id autem, quod rationem in se continet, cur finis obtineatur, Medium vocatur. E. productio hujus Mundi medium est, quo Deus finem, quem intendit, consequitur.

§. CDLXXXVIII.

Deus sibi sufficientissimus est, neque ulla re extra se ad sui perfectionem indiget (§. 415.): Nihil ergo Deus extra se intendere aut quærere potest, (si enim Creaturæ extra se aliquid quæ-

runt, in eo perfectionem suam quærunt), in actionibus igitur suis quærit vel intendit semetipsum tanquam Ens omnium perfectissimum (§. 404.): id autem, quod in actionibus intenditur, est Finis, cum porro hic Mundus non sit Finis, sed Medium (§. 487.): E. Deus ipse finis est.

§. CDLXXXIX.

Et quoniam Deus in actionibus suis extra se rationem habet omnium suorum Attributorum (§. 408.); Hinc finis hujus Mundi est Complexus omnium suorum Attributorum, qui Complexus, quatenus à creaturis cognoscitur, vocatur Gloria Dei. E. finis, quem Deus intendit, est Gloria sua.

§. CDXC.

Manifestat autem Deus Gloriam hanc, quando Attributa sua creaturis rationalibus revelat; glorificari autem dicitur, quando creaturæ rationales verbis & factis ostendunt, se agnoscere Attributa divina.

§. CDXCI.

Gloria Dei est finis, quem Deus quærit in actionibus suis (§. 489.), quando autem Attributa sua creaturis rationalibus revelat, illis Gloriam suam manifestat (§. 490.) E. finis existentiæ hujus Mundi est manifestatio Gloriæ divinæ.

§. CDXCII.

Deus in hoc Mundo nihil in particulari decrevit, sed omnia in relatione ad totum Universum (§. 432.), & respectu finis generalis (§. 486.), Malum autem morale huic Mundo implicitum est, & id Deus permittere decrevit (§. 481.):

E. Deus

E. Deus illud ob eundem finem permittere decrevit, propter quem hunc Mundum simul sumtum producere decrevit: Finis autem ille est manifestatio Gloriæ suæ (§. 491.): E. etiam Malum morale permittere decrevit ad manifestationem Gloriæ suæ.

§. CDXCIII.

Finem creationis Universi esse manifestationem Gloriæ Dei etiam S. Script. asserit Rom. I: 19. 20. nec non ratione Mali moralis Prov. XVI: 4.

§. CDXCIV.

Perfectio hujus Mundi in eo consistit, quod omnes rationes particulares tandem resolvuntur in aliquam generalem (§. 384.), ratio autem illa generalis est finis à Deo intentus (§. 385.); Perfectio ergo Mundi consistit in convenientia ejus cum illo fine (§. 388.); Malum autem physicum & morale perfectionem illam non tollunt, (§. 461.); E. Malum physicum & morale non obstat, quo minus Deus per hunc Mundum finem suum consequatur, sed potius tanquam ratio particularis tandem concurrunt ad finem generalem (§. 482.).

§. CDXCV.

Cum Deus ipse finis sit hujus Universi (§. 488.), sive manifestatio Gloriæ suæ (§. 491.), & Deus sit Ens perfectissimum, cum sit Spiritus perfectissimus (§. 404.): Finis Mundi haud dubie est optimus.

§. CDXCVI.

Deus in productione hujus Mundi rationem habuit omnium suorum Attributorum (§. 408.), & talem Mundum producere decrevit, qui fini suo

ſuo convenientiſſimus eſt, (§. 389.): Ideo optimo utitur medio ad finem optimum conſequendum.

§. CDXCVII.

Finis ultimus eſt, in quem omnes fines ſubordinati reſolvuntur; Manifeſtatio autem Gloriæ divinæ eſt ille finis, in quem omnes particulares reſolvuntur (§. 486. 491.): E. Manifeſtatio Gloriæ divinæ eſt finis ultimus hujus Univerſi.

§. CDXCVIII.

Et cum nihil in particulari decernit (§. 486.): etiam omnes fines particulares ſubordinat univerſali: Atque eo ipſo etiam ex finibus particularibus unum ſubordinat alteri.

§. CDXCIX.

Sapiens eſt, qui optimum ſive naturæ ſuæ convenientiſſimum finem eligit, & optimis mediis ad illum conſequendum utitur; Deus autem omnium optimum ſibi propoſuit finem (§. 495.), & optimo ad illum conſequendum utitur medio (§. 496.): E. Deus Sapiens eſt: imo Sapientiſſimus, cum major ſapientia concipi nequeat.

§. D.

Cum ex fine & mediis, quibus Deus utitur, ſumma ejus Sapientia eluceſcit (§. 499.), & ille omnia ab æterno decrevit (§. 425.): Liquet, Illum omnia ſapientiſſime decreviſſe; cum vero etiam permiſſionem mali decrevit (§. 481.), etiam illam ſapientiſſime decrevit.

§. DI.

Fortuna eſt concurſus cauſſarum nobis minime prævíſus, reſpectu noſtri pro diverſo effectu vocatur vel adverſa, vel ſecunda.

Cum

§. DII.

Cum Deus omnia præsciat (§. 361. 362.), & omnia ab æterno sapientissime decreverit (§. 500.), & Decretum non sit casus purus (§. 428.), & omnes fines particulares subordinaverit tum sibi invicem, tum fini ultimo (§. 498.), & finis ultimus sit manifestatio Gloriæ suæ (§. 491.): Hinc fortunam non tantum præscivit, sed & eam ab æterno sapientissime decrevit, neque ratione ipsius casus purus est, & etiam fortunam sive secundam sive adversam finibus particularibus subordinavit, & non minus fini ultimo; ut etiam effectus fortunæ sint medium manifestationis Gloriæ divinæ.

Hæc hic adstruenda fuerunt, ut suo loco singulares Providentiæ divinæ partes contra ejus adversarios vindicare queamus, nam etiam hic dicta sunto, quæ supra (§. 409. demonstravimus, si enim ex certo aliquo casu de toto judicare volumus, immensum quantum fallimur; Antequam ergo de speciali aliquo fortunæ casu sive adversæ sive secundæ, sive nobis accidat, sive aliis, Providentiam accusare vel taxare volumus, nobis prius sciendum est, quomodo hic finis alii fini sit subordinatus & alter iterum alteri per totam seriem, donec ad finem ultimum perveniamus, hoc autem cum intellectui finito impossibile sit (§. 406.), etiam judicium nostrum de ratione, cur hoc vel illud factum sit, suspendendum est, ne in Sapientiam divinam, quæ omnia scit facere suo tempore, injurii simus; Omnia nimirum, tum in vita nostra, tum in omnibus aliis eventibus, ita ordinata sunt, ut etiam casu specialissimo mutato tota sequens series mutetur: Rationis autem lumine perspicere non valemus, qu d per integram seriem secuturum sit, quod Intellectui soli infinito notum est; Unde fortuna etiam sinistra, quæ nobis accidit, & secunda, quæ aliis, patienti animo perferenda, nec aliis invidenda est, sed potius reverenter eventus, qui ex præsentibus futuri, expectandi sunt,

à poste-

à posteriori enim demum judicare valemus, cui fini hoc vel illud inserviat. Omnes nimirum eventus sibi invicem ad ultimum usque subordinati sese in serie rerum habent, ut ingens numerorum series, quorum calculus sub finem faciendus est, quantitas nimirum uniuscujusque numeri, & ordo, quo cum aliis connexus est, influit in totum & facit, ut præcise hæc summa prodeat & non alia; si vero vel unicus numerus, qui non eandem quantitatem habet, loco alterius substituatur, ex. gr. nonarius loco septenarii, vel si ordo tantum unius numeri mutetur, ut aliquis qui sequitur in hujus, & hic in sequentis locum ponatur, plane aliam sub finem inveniemus Summam, quam inveniremus, si mutatio hæc non facta fuisset. Unde etiam de casu aliquo singulari in vita nostra judicandum non est, tum quia nescimus, quid ex illo in posterum sequuturum sit, tum quia nobis ignotum est, quid futurum fuisset, si ille nobis non accidisset.

§. DIII.

Deus hunc Mundum non propter Malum morale producere decrevit (§. 478.), Finis autem vocatur id propter quod caussa efficiens agit: E. Malum morale non inter fines reputandum est, quos Deus in hoc Universo intendit.

§. DIV.

Cum perfectio hujus Mundi in hoc consistat, si rationes speciales tandem resolvuntur in rationem sive finem aliquem generalem (§. 384. 385.), finis autem generalis est manifestatio Gloriæ Dei (§. 497.): E. perfectio hujus mundi in aptitudine manifestationis Gloriæ Dei consistit.

§. DV.

Mala tam physica quam moralia rerum seriei ita implicata sunt, ut si aufferantur, etiam tota series cui inhærent mutaretur (§. 466.); E. illis ablatis

ablatis etiam non eadem rerum ad ultimum finem subordinatio manere posset, dum etiam bona, quæ illis connexa sunt, auferantur. (§. cit.)

§. DVI.

Sapientia in hoc consistit, ut media convenientissima subordinentur ad optimum finem (§. 498. 499.). Mala autem rerum seriei ita implicita sunt, ut iis ablatis non amplius eadem rerum ad ultimum finem subordinatio maneat (§. 505.), & hæc rerum series, qualis est, fini illi est convenientissima (§ 389.): Hinc mala rerum nexui ita implicata sunt, ut ea etiam salva divina Sapientia tolli nequeant.

§. DVII.

Malum dirigitur in bonum finem, si illud, cum mutari non possit, adhibetur tanquam medium ad bonum finem consequendum, quamobrem cum Malum salva Dei sapientia ex Mundo tolli nequeat (§. 506.), & Deus omnes fines particulares subordinaverit fini ultimo (§. 498.), qui optimus est (§. 495.): Deus etiam Malum huic rerum nexui implicitum dirigit in bonum finem.

§. DVIII.

Et cum omnia tendant ad manifestationem Gloriæ divinæ (§. 497.): Mala quoque eo diriguntur, ut per ea manifestetur Gloria divina.

§. DIX.

Et quia perfectio Universi consistit in directione omnium rerum ad manifestationem Gloriæ Dei (§. 504.), mala autem dirigantur ad illum finem (§. 508.): Hinc omnia Mala physica & mora-

moralia, non quidem in se, sed quatenus per Sapientiam divinam diriguntur ad optimum finem, aliquid ad perfectionem hujus Universi tribuunt: & eoipso faciunt ad divinæ Gloriæ manifestationem.

§. DX.

Ea omnia vero, quæ de summa Dei Sapientia ex principiis Rationis asseruimus, Deo etiam S. Script. tribuit: Vocatur nimirum solus Sapiens κατ' ἐξοχὴν 1. Tim. I: 17. & manifestatio Gloriæ ipsius est finis ultimus omnium rerum Rom. XI: 36. & mala dirigit ad bonum finem, quod apparet ex exemplo Josephi & fratrum, Gen. L: 20. Christi & Judæorum Act. IV. 10. 11. 12.

§. DXI.

Cum omnes omnium rerum particularium rationes & ad Universum relationes nobis incognitæ sint, (§. 409.): omnem rerum subordinationem ad finem ultimum cognoscere nequimus; quicquid autem non cognoscimus respectu rationis cur fiat, nobis imperscrutabile est, ideo etiam Sapientia divina nobis imperscrutabilis est.

§. DXII.

Quod etiam Apostolus Paulus profitetur Rom. XI: 33.

§. DXIII.

Bonus erga alios dicitur, qui pronus est ad illorum perfectionem promovendam, & illis bona conferre studet.

§. DXIV.

Mundus, quem Deus creavit, est perfectissimus (§. 389.), à tali enim opifice nonnisi opus perfectissi-

fectissimum prodire potest; adeoque omnis creaturarum perfectio à Deo est, & Deus, qui nullas creaturas potest producere absque limitationibus determinationum essentialium (§. 457.), tantum perfectionis essentialis ipsis tribuit, quantum percipere valent, & creaturam in serie perfectissima collocavit (§. 389.), & ipsa mala ad bonum dirigit finem (§. 507.), quæ salva sua Sapientia ex Mundo aufferre non potest (§. 506.): E. Deus cuilibet creaturæ tantum perfectionis confert, quantum salva sua summa Sapientia fieri potest, & propterea bonus est, & cum major bonitas concipi non possit, summe bonus est.

§. DXV.

Effectus amoris est studium aliis bene faciendi, Deus erga creaturas summe bonus est (§. præced.): E. ipsi etiam Amor erga illas attribuendus est.

§. DXVI.

Quia autem Deus erga omnes creaturas bonus est, (§. 514.), etiam omnes creaturas, res inanimatas & animantia bruta, propriissimo vero sensu, solas creaturas rationales amat.

§. DXVII.

Qui alterum amat, ille vult ejus felicitatem; Deus autem amat creaturas suas, præcipue rationales (§. 516.): E. vult felicitatem illarum, & contra illarum infelicitatem non vult.

§. DXVIII.

Et cum Malum morale non vult (§. 477.), infelicitatem quoque inde sequentem velle, dici

non potest, sive ut phrasi S. Scripturæ loquar non חפץ habet.

§. DXIX.

Malum morale ab abusu libertatis oritur (§. 476.), & cum sit imperfectio (§. 475.), homines inde infelices fiunt, quia omnis imperfectio tædium creat: E. Infelicitas hominum ab abusu libertatis oritur.

§. DXX.

Propterea Infelicitatis culpa in Deum, qui Malum morale, infelicitatis fontem vel caussam, non vult (§ 477.), conjicienda non est, neque dicendum, Deum erga creaturas bonum non esse.

§. DXXI.

Potentia abutendi libertate venit, sive consistit in limitatione determinationis essentialis; nam si homo tantum ad bonum se determinare posset, etiam libertate non abuteretur; à limitatione autem venit, quod homo à determinatione ad bonum aberrare potest: Limitationes vero determinationum essentialium sunt Malum metaphysicum (§. 449.), Malum autem metaphysicum revera malum non est, cum à nullo Ente creato abesse possit (§. 457. 458.): E. Potentia abutendi libertate, quæ malum metaphysicum est, proprie malum non est, sed in ipsa Creaturæ natura fundatur.

Hæc iterum demonstravimus, ut infra suo loco Providentiam divinam circa lapsum hominis vindicare queamus, ubi quæstio movetur, cur Deus hominem ita creaverit, ut labi potuerit? Vel cur illi potentiam libertate abutendi dederit? Sed Deum salva Bonitate sua, & sapientissimas ob caussas, id facere potuisse, neque propterea mali culpam in Deum esse conji-

cien-

ciendam, neque Deum obligatum fuisse hominem aliter creare, ex principiis demonstratis ostendere poterimus.

§. DXXII.

Deus permissionem mali sapientissime decrevit (§. 500.); Origo mali autem est ex abusu libertatis (§. 476.): E. Deus etiam abusum libertatis permittere sapientissime decrevit.

§. DXXIII.

Potentia abutendi libertate nihil aliud est, quam possibilitas illa abutendi, id autem quod possibile est propterea nondum existit; inde à potentia abusus libertatis ad necessitatem ejus concludi non potest.

§. DXXIV.

Absolute autem necessarium non est, cujus oppositum non est impossibile, sed contingens (§. 283.); oppositum autem abusus libertatis non est impossibile, cum homo per actiones liberas animæ ad alterutrum oppositorum se determinare potuisset, quod notio libertatis involvit, & insuper Decretum divinum nec rerum contingentiam, nec animæ libertatem tollit (§. 440.): E. Abusus libertatis non absolute necessarius, sed contingens est.

§. DXXV.

Bonitati Dei repugnaret, si homini non tantum perfectionis tribuisset, quantum per reliqua Attributa potest, sed Deus in actionibus suis rationem habet summæ suæ Perfectionis (§. 408.); id est, omnium suorum Attributorum, unde nihil facere potest, quod cum aliquo Attributorum suorum consistere nequit, licet nobis videatur alte-

ram Dei perfectionem id postulate; quoniam vero Deus permissionem abusus libertatis sapientissime decrevit (§. 522.), Sapientia ipsius obstitit, quo minus illum libertatis abusum non permitteret, E. cum Deus, rationem habens summæ suæ Perfectionis, sive omnium suorum Attributorum ex æquo, per Sapientiam suam abusum libertatis impedire non potuerit, potentia abusus libertatis ejusdemque permissio Bonitati ejus non repugnat: Alias per unum Attributum aliquid fecisset, quod alteri repugnaret.

Hoc ideo demonstravimus, ut deinde objectio illorum solvi possit, qui arbitrantur, Deum pro summa sua, quæ ipsi tribuitur, Bonitate homini plus perfectionis debuisse conferre, neque ipsum cum potentia abutendi libertate creare.

§. DXXVI.

Neque etiam divinæ Bonitati repugnat, si bona tum physica tum moralia in Mundo inæqualiter sint dispensata, tantum enim Deus cuivis creaturæ tribuit, quantum recipere ista potest, & quantum ipsius Sapientia, quæ omnia ad finem ultimum & perfectissimum subordinat, permittit.

§. DXXVII.

Et ut omnia summatim dicamus, antequam contra divinam Bonitatem murmuramus, perpendendum nobis, quid limitatio sive finitudo rerum permittat, neque extra nexum cum rebus aliis nos nostraque considerare debemus; & mala ex Malo morali orta creaturæ culpa accidere, & multa pro malis haberi, quæ revera talia non sunt, cogitandum est.

Malum

§. DXXVIII.

Malum respectu nostri id dicitur, quod nos statumque nostrum imperfectiorem reddit: cum vero Malum morale sit vere malum, hinc statum sive corporis sive animæ imperfectiorem reddit (§. 474.); Actiones ergo malæ liberæ hæ sunt, quæ tendunt ad imperfectionem agentis, unde ex Malo morali oritur imperfectio vel interni vel externi status nostri; imperfectio autem illa oritur ex affectu naturali actionis liberæ, quæ non ea ratione sese determinat, qua determinatur perfectio essentialis; Malum autem illud, quod quoad effectus naturales statum nostrum imperfectiorem reddit, quam foret si abesset, vocatur Malum physicum (§. 450.). Cum ergo Malum physicum Malum morale sequatur, & posito uno etiam ponatur alterum, Malum physicum cum Malo morali necessario connexum est.

Quoad statum internum nostrum, quamprimum imperfectionis nostræ, quam propria nostra culpa contraximus, conscii sumus, oritur tædium, ex illo tædio autem oritur talis molestia quæ turbat tranquillitatem animi nostri, quæ perturbatio inter Mala physica reputanda est. Ita si scimus, nos propria nostra culpa bono nosmet ipsos privasse, quod potuissemus acquirere, si mediis ad illud ducentibus fuissemus usi, non potest non inde oriri tædium, & ex tædio illo mœror animi, perturbatio interni gaudii & tranquillitatis ejus. Eodem modo si haberemus benefactorem aliquem magnum, cui omnia Bona nostra accepta ferenda sunt, & nostra culpa ipsius inimicitiam incurreremus, & eoipso nos bonis ante ab ipso nobis collatis privaremus, ipsa illa inimicitia & privatio bonorum inde oriens Malum physicum est, quod Malum morale, nempe actionem illam, qua alterius inimicitiam nobis accersivimus, necessario consequitur. Unum deinde Malum physicum alterum trahit, ex

privatione enim illorum bonorum & alterius inimicitia oritur dolor animi, cogitationum inter seinvicem accusatio, indignatio sui ipsius, angor & quæ alia. Ita si ex. gr. noxium aliquem cibum capimus, aut nimia quantitate, aut alia committimus, quæ sanitati nocent, actio illa Malum morale est, cum tendat ad imperfectionem nostram, mala autem illa, quæ per naturales effectus inde consequuntur, nempe morbi, dolores corporis & molestiæ, quas etiam anima inde percipit, Malum physicum sunt, quod per caussarum naturalium nexum ex Malo morali consequitur.

§. DXXIX.

Malum physicum, quod ab eo, qui alterum obligandi jus habet, alteri propter Malum morale immittitur, vocatur Pœna.

§. DXXX.

Cum vero Malum physicum necessario ex Malo morali consequatur (§. 528.): Etiam Pœna per necessarium nexum ex Malo morali consequitur.

Hujus propositionis usus demum patebit quando Justitiam Dei punitivam contra ejus Adversarios suo loco defensuri sumus; vulgo nimirum homines immissionem pœnæ tanquam à Malo morali sive peccato aliquid diversum sibi repræsentant, quod actu singulari Judicis supremi infligitur; sed omnes difficultates evanescunt, si consideramus pœnam necessario nexu ex culpa fluere & nonnisi effectum naturalem Mali moralis esse.

§. DXXXI.

Malum physicum, quod, quatenus Malum morale consequitur, vocatur Pœna, nexu naturali ex statu antecedente creaturæ consequitur, sive, quod idem est, est effectus naturalis Mali moralis (§. 528. 530.): Ad alium autem effectum

pro-

producendum, quam ex antecedente naturaliter sequitur, sive ad effectum tollendum, qui ex prioribus consequitur, opus est Miraculo (§. 395.): E. etiam Malum physicum sive Pœna, ex Malo morali nexu necessario sequens, nonnisi per Miraculum tolli posset, sive ad pœnam à culpa avertendam opus esset Miraculo.

§. DXXXII.

Homo malis sive physicis sive moralibus obnoxius fit, quando talia facit, unde mala ista necessario consequuntur; Mala autem moralia oriuntur ex abusu libertatis (§. 476.), & Mala physica ex moralibus (§. 528.); abusum autem libertatis permittere Bonitati divinæ non repugnat (§. 525.): E. etiam Bonitati ejus non repugnat, si homini permittit, ut malis moralibus & physicis obnoxius fiat, sive in illa ruat.

§. DXXXIII.

Et quoniam Deus etiam abusum libertatis sapientissime decrevit (§. 522.), etiam illius Sapientiæ non repugnat permittere, ut homo malis tum physicis tum moralibus obnoxius fiat, sive in illa ruat.

§. DXXXIV.

Deus rerum perfectionem æstimat in relatione ad totum Universum (§. 405.), & omnia sua Attributa (§. 408.): Unde tantam perfectionem unicuique Enti tribuit, quantum id ratione habita totius Universi & omnium suorum Attributorum fieri potest, in hoc autem consistit Bonitas divina (§. 514.): propterea illa æstimari nequit, nisi in relatione ad totum Universum & omnia divina Attributa.

§. DXXXV.

Et cum homo de perfectione & imperfectione Entis, non eo, quo Deus, modo judicare potest (§. 409.): Etiam de Bonitate Dei eo modo, quo Deus, judicare non potest.

Inique subinde homines de divina Bonitate judicare solent, illi præcipue, quibus res angusta domi, aut qui adversa utuntur fortuna, & quibus non omnia ex voto cedunt, si alios meliori sorte gaudere vident; sed hi non animadvertunt, non esse judicandum, nisi totum rerum nexum & omnium eventuum, ad finem usque, seriem perspiciamus: & non attendunt, quod, si in aliis circumstantiis forent constituti, in majora forsan mala ruituri essent; & porro quod Deus, qui omnium perfectionum suarum rationem habet & totius generis humani simul sumti, adeoque omnia sapientissime dirigit, in bonum singularis alicujus hominis facere non possit, quod in detrimentum totius generis humani cedit; nam etiam ibi maxime summa adsit oportet harmonia, uti in structura corporis humani, quæ monstrosa foret, si omnia ejus membra caput essent; nam sicuti in corpore hominis omnia ita ordinata sunt, ut unum alteri ministrare possit, ita etiam in toto genere humano aliqua inter ejus membra, etiam in circumstantiis externis, oportet sit harmonia, ut unum alteri usui esse queat, ut sic omnia tandem ad finem generalem dirigantur.

§. DXXXVI.

Bonitas æstimari nequit, nisi in relatione ad totum Universum & omnia Dei Attributa (§. 534.), id autem homo per finitum suum Intellectum facere nequit (§. 409.): Hinc Bonitatem Dei perspicere non valemus, & non eo, quo Deus, modo de ea judicare possumus (§. 535.): Ideo nobis simul incomprehensibilis & imperscrutabilis est.

Quic-

§. DXXXVII.

Quicquid ad hominis perfectionem aut felicitatem tendit, illud Bonitati Dei acceptum ferendum est (§. 514.), Bonitatis ergo divinæ est, quod mala dirigit in bonum finem (§. 507.), adeoque quod mala diriguntur ad hominis perfectionem, Bonitati divinæ acceptum ferendum est.

§. DXXXVIII.

Non minus eandem ob caussam Bonitati divinæ adscribendum est, quando Deus homini immittit Mala physica, ut iis commotus ad meliorem redeat mentem, atque à malis moralibus majoribus avertatur, ut & si Deus minus malum homini immittit, ne majus ipsum feriat.

§. DXXXIX.

Aut si homo in talibus ponitur circumstantiis, in quibus mala evitare & viceversa bonorum compos fieri potest, vel si alii etiam homines usibus nostris inserviunt.

§. DXL.

Omnia ergo ita diriguntur, ut semper Bonitas cum Sapientia conjuncta sit.

§. DXLI.

In his, quæ de Bonitate divina hactenus adstruximus, etiam S. Script. consentientem habemus, quæ Deum ut Bonum describit Psalm. CVI: 1. imo dicitur, quod sit fons omnis Boni, Jac. I: 17. & optimus sive solus Bonus, Matth. XIX: 17. & quidem erga omnia sua opera Psal. CXLV. neque vult illorum infelicitatem, Ezech. XVIII. *vers. ult.* & Bonitati divinæ adscribit, si homo in talibus ponitur circumstantiis, in quibus Bono-

rum compos sit, quod ex Josephi exemplo apparet, Gen. XLV: 5 - 8.

§. DXLII.

Ens perfectissimum vocatur, quod habet omnes perfectiones compossibiles; compossibile dicitur, quod simul in eodem subjecto esse potest sine contradictione. Ens ergo perfectissimum perfectiones suas ita possidet, ut α. nec novæ possint accedere, alias ipsi non inesset simul quod ipsi actu inesse potest, nec β. aliquid ipsis desit, sed ut ipsas possideat summo gradu, alias gradus perfectionis possent augeri, & ipsi iterum non inesset simul quicquid ei inesse potest.

§. DXLIII.

Cum vero Deus sit Spiritus perfectissimus (§. 404.), cujus ergo Perfectio augeri non potest, qui sibi soli sufficiens (§. 415.), cujus nec Potentia nec Scientia augeri potest (§. 412.), Ens à se & independens (§. 303.), idque ab omni æternitate (§. 304.), quodque omnia cognoscit simul (§. 340.), & vult simul (§. 375.), dubitari amplius non potest, Deum esse Ens perfectissimum.

§. DXLIV.

Ens perfectissimum omnia possidet gradu absolute summo (§. 542.), adeoque majus concipi nequit; Hinc Deus etiam Ens prorsus illimitatum est, nam quicquid limites habet, eo majus quid concipi potest.

§. DXLV.

Ens perfectissimum nullos habet limites (§. 544.), ubi autem in ente nulli dantur limites, ibi nec numerus perfectionum nec earum

gradus

gradus mutari possunt, ergo immutabile est; Cum autem Deus sit tale Ens (§. 544.), etiam immutabilis est.

§. DXLVI.

Ens infinitum est, quod possidet omnes realitates in gradu absolute summo & quidem simul: hoc autem competit Enti perfectissimo (§. 542.) Deus est Ens perfectissimum (§. 543.): E. etiam infinitum.

§. DXLVII.

Tempus non datur, nisi in Entibus, quæ Existentiam & perfectiones suas successive possident; DEUS autem est immutabilis (§. 545.), & in eo nulla variabilium successio locum habere potest, dum omnia simul possidet, quæ est notio Entis perfectissimi (§. 542.): E. Deus non est in tempore, sed sine temporis progressu & successione.

Videmus ex his differentiam esse inter Æternitatem Dei & tempus infinitum, illa enim denotat totam simul & perfectam possessionem eorum, quæ ipsi insunt, tempus infinitum vero denotat successivam durationem, quæ nullum habet finem, sive quæ nunquam cessabit.

§. DXLVIII.

Deus est Ens perfectissimum (§. 543.), adeoque infinitum (§. 546.), ergo quicquid Perfectionis cogitari potest complectitur, & quidem perfectiones solas, nec diversum aut contrarium quid, exclusa omni imperfectione, & hoc sensu Deus vocatur sanctus.

Ill. BULFINGERUS in Dilucidat. §. 453. ait, per Sanctitatem intelligimus, quod sola illa (scil. realia) possideat, non vero admixta eorum opposita.

Hoc

§. DXLIX.

Hoc per indirectum ita demonstratur, nempe Sanctitatem Deo competere: Si fingamus, Deum non esse sanctum, tunc quædam ipsi inerit imperfectio, imperfectio autem est absentia perfectionis, & hoc modo Deus, qui est Ens infinitum, non omnes possideret perfectiones, hoc autem, cum contradictionem involvat, impossibile est; Ens E. infinitum non potest non esse sanctum.

Vide Celeberr. CANZIUM in egregio *Tract. de usu Philos. L. & W. in Theol. Sect. V. Cap. I.* . *136.*

§. DL.

Per Sanctitatem divinam omnis imperfectio excluditur (§. 548.), & Deus omnes Perfectiones summo gradu possidet (§. 542.), hinc etiam ipsius Sanctitas tanta est, ut illa major concipi nequeat. E. Deus est sanctissimus.

Theologi vulgo Sanctitatem Dei definiunt per summum, quo Deus in semetipsum fertur, amorem, neque hæc definitio ab illa, quam dedimus, proprie differt, nam quatenus Deus summam suam Perfectionem sive omnia sua Attributa amat, illis etiam nullam imperfectionis maculam adspergere, aut quidquam facere potest, quod vel uni Perfectionum suarum contrarium est. Ill. WOLFIUS in Theol. Nat. illam definit per constantem & perpetuam Voluntatem faciendi nonnisi quod rectum est: Per actionem vero liberam rectam intelligit talem, quæ rationem sufficientem in Essentia & Attributis agentis habet, consequenter nulli determinationi essentiali vel Attributo contradicit (§. 950 Tom. I.) etiam hæc definitio cum illa quam dedimus consentit, quando diximus, per Sanctitatem Dei omne Perfectionibus suis oppositum sive contrarium excludi, adeoque omne id, quod non in summis suis Perfectionibus fundatum est.

Cum

§. DLI.

Cum Sanctitas Dei versetur in complexu omnium Perfectionum, excludatque omnem ab omnibus Perfectionibus imperfectionem, id est, dissensum inter Virtutes suas (§. 548.): Necessario illa per omnia ejus Attributa diffusa est, ut omnes ejus Perfectiones sanctæ dicendæ sint.

§. DLII.

Perfectiones Deo per Essentiam insunt (§. 301.), & sunt immutabiles (§. 545.), ut illatum loco aliæ substitui nequeant, unde etiam Sanctitas ipsius est immutabilis, ut etiam per Voluntatem ipsam Dei immutari nequeat; quapropter Deus nonnisi ea vult, quæ Perfectionibus suis digna sunt, qua in re ipsa illius Sanctitas consistit (§. 551.): E. Sanctitas est Voluntatis norma, neque Voluntas Sanctitatis regula dici potest, hoc est, Deus aliquid ideo vult, quia cum summis suis Perfectionibus convenit. Quia enim Perfectiones ipsi per Essentiam insunt, illæ non à voluntate dependent.

Hæc propositio summe necessaria est ad refutandos eos, qui putant, Bonitatem actionis moralis à mera Dei voluntate dependere, ut Deus potuisset talem legem moralem præscribere, quæ illi, quam nobis dedit, plane contraria esset, ut adeo illæ actiones morales, quæ nunc bonæ sunt, malæ essent & viceversa. De hac re B. COCCEJUS *in Summa Theol.* cap. XXIV. §. 6. ita loquitur: „Τὸ δίκαιον εἶναι καὶ τὸ αἰσχρὸν ἐ φύσει „ἀλλὰ νόμῳ est vetus Archelai Paradoxum, cui suc„cinit Aristippus, & Theodorus ille Ἄθεος appella„tus. Qua sententia nihil potest excogitari pestilen„tius, & ad omne fundamentum Religionis tollen„dum, ipsamque rationem Justitiæ Dei & necessi„tatem Servatoris interimendam & pietatem exscin„dendam efficacius.

Sequi-

§. DLIII.

Sequitur nunc alia Perfectio divina considerranda, quæ Justitia vulgo appellatur, in cujus explicatione & probatione prolixiores paullo nos esse oportet, cum Systematis Theologiæ Elenchticæ ratio id postulet.

§. DLIV.

Nulli nimirum Attributo divino tam infensi sunt Religionis Christianæ hostes, quam huic, quod Justitiæ punitivæ seu vindicativæ nomine venit.

§. DLV.

Nec mirum est, cum sapientiæ carnali & cupiditatibus carnis nihil tam ingratum atque exosum sit, quam quod peccatorem pœna manet, & quod Deus peccati vindex dicatur, neque absque Satisfactione, quicquid contra summam ipsius Majestatem committitur, condonare possit.

§. DLVI.

Justitia autem hacce sublata omne sanctissimæ Religionis nostræ fundamentum periret, neque necessitati Satisfactionis ullus porro daretur locus, neque Christus unica atque perfectissima salutis nostræ maneret via, & peccatores in maxima quæque, ablata formidine pœnæ, ruerent scelera.

§. DLVII.

Unde tanto accuratius demonstranda est hæc divina Perfectio, quanto majori cum periculo omnes Veritatis Christianæ Adversarii circa illam sequiora sentiant.

Vide Theologi Celeberr. JOH. van der WAEYEN, Summam Theologiæ Christ. cap. III. §. CCX. seqq. pag. 197.

Uti

§. DLVIII.

Uti enim veritas hujus Justitiæ, Religionis nostræ fundamentum; ita illam non novisse, e contra omnis erroris fons est.

§. DLIX.

Unde quæso est, quod Judæi ex propria Legis illius carnalis observatione justificationem quærunt, propriam adeoque erigunt justitiam, neque Salvatoris sive Messiæ Satisfactionem pro peccatis agnoscunt, unde hi, inquam, errores ortum suum trahunt? Quam quod Justitiam Dei ignorantes, & suam statuere quærentes, Justitiæ Dei se non subjicere voluerunt; Rom. X: 3.

§. DLX.

Ita Pontificii propriæ justitiæ velificantes, & propriis meritis Justitiam divinam expiare quærentes à prioribus non multum differunt.

§. DLXI.

Huic tamen Attributo divino longe infensissimi sunt Sociniani, & omnes, qui in gratiam hominis carnalis Religionum Indifferentiam stabiliunt, & hanc divinam Perfectionem Deo non esse essentialem perhibent.

§. DLXII.

Explicandum autem nobis ante omnia, quid Justitia divina in genere, quid per Punitionem sive Pœnam intelligendum, quid sit Justitia punitiva, & deinde ipsius veritas demonstranda est.

§. DLXIII.

Quæritur nempe, quando cum Justitiæ Dei punitivæ hostibus nobis res est, an commisso peccato per Decentiam, per Sanctitatem atque Justi-

Justitiam Dei fieri non possit, ut poena non sequatur.

§. DLXIV.

Illi qui veritatem amant perhibent, poenam ita sequi peccatum, ut non possit non sequi, Deumque illum, qui Malum morale committit, Malo physico sive poena afficere, non quia pro mero arbitrio voluit esse nexum inter peccatum & poenam, sed quoniam ipsa rei natura Deique Attributa postulant, ut peccatum non maneat impunitum.

§. DLXV.

Justitia vulgo definitur, quod sit studium suum cuique tribuendi.

§. DLXVI.

Aliter etiam definitur: esse Bonitatem, quae administratur cum Sapientia, sive Bonitatem Sapientiae attemperatam.

Ratio hujus definitionis haec est, Bonus est, qui alteri tantum perfectionis tribuit, quantum percipere capax est, & talis quidem summe Bonus est (§. 514.), ut Bonitas Dei soleat impertiri perfectiones, adeo ut juxta eam cuique creaturae tribuat: Bonitate autem utitur cum Sapientia (§. 514.), quando cuique suum, non alienum, hoc est, quod unius cujusque statui convenit, tribuit, adeoque suum cuique tribuit: Ut in poena adsit absentia perfectionis, quae oritur ex absentia benignitatis, ex quo defectu dein sensus dolorificus oritur: quando autem quis remunerationem accipit, etiam Bonitas cum Sapientia administratur, cum quisque accipit secundum opera sua.

§. DLXVII.

Poena autem est Malum physicum ab eo, qui alterum obligandi aliquod jus habet, ob Malum morale eidem immissum (§. 529.).

Poena

§. DLXVIII.

Pœna illa ergo in omni eo consistit, quod nostra Voluntas aversatur; & quia illius Conscientia molesta est, vocatur Malum triste.

§. DLXIX.

Quando autem dico, Pœnam in omni eo consistere quod Voluntas nostra aversatur, non intelligo de Voluntate recta & perfecta, quæ aversationem à Malo etiam morali sive transgressione legis habet, nam illa Voluntas molestam Conscientiam non habet, cum scit se esse innocentem.

§. DLXX.

Molesta illa Conscientia inde oritur, quando homo conscius est, se sua culpa illud sibi attraxisse malum, & statum perfectionis deseruisse.

§. DLXXI.

Nam Pœna non est malum aliquod physicum respectu ejus, qui se illud meritum esse non conscius est: Si ex. gr. Bestia aut res aliqua ratione carens destruitur, aut aliud quid mali ei accidit, respectu ejus malum illud pœna non est, cum molesta conscientia meriti absit.

§. DLXXII.

Malum ergo triste tum demum Pœnæ rationem habet, quando Creatura rationalis sibi conscia est, se Malo turpi sive morali illud promeruisse.

§. DLXXIII.

Ipsum etiam peccatum pœnæ rationem habet, quando desideratur amissa perfectio, quæ in rectitudine sive debita erga Deum relatione consi-

ſtebat, quia adeſt moleſtus ſenſus demeriti & amiſſæ rectitudinis.

§. DLXXIV.

Pœna autem tangit vel ſtatum noſtrum internum, vel externum; interne in anima conſiſtit, in moleſta ſtatus rectitudinis amiſſi, & præſentis ſtatus imperfectionis Conſcientia; externe conſiſtit in malis corporis, quæ etiam moleſtas menti cogitationes cient.

§. DLXXV.

Eſtque vel præſens, vel futura, quæ metum cauſſatur: & ubi omnis illas evadendi ſpes abeſt, Deſperatio oritur.

§. DLXXVI.

Pœna autem ita comparata eſſe debet, ut cum natura peccati conveniat & Judice digna ſit.

Vide Celeberr. van der WAEYEN. *Sum. Theol.* Cap. III. §. CCXVIII - CCXXV.

§. DLXXVII.

Pœna vero peccato conveniens eſt, quando ex ipſa ejus natura fluit ut effectus naturalis, quales ſunt tædium, triſtitia, metus, moleſta conſcientia, deſperatio animi, miſeria corporis, dolor, morbi, mors & quæ alia.

§. DLXXVIII.

Judice autem digna eſt pœna illa, quæ ita comparata eſt, ut peccator ſentiat quantam jacturam fecerit, quod favorem ejus amiſit & indignationem ejus accerſiverit; & quo major, quo melior ille eſt, cujus indignationem incurrimus, tanto magis cum dolore ſentimus, quantum

tum sit Bonum amissum & quantum malum ex amissione illa enascens.

§. DLXXIX.

Et cum ille sit Optimus Maximus, qui peccatori indignatur; eoipso quod quis peccati sibi conscius est, scit se Deum neglexisse, adeoque stultorum se maximum esse; scit se destitutum esse omni bono, quod in communione Dei fontis omni Boni possidere potuisset.

§. DLXXX.

Hæc peccator cogitare non potest, quin ipsi ut mala obversentur, quæ ergo in pœnam degenerant:

§. DLXXXI.

Sed scit porro peccator, se renunciasse, & quidem propria sua culpa, omni fruitione tam amabilis Creatoris & Benefactoris, sentit quantum malum sit Deo non frui & eoipso miserrimum evadere.

§. DLXXXII.

Scit, quod Deum fontem omnis lucis & vitæ non recte cognoscere, neque amare, ipsissima mors sit; sentit, quod conscientia mortis hujus sit longe molestissima.

§. DLXXXIII.

Sentit, quod maximum malum, molestissimum, imo mortiferum sit, quod se à Deo averterit, quod ipsum ut summum Bonum non quæsiverit, noluerit, recusaverit.

§. DLXXXIV.

Et si cogitationes ejusmodi intenduntur ac

multiplicantur absque cessatione, quantam ægrimoniam, sui indignationem atque horrorem, inde enascentem pudorem atque dolorem creent, dici vix potest, præcipue si tandem omni restitutionis spe ademta in desperationem abeunt.

§. DLXXXV.

Hoc autem modo Poena damni & Poena sensus conjunctæ sunt.

§. DLXXXVI.

Et ita exposuimus, quo sensu Pœna Judice digna esse queat, cum ostendimus, quomodo magnitudo ejus ex ipsa Judicis natura fluat, dum peccatoris dolor ex consideratione immensæ Majestatis atque Bonitatis deperditæ & mali inde orientis maxime augetur.

§. DLXXXVII.

Cum Pœna peccati sive Mali moralis sit effectus naturalis (§. 530. 577.), & necessario ex illo consequitur; hinc Pœna incipit cum ipso peccato, præcipue cum peccatum ipsum etiam pars poenæ sit (§. 573.).

§. DLXXXVIII.

Ratio autem, cur peccator eam non statim in omni sua intentione sentiat, est, tum quia ejusmodi tristes repræsentationes Voluptatibus carnalibus, quibus immersus est, adhuc suffocantur: quia varia objecta per sensus repræsentata anxias ejusmodi cogitationes turbant: quia Conscientia adhuc cauterio signata sive omni mali sensu privata; & præcipue quia nondum omnis evadendi spes evanuit: aut quia peccator in corde suo dicit, non esse Deum mali execratorem; aut aliis cogi-

cogitationibus vanis sibi blanditur: aut vana spe animum suum lactat incertitudinis alterius Vitæ; aut Clementiæ Judicis, abnegando ipsius Justitiam, aut non existentiæ summi Numinis.

Ita *summe Reverendus atque Celeberrimus JOH. GUSTAV. REINBECK in Tractatu suo de Redemtione per lytron Parte* I. §. LXXXIV, pag. 155. „Et certe justum est, „damnatos non tantum carere felicitate illa, cui se„ipsos subtraxerunt: sed etiam SENTIRE damnum „illud, quod propter peccata sua perpetiuntur. Qui „sensus non potest non esse maximus & inenarrabi„lis; eo quod homo se destitutum sentit bono æter„no, in quo solo acquiescere potest. Quod enim „hoc in mundo homines impii damnum animæ non „æque sentiunt, atque olim sentient in Gehenna; „hoc quidem inde est, quod adhuc hoc in mundo „certa habent objecta, in quæ vagum ipsorum de„siderium ferri, & in quibus aliquo modo acqui„escere possunt: sed quando Schema hujus Mundi, „unde caro delectationem capiebat, sublatum erit; „& non alia, quam detestabilia objecta, oculis at„que sensibus damnatorum obversabuntur; tunc sane „poena damni non potest non perpetuum comitem „habere poenam sensus, dolorum etiam horribilium.

§. DLXXXIX.

Poena damni & Poena sensus oriuntur ex privatione Benignitatis summi Numinis & illius privationis sensu (§. 577 -- 585.), sive ex dolore oriente ob sensum sufflaminationis per Sapientiam divinam exercitii ulterioris Benignitatis: Unde liquet, Poenam consistere in mera privatione, sive perfectionis absentia, & in fructu suspensæ per Sapientiam Judicis supremi Benignitatis, quæ respectu Judicis mera negatio est, licet respectu peccatoris ex privatione illa maximi deinde oriantur dolores.

 Quan-

Quando dicimus pœnam esse meram privationem, propterea pœnam sensus minime negamus, nam illam ex pœna damni necessario oriri, jam supra ostendimus, & qui ex. gr. Judæ proditoris, vel alius cujusdam, furiis angentis conscientiæ agitati, exemplum considerat, is facile videt, quanti dolores ex privatione Amoris divini & omnis illum recuperandi spei amissione oriri queant. Etiam Theologi summam peccati pœnam in remotione à facie Dei collocant.

§. DXC.

Quoniam ergo Pœna damni & Pœna sensus inde oriens in mera privatione consistit (§. præced.): A parte Dei positivo actu opus non est, quo malignos excruciet; unde non opus est, ut affligat agendo, sed sufficit, ut non continuet Bonitatem suam, in cujus absentia omne malum comprehenditur (§. 583.).

Hæc propositio mox in demonstratione Justitiæ vindicativæ, de qua agitur, usum suum habebit: Explicationis gratia adhuc exemplum addam: Si Sol nobis auferretur, ut neque ejus luce neque calore amplius frui possemus, quanta miseria inde nasceretur, quantæ querimoniæ, tenebræ, sensus frigoris, terror maximus & alia, si nulla amplius affulgeret spes nos porro grato ipsius calore atque luce fruituros esse: esset ergo merus actus negativus & privatio; attamen maxima mala, imo sensus magnæ miseriæ hancce privationem comitarentur. Sed quanta est differentia inter Deum & Solem! Quantum superat sensus privationis corporis illius cœlestis! Tanto etiam major erit illorum miseria, qui fruitione omnis Amoris atque Benignitatis divinæ privantur, tanquam fonte omnis veræ lucis atque vitæ, quanto Deus ipse major sole est. *Celeberrimus CANZIUS in Libro suo jam supra laudato de usu Philos. Leib. & W. in Theol. Tom. I. Cap. VIII. §. 255. de hac re ita pronuntiat.* „Qui non in benignitate Dei manent Rom. XI: 21. „exciduntur, non culpa Benignitatis; sed culpa ne-

„glectus

„glectus, quo illa posthabita est. Manet Benignitas „Dei, quæ & quanta est; sed non manent scelerati „in benignitate. Manet Deus amor; sed illi non ma„nent in amore. Indignitas igitur peccatoris, per „Sapientiam detecta facit, ut ulteriori benignitatis „affluxu non fruatur. Hujus suspensionis autem repræ„sentatio distincta, sive quod idem sonat, intelligen„tia, dolores parit incredibiles.

§. DXCI.

Ut etiam unum ex Theologis nostris pro sententia mea allegem testimonium, ne, perhibens Pœnam non in actu positivo sed mere negativo consistere, forsan etiam à nostris accuser, me hoc modo Pœnam sensus excludere & nonnisi Pœnam damni admittere, adhuc adducam Theologi Celeberr. HERMANNI WITSII in hanc rem verba, quæ extant in Oeconom. Fœderum Lib. I. Cap. V. §. XXVII. ita nempe fatur: „Sanctitas „Dei tam pura est, ut peccatum atque prævari„catorem intueri non possit - - hoc est, ante „oculos suos non ferat. Non potest ergo super „eum attollere lumen faciei suæ, Psal. IV: 7. in „quo salus hominum consistit. Privatio autem „salutis summa Pœna est. Quando David filium „Absalomum, quanquam sibi fere reconciliatum, „nondum ad conspectum sui admittere dignaba„tur, Absalomo id quavis morte intolerabilius „visum fuit. 2. Sam. IV: 32. Adeo in natura „mali sui intelligente Pœnam damni non potest „non comitari Pœna sensus.

Hoc vero observandum est, quod in actu illo Dei negativo, quo Peccatori subtrahit ulteriorem Clementiæ atque Benignitatis sensum, quam maxima sit positio, nam eoipso, quo Deus clementissimam suam faciem, omnis Lucis, Vitæ atque felicitatis fontem à Pecca-

tore avertit, illumque indignum judicat Gratia ac Misericordia sua, Deus ceu supremus Judex omnino aliquid facit, dum eoipso Peccatorem infelicissimum reddit; adeo ut licet actus ille Dei Judicis sit privativus, tamen aliquid simul ponat; Uti si Parens aliquis Filium ulteriori sua clementia atque benignitate, nec non omni paterno amore indignum judicat, ipsumque ut in perpetuum à conspectu suo abeat jubet, summaque Filio inde redundet miseria, ut nesciat quo se vertat, neque ulla reconciliandi atque è miseria emergendi spes supersit, hic ipse Patris actus privativus quam maximam positionem atque Pœnæ irrogationem involvit. Ita si Pater Cœlestis, extra cujus communionem nil nisi summa miseria est, Peccatorem indignum judicat, qui porro Gratia ac Bonitate sua fruatur, ipsumque ut in æternum à Conspectu suo à lumine faciei suæ discedat jubet, omnino ipsi sententiam dicit, Pœnam gravissimam dirissimamque irrogat, ut peccator sit Creaturarum miserrima, adeoque actus ille Dei privativus simul quam maxime etiam positivus est, & Deus justissimum sese judicem exhibet, justissimamque peccatori infligit Pœnam. Hæc de Pœnis æternis dicta sunto: quod Pœnas temporales ac arbitrarias spectat, quibus Deus impios subinde in hac terra affligit, de iis hic agendi locus non est, cum solum principia hic ponam, quibus Adversarios in sequentibus Capitibus confutem: de Pœnis vero temporalibus, quæ plurimæ arbitrariæ sunt, mihi cum nullo Adversariorum lis est; tenendum tamen, plurimas etiam Pœnas temporales naturales esse, eas nempe omnes quæ sunt immediatus Peccati effectus.

§. DXCII.

Et ita Pœnæ naturam, quantacunque potuimus claritate, exposuimus, ut sequentibus demonstrationibus eo majorem lucem accendere possemus, neque Pœna consideretur, ut aliquid à peccato longe diversum, & ut actus Dei positivus, quo ira concitatus in peccatorem, cum voluptate quadam ipsum affligit, sed in mera summæ

suæ

ſuæ Bonitatis privatione, qua peccator ſe ultro & pro lubitu ſpoliavit.

§. DXCIII.

Quando autem Deus ejusmodi Malum triſte ex peccato neceſſario ſequens creaturæ accidere ſinit, neque peccati effectus naturales Miraculo tollit (§. 531.), neque impedit, quominus talia creaturæ eveniant quæ ei ſunt triſtia, dicitur peccatorem punire, & hoc ſenſu ipſi tribuitur Juſtitia vindicativa.

§. DXCIV.

Hæc Juſtitia in duobus præcipue conſiſtit α. in averſione faciei divinæ à tali peccatore ſive creatura, & ſufflaminatione Benignitatis ulterioris erga peccatorem, qui eam ultro recuſavit: β. in permiſſione, ut effectus, ſive Mala phyſica, ex Malo morali naturali modo orientes in ſerie ſua continuentur.

§. DXCV.

Hiſce nunc præmiſſis ad ipſam Veritatis hujus demonſtrationem nos accingimus; gradatim autem procedemus.

§. DXCVI.

Patet ex dictis quod (§. 566.) aſſeruimus, in Juſtitia punitiva Bonitatem Deì cum Sapientia adminiſtrari: dum Sapientia divina poſtulat, ut ſuum cuique tribuatur, etiam non permittit, ut Bonitas illis conferatur, quia propria culpa illa ſe indignos fecerunt.

§. DXCVII.

Ipſa enim Pœna in hoc conſiſtit, ut peccator intime conſcius ſit, ſe ſumma fruſtratum eſſe Bonitate, neque ſummam Dei Sapientiam permit-

tere, ut creaturæ talis perfectio amplius conferatur, quæ se indignam fecit.

§. DXCVIII.

Justitia ergo divina ex cæteris divinis Attributis demonstrari potest, cum notio Justitiæ resolvatur in notionem Sapientiæ & Bonitatis.

§. DXCIX.

Deus semper rationem habet summæ suæ Perfectionis, hoc est, omnium suorum Attributorum (§. 408.), unde etiam in exercitio Bonitatis rationem habet reliquorum Attributorum (§. 534.), ideo etiam Bonitas semper cum Sapientia conjuncta sit oportet (§. 540.): E. Deus Bonitatem non aliter quam cum Sapientia administrare potest.

§. DC.

In Justitia punitiva Bonitas cum Sapientia administratur (§. 566.), & Justitia in ipsa illa administratione consistit (§. 596.), Deus autem Bonitatem non aliter quam cum Sapientia administrare potest (§. 599.): E. Deus etiam non potest non esse justus.

§. DCI.

Contradictionem involvit Deum idem velle & non velle, eandem Perfectionem possidere & non possidere: E. contradictionem involveret, ut Deus cum Sapientia agat & non cum Sapientia agat; quicquid autem contradictionem involvit illud est impossibile: E. impossibile est, Deum non cum Sapientia agere, sive Bonitatem suam non cum Sapientia administrare.

Cujus

§. DCII.

Cujus oppoſitum impoſſibile; illud eſt abſolute neceſſarium (per def.); impoſſibile autem eſt, Deum Bonitatem ſuam non cum Sapientia adminiſtrare (§. 601.): E. poſtquam Deus ſemel creaturas extra ſe produxit, adminiſtratio Bonitatis ſuæ cum Sapientia abſolute neceſſaria eſt.

§. DCIII.

Cum autem Juſtitia Dei in ipſa illa Bonitatis cum Sapientia adminiſtratione conſiſtat (§. 596.), & adminiſtratio talis ſit abſolute neceſſaria (§. 602.): E. etiam Juſtitia eſt abſolute neceſſaria.

§. DCIV.

Deus eſt ſumme bonus, ut major Bonitas concipi nequeat (§. 514.); Bonus autem reſpectu creaturarum dicitur, quatenus ipſis Bona confert (§. 513.), cuivis autem creaturæ tantum tribuit Bonitatis, quantum ſalva ſua Sapientia fieri poteſt (§. 514.), Sapientia autem illius eſt maxima (§. 499.): E. cum Bonitas ſumma adminiſtretur cum Sapientia ſumma, quæ adminiſtratio Juſtitia eſt (§. 596.), etiam Juſtitia ſumma oritur, unde Deus eſt juſtiſſimus.

§. DCV.

Deus erga omnes creaturas in toto Univerſo Bonus dici poteſt (§. 514.), Deus autem in actionibus ſuis omnium ſuorum Attributorum rationem habet (§. 408.), & omnia ſapientiſſime facit (§. 499. 500.), propterea in omnibus, quæ fiunt, etiam Bonitatem cum ſumma Sapientia adminiſtrat: E. etiam omnia quæcunque fiunt in Univerſo juſte facit.

Boni-

§. DCVI.

Bonitati divinæ non repugnat, si homini permittit, ut sua culpa Malis moralibus & physicis obnoxius fiat (§. 532.), etiam cum illius Sapientia permissio ejus convenit (§. 533.), adeoque etiam hac in re Bonitatem suam cum Sapientia administrat: E. per Justitiam ejus fit, si permittit, ut homo propria culpa Malis tum physicis tum moralibus obnoxius fiat.

§. DCVII.

Deus etiam permissionem Mali moralis sapientissime decrevit (§. 500.), quia alias Mundus non tam perfectus esset ac nunc est (§. 466.), neque hæc permissio Bonitati ipsius repugnat, (§. 525.), Deus ergo etiam in permissione Mali Bonitatem cum Sapientia administrat, quod Justitiæ est (§. 566.): E. Justitiæ divinæ est, quando Malum morale permittit.

§. DCVIII.

Ut nunc Attributum hocce divinum contra omnes carnis murmurationes & falsæ Sapientiæ objectiones tueamur, demonstrabimus sequentia. α. Justitiam punitivam cum ipso divino Intellectu & Voluntate connexam esse, ut illa Dei Attributa hoc involvant. β. Per Sapientiam summam Deum non posse non punire peccatum, adeoque impossibile esse, ut Deus peccatum non puniat. γ. Neque per ipsius Sanctitatem fieri posse, ut Pœna non sequatur peccatum. δ. Id porro cum ipsius Decentia convenire, adeoque rationem illius Justitiæ contineri in iis, quæ Deo insunt. ε. Justitiam illam non esse arbitrariam, adeoque

nec

nec ad potentissimam & absolutam Dei Voluntatem in ejus explicatione & demonstratione recurrendum esse. 5. Neque tandem illam cessare posse, nisi Deus Miraculo interveniat. 6. Id autem ut Deus faciat, motivum aliquod adsit oportet. Hæc nunc si demonstravimus, in salvo rem esse firmiter tenemus.

§. DCIX.

Ad hæc autem adstruenda solis antecedentibus principiis Rationis utemur, cum divinitatem S. Scripturæ nondum demonstravimus, adeoque illius subsidio nondum uti possumus.

§. DCX.

Primum ergo, quod nobis demonstrandum est, in hac propositione consistit: *Justitia punitiva cum ipso Intellectu & Voluntate Dei connexa est, ut Attributa illa hoc involvant.*

§. DCXI.

Demonstratur autem hoc modo: Intellectus divinus sibi omnia distinctissime, unico actu & simul repræsentat (§. 344.), unde etiam scit, quid ex actionibus creaturarum liberis sequuturum sit (§. 362.), novit igitur etiam Libertatis abusum à creatura rationali & inde sequens Malum morale: Optime ergo judicare potest quid Bonum vel Malum sit: Voluntas autem ipsius est perfectissima, unde non vult nisi perfectissimum (§. 403.), non potest propterea velle imperfectum, quale Malum morale est (§. 475.): Unde ipsi etiam non placet (§. 483.): E. illud nec approbare potest.

§. DCXII.

Major gradus nolitionis vocatur aversatio, quæ oritur

oritur ex magnitudine mali, quæ in objecto est: Unde Deus non potest non ea, quæ summe mala sunt, infinite aversari. Malum autem morale contrariatur summæ Dei Perfectioni, unde Deus illud etiam non potest non aversari, quia respectu ipsius maximum Malum est, neque signum summæ suæ Perfectionis esse potest.

Certe majus Malum in oculis Dei esse non potest, quam si creatura ipsius se non tantum ab illo avertit, sed & ipsum Benefactorem suum odio habet, & ab illa summus Creator μυκτηρίζεσθαι, & impotens creatura quævis Voluntati divinæ adversa cum petulantia quædam patrat. *Reverendiss. REINBECK in Tractatu suo de Redemtione per Lytron Part. I. §. LXXXII. rem his verbis exprimit*: „Justitia ipsi est essentialis atque immutabilis, ut si eam negare vellet, negaret semetipsum, quod fieri nullo modo potest. Si enim nos, „quibus naturale est abhorrere à cadavere fœtulento, „impedire non possumus, quo minus illud nauseamus, & omnia cadavera, quorum fœtore adficimur, sublata velimus; multo minus Deus, cui sensu propriissimo naturale, imo essentiale est, aversari peccatum, potest non detestari peccatores, qui „oculis ipsius obversantur, utpote qui ipsi sunt tanquam mortua ac putrida cadavera, cum quibus ipsi „nihil potest esse commercii.

§. DCXIII.

Quicquid autem aversatur Ens rationale, illud non potest amare, Deus autem Malum morale, vi Intellectus sui illud sibi repræsentantis (§. 611.), & Voluntatis suæ illud nolentis (§. 611.), aversatur (§. 612.): E. illud amare non potest, sed odio habet.

§. DCXIV.

Deus amat creaturas, quatenus erga illas Bonus est (§. 516.): E. Amor & Bonitas invicem sunt connexa.

Cum

§. DCXV.

Cum Amor & Bonitas invicem ſint connexa (§. 614.); Etiam ſublato uno auffertur quoque alterum, ſublato ergo Amore etiam exercitium Bonitatis ceſſat.

§. DCXVI.

Pœna Mali moralis conſiſtit in ipſa ceſſatione exercitii benignitatis divinæ (§. 594. 596.): E. Pœna peccati in ipſa Amoris divini ablatione conſiſtit.

§. DCXVII.

Cum ergo Pœna conſiſtat in ceſſatione Bonitatis divinæ ſive exercitii Benignitatis ejus erga creaturam (§. 616.), ceſſatio autem Bonitatis & Amoris ſint unum idemque (§. 614. 615.), Amor autem deſinat propter averſationem (§. 613.), averſatio autem ex nolitione Voluntatis (§. 612.), nolitio autem Voluntatis ex repræſentatione mali in Intellectu (§. 611.): videmus Pœnam peccati cum ipſo Intellectu divino connexam eſſe.

§. DCXVIII.

Juſtitia vindicativa dicitur, quæ male facientibus Pœnam irrogat (§. 593.), Pœna autem illa ſive neceſſitas irrogationis ejus cum ipſo Intellectu & Voluntate divina connexa eſt (§. 617.): E. etiam Juſtitia vindicativa ſive punitiva, & neceſſitas ejus cum ipſo Intellectu & Voluntate divina connexa eſt. Q. E. D.

§. DCXIX.

Secunda propoſitio demonſtranda hæc eſt: *Per Sapientiam ſuam ſummam Deus non poteſt non punire peccatum, adeoque Juſtitia punitiva Deo tam naturalis eſt ac ipſa Sapientia.*

Juſti-

Justitiam quidem Dei jam supra (§. 598. 599. 600.) ex Bonitatis per Sapientiam administratione demonstravimus, nihil autem id impedit, quo minus id adhuc alio modo fiat, ut rei certitudo eo magis elucescat.

§. DCXX.

Nexus rerum in Universo est vel coëxistentium, vel successivorum, & consistit tum in dependentia finis à medio, tum caussati à caussa; Sapièntiæ autem est, finem constituere & media ad illum ducentia sibi invicem subordinare (§. 498. 499.); Deus præterea in hoc Universo omnia sapientissime decrevit (§. 500.), nexus autem in illa subordinatione medii & finis, caussæ & caussati consistit; E. Nexus rerum Sapientia divina constitutus est.

§. DCXXI.

Peccatum nexu naturali cum Pœna conjunctum est, sive Mala Physica sequuntur nexu naturali ex Malis moralibus, & Mala illa physica, quæ tristia appellantur, vi nexus rerum, quatenus ratio sufficiens sequentium in antecedentibus continetur, consequuntur, ut posito uno etiam ponatur alterum (§. 528.), qua ratione ostendimus (§. 577.): Cum vero nexus rerum à Sapientia Dei constitutus sit, vi cujus effectu naturali unum fit propter alterum, & ex antecedentibus consequentia ponuntur (§. 620.), E. etiam Nexus ille, quo effectu naturali Mala physica ex moralibus sequuntur, à Sapientia divina constitutus est.

§. DCXXII.

Malum illud physicum (§. 529.), sive triste (§. 568.), quod nexu naturali ex Malo morali oritur,

oritur, vocatur Pœna (§. 567.) cujus modum expoſuimus (§. 577 - 587.), Cum vero Sapientia divina nexum inter Malum morale & phyſicum conſtituit (§. 621.): E. etiam inter peccatum & pœnam.

§. DCXXIII.

Actio illa, qua Deus vult, ut ille, qui Malum morale commiſit, etiam mali phyſici particeps fiat, ſive ut Malum phyſicum Malum morale ſequatur, vocatur Juſtitia punitiva (§. 593.); Nexus autem inter hæc Mala ſive inter peccatum & pœnam Sapientia divina conſtitutus eſt (§. 622.): E. irrogatio Pœnæ ex Sapientia divina ſequitur, ſive quod idem eſt, per Sapientiam ſuam ſummam Deus non poteſt non punire peccatum, adeoque Juſtitia punitiva Deo tam naturalis eſt, ac ipſa Sapientia. Q. E. D.

Hujus argumenti vim etiam adhibuit *Celeberr. van der WAEYEN in Summa Theol. Cap. III. §. CCXXXIV.* quando dicit: „Peccatum concipi non poteſt, quod „Pœna non ultro ſequatur, imo quod ipſam Pœ„nam non in ſe contineat„: *Et Reverendiſſ. REINBECK in Libro de Redemtione per Lytron, Parte I, §. LXXXII.* „Pœna quædam divina datur, cui cum na„tura Culpæ intimus, neceſſarius & quaſi naturalis „nexus intercedit; quæ proinde erit neceſſaria & „indiſpenſabilis. Scilicet Ratio formalis peccati do„minantis ſita eſt in voluntaria ἀνομίᾳ ſeu ſpontanea „aberratione à lege; deſertione Dei atque apoſtaſia „à Deo vivo. Hebr. III: 12. Hæc omnia vero ha„bent ſuam ἔνδικον μισθαποδοσίαν. Dum enim homo „Deum deſerit, à Deo deſeritur; & dum à Deo „vivo recedit, in mortem incidit certiſſimam. Ita „valet illud SENECÆ Epiſt. 98. Nullum ſcelus „impunitum eſt, quoniam ſceleris in ſcelere ſuppli„cium eſt.

§. DCXXIV.

Propositio tertia demonstranda hæc est. *Nec per Dei Sanctitatem fieri potest, ut Pœna non sequatur peccatum.*

§. DCXXV.

Actio divina recta est, quæ rationem sufficientem in Essentia & Attributis ejus habet, & per consequens nulli ejus Perfectioni contradicit.

§. DCXXVI.

Cum Actionis divinæ rectæ illæ sint, quæ nulli ejus Perfectioni contradicunt, sed cum omnibus ejus Attributis conveniunt (§. 625.): Hinc æstimandæ sunt illæ ex relatione ad omnia ejus Attributa, sive ad totam ejus Essentiam.

Fieri enim potest, ut aliquid per absolutam Dei Omnipotentiam, aut summam ejus Bonitatem, Deum quidem facere non repugnaret, quod tamen, cum Sapientiæ aut alii Attributo contradicat, nequaquam fieri potest, propterea talis Actio recta dici minime posset.

§. DCXXVII.

Sanctitas divina excludit omne illud, quod alicui Attributorum suorum oppositum aut contrarium, adeoque imperfectum est (§. 548.), in relatione enim ad Deum nihil perfectum judicari potest, nisi respectu habito ad omnia ejus Attributa (§. 408.): Cum autem Actiones rectæ sint, quæ nulli Attributo divino contradicunt (§. 625.), & Sanctitas divina idem faciat (per demonstrata); constat in Sanctitate divina esse perpetuam & constantem Voluntatem nihil faciendi, nisi quod rectum est: E. Deus, qui sanctissimus est (§. 550.) semper facit quod rectum est.

Deus

§. DCXXVIII.

Deus non potest non esse justus (§. 600.), unde ipsi necessario competit Justitia (§. 603.) Cum vero Deus per Sanctitatem suam semper facit quod rectum est (§. 627.), adeoque per Sanctitatem suam rationem habet omnium suorum Attributorum (§. 626. 627.) quia autem etiam Justitia Deo competit (§. 600.): Hinc Deus per Sanctitatem suam non potest non in Actionibus suis Justitiæ rationem habere.

Hæc propositio forsan inutilis videtur, quod in ea, cum jam supra probatum fuit Deum justum esse (§. 600.), nunc denuo probetur, Deum per Sanctitatem suam etiam Justitiæ debere rationem habere; sed supra §. cit. proprie nihil probavimus, quam Justitiam Deo competere, necessitatem autem exercitii ejus nondum ibi probavimus; sunt nimirum, qui quidem concedunt Deo Justitiam competere, sed putant ejus exercitium propterea non absolute necessarium esse, & Deum pro lubitu dispensare posse; faciunt ergo distinctionem inter ipsam justitiæ possessionem & ejus administrationem: priorem non negant; sed posterius, nempe exercitium ejus necessarium esse, inficiantur, hic autem demonstramus, Deum non solum esse justum, sed per Sanctitatem suam ipsum non posse non etiam exercere justitiam suam.

§. DCXXIX.

Justitia illa, de qua loquitur, quatenus Pœnas irrogat, vocatur punitiva, ut ergo tantum à modo exercitii ita vocetur (§. 593.), & illa Deo competit (§. 603.): Deus autem per Sanctitatem nonnisi quod rectum est facit (§. 627.), per consequens in Actionibus suis semper rationem habet omnium Attributorum (§. 625.): E. cum Justitia punitiva sit Attributum divinum (per demonstrata), non potest non ejus in Actio-

nibus suis rationem habere, per Sanctitatem suam.

§. DCXXX.

Quando Deus malefacientes punit, id facit per Justitiam punitivam, quia vero per Sanctitatem suam hujus Attributi rationem habet (§. 630.); E. per Sanctitatem suam Deus peccatum punire debet; sive quod idem est: Per Sanctitatem Dei non fieri potest, ut Pœna non sequatur peccatum. Q. E. D.

Philosophice hic ratiocinamur, cum, ut supra monuimus, principia Revelationis nobis adhucdum desint, alias possemus ostendere, quod ex Sanctitate Dei fluat internecinum peccati odium, Justitiam enim amat & odit iniquitatem, Psal. XLV: 8. Et quod propterea non possit peccatori simili fieri, Psal. L: 21., quod adeo debeat testari, se peccatori dissimillimum esse peccatum puniendo: & quod Deus de se dicat, se sanctificari, quum Pœnas exposcit: Levit X: 3. & Deum sanctum sanctificari in justitia: Jes. V: 16. hoc est, exercendo Justitiam suam demonstrare, quam Sanctus sit.

§. DCXXXI.

Quartum, quod nobis demonstrandum sumsimus, hoc est: *Etiam ex Dei Decentia fluit Justitiæ vindicativæ exercitium.*

§. DCXXXII.

Deum aliquid decere dicitur, si convenit cum ejus Essentia & Attributis (§. 482.), sive si in iis, quæ Deo insunt, continetur ratio, cur hoc potius velle debeat, quam aliud.

§. DCXXXIII.

Impossibile est, ut Malum morale Deo placere queat (§. 483.), sed summe displicet, si-

qui-

quidem Deus non poteſt velle niſi perfectum (§. 403.), Malum morale autem eſt imperfectio (§. 475.): E. in iis, quæ Deo inſunt, continetur ratio, cur Malum potius non velle, quam velle debeat.

§. DCXXXIV.

Cum vero Deus per Juſtitiam vindicativam malefacientibus Pœnas irrogat (§. 593.), illam averſationem Mali ſive diſplicentiam manifeſtat; hinc ex illis quæ Deo inſunt intelligitur, cur ipſi Juſtitia punitiva conveniat, ſive cur Malum punire velit.

§. DCXXXV.

Quoniam itaque Deum decet aliquid, ſi in iis quæ ipſi inſunt continetur ratio, cur id potius velle debeat, quam aliud (§. 632.), inde patet, Juſtitiam punitivam Deum decere. Q. E. D.

§. DCXXXVI.

Quinta propoſitio demonſtranda hæc eſt: *Juſtitia divina non eſt arbitraria, ſed abſolute neceſſaria, adeoque in ejus explicatione & demonſtratione ad potentiſſimam & abſolutam Dei Voluntatem recurrendum non eſt.*

§. DCXXXVII.

Arbitrarium apud homines id dicitur, ubi nihil adeſt, quod nos obligat ad potius ſic, quam aliter agendum; à parte Dei id dicitur Arbitrarium, ubi nec in divinis Attributis, nec in objecto aliquid adeſt, quod Deum determinet ad potius hoc quam alio modo agendum.

§. DCXXXVIII.

Neceſſarium eſt id, cujus oppoſitum eſt im-

possibile, seu contradictionem involvit, & non potest non esse.

§. DCXXXIX.

Per absolutam autem Dei Voluntatem hic intelligimus talem decernendi & agendi modum, ubi stat pro ratione voluntas, sive ubi agitur nullo respectu habito vel Attributorum reliquorum, vel objecti & nexus rerum.

Illi nimirum, qui Poenam peccati sive exercitium Justitiæ punitivæ arbitrarium faciunt, sibi persuadent, Deum poenam irrogare vel non irrogare posse, nulla Attributorum suorum habita ratione: à mero adeoque ejus arbitrio dependere, utrum dispensare, vel non dispensare velit, ut adeo Deus non vi Essentiæ suæ agat, quando Justitiam illam exercet. Quam periculosum autem si hoc dogma, inde patet, quia hoc modo absoluta pro peccato Satisfactionis necessitas plane tollitur, propterea contrarium nunc nobis demonstrandum est.

§. DCXL.

Ex variis autem id potest demonstrari principiis, & primo quidem hoc modo: Deus non vult nisi perfectum (§ 403.), & semper facit, quod rectum est (§. 627.), Perfectio autem & rectitudo alicujus Actionis metienda est ex relatione ad omnia Dei Attributa sive totam ejus Essentiam (§. 408. 626.): Deus E. nihil potest facere nisi respectu habito totius Essentiæ suæ.

§. DCXLI.

Deus nihil facere potest, nisi respiciat, an cum tota Essentia sua conveniat (§. 640.); oportet igitur aliquid insit Attributis divinis, cur potius id faciat, quam aliud faciat: quando autem Attributis divinis aliquid inest, respectu habito ad

obje-

objectum, quod Deum determinat ad hoc & non alio modo agendum, Actio illius mere arbitraria dici non potest (§. 637.), sed ratio Actionis in Essentia divina adsit oportet, cum autem ratio Justitiæ punitivæ insit tum Intellectui & Voluntati divinæ (§. 618.), tum ipsius Sapientiæ (§. 623.), tum Sanctitati (§. 630.), & etiam Decentiæ (§. 635.): E. Arbitraria non est.

§. DCXLII.

Demonstratur porro hoc modo: Quicquid ipsi notioni Justitiæ punitivæ contradicit, illud contradictionem involvit, adeoque impossibile est: asserere autem Justitiam Dei punitivam arbitrariam esse, ipsi notioni hujus Attributi contradicit, adeoque impossibile est.

§. DCXLIII.

Quod ita probatur. Notio Justitiæ hæc est, ut cuique suum tribuatur (§. 565.): Si vero Justitia arbitraria esset, à mero Voluntatis beneplacito dependeret, nullo respectu habito, nec quid per reliqua Attributa fieri possit, nec objecti, cui Pœna irroganda, vel non irroganda est (§. 637.): E. tribueret cuicunque quod vult, & non quod suum est, & propterea Notioni Justitiæ contradiceret.

Si enim nulla convenientia rei divinæ Voluntati substrata sit, sed Deus nulla habita ratione nexus objectorum agat, distribuit cuique quod absolute vult, non quod nexui rerum convenit, adeoque non quod objecti est; quod notioni Justitiæ omnino contradicit. Q. E. D.

§. DCXLIV.

Etiam sic demonstratur: Deus ergo omnes

Creaturas suas Bonus est natura sua (§. 514.), ut Benignitas ejus perfectiones, quoad fieri potest, omnibus tribuere cupiat (§. cit.); Sapientia vero ejus impedit, quo minus Bonitatem illam certis creaturis impertiri possit (§. 596. 597.), Sapientia enim omnes rerum convenientias, scheses, nexus considerat (§. 620.) Unde etiam nexum inter Malum physicum & morale, inter Peccatum & Pœnam divina Sapientia constituit (§. 621.): Propterea in Justitiæ exercitio Bonitatem cum Sapientia administrat (§. 566.): Cum vero Deus nihil possit facere, nisi respective ad omnia sua Attributa (§. 408.); E. ejus Voluntas per reliqua Attributa determinatur ad Pœnam inferendam, aut non inferendam, & præcipue per Sapientiam ex demonstratis.

§. DCXLV.

Quoniam itaque Voluntas divina in Pœnæ irrogatione per reliqua Attributa determinatur (§. præced.), arbitraria non est (§. 637.)

Celeberr. CANZIUS de Usu Philos. in Theol. Cap. VIII. §. CCLVI. absurditatem Sententiæ de Justitia arbitraria etiam hisce ostendit, dicens: „Si „rerum convenientiæ omnes arbitrio Dei subjiciuntur - - „puniendus erit malignus, non quia est individuus „inter peccatum pœnamque destinatam nexus; sed „quia Deus pro arbitrio hunc nexum esse voluit: „Præmio afficiendus pietati studens, non ob nexum „remunerationis cum probitate, sed quia Deus sine „ratione ex objecto petita vult: *Stat pro ratione in* „*subjecto Voluntas.* Posset igitur etiam innocentissi„mum æternis torquere plagis: non enim Deus ne„xum meritorum & pœnarum invenit, sed ex Volun„tatis beneplacito demum facit. Qua sententia nihil „potest esse pestilentius.

§. DCXLVI.

Et quia Voluntas Dei non eſt arbitraria in Pœnæ irrogatione, hinc Juſtitia punitiva eſt abſolute neceſſaria, quod de Juſtitia Dei in genere, ſub qua punitiva comprehenditur, jam (§. 604.) demonſtravimus.

§. DCXLVII.

Ut tamen Demonſtrationi noſtræ nihil deſit, de neceſſitate Juſtitiæ punitivæ adhuc hoc ratiocinium addimus: Sub cujus oppoſito Deum concipere contradictorium eſt, illud eſt abſolute neceſſarium; atqui contradictorium foret, Deum ſub oppoſito juſti concipere; nempe ut injuſtum: E. Juſtitia ejus punitiva eſt abſolute neceſſaria.

§. DCXLVIII.

Quicquid autem eſt abſolute neceſſarium, illud ad indifferentem & arbitrariam Dei Voluntatem referri nequit, ſed ad ipſam Dei Eſſentiam atque Attributa pertinet, adeoque Deo eſſentiale eſt: E. & Juſtitia, quia abſolute neceſſaria (§. 603. 647.), non ad indifferentem & abſolutam ſive arbitrariam Dei Voluntatem pertinet; ſed Deo eſſentialis eſt.

Addam Theologi Celeberr. HERMANNI WITSII verba, quæ extant Oecon. Fœd. Lib. I. Cap. V. §. XXXII. „Primus, inquit, Deitatis conceptus eſt, „perfecte & infinite bonum eſſe. Ad bonitatem hanc „facit Juſtitia ſuum cuique tribuens, per convenien„tem μισθαποδοσίαν, in Eo imprimis, qui uti crea„turarum rationalium Dominus eſt, ita non poteſt „non earum Judex eſſe. Qui ergo injuſtum, aut „non juſtum dicit, Deum negat eſſe, de quo hoc „dicit.

§. DCXLIX.

Sexta propositio probanda hæc est: *Exercitium Justitiæ punitivæ tam diu durat, sive Pœna non cessare potest, nisi Deus Miraculo interveniat.*

§. DCL.

Quod Pœná tanquam Malum physicum ex Ma o morali tanquam effectus naturalis necessario nexu fluat, jam (§. 530. 577.) demonstravimus, & propterea nonnisi Miraculo nexum hunc tolli & succedentem Pœnæ seriem averti posse ex (§. 531.) patet: Unde nunc demonstrationem illam non repetimus, sed Lectorem eo ablegamus: Quædam tamen hic adhuc monenda censemus, Supra jam (§. 590. 591. 592.) diximus, irrogationem Pœna non concipiendam esse ut positivum Dei actum, quo Deus cum voluptate quasi malignos excruciaret, sed Pœnam consistere in non continuatione Bonitatis ejus, quæ omnem tristitiam. omnem miseriam comprehendat. Cum vero Pœna non ita se habeat, hinc alius de illa conceptus formandus est, nempe cum creatura rationalis commissione Mali moralis propria culpa sese Bonitate divina indeque fluentibus perfectionibus privavit, ejusque exercitium erga se sufflaminavit, inde nexu necessario varia fluunt miseriæ atque imperfectionis genera, quæ cum sint Mala physica & tristia ex Malo morali sequentia, Pœnæ rationem habent; ex statu autem hominis moraliter imperfecto naturaliter non potest sequi perfectus; nisi Miraculum interveniat & ordinem immutet, sed ex statu moraliter imperfecto non potest sequi nisi alius imperfectus, cum status sequens fundatus

sit

sit in antecedente, ut posito uno, necessario etiam ponatur alter; cum ergo, nisi Miraculo alius creetur ordo, status moraliter imperfectus semel inceperit, cessare non potest, quamdiu creatura rationalis existit: Uti autem se habet respectu Mali moralis, etiam sese habet, respectu physici; quia Malum physicum necessario cum Malo morali conjunctum est; hinc etiam tamdiu continuatur, quamdiu durat Malum morale; morale vero tamdiu durat, quamdiu creatura rationalis moraliter imperfecta durat: E. etiam Malum physicum, quod Pœnæ rationem habet, non cessat, quamdiu creatura illa moraliter imperfecta existit, unde existentia creaturæ moraliter imperfectæ cum continuata Pœnæ duratione conjuncta est, ut unum ab altero non aliter nisi Miraculo separari possit, quo tum ordo imperfectionis moralis, tum Mali physici inde fluentis tollitur. Postquam ergo continuata creaturæ rationalis moraliter imperfectæ duratio demonstrata est, & quod nullum amplius Miraculum possit intercedere, quod statum illum immutet, etiam æternitas Pœnarum, utpote Mali physici ex Malo morali necessario fluentis, demonstrata est. Id autem ut nunc faciamus, principia sufficientia nobis adhucdum desunt, & propterea in alium locum differimus: Quodnam vel quale autem miraculum esse possit, quo Deus à Creatura moraliter imperfecta tum Malum morale, tum physicum sive Pœnam auferre, adeoque ordinem status naturalis hominis peccatoris invertere potest, ex principiis Rationis non constat, adeoque ex alio dehinc principio demonstrandum erit.

Septi-

§. DCLI.

Septima & ultima propositio demonstranda hæc est: *Ut Deus Miraculo Malum physicum sive Pœnam cum Malo morali connexam tollat, motivum adesse debet,*

§. DCLII.

Deus nihil agit sine ratione sufficiente (§. 371.), illa autem est vel subjectiva, vel objectiva (§. 379. 380.), Ratio autem sufficiens Actionum vocatur motivum (§. 371.); E. Deus cum motivo agit.

§. DCLIII.

Cum ergo Deus nonnisi cum motivis agat (§. præced.), hinc etiam Ratio sive motivum adsit oportet, cur Miraculo statum hominis moraliter imperfecti mutet, & Malum physicum sive Pœnam cum imperfectione morali connexam auferat.

§. DCLIV.

Quale autem motivum illud possit esse, ex principiis Rationis demonstrari nequit. A creatura enim moraliter imperfecta desumi nequit, quasi illi aliquid insit, quod Deum movere possit, ut in gratiam ejus Miraculum patret, & ordinem naturalem status ejus immutet; cum enim status imperfectionis moralis duret quamdiu existit (§. 650.), hinc quo modo sese respectu Dei habet hoc momento, sese etiam in sequentibus habet, cum status moraliter corruptus (per demonstrata) semper idem sit, & à se ex imperfecto perfectus oriri nequeat: Nulla ergo potest concipi ratio, ex statu creaturæ rationalis depromta, cur Deus moveatur, ut per Miracu-

lum,

lum, aliquando patrandum, statum ipsius in melius vertat.

§. DCLV.

Neque etiam ex principiis Rationis scire possumus, quale motivum in Deo esse queat, cur statum moraliter imperfectum, & Malum triste sive Pœnam cum illo connexum per Miraculum immutet. Nam motivum sive finis, cur Deus facit quicquid facit, est manifestatio Gloriæ suæ (§. 497.); per Gloriam autem Dei intelligitur complexus omnium ejus Attributorum (§. 489.) per consequens tota Divinitatis plenitudo (§. 408.); Cum vero nemo mortalium totam Dei Essentia sive omnia ipsius Attributa noscat (§. 409.); Etiam nemo hominum scire potest, quomodo aliquid in tota Divinitatis plenitudine esse possit, quod ipsum moveat, ad aliquid committendum, quod alicui Attributorum suorum nempe Justitiæ punitivæ, quam demonstravimus, contrarium est, sive, ut clarius loquar, nobis modus ex Ratione non patet, quomodo Deus salva sua Justitia per Miraculum Malum morale & Pœnam cum eo connexam in creatura rationali tollere possit, & tamen glorificari, hoc est, omnium suorum Attributorum rationem habere.

Si integrum de Justitia Dei punitiva materiam nunc absolvere vellemus, adhuc objectiones, quæ ab Adversariis contra illam moventur, solvendæ essent; sed cum in hoc capite tantum veritates in nexu suo tradamus, infra in Capite de Socinianis ad illas respondendi locus erit.

§. DCLVI.

Præsentia est ille status Entium, quo in se mutuo

mutuo agere possunt, aut pati, sine aliorum interventu.

§. DCLVII.

Ad Omnipotentiam autem divinam requiruntur distinctissima omnium rerum repræsentatio, & omni - operatio: Est E. status omnia operandi in omnibus creatis.

Celeberr. CANZIUS de Usu Philos. in Theol. VII. de Christo & ejus nat. hum. §. 234. ita de hoc divino Attributo. „Omnipræsentia est status, quo Ens „supremum omnes omnino res repræsentat, easdem„que potentissimo concursu animat, dirigit, modera„tur, gubernat. Quæ actio Dei in res omnes longe „consummatissima est, nulla reactione creaturarum „limitata, nulla passione interpolata: quem existendi „modum Scholastici vocant actum purissimum.

§. DCLVIII.

Intellectus divinus est perfectissimus, sibi omnia distinctissime & simul repræsentans, sive præsentia sistens (§. 344.), & Mundus ab eo in existentia sua dependet (§. 295. 296.), & omnia unico actu vult (§. 435.) & omnia sibi invicem subordinat ad finem ultimum (§. 498.), atque dubitari nequit, Deum omnia sibi repræsentare & omnia operari: E. est Omnipræsens.

§. DCLIX.

Ens simplex omni prorsus caret parte, si ergo alteri Enti præsens est, non in parte tantum, sed totum præsens est (Deus autem est Ens simplex (§, 306.); Ideo omni creaturæ totus præsens est.

§. DCLX.

Et cum sit Ens simplex, etiam in loco esse nequit, juxta principia Ontologica.

Sum-

§. DCLXI.

Summa felicitas ſive beatitudo conſiſtit in ſemper duratura voluptate: ſive in non impedita fruitione Perfectionum abſolute ſummarum.

§. DCLXII.

Deus ſemetipſum (§. 321.), adeoque omnes ſuas Perfectiones, diſtinctiſſime cognoſcit, & ex iis non poteſt non Voluptatem percipere: Cum vero & omnia, quæ habet, poſſideat ſimul (§. 542.), ubique ſufficientiſſimus ſit (§. 415.), & ab omni alia re extra ſe independens (§. 303), cujus ſumma felicitas turbari à nemine poteſt: E. Deus non poteſt non eſſe Beatiſſimus.

§. DCLXIII.

Ens infinitum eſt, quod omnes perfectiones compoſſibiles gradu abſolute ſummo poſſidet (§. 546.), ſi vero aliud adhuc Ens infinitum poneretur præter unum, aut differrent à ſeinvicem, aut non-differrent: ſi differrent unum non poſſet eſſe infinitum, cum differret aut numero perfectionum, aut illarum gradibus; ſi non differrent, tum tantummodo unicum eſt ſub diverſo nomine, ſive unum tantum bis cogitaretur, & Ens infinitum, cum habeat omnes realitates & Perfectiones, nec hac carere poteſt, nempe *Unitate.*

Celeberr, *CANZIUS Sect. IV. Cap. I. §. 134. de Uſu Philoſ. in Theol.* de unitate Entis infiniti ſive Dei ita loquitur: „Intelligitur ex his, quare nonniſi unicus Deus ex„ſiſtere, præter Deum autem infinita rerum varietas „habere locum queat: Nimirum res omnes præter „Deum non ſunt perfectiſſimæ, poſſunt igitur dif„ferre perfectionum gradu, numero. Sed cum per „vocem Dei intelligamus eum, qui omnes omnino „Perfectiones complectitur, & eas quidem ſine

„Gradu

„gradu possessas: cognoscitur sane, plures ejus ge-„neris esse non posse. Nam cum singuli omnibus, „& sine gradu quidem, Perfectionibus exornati fo-„rent, nullum remaneret distinctionis fundamentum. „Qui enim bis omnia cogitat, si differre tum ea „statuat, aut alterutro conceptu non comprehendit „omnia, aut eadem omnia diverso mentis actu con-„cepit.

§. DCLXIV.

Deus est Ens absolute perfectissimum (§. 543.), per consequens etiam infinitum (§ 346.): E. non potest non esse *Unus.*

§. DCLXV.

Hisce, quæ diximus, etiam consentit Scriptura quæ asserit, Deum esse omnipræsentem, Actor. XVII: 27. 28. Psalm. CXXXIX: 7. & Beatissimum, 1. Tim. VI: 17. & nonnisi unum, Jes. XLIV: 6. 8. XLV: 14. 21.

Sectio VII.

De

Creatione & Providentia.

§. DCLXVI.

Per Decretum divinum intelligitur determinatio Voluntatis de hoc Mundo ad actum producendo (§. 422.). Actus autem, quo Mundus ex nihilo fuit productus, vocatur *Creatio.*

§. DCLXVII.

Hoc Universum est Ens contingens (§. 287.); adeoque rationem sufficientem existentiæ suæ non

in

in se habet (§. 290.), nec propria virtute existit: Ergo Existentiam suam habet ab alio & quidem à Deo (§. 296.)

§. DCLXVIII.

Alteri Existentiam dare est alterum ad actum perducere; Mundus hic Existentiam suam à Deo habet: E. ab ipso ad actum perductus est.

§. DCLXIX.

Mundus materialis constat ex materia certo ordine, tum ratione coëxistentiæ, tum successionis, disposita; cum vero Mundus à Deo ad actum perductus fuit, sive materia & elementa, ex quibus constat, in hunc ordinem & seriem redacta fuerunt; oportet illa materia & elementa, aut antea jam extiterint, aut non exititerint.

§. DCLXX.

Si assumatur, materiam illam jam præextitisse, oportet illa certis circumstantiis, hac aut illa figura, situ determinata fuerit; determinatio autem illius figuræ aut situs oportet sit, aut necessaria, aut contingens.

§. DCLXXI.

Si necessaria est, etiam est immutabilis; nam quicquid necessarium est, aliter esse non potest; si autem est immutabilis, nec ipse Deus aliquid in materia potest mutare, eam transformare, in hunc ordinem aut hoc Mundi Systema redigere.

§. DCLXXII.

Ergo determinatio illius figuræ, aut situs, oportet sit contingens; Si vero contingens sit,

etiam rationem sufficientem Existentiæ hujus determinationis non potest habere in se (§. 290.) E. habet in alio Ente, quod est Deus (§. 296.).

§. DCLXXIII.

Si autem concedatur, determinationem talem hujus præexistentis materiæ quidem in Deo esse, sed illum hanc Materiam ex præexistentibus elementis ad hunc existendi modum formasse; quæstio oritur: an rerum elementia sint æterna?

§. DCLXXIV.

Omnis in composito diversitas à diversitate elementorum emanat, si nempe qualitatem intrinsecam ejus respicias: Si ergo alius Mundus & alius rerum ordo esse deberet, etiam alia existere deberent Elementa. Cum vero hic Mundus sit contingens, etiam Elementa, ex quibus compositus est, sunt contingentia.

§. DCLXXV.

Quicquid autem contingenter existit, illud non necessario existit; si autem Elementa non necessario existunt, rationem sufficientem existentiæ suæ non habent in se, sed in alio (§. 290. 283.): Cum vero Deus rationem Existentiæ hujus Mundi in se habet; etiam Elementa, ex quibus Mundus compositus est, rationem sufficientem Existentiæ suæ in illo habent, & per consequens ab illo producta sunt.

§. DCLXXVI.

Cum & hic Mundus aspectabilis à Deo productus sit (§. 667.), & materia, ex qua constat (§. 672.), & Elementa, ex quibus materia composita

posita est (§. 675.): Sequitur illum hunc Mundum cum elementis, ex quibus componitur, ex nihilo produxisse.

§. DCLXXVII.

Productio ex nihilo est Creatio (§. 666.), Deus hunc Mundum ex nihilo produxit (§. 676.); E. illum creavit, per consequens, est Creator Universi.

§. DCLXXVIII.

Vis activa corporum, unde actiones eorum pendent, vocatur Natura; ut adeo Natura Universi sit aggregatum omnium virium motricium, quæ corporibus in Mundo existentibus simul insunt; cum vero Deus totum hoc Universum cum omnibus ejus elementis ex nihilo produxerit (§. 676.), etiam simul Naturæ ordo ab ipso constitutus est: E. Deus est Autor Naturæ.

§. DCLXXIX.

Per vires motrices nihil aliud oriri potest, quam varius modus compositionis corporum, (per experientiam quotidianam); composita vero oriuntur ex materia & elementis præexistentibus, citra rei ex nihilo Ortum. Cum vero Creatio sit productio rei ex nihilo (§ 666.), per vires autem motrices, quæ vocantur Natura (§. 678.) nihil creatur, per consequens Naturæ Potentia Creatrix non competit, sed Deo propria est.

§. DCLXXX.

Quoniam itaque potentia creandi vim Naturæ universæ excedit, neque ex Vi & Essentia creaturarum sequitur, Creatio Miraculum est (§. 395.)

§. DCLXXXI.

Miracula requirunt caussam à Mundo diversam (397.), Creatio vero est Miraculum (§. 680.), & soli Deo competit (§. 679.): E. Potentia Creatrix nulli Creaturæ communicari potest.

§. DCLXXXII.

Cum principiis Rationis etiam S. Scriptura idem dicit, nempe omnia à Deo ex nihilo fuisse creata, Gen. I: 5. Hebr. XI: 4. Rom. IV: 7. Deus Creator, Gen. I. & quidem solus est. Jes. XLIV: 24.

§. DCLXXXIII.

Cum ex hujus Mundi existentia, Existentia Dei & ejus Attributa cognoscuntur. patet totum hoc Universum, & quicquid in illo existit, Attributorum divinorum Speculum esse. Per Speculum nimirum hic intelligitur, quod per ea, quæ creaturæ insunt, colligere possumus, quænam sint divina Attributa.

§. DCLXXXIV.

Consentit S. Script. Rom. I: 20.

§. DCLXXXV.

Deus tale Mundi Systema creavit, quod fini suo est convenientissimum (§. 388.), Finis autem ille est Manifestatio Gloriæ divinæ (§. 489.); Manifestat vero Deus Gloriam suam, quando creaturis rationalibus Attributa sua revelat; & glorificatur à creaturis rationalibus, quando verbis & factis ostendunt, se agnoscere Attributa divina (§. 490.); E. Deus, quando finem suum voluit assequi, etiam creaturas rationales in hoc Mundo producere debuit.

Licet enim Deus totum hoc Universum, cujus extensio nullis cogitationibus comprehendi potest, & corpora illa cœlestia stupendæ magnitudinis & infinitæ Sapientiæ opera produxisset, & illa deserta & inania mansissent, Deus finem suum non consequutus fuisset, cum ab inanimatis illis corporibus Magnus Creator nec cognosci nec celebrari, seu glorificari queat.

§. DCLXXXVI.

Creaturæ illæ rationales simul sumtæ vocantur MUNDUS SPIRITUALIS, opposite ad Mundum aspectabilem sive corporeum, etiam RESPUBLICA SPIRITUUM & CIVITAS DEI.

Si hic ab instituto nostro discedere & extra oleas vagari vellemus, fundamenta Theologiæ Emblematicæ ostendere possemus, indicando nempe, non minimam Sapientiæ divinæ partem esse, quod tam admirabilem Harmoniam atque Conformitatem inter Mundum illum aspectabilem & alterum illum, qui Mundus Spiritualis est, instituerit, ut ea, quæ in uno fiunt, etiam in altero, modo licet differente, fiant; & uti *Mundus* ille *visibilis* Existentiæ & Attributorum divinorum Speculum est, ita non minus illarum rerum, quæ in *Mundo Spirituali* eveniunt, Speculum esse: Ex sapienti hac atque admirabili omnium divinorum operum Harmonia atque conformitate nullo deinde negotio totam illam de Emblematibus doctrinam deducere nobis liceret. Neque etiam instituti nostri ratio nobis permittit, ut multa hic de præstantia Civitatis illius Dei, sive Reipublicæ Spirituum peroremus; non tamen à me impetrare possum, quin, brevissima licet sed elegantissima Ill. LEIBNITII verba de hac re adducam, quæ extant *in Caussa Dei adserta per Justitiam ejus* §. 142. 143. 144. „Ipsum autem „Βάθος in divinæ Sapientiæ thesauris, vel in Deo ab„scondito, & in universali rerum Harmonia latet - - „Thesaurum Mundi corporei magis magisque ipso „naturæ lumine in hac vita elegantiam suam nobis „ostendit, dum Systemata Macrocosmi & Microcosmi

„recentiorum inventis aperiri cœpere. Sed pars re„rum præstantissima Civitas Dei Spectaculum est, „cujus ad pulchritudinem noscendam aliquando de„mum illustrati divinæ Gloriæ lumine propius ad„mittemur &c.

§. DCLXXXVII.

Illi Incolæ rationales, qui hanc Terram inhabitant, vocantur Homines, qui ex anima & corpore constant.

De Angelis ex principiis philosophicis nihil constat: An vero in aliis Corporibus cœlestibus huic terræ similibus, etiam genus aliquod creaturarum intelligentium habitet, demonstrari quidem non potest, licet non improbabile fiat, si consideremus, tum similitudinem, quam illa corpora cum hac nostra terra habent, quæ habitaculum talium creaturarum est; tum exiguum usum, quem aliâs haberent, si nulli Incolæ ibi habitarent; tum etiam si respiciamus finem creationis Universi, qui est Manifestatio Gloriæ divinæ, quæ eo magis agnosceretur & celebraretur. Ita de hac re *Celeberrimus olim apud Genevenses Theologus JOH. ALPH. TURRETINUS disserit in Cogitationibus de variis Theolog. Capp* §. *56*. „Magnitudinem ope„rum divinorum non satis perpendunt, qui in hoc „arenæ granulo, quod Tellurem dicimus, vellent „omnia perfectissima ac felicissima esse. Sursum im„mensa, sive temporis sive loci Spatia sunt, in qui„bus innumeris modis, humanæ menti imperviis, „πολυποίκιλος Dei Sapientia sese exerat, illaque per„fecte explicet, quæ nobis homuncionibus, in hac „caligine perplexa videntur.

§. DCLXXXVIII.

Cum Anima humana est Ens contingens, & non necessarium (§. 284 285.), illa etiam rationem sufficientem existentiæ suæ non habet in se (§. 283.): E. in alio, & quidem in Deo (§. 296.) unde etiam à Deo creata est.

An ſtatim ab initio plures, an vero duo tantum homines fuerint formati, ex Ratione demonſtrari nequit, quamvis etiam ex ipſa Ratione non improbabile ſit, duo tantum fuiſſe Maſculum & Fœminam, ut hac rationis totum genus humanum per generationem ab uno derivaretur.

§. DCLXXXIX.

Anima hominis eſt immaterialis & immortalis.

Cum hac veritate nitatur veræ Religionis Syſtema, in ejus Demonſtratione paulo prolixiores erimus: Sunt nimirum qui putant, Animæ Immortalitatem ex ſola Revelatione ſolide probari poſſe, POMPONATIUS de immortalitate animæ Cap ultimo pag. 126. SCALIGER adverſus CARDANUM Exercit. 307. c. 33. p. 990. citante *Celeberr. CANZIO de Uſu Phil. in Theol. Cap. IV. de homine §. 196. Not. 336.* Cum vero Immortalitatis Animæ veritas demonſtranda ſit, etiam illis, qui Scripturæ Autoritatem nondum agnoſcunt argumenta ex ratione ſunt deſumenda, ut eo magis convincantur, ſi ita via præparetur ad fidem faciendam iis, quæ S. Script. aſſerit.

§. DCXC.

Demonſtranda eſt, tum Animæ Immaterialitas & Simplicitas; tum perpetua ejus Exiſtentia; & tandem etiam Immortalitas ſive continuatio repræſentationum diſtinctarum poſt mortem.

§. DCXCI.

Poſtremum demonſtrari poteſt, tum ex ipſa animæ natura, tum ex Natura Dei.

In pertractatione hujus materiæ utar ope Ill. LEIBNITII, ex ejus Monadol. tum Summe Rev. REINBECKII ex Libro quem inſcripſit: *Philoſophiſche Gedanken über die vernünftige Seele, und derſelben Unſterblichkeit*; ut & Ill. WOLFII Metaph. §. 738 - 742. & Celeb. CAN-

CANZII. Lib. cit. Cap. IV. nec non L. P. THUMMIGII Melet. pag. 150. de Immort. Animæ.

§. DCXCII.

Ex Experientia noſcimus, Animam rationalem ſui & aliarum rerum conſciam eſſe, vim habere diſtinctæ repræſentationis rerum, adperceptionis ſive reflexionis, ipſi competere facultatem obſervandi nexum rerum, & ex certis principiis per ratiociniorum connexionem veritatem demonſtrandi.

§. DCXCIII.

Materiæ autem hæc omnia competere non poſſunt; Quicquid nimirum materiæ competit, id demonſtrari poteſt, vel ex ejus extenſione & figura, vel ex ejus compoſitione & qualitatibus, vel ex ejus motu; atque Animæ talia competunt (§. 692.), quæ nec ex eſſentia, nec attributis materiæ demonſtrari poſſunt, ſed potius ipſis contrariantur: E. ea, quæ Animæ competunt, poſtulant naturam vel eſſentiam à materia diverſam.

§. DCXCIV.

Anima cogitat, dum ſui & aliarum rerum conſcia eſt. Hoc autem per rationes mechanicas explicari nequaquam poteſt, ſive per figuras & motus materiæ; etſi enim machina artificioſiſſima fabricaretur, nihil aliud in illa obſervaretur, quam motus continuus ſemper eodem modo ſeſe habens, nec quicquam adeſſet, ex quo Cogitatio explicari poſſet.

§. DCXCV.

Anima non ſemper idem cogitat: mox enim hoc, mox aliud ſibi repræſentat, mox dubitat, mox

mox idem, de quo dubitavit, in momento temporis credit, mox cogitationes suas de aliqua re abrumpit, mox illas iterum pro arbitrio continuat, mox affirmat, mox negat, mox appetit, mox aversatur, mox ipsa producit cogitationes suas, mox ab alia re extra se cogitatio dependere videtur.

§. DCXCVI.

Si materia cogitaret, cogitationes nihil aliud esse possent, quam determinati motus certarum hac vel illa figura præditarum partium: si ergo eadem cogitatio continuatur per certum tempus; aut partes illæ materiæ motum sisterent, aut aliæ similes in earum locum succederent: Utrumque vero absurdum est.

„Quæri potest, an omnes particulæ Animæ simul junctæ „& certo modo agitatæ cogitent? Vel quot partes „habeat cogitatio? An vero singulæ seorsim cogitent „& aliquid faciendum proponant?. Sed quot tunc, „pro una, cogitationes in homine non existent? „Quid illud est, quod has particulas ad talem vel „talem motum determinat, ut talis vel talis cogitatio „existat? Quod est principium voluntatis, ut jam „hoc, jam illud pro lubitu cogitem„? Sunt verba „*Clar. LAUFFERI in Atheo amente pag. 88.*

§. DCXCVII.

Anima mox potest cogitare de Deo ut Summo Ente, mox iterum rem abjectissimam in hac terra sibi repræsentare potest, mox ad abstrusissimos conceptus metaphysicos sese vertit, mox ideas sejungit, mox conjungit; etiam significatum talium vocum intelligit, cum quibus proprie nullam ideam conjungere potest, quales sunt Adverbia & Particulæ Conjunctivæ, uti ap-

 pellari

pellari solent, uti si dicimus, *ita, sed, quare, licet* &c. notum autem est, nullam rem corporalem extra animam vocibus hisce respondere. Quare impossibile est, ut per motum particularum certarum, vel variam figuram & situm illarum, ex quibus anima materialis composita esse deberet, tanta cogitationum varietas, tam abstrusi conceptus explicari queant.

§. DCXCVIII.

Anima etiam tales producit cogitationes, ad quas omnia objecta externa, vel motus proprii corporis, vel sensus plane nihil contribuunt; uti dum sui ipsius conscia est, vel certarum notionum communem, oportet ergo agat ex principio intrinseco. Si autem sit materialis, oportet oriantur tales cogitationes ex intrinseco particularum motu, figura, situ; quæritur autem, quodnam sit principium illud motus intrinsecum? Undenam motus illius variatio ortum ducat? Quidnam illum hoc potius modo, quam alio determinet? Quidnam illum reproducat, si determinatus fuit ab extra, adeoque ordo motus ex intrinseco principio fuerit interruptus?

§. DCXCIX.

Animæ cogitationes etiam determinantur à sensibus per res extra se; si vero Anima sit materialis, & cogitationes ejus consistant in certo motu, figura, situ particularum, sequeretur, eandem cogitationem per eundem motum semper debere produci, & eundem motum etiam semper eandem efficere debere cogitationem; nam motus eodem modo determinatus non potest non idem existere.

Si

§. DCC.

Si hoc est, qui tum fieri potest, ut per datum aliquod signum, aut per vocem articulate pronunciatam, aut litteris consignatam, idem motus in anima materiali efficiatur, cum tamen motus, qui tribus hisce modis in sensibus producitur, à se sit diversus? Qui fit, ut eadem vox non eandem in Anima hominum cogitationem excitet? Quare ex. gr. homo, qui legere nescit, si vocem *Deus* in charta scriptam videt, non eundem in anima sua motum sentit, ac alius qui legere didicit, cum tamen litteras easdem, easdem adeoque figuras cum altero videat, quæ ergo eundem in anima sua deberent excitate motum, eandem mutationem; qui fit, ut vox *Jehova* & *Deus* vel audita, vel in charta visa eundem in Anima materiali motum producat, cum tamen non eundem nec in aëre, nec in oculis motum excitet. Si hoc ex legibus motus rei materialis explicari & demonstrari potest, certe credam, etiam materiam cogitare posse. Sed qui fit porro, ut eadem vox cum aliis constructa plane alium producat cogitationem, quam si iterum alio nexu, alia constructione adhibeatur, non vox eadem est, nonne eundem in aere motum excitat, nonne eundem etiam in anima materiali effectum excitare deberet?

§. DCCI.

Si anima machina quædam esset, principio motus intrinseco instructa, tunc motus per eandem determinationem semper continuaretur, sed undenam tum infinita cogitationum varietas? Si vero varia Animæ insint mutationis & variationis principia, undenam tum hoc in casu est, quod

mox hoc intrinsecum actionis principium, mox illud agat? Quod unum actionis & motus principium hoc momento agat, sed mox sistetur; alterum vero incipiat agere, quod antea in totali inactione fuit? In illis, nempe cogitationibus quæ non determinantur à rebus extra animam existentibus.

§. DCCII.

Si Anima res materialis esset, alia corpora in ipsam agere, & motum particularum ejus varium producere in illa non possent, nisi vel immediate per contactum, vel mediantibus aliis corporibus; sed res dissitas à nobis non tantum ratione loci, sed etiam temporis nobis repræsentare valemus, imo res, quæ non amplius existunt; sed qui tum fieri potest, ut illæ vel lætam vel tristem cogitationem aut repræsentationem in Anima nostra materiali efficere queant, cum impossibile sit, ut illa vel mediate vel immediate in animam nostram agant per contactum? Undenam fit, ut etiam tales res nobis repræsentare valeamus, quas nec oculus videt, nec auris audit, nec tactus, nec gustus, nec olfactus sentit, quæ ergo vel motum, vel figuram, vel situm particularum Animæ nostræ modificare nequaquam possunt, quod fieri deberet, si illam materialem fingimus?

§. DCCIII.

Quidnam quæso est, quod motum, vel figuram, vel situm particularum materialis Animæ nostræ modificat, quando cogitationes per res, quæ plane nihil materiale habent, determinantur? Quid est, quod particulas illas movet, aut figuram, aut situm earum mutat, quando nobis repræ-

repræsentamus, aut vitium, aut virtutem aliquam abstracte sine individuo aliquo, cui inhæret, consideratam? Si consideramus in abstracto, quid sit possibilitas, quid actualitas, quid attributum, quid accidens alicujus rei: quid est, inquam, in hisce omnibus, quod materiæ motum communicare, aut figuram, aut situm particularum illius mutare valeret?

§. DCCIV.

Quantæcunque tandem subtilitatis materia illa fingatur, imo ipsa aura aut vapore infinite subtilior, tamen Cogitationis conceptum non magis quam corpus quodvis vastissimæ molis ingrediuntur ejus particulæ.

§. DCCV.

Materia manet materia, & quidem extensa, unde illi nihil competit, quod nec cum essentia, nec attributis ejus convenit: & Ratio Animæ tam eximios in rerum inventione, omniumque Scientiarum genere producit effectus, ut caussatum multo nobilius foret caussa, si materiæ illa omnia adscribere vellemus; imo in effectu aliquid foret, quod rationem sufficientem in caussa habere nequit; quod omnis rationis regulis plane contrarium est: unde concludimus, Animam, quæ tot tantosque producit effectus, qui cum materia combinari nullo modo, imo nulla ratione possunt, à Materia esse plane diversam.

Vide Reverendiss. REINBECK Tract. de Anima & Immortalitate ejus, §. 39.

§. DCCVI.

Non ergo inde est, quod Materialitatem Animæ rejicimus, quia multa in ejus explicatione occur-

occurrunt, quæ comprehendere non possumus, sed ideo id facimus, quia contradictoria ibi obveniunt.

§. DCCVII.

Omne ens, vel partes habet, vel nullas; quod partes habet vocatur Compositum; quod nullas habet vocatur Ens simplex; cum vero Anima non sit corpus sive materia, hoc est, Ens Compositum, oportet E. illa sit Ens Simplex.

§. DCCVIII.

Omnis corporum interitus fit per dissolutionem partium, Ens autem Simplex, quale Anima est, nullas habet partes (§. 707.); unde Anima nonnisi per annihilationem interire potest, & incorruptibilis est.

Ad Immortalitatem Animæ tuendam tria requiruntur, α. ut demonstretur, ejus Essentiam post mortem adhuc existere, β. & quidem in statu distinctarum idearum γ. cum sui statusque præteriti conscientia: & id tum ex ipsa Animæ Natura, tum ex Attributorum divinorum consideratione demonstrari solet.

§. DCCIX.

Anima est incorruptibilis (§. 708.): E. cum corpore mori non potest, sed post ejus mortem in Essentia sua perdurat.

§. DCCX.

Essentia Animæ consistit in vi clararum & distinctarum Repræsentationum cum sui conscientia.

§. DCCXI.

Cum Anima in Existentia sua post mortem corporis perduret (§. 709.), etiam Essentiam suam

ſuam retinet, quia nullum Ens absque Eſſentia exiſtere concipi poteſt: quoniam itaque Animæ Eſſentia conſiſtit in vi repræſentativa clararum & diſtinctarum Idearum; ſequitur Animam etiam poſt mortem perceptionum, quæ ad cogitandum & judicandum neceſſariæ ſunt, capacem eſſe.

§. DCCXII.

Anima etiam gaudet Intellectu puro, hoc eſt, tales habet cogitationes, quæ non à ſenſibus externis, neque imaginatione dependent (§. 698.): Quoniam itaque absque organis ſenſoriis corporis cogitare poteſt; ſequitur, illi inſtrumento organorum ſenſoriorum corporis non abſolute opus eſſe.

§. DCCXIII.

Anima ad cogitandum ſive ad diſtinctas perceptiones corpore non indiget (§. 712.): Sequitur, illam etiam à corpore ſeparatam, hoc eſt poſt mortem diſtinctarum perceptionum capacem eſſe.

§. DCCXIV.

Et quia etiam poſt mortem diſtinctarum Perceptionum capax eſt (§. 713.), ſequitur, etiam poſt mortem corporis illam ſui conſciam eſſe; ubi enim ſunt diſtinctæ Perceptiones, ibi Anima ſe ab aliis rebus diſcernere poteſt, & dum ſui conſcia eſt, ſe eandem eſſe, quæ antea extitit, ſimul intelligit.

Celeberr. CANZIUS *de uſu Phil. in Theol. Cap. IV.* §. *197.* ita ratiocinatur. „ Præſto eſt ratio, ut Anima per-„ſeveret: Status enim conſequens pendet ex ſtatu „antecedente: atqui in ſtatu antecedente erat di-„ſtinctarum Idearum & Conſcientiæ fons uberrimus; „cur igitur protinus exareſceret? Sic Anima ſui con-„ſcia

„scia post obitum existit, ut etiam eandem se agni-
„tura sit, quæ antehac fuerit in vita morali. Con-
„sequentes enim fluunt ex antecedentibus - - - &
„cum in Anima separata plures oriantur Notiones ex
„antecedentibus consequutæ, quæ non possunt non
„aliquid cum illis habere commune; sentiet pro-
„fecto Anima se eandem esse, quæ fuit ante mor-
„tem.

§. DCCXV.

Omnis vis transit in actum, si nullum impedimentuum adsit; cum vero nullum adsit impedimentum, quod obsit, quo minus vis Animæ repræsentativa etiam post mortem in actum erumpat (§. 712.); sequitur, animæ post separationem a corpore non tantum vim, sed & actum distinctarum Repræsentationum adhuc superesse.

§. DCCXVI.

Ad immortalitatem Animæ requiritur, ut post separationem à corpore adhuc superstes sit, ut habeat etiam tunc vim clararum & distinctarum Repræsentationum, ut tandem sui statusque præteriti & præsentis conscia sit (§. 708.), ipsi autem etiam post mortem competit primum requisitum (§. 709.), & secundum (§. 711. 712. 713.), & tertium (§. 714.): E. Anima Immortalis est. Q. E. D.

§. DCCXVII.

Argumentum etiam desumitur ad adstruendam hancce veritatem ex Natura Dei (§. 708.), præcipue Justitia ejus: probata nimirum Animæ perennitate post mortem ex ejus natura, etiam ex statu ejus morali argumenta desumuntur ad demonstrandum, qualis ipsius status vel conditio futura sit, adeo ut ex divina Justitia non tam

ejus

ejus perseverantia, quam status ejus moralis demonstretur.

§. DCCXVIII.

Cum nimirum Anima post mortem permanet in eo statu, qui naturaliter præsentem consequitur (per demonstrata); necessario etiam in eo permanet, qui ex præsenti sequitur moraliter, cum status ex statu morali sequens nonnisi per Miraculum tolli queat (§. 531.), ea autem, quæ ex statu morali præsenti consequuntur, sunt vel Pœnæ, vel Præmia, ad quæ requiritur Conscientia sui & status præteriti; cum vero Anima post mortem perseveret quoad Existentiam propter incorruptibilitatem ejus (§. 709.): E. ita perennabit, ut status sequens conveniat cum antecedente, non tantum naturaliter, sed & moraliter.

Vide Illustr. BULF. Dilucid. §. 362. Celeb. CANZIUM de usu Phil. in Theol. Cap. IV. §. 202.

§. DCCXIX.

Vel ita argumentari etiam possumus: Justitia Dei cuique suum tribuit, hoc autem non semper fit in hac Vita, præsertim ratione illorum, qui propter confessionem Domini moriuntur, E. fiat oportet in altera Vita.

§. DCCXX.

Etiam hoc modo demonstrari potest: Deus hoc Universum condidit ad manifestationem Gloriæ suæ (§. 489.); manifestatur autem illa creaturis rationalibus, & Deus ab illis glorificatur, quando ejus Attributa sive Gloria ex consideratione operum ejus agnoscitur & colitur (§. 685.); hoc autem in hoc ævo propter imbecillitatem

Intellectus nostri fieri nequit (§. 409.), nec enim modum scimus, quo omnia in hoc rerum Universo ad finem ultimum tendunt, nec rationem, qua Deus in operibus suis semper respicit ad omnia sua Attributa simul sumta (§. 410.): Cum ergo Deus per Creationem hujus Mundi ejusque Gubernationem manifestet summam suam Perfectionem sive totam Gloriam suam, idque creaturis rationalibus; minima autem pars Gloriæ illius hisce creaturis in hoc ævo patefiat, adeoque Deus finem suum nondum obtineat, ut nempe summam ejus Perfectionem creaturæ rationales agnoscant: Sequitur, alterum futurum esse ævum, in quo omnis modus Entibus intelligentibus revelatur, quo Deus finem suum per omnia sua opera consequitur. E. Anima post hanc vitam superstes esse debet.

Ut verum fatear, hoc argumentum illud est, quod, licet de Animæ meæ Immortalitate ne momentum quidem dubitaverim, mihi semper maximum visum fuit, & quod me maxime de hac veritate convicit; illud me quidem in Theologia Naturali adhibitum legisse vel audivisse non memini: reliqua argumenta propterea non contemno, alteri enim unum, alteri alterum argumentum magis perspicuum videtur: Ita nimirum ratiocinor; Deum propter semetipsum Mundum hunc condidisse, non est quod dubitem, Ens enim sibi sufficientissimum non potest aliquid quærere extra se; quid ergo intendit per omnia stupenda sua opera? Hauddubie sui manifestationem, sui Glorificationem? Sed quibus manifestari debet illa Gloria, à quibus agnosci? Hauddubie à creaturis intelligentibus; propterea Deus non tantum Universum plenum Corporum inanimatorum stupendæ magnitudinis condidit, à quibus nec agnosci, nec celebrari potest; sed etiam Creaturas multo nobiliores hisce producit, quæ infinitam tum Potentiam, tum Scientiam, tum Sapientiam,

tiam, tum reliqua summi Creatoris Attributa cognoscerent, glorificarentque. Quicquid ergo Deus condidit, ideo condidit, ut id Entibus ratione praeditis, quo modo divina Attributa illustret, patefieret; & ipsa illa Attributa hoc modo glorificarentur. Deum enim multa in hoc rerum Universo condidisse, quae sibi soli nota esse deberent, nec creaturis revelari, probabile minime est; ad quid enim illa ad actum produxisset, cum ipsi jam ab aeterno notum fuerit, per Omnipotentiam suam omnia se possibilia, si velit, actu sistere posse: ad quid ergo res condidisset, nisi illae creaturis rationalibus notae esse deberent; multa enim hoc modo, absit blasphemia dicto, frustra, multa inutilia condidisset, si non omnia ad manifestationem summae suae Gloriae tenderent; sed quomodo per illa manifestaretur ipsius Gloria, si creaturas rationales semper laterent. Ast quantum est, quod nunc nescimus! Quam pauca sunt illa, quae nobis in hoc vitae nostrae aevo perspicere licet! Quot naturae mirabilia, quot stupenda Creatoris sapientissimi nos latent opera! Quam pauca sunt, in quibus rerum nexum nobis penetrare licet! In plurimis sapientissimi etiam mortalium coecutiunt! Viae Sapientis rerum Creatoris & Gubernatoris in plurimis nobis incognitae sunt! Et quis existit, qui omnium rerum ad ultimum finem & ad omnia divina Attributa relationem penetrare valeat? Et licet ex Revelatione pateat, existere alios, praeter homines, Spiritus, quibus haec omnia nota esse queant; tamen Mundus hic sublunaris, terra haec, eum in finem condita est, ut ex iis, quae ibi occurrunt, Incolae terrae homines Gloriam Dei agnoscant atque Attributa ejus glorificent; terram enim hominis caussa conditam esse, quis dubitet? Et quis dubitet, Deum ab illo per sua opera velle agnosci & celebrari? Id autem cum in praesenti vita in paucissimis, imo modo admodum exiguo fiat, quid superest, quam ut, si Deus finem suum vult assequi, fiat in altera vita, ubi Intellectus humanus nullis amplius nebulis circumfusus plenissima luce illustratus agnoscat, quanta & quam sapientia sint opera divina, quam admirabilia ejus Attributa in iis patefacta, quam sapienter omnia in ultimum

omnium rerum tendant finem; illa etiam quæ Intellectui nostro imperscrutabilia fuere, quamdiu in mortali hacce degebamus vita: tunc demum Creator in Creaturis suis summe gloriosus fiet. Ad hoc ergo requiritur, ut Anima post corporis dissolutionem non tantum superstes, sed & distinctas imo longe distinctiores, quam nunc, Perceptiones habeat, ut status præteriti & præsentis conscia, ut E. immortalis sit. Ipsi etiam Gentiles talem de hominis statu post mortem habuerunt Conceptum, & in futuro ævo se cognituros credebant, quod in hoc pervestigare non poterant. Ita *LUCANUS de POMPEJO in apotheosi ipsius* statum ejus describit.

Illic, postquam se lumine vero
implevit, stellasque vagas miratus & astra
fixa polis, vidit quanta sub nocte jaceret
nostra dies, risitque sui ludibria trunci.

tunc enim juxta *Illustr. GROTIUM in Tragœdia HEINSII Poëm. pag. 200.*

Augustum jubar
dispellet atræ nubilum caliginis,
centumque noctes luce perrumpet sua.

Hæc quidem Immortalitatis Animæ demonstratio, quam nunc explanavimus, præsupponit Existentiam divinam; sed quid juvaret Animæ perpetuam durationem illis demonstrare, qui Deum esse nondum convicti sunt: Et hæc de Immortalitate Mentis nostræ dixisse sufficit; uberius argumentum hoc exponemus infra Cap. VI. de Atheismo.

§. DCCXXI.

Quando Intellectus hominis sibi aliquid ut bonum repræsentat, Appetitus oritur, qui si Intellectum ducem sequitur & rationalis est, nominatur Voluntas.

§. DCCXXII.

Quo majus autem bonum Intellectus repræsentat, eo major etiam est Appetitus.

§. DCCXXIII.

Quoniam itaque Voluntas sequitur repræsentationem Intellectus (§. 721.), & id tantum appetit, quod Intellectus sub specie boni cognoscit, hinc cogi non potest.

§. DCCXXIV.

Et cum cogi nequeat (§. 723.), Anima vel ad volendum vel nolendum seipsa determinat. Illa autem Facultas vocatur Spontaneitas.

§. DCCXXV.

Quicquid coactioni oppositum est, dicimur sponte agere, cum vero Voluntas cogi non potest (§. 723.): Sponte agit.

§. DCCXXVI.

Ad actionis Libertatem autem ex dictis tria præcipue requiruntur, *primum* est, ut rem in Intellectu nobis repræsentemus, sive illam cognoscamus: *Secundum*, ut Anima nostra seipsam determinet re perspecta, vel ad nolendum, vel ad volendum: *Tertium*, ut id, ad quod Anima sese determinat, ita comparatum sit, ut etiam possit omitti, hoc est, ut contingens sit.

§. DCCXXVII.

Ubi ergo abest Intellectus, objectum sibi distincte repræsentans, ibi etiam nulla locum habet Libertas.

§. DCCXXVIII.

Cum ideo Anima aliquid appetit, quia ipsi re-

 præ-

præsentatur ut bonum (§. 721. 722.), motivum in objecto est, cur Anima aliquid velit, vel nolit; Cum vero ad Libertatem requiratur, ut Intellectus nobis aliquid repræsentet (§. 726.) ut appetibile, vel aversabile, (nam ignoti nulla cupido): Sequitur motiva Libertatem non tollere.

Cum libertate amico consensu copulatur determinatio actionum moralis, qua homo per certa motiva ad hoc, aut illud non rapitur, sed inclinatur, quia meliora non videt, salva manente facultate aliter agendi. *Sunt verba Eruditiss. CANZII de usu Phil. in Theol. Cap. IV. §. 191. p. 252.*

§. DCCXXIX.

Per Indifferentiam intelligitur, quando homo positis omnibus ad agendum circumstantiis & motivis contrarium eligere posset: Cum vero ad Libertatem vel volendi vel nolendi requiratur, ut Intellectus sibi rem distincte repræsentet (§. 726.), & per consequens motiva adsint (§. 726.) adeoque ratio sufficiens, cur Anima potius aliquid velit, quam non velit: Liquet Indifferentiam perfecti, ut vocant, æquilibrii ad notionem Libertatis non pertinere.

§. DCCXXX.

Qua in re Libertas consistat, etiam ex ejus opposito nempe coactione constat; qui nempe cogitur, ille non libere agit; quo magis autem aliquis à coactione remotus est, eo major etiam ejus Libertas dicitur; quicquid autem non coacte agimus, id dicimur sponte agere, quo magis autem à coactione absumus tanto majore cum spontaneitate agimus; & si à coactione sumus remotissimi, etiam summa cum Spontanei-

tate agimus. Ratio hæc eſt, ſi coacte aliquid facimus, Intellectus nobis illud repræſentat ut non appetibile, ſive non bonum; ut ergo potius motiva adſint ad nolendum, quam vero ad volendum: Si vero non coacte ſed libere nos determinamus ad aliquid perficiendum, tunc adſunt motiva, quia Intellectus nobis illud ut bonum repræſentat, & tunc ſponte agimus: E. ex oppoſito Libertatis conſtat, illam in Spontaneitate conſiſtere.

§. DCCXXXI.

Cum Anima hominis ſeipſam determinat ad id, quod Intellectus ut bonum ſibi repræſentat, & id, ad quod ſeſe determinat, ſit contingens, quia oppoſitum ejus etiam eſt poſſibile, nec Libertas per Decretum divinum tollitur (§. 440.): Sequitur Animæ hominis competere Libertatem.

Reliqua de homine dicenda infra pertractantur, ubi de primo hominis ſtatu agitur.

§. DCCXXXII.

Ens neceſſarium exiſtit propria virtute (§. 283.). Entia contingentia rationem Exiſtentiæ ſuæ non habent in ſe (§. 290.): Cum ergo hoc momento non propria virtute exiſtant, nec etiam ſecundo momento id fieri poteſt, cum ſemper ſint contingentia: Quapropter Exiſtentiam propria virtute continuare nequeunt.

§. DCCXXXIII.

Cum vero Creaturæ Exiſtentiam ſuam à Deo habent in primo momento, ab eodem illam etiam habere debent in ſecundo & omnibus ſequentibus, cum ſemper contingentes ſint.

§. DCCXXXIV.

Actio illa, qua Creaturis datur continuata Existentia, vocatur *Conservatio*.

§. DCCXXXV.

In Creatione Deus facit, ut Creatura existat, in Conservatione vero pergit dare Existentiam, ut adeo Creatio & Conservatio respectu Dei non differant: Est E. Conservatio nihil aliud quam continuata Creatio.

§. DCCXXXVI.

Totus Mundus est Ens contingens (§. 287.), ut & ejus Elementa (§. 674.), & totus rerum nexus (§. 287.): Propterea Mundus à Deo conservatur, quando omnibus, quæ ad illum pertinent, hoc est, substantiali ex quo constat sive Elementis, & nexui rerum dat, ut porro existant. (§. 732. 733.).

§. DCCXXXVII.

Malum metaphysicum est tantummodo defectus ulterioris realitatis sive perfectionis in re (§. 449.); adeoque nihil substantiale, nec Creatione, nec Conservatione opus habet.

§. DCCXXXVIII.

Omnes Creaturæ rationem sufficientem Existentiæ suæ in Deo habent (§. 733.) per Creationem & Conservationem actu existunt & existere pergunt, (§. 735.): Hinc Creatura annihilaretur, si Conservatio divina cessaret; quicquid autem annihilatur, illud eo ipso agere cessat: E. sine divina Conservatione nulla Creatura agere potest.

Quan-

§. DCCXXXIX.

Quando in Ente uno continetur aliqua ratio, cur alterum agat, illud ad actionem alterius dicitur *concurrere. Concursus ergo est talis Actio, in qua continetur aliqua ratio, cur alterum agat.*

§. DCCXL.

Cum vero Deus omnia conservat (§. 733, 734.), & absque illa Conservatione Creatura nulla agere potest (§. 738.); Propterea in Conservatione continetur aliqua ratio, cur creatura agat; itaque Concursus tam late patet ac Conservatio, hæc autem est generalis: E. etiam Concursus divinus ad creaturarum Actiones est universalis.

§. DCCXLI.

Deus in Creaturis conservat id, quod substantiale est (§. 736.), & vires agendi ab ejus Conservatione pendent (§. 738.): Cum vero ratio, cur aliquid agat, quæ in altero continetur, vocatur Concursus (§. 739.): Patet Concursum Dei consistere in substantiæ & virium agendi conservatione.

§. DCCXLII.

Deus substantiam & vires agendi creaturæ conservat (§. 741.), adeoque ad actiones creaturæ concurrit; inde apparet Creaturam in agendo dependere à Deo.

§. DCCXLIII.

Creaturæ rationales autem sunt liberæ, & illud, ad quod se determinant, est contingens, ut etiam oppositum sit possibile (§. 731.), nec illarum libertas Decreto divino tollitur (§. 440.): Unde licet dependenter à Deo (§. 742.), ad

utrumque oppositorum sese determinare possunt, prout Intellectus illis aliquid vel ut bonum, vel ut malum repræsentat. E. Actus specificatio sive determinatio ad alterutrum oppositorum à Libertate creaturæ est.

§. DCCXLIV.

Per divinum Concursum Creaturæ substantia & vires agendi conservantur (§. 741.): Deus ergo concurrit ad actiones, qua actiones; quod autem creatura rationalis actionem potius ad hoc, quam ad illud objectum determinat, hoc à Creaturæ Libertate est (§. 743.): quod autem Creatura actionem suam ad hoc, & non ad illud determinet, illud facit, ut Actio mala & non bona sit; cum vero hoc ab agentis Libertate sit, hinc patet, Deum quidem ad Actionem in genere, quatenus physica est, concurrere, non autem qua malam sive moraliter imperfectam.

§. DCCXLV.

Cum Deus non concurrat ad Actionem, quatenus mala est (§. 744.); Malum autem morale consistat in imperfectione accidentali (§. 475.): Imperfectio autem illa ab abusu Libertatis (§. 476.) oriatur; Patet, hæc omnia non à Deo, sed ab homine provenire, ipse ergo semetipsum accidentaliter sive moraliter imperfectum reddit.

§. DCCXLVI.

Deus non vult Malum morale (§. 477.): E. nec Imperfectionem hominis.

§. DCCXLVII.

Deus permittere decrevit Malum (§. 481.), & illa Permissio ipsum non dedecet (§. 482.): E. nec

E. nec Permissio, ut homo statum suum imperfectiorem reddat, ipsum dedecet.

§. DCCXLVIII.

Deus nullam Creaturam, ergo nec hominem, sine limitatione producere potest (§. 458.), potentia autem abutendi Libertate oritur ex illa limitatione (§. 521.), per potentiam autem illam Libertate abutendi possibile est, ut homo ea abuti queat, adeoque Malum morale committere: E. Deus hominem talem potuit producere, qui potuit abuti Libertate sua, & per illum abusum Malum morale committere, adeoque *labilem*.

§. DCCXLIX.

Voluntas hominis libere sese determinans sequitur repræsentationem Intellectus (§. *726.*), vult nempe creatura rationalis aliquid, quatenus Intellectus id sibi repræsentat sub specie boni (§. 721.): Hinc quando homo abutitur Libertate sua, & illa non eadem ratione determinatur, qua determinatur perfectio essentialis (§. 476.), id inde fit, quia Intellectus sibi aliquid repræsentat ut bonum, (hoc est, tendens ad hominis perfectionem), quod malum est; primus itaque Error & caussa Mali moralis consistit in Intellectu, sive præcipitantia Judicii.

§. DCCL.

Gubernatio est directio Mediorum & Actionum ad certum aliquem finem.

§. DCCLI.

Deus est sapientissimus, adeoque omnia dirigit ad certum aliquem finem (§. 499.), imo etiam ipsa mala ad bonum dirigit finem (§. 507.),

in

in his autem consistit Gubernatio (§. 750.): E. Deus omnia gubernat.

§. DCCLII.

Deus non vult, ut homo actionibus suis statum suum reddat imperfectiorem (§. 746.): E. vult, homo actiones suas dirigat ad perfectionem sui status.

§. DCCLIII.

Perfectio alicujus rei æstimari debet ex relatione sive convenientia cum fine generali (§. 405.), & Bonitas rei respectu Dei, quatenus summæ ejus perfectionis signum est (§. 407.), Finis autem generalis omnium rerum consistit in manifestatione Gloriæ Dei (§. 489. 491.): E. Perfectio sive Bonitas hominis consistit in aptitudine manifestandi Gloriam Dei.

§. DCCLIV.

Deus non vult nisi perfectum (§. 403.), perfectio autem hominis consistit in aptitudine manifestationis Gloriæ divinæ (§. 753.), & Deus vult, ut homo actiones suas dirigat ad perfectionem status sui (§. 752.): E. Deus vult, ut homo actiones suas dirigat ad manifestationem Gloriæ divinæ.

§. DCCLV.

Homo manifestat Gloriam Dei, si verbis & factis ostendit, se agnoscere Attributa divina (§. 490.), quando ergo omnia facit in relatione ad divina Attributa, unde in divinis Attributis ratio continetur, cur aliquid faciat: Ratio autem sufficiens cur aliquis agit, vocatur motivum: E. homo Gloriam Dei manifestat actionibus suis, quando Attributa divina illarum sunt motiva.

Decre-

§. DCCLVI.

Decretum Dei de omnium rerum Conservatione & Gubernatione atque Concursu ad Creaturarum actiones vocatur *Providentia.*

§. DCCLVII.

Deus omnia conservat (§. 734. 735.), ad omnes Creaturarum actiones concurrit (§. 740.), & omnia gubernat (§. 751.), & hæc omnia ab æterno decrevit (§. 425.), in his autem consistit Providentia (§. 756.): E. datur Providentia.

§. DCCLVIII.

Et cum Conservatio tam universalis sit ac Creatio, ut & Gubernatio (§. 734. 751.); Hinc etiam Providentia divina ad omnia sese extendit, ut nihil tam vile sit, quod ei non subsit.

§. DCCLIX.

Deus nihil decrevit, nisi in relatione ad omnia sua Attributa (§. 432.). E. etiam in Providentia rationem habet omnium suorum Attributorum, tum Potentiæ, Sapientiæ, Bonitatis ac Justitiæ.

§. DCCLX.

Cum Deus etiam Permissionem Mali decreverit (§. 481.), & illa nec Sapientiæ (§. 506.), nec Bonitati ejus repugnet (§. 525.), sed dirigatur in bonum finem (§. 507.), adeoque gubernetur (§. 750.): Sequitur illam etiam Providentiæ divinæ subesse.

§. DCCLXI.

Omnia Providentiæ divinæ subsunt (§. 758.), etiam permissio Mali (§. 760.): Hinc nobis etiam

etiam nihil mali nisi Providente Deo accidere potest.

§. DCCLXII.

Deus omnibus providet per sua Attributa præcipue Sapientiam & Bonitatem (§. 759.), per illa autem Attributa cuilibet creaturæ tantumdem confert Boni, quantum per illa licet (§. 514.): E. Deus per Providentiam suam cuilibet Creaturæ tantum confert boni, quantum hæc Attributa permittunt; contra etiam tantum avertit mali, quantum salvis illis Attributis potest.

§. DCCLXIII.

Nec divinæ Bonitati (§. 532.), nec ejus Sapientiæ (§. 533.) repugnat, ut homini permittat, ut in Mala tum physica tum moralia ruat, sive propria culpa illis obnoxius fiat. E. & hoc nec Providentiæ ejus repugnat.

Ne de Providentia Dei circa Malum prolixiores simus, cum supra jam de Decretis divinis agentes illam vindicavimus, plura qui de hac materia scire cupit, legat, quæ habent Viri Illustres de Origine Mali & Dei circa illud Providentia, LEIBNITIUS & WOLFIUS; prior in tota sua Theodicæa, posterior in Theologia naturali, nec non ea, quæ de hac materia habet Vir Literatiss. atque Celeb. J. T. CANZIUS in tractatu jam sæpius laudato *de usu Phil. in Theol. Tom. I. Cap. VI.* qui summa cum eruditione indicat, quænam hucusque de hac materia scripta & disputata fuerint, præcipue §. 217. in nota; deinde etiam consensum Patrum quorundam allegat, AUGUSTINI præsertim, qui difficultates in ardua hac quæstione occurrentes eodem modo solvit, quando asserit, α. Omnipotentiam Dei Permissionem mali requisivisse, cum magis pertineat ad omnipotentissimam ipsius Bonitatem de malis benefacere, quam Mala non esse sinere, *de corrept. & Gr. Cap. X.* & β. Deum ad Mala permittenda

tenda Justitiam & Misericordiam movisse, cum hominis lapsu ad Misericordiam in Electis & Justitiam in reprobis declarandam se uti posse viderit. l. c. & γ. Universi pulchritudinem, cum aliquis ornatus Mundo decederet, si nulla esset anima, quæ peccando misera fieret, Deum movisse ut Malum permitteret *Lib. III. de Lib. Arb. Cap. IX.* prætermissis aliorum Theologorum de hac re verbis, adducimus brevissima Reverendiss. JÆGERI in Compend. *Loco de Prov. Dei pag. 122.* Fundamentum istius permissionis est, tum libertas Arbitrii, quam creaturæ rationali contulit Deus Creator, & cujus usum creaturæ isti adimi non patitur constantia Datoris: tum infinita ejus Potentia & Sapientia, qua potest ex malo bonum elicere: *Consentit. Celeb.* BUDDEUS Theol. Dogm. L. III. Cap. 2. §. 10. Cæterum cum decreta divina nobis sunt incomprehensibilia (§. 439.), cum nonnisi per omnia Attributa divina simul sumta & per considerationem totius Universi de operibus divinis judicari potest (§. 433.), mirandum non est, si etiam singulares Providentiæ actus nobis sunt imperscrutabiles. Et recte ait Celeb. STOLLE in Hist. sua literaria pag. 489. Providentiam divinam esse Mare, in quo Rationi humanæ caute admodum navigandum sit.

§. DCCLXIV.

Consentientem in iis, quæ diximus, etiam habemus S. Script. quæ asserit, Deum omnia conservare Act. XVII: 24. 25. & dum creaturæ in ipso moventur, vivunt & sunt, etiam ad illarum concurrit Actiones, & vilissimæ etiam res Providentiæ divinæ subsunt, Matth. X: 29. 30.

* * * * *
* * * *
* * *

Sectio

Sectio VIII.

De
Hominis Dependentia à Deo
ut
Religionis fundamento.

§. DCCLXV.

Cum Deus sit Creator Universi (§. 677.), & totum Naturæ ordinem constituerit (§. 678.), & omnia conservet (§. 733. 734.), adeoque nihil in Creaturis sit, quod non habeant à Deo, & in agendo etiam ab ipso dependeant (§. 742.): Hinc Deo competit jus Dominii in totum Universum & omnes Creaturas, etiam rationales.

§. DCCLXVI.

Et quia Deus est omnium Creaturarum Dominus, etiam rationalium (§. 765.): illæ omnes, E. etiam homines, ab ejus arbitrio dependent.

§. DCCLXVII.

Propter illam Dependentiam homo obligatus est ad actiones suas liberas, non pro arbitrio suo, sed pro Voluntate Domini sui determinandas.

§. DCCLXVIII.

Deus vult, ut homo actiones suas dirigat ad Gloriæ suæ manifestationem (§. 754.), homo autem obligatus est actiones suas dirigere secundum Voluntatem Dei (§. 767.): E. obligatus est ad illas dirigendas ad divinæ Gloriæ manifestationem.

Et

§. DCCLXIX.

Et cum obligatus sit ad actiones suas non pro arbitrio suo, sed pro Domini Voluntate dirigendas (§. 767.), etiam obligatus est ad actiones illas omittendas, quæ Voluntati Dei contrariantur.

§. DCCLXX.

Homo Gloriam Dei manifestat, quando Attributa divina actionum suarum sunt motiva (§. 755.): Obligatus autem est ad actiones suas dirigendas ad manifestationem Gloriæ Dei (§. 768.), & secundum normam Voluntatis Dei ut Domini sui (§. 767.): E. obligatus est ad Attributa divina, & ejus Voluntatem sive Dominium in Creaturas, in determinatione actionum suarum considerанda ut motiva.

§. DCCLXXI.

Obligatio autem illa Hominis ad actiones suas dirigendas ad manifestationem Gloriæ Dei, & ejus Attributa per opus Creationis & Conservationis patefacta, & Dominium ut motivum actionum suarum considerandum, vocatur Religio NATURALIS.

§. DCCLXXII.

Cum dependentia Hominis à Deo & Dominium Dei in Creaturas sit fundamentum hujus obligationis (§. 766. 767.), Religio autem in hac obligatione consistat (§. 771.), videmus dependentiam Hominis à Deo & Dei Dominium supremum, Religionis fundamentum esse.

§. DCCLXXIII.

Qui ergo circa dependentiam illam Hominis à Deo ejusque in Creaturas Dominium peccant,

illi circa ipsum Religionis Naturalis fundamentum errant & illud evertunt.

§. DCCLXXIV.

Qui ita vivunt, ut actiones suas non faciant in relatione ad illam dependentiam & Dominium Dei supremum, neque Attributis divinis utuntur ut motivis actionum suarum, illi errant circa ipsum Religionis fundamentum *practice*.

§. DCCLXXV.

Qui talia fovent placita, quæ Dependentiæ illi hominum in actionibus suis à Deo, & Dei summo Dominio contrariantur, illi errant circa ipsum Religionis fundamentum *theoretice*.

§. DCCLXXVI.

Videmus hinc, quodnam generalissimum sit πρῶτον ψεῦδος omnium circa Religionem Errorum, sive theoreticorum, sive practicorum, nempe negatio omnimodæ hominis in actionibus suis à Deo Dependentiæ ejusque Dominii supremi.

§. DCCLXXVII.

Qui ergo negant Deum existere, eoipso hominis ab illius Voluntate dependentiam & supremum illius Dominium evertunt, & ideo circa ipsum Religionis fundamentum errant.

§. DCCLXXVIII.

Qui Dei Providentiam inficiantur, illi Dependentiam hominis in actionibus suis à Voluntate Dei & Dominium Dei summum, adeoque ipsum Religionis fundamentum negant.

§. DCCLXXIX.

Qui Obligationem hominis negant ad alias

actio-

actiones committendas, alias vero omittendas; eo ipso absolutam hominis in actionibus suis à Voluntate Dei dependentiam (§. 767. 769.), adeoque ipsum Religionis fundamentum evertunt (§. 772.).

§. DCCLXXX.

Qui verum Deum non agnoscunt, illi etiam modum dependentiæ hominis à Voluntate veri Dei ignorant, ideoque circa veræ Religionis fundamentum errant.

§. DCCLXXXI.

Nec non illi, qui hominis alicujus Voluntatem loco regulæ actionum faciunt, ejusque supremum in Religione Dominium stabilire quærunt, in Dependentiam actionum humanarum à Voluntate Dei summúmque ejus Dominium injurii sunt, ipsaque ergo Religionis fundamenta quassant.

Adstructa infra Religionis revelatæ certitudine, ansam habebimus de plurimis Hæresibus indicandi, generalissimum πρῶτον ψεῦδος illarum esse, quod negatur in illis, directionem actionum hominis liberarum in solidum à regula Voluntatis divinæ dependere; ut ergo, sicuti Dependentia illa Religionis fundamentum primarium est, ita Error dependentiæ illi directionis actionum liberarum oppositus etiam primarius sit oportet.

§. DCCLXXXII.

Deo competit Dominium in omnes Creaturas rationales, & illæ ab ipso dependent (§. 765.): adeoque obligatæ sunt ad actiones suas secundum Voluntatem Dei dirigendas (§. 766. 767.), & Attributa divina ut motiva actionum consideranda (§. 770.), in hoc autem Religio Naturalis

consistit (§. 771.): Sequitur omnes homines & semper ad Religionem obligatos esse.

§. DCCLXXXIII.

Summum Dei in Creaturas rationales Dominium propter rationes (§. 765.) allegatas semper continuat; etiam hominis obligatio ad actiones suas secundum Voluntatem Dei dirigendas non cessat, & propterea Religionis Naturalis fundamentum semper idem manet (§. 771. 783.): Unde homo etsi abusu Libertatis præcepta illius Religionis servare non amplius posset, tamen obligatio illa ad Religionem Naturalem cessare non potest.

Hujus propositionis Usus suo loco patebit, quando jus Dei vindicandum est contra illos, qui etiam post lapsum Vires naturales ad bonas actiones edendas absque particulari auxilio Dei statuunt, nobisque id negantibus objiciunt, Deum hoc modo erga hominem injuste agere, cum ex sententia nostra aliquid ab homine postulet, quod per statum ejus plane impossibile sit? sed ex ipsis Rationis principiis hancce difficultatem solvere possumus, postquam adstruximus, relationem Creaturæ & Creatoris semper eandem esse, & propterea Creaturam, qua Creaturam, ad directionem actionum suarum secundum supremi Domini voluntatem semper obligatam esse.

§. DCCLXXXIV.

Videmus ex assertis, quænam Religionis Naturalis sint criteria, α. Cum ejus necessitas atque fundamentum ex ipsis Rationis principiis adstruatur, ita comparata sit oportet, ut lumini naturæ non contrarietur, sed cum Rationis principiis rite demonstratis consentiat.

β. Cum

§. DCCLXXXV.

β. Cum illa doceat, Attributa divina & summum Dei Dominium considerare ut actionum suarum motiva (§. 770. 771.), oportet Attributa divina miris modis collustret & cum illis conveniat, adeoque summo rerum Autore longe dignissima sit, ejusque Sapientiam, Bonitatem, Justitiam, Sanctitatem, Omnipotentiam quammaxime commendet.

§. DCCLXXXVI.

Cumque hominem obliget ad actiones suas dirigendas ad manifestationem Gloriæ Dei (§. 768.), oportet γ. ad amplificandam Gloriam Dei plurimum faciat.

§. DCCLXXXVII.

Cum tandem illius norma sit Voluntas Dei (§. 767.), Deus autem velit, ut homo actiones suas dirigat ad perfectionem status sui (§. 752.), sequitur δ. Religionem Naturalem tales præscribere regulas sive præcepta, quæ tendunt ad promotionem perfectionis & felicitatis status hominis.

Sectio IX.
De
Primo Hominis statu.

§. DCCLXXXVIII.

Deus non vult Malum morale (§. 746.), sed vult, ut homo actiones dirigat ad perfectionem status sui (§. 752.), vult porro, ut homo actiones suas ad manifestationem Gloriæ divinæ diri-

gat (§. 754.), & conformiter Attributis divinis agat (§. 755.): Hinc Deus non potuit aliter quam hominem ita creare, ut ad hoc aptus esset; in illa vero aptitudine consistit hominis perfectio (§. 753.): E. Deus non potuit non hominem perfectum creare.

§. DCCLXXXIX.

Homo aptus creatus fuit manifestationi Gloriæ divinæ (§. 788.), adeoque conformiter agendo Attributis divinis (§. 755.), illæ autem actiones, quæ nulli Attributo divino contradicunt, vocantur rectæ (§. 625.): Hinc etiam habuit Voluntatem faciendi nonnisi quod rectum est.

§. DCCXC.

Studium illud, quo quis facit nonnisi quod rectum est, vocatur Sanctitas (§. 627.): Cum vero hominis Voluntas ita creata fuerit, ut facere potuerit quod rectum est (§. 789.): E. etiam Sancta fuit.

§. DCCXCI.

Idem etiam sic demonstratur: Homo obligatus est ad observationem Religionis Naturalis (§. 782.): E. etiam creatus fuit ita, ut Religionem illam observare potuerit: si enim per statum illum, in quo creatus fuit, illud absolute impossibile fuisset, etiam ad id obligari non potuisset. Religio autem Naturalis postulat, ut homo agat secundum normam Voluntatis divinæ (§. 767. 770. 771.), hinc etiam potuit vivere conformiter cum Voluntate divina: cum vero Voluntas Dei, habens constans studium faciendi quod rectum est, sit sancta (§. 627.): E. etiam hominis Voluntas fuit sancta.

Volun-

§. DCCXCII.

Voluntas Dei eſt ſancta, nec non hominis, dum vivere potuit, conformiter Voluntati divinæ (§. 791.), adeoque etiam idem voluit; hinc ſequitur, fuiſſe ſimilitudinem quandam inter Dei & hominis Voluntatem.

Perſpicimus hic Rationis & Principiorum ejus cum S. Script. conformitatem, idem enim illa de hac prima hominis conditione aſſerit, dicens illum ad ſimilitudinem Dei fuiſſe creatum, Gen. I: 28. & explicat, quod ſimilitudo illa conſiſtat in ſanctiſſimo Veritatis ſtudio ἐν ὁσιότητι τῆς ἀληθείας, Eph. IV: 24. quid enim hoc aliud eſt, quam ſtudium faciendi quod rectum ſive Voluntati divinæ conforme eſt.

§. DCCXCIII.

Sapiens is dicitur, qui optimum in actionibus ſuis ſibi præponit finem, & optima ad illum conſequendum eligit media. Finis vero, quem Voluntas hominis intendit, fuit manifeſtatio Gloriæ Dei (§. 788. 789.), adeoque optimus (§. 495.), optimisque uſus eſt mediis vel potuit uti, nempe actiones ſuas dirigendo conformiter Attributis divinis (§. 789.), in quo Glorificatio Dei conſiſtit (§. 755.), E. dubitandum non eſt, etiam ejus Intellectum fuiſſe ſapientem.

§. DCCXCIV.

Et cum homo ad Gloriam Dei fuerit creatus, non potuerunt non in ipſo relucere virtutes, per quas Deus Glorioſus eſt.

§. DCCXCV.

Ubi autem naturalis hæc rectitudo ab homine abeſt, ibi illum naturalem ſuam conditionem non amplius habere, ſed illa orbatum eſſe, concludendum eſt.

§. DCCXCVI.

Deus hominem talem potuit producere, qui committeret Malum morale, abutendo Libertate sua, adeoque labilis esset (§. 748.), idque non repugnat Bonitati ejus (§. 532.), neque id ipsum dedecet (§. 482.): Neque ipsius Providentiæ repugnat (§. 763.), & abusum Libertatis sapientissime decrevit permittere (§. 522.), & Deus salva sua Sapientia id aliter facere non potest, cum ablatis malis ex Mundo etiam bona cum illis connexa aufferrentur (§. 506. 466.), & ipsa Mala à Deo diriguntur ad bonum finem (§. 508.), & eoipso ad manifestationem Gloriæ Dei & hujus Universi perfectionem aliquid, propter bonum cum serie illorum connexum, tribuunt (§. 509.): Propterea Deus hominem talem condidit, cujus perfectio & esset limitata, & cum potentia abutendi Libertate conjuncta, quique E. labilis & cujus perfectio mutabilis esset, sive uti Theologi dicere amant, mutabiliter bonus.

§. DCCXCVII.

Abusus Libertatis non absolute necessarius, sed contingens est (§. 524.), & Animæ hominis competit Libertas (§. 731.), & actus determinatio ad alterutrum oppositorum à Libertate ejus dependet (§. 743.): Sequitur commissionem Mali moralis non fuisse absolute necessariam.

Patet ergo hominem non inevitabili quodam fato peccasse, sed libere fecisse quidquid fecit; fuit ergo Necessitas tantum hypothetica, nam oppositum non involvit contradictionem, quod nempe actiones suas ita potuerit determinare, ut non peccasset.

Con-

§. DCCXCVIII.

Consilium alteri dat, qui ipsi significat, quid sibi fieri debere videatur, ita ut tamen in alterius arbitrio relinquatur id facere, vel omittere.

§. DCCXCIX.

Jubere dicitur ille, qui alteri significat, quid fieri velit, non relinquens in alterius Arbitrio, an id facturus sit nec ne.

§. DCCC.

Præceptum dicitur Jussus ejus, qui jus habet alterum obligandi.

§. DCCCI.

Lex vero vocatur Norma ab illo, qui nos obligandi jus habet, præcepta, ad quam obligamur componere actiones liberas.

§. DCCCII.

Et Vetatio est significatio, quid alter, qui nos obligandi jus habet, à nobis fieri nolit, non relinquens in arbitrio nostro, an id facturi simus nec ne.

§. DCCCIII.

Dominium est jus pro arbitrio disponendi omni modo de eo quod est in Dominio; Deo autem competit Dominium in totum Universum & omnes creaturas rationales (§. 765.), & homo obligatus est ad actiones suas, non pro suo arbitrio, sed secundum Voluntatem Dei determinandas (§. 767.): E. Deus jus habet hominem obligandi, ut actiones suas non pro arbitrio suo, sed secundum Voluntatem Dei determinet.

§. DCCCIV.

Homo obligatus est ad actiones suas dirigendas ad manifestationem Gloriæ Dei (§. 768.), & ad promotionem perfectionis & felicitatis propriæ (§. 787.); & cum Deus hominem eum in finem condidit, ut per eum manifestaretur Gloria sua (§. 685.): Dubitari nequit, quin homini Voluntatem suam de actionum directione & obligatione ad eandem significaverit, qui autem jus habet alterum obligandi & Voluntatem suam ipsi significat, is alterum dicitur jubere, & Jussus ille dicitur præceptum (§. 799. 800.): E. Deus præcepit homini, quomodo actiones suas dirigere debeat.

§. DCCCV.

Præceptum illud, quod est norma actionum hominis liberarum, vocatur *Lex* (§. 801.), cum vero homo obligatus sit ad actiones suas, non pro arbitrio suo, sed juxta Voluntatem Dei dirigendas (§. 767.), & Deus ipsi normam Voluntatis suæ præceperit (§. 804.) adeoque Legem dederit: Etiam in primo suo statu Lege obstrictus fuit.

Loquimur hic de Religione sive Lege naturali: An enim Deus homini etiam Legem positivam dederit, ex Rationis principiis non constat.

§. DCCCVI.

Lex illa tendit, tum ad manifestationem Gloriæ Dei, tum ad majorem hominis perfectionem (§. 787.), priorem Deum homini præcepisse demonstravimus (§. 804.), posterius vero, nempe quod homo actiones suas dirigere debeat ad majorem status sui perfectionem, etiam Legis rationem habere, ita demonstramus.

Ab

§. DCCCVII.

Ab æterno possibile fuit, hominis statum per certas actiones fieri vel deteriorem, vel perfectiorem; Deus autem, qui vult perfectissimum & quod ad creaturarum suarum felicitatem & perfectionem tendit, voluit etiam, ut homo actiones suas ita dirigat, ut conditio status illorum non deterior sed perfectior & melior fieret: Cum vero regula, qua aliquid facere jubemur ab eo, qui nos obligandi jus habet, sit Lex (§. 801.), intelligitur, Deum voluisse, ut regula isthæc observetur, id est, ut regula ista fieret Lex stricto sensu dicta.

Vide præter propter ita ratiocinantem WOLFIUM Moral §. 29. 30. pag. 21. & Celeb. CANZIUM de usu Phil. in Theol. Cap. IX. §. 320. cujus verba nunc §. seq. demonstrationis ulterioris loco adducimus.

§. DCCCVIII.

Aut Deus summus hominum Imperans voluit hanc regulam, nempe directionis actionum suarum ad majorem perfectionem status sui, ab hominibus observatam, aut noluit: Si prius, tum regula Voluntate summi Imperantis Lex proprie dicta evadit: Si posterius; Deus aut erit parum benignus & sapiens, quia non optime consultum cupit generi humano; aut non erit omniscius, quippe qui forsan ignoravit, dari talem regulam naturæ, qua observata hominum conditio posset reddi melior; utrumque est absurdum. Ergo prius affirmandum, Voluntatem Dei regulam naturæ à nobis observatam cupere, id est, Legis loco habendam velle.

Cum

§. DCCCIX.

Cum Deus præcipiat, ut homo actiones suas dirigat ad Gloriæ suæ manifestationem (§. 768. 804.) & promotionem perfectionis status sui (§. 808. 809.): Sequitur, Deum homini contra vetare, ut aliquid faciat, quod nec ad Dei Gloriam, nec ad propriam perfectionem tendit.

§. DCCCX.

Perfici autem potest status creaturæ rationalis, vel ratione Intellectus, vel Voluntatis. Intellectus perficitur, si ea quæ pulcherrima & præstantissima sunt, clare & distincte sibi repræsentat; quo autem res, quam sibi repræsentat, pulchrior & præstantior est, & quo clarius & distinctius Intellectus eam discernit; eo magis etiam ille perficitur: Quia autem Deus omnium rerum, quas homo cognoscere potest, est nobilissima: E. Intellectus maxime perficitur, si ejus clarissimam & distinctissimam acquirit cognitionem.

§. DCCCXI.

Voluntas vero perficitur, si ab omni errore in eligendo vel repudiando immunis id appetit & possidet, quod nobilissimum & optimum est, & quo melius & majus illud bonum est, quod vel desiderat & appetit, vel possidet; eo perfectior etiam est Voluntas, eo solidiori etiam inde perfunditur gaudio. Cum autem Deus omnium bonorum summum sit, Voluntas perfectior & consummatior esse nequit, quam si ad Deum tendit, illum appetit & possidet.

§. DCCCXII.

Status ergo creaturæ rationalis perfectissimus est, si Deum cognoscit, appetit & possidet.

Per-

§. DCCCXIII.

Perfectio hominis consistit in aptitudine manifestandi Gloriam Dei (§. 753.), quo perfectior ergo homo est, eo etiam aptior est manifestationi Gloriæ divinæ; & quo magis Deum & summas ejus Perfectiones cognoscit & vult, eo etiam perfectior est (§. 810. 811.): Quando ergo Deus homini præcipit, ut actiones suas dirigat ad manifestationem Gloriæ Dei & ad promotionem propriæ perfectionis, præcipit unum idemque.

Patet ergo, quam arcte hæc inter se sint connexa, cum homo simul vivere possit ad Gloriam Dei & propriam Salutem; dum ergo Deum glorificat, simul promovet propriam perfectionem, & dum facit posterius, simul Deum glorificat.

§. DCCCXIV.

A Bonitate Dei est, quod cuilibet creaturæ tantum perfectionis confert, quantum salvâ sua Sapientia fieri potest, & quod pronus est ad illarum perfectionem promovendam (§. 513. 514.): Atqui per Legem, quam creaturæ rationali præscribit, quærit promotionem perfectionis illius (§. 807. 808.): E. Lex divina ab ejus Bonitate proficiscitur.

§. DCCCXV.

Per SANCTIONEM Legis intelligitur tale motivum, quod Legislator Legi adjungit, promittendo observanti Legem collationem Boni, illam autem non observanti irrogationem Mali sive Pœnæ.

§. DCCCXVI.

Lex illa, quæ homini jam in primo suo statu data est, fuit sancita: quod per partes demonstran-

strandum est, & primo quidem ratione boni cum observatione Legis connexi.

§. DCCCXVII.

Cum nimirum observatio Legis eo tendat, ut status creaturæ rationalis perfectior evadat (§. 807. 808.), summa autem illius perfectio, quam consequi potest, consistat in Entis perfectissimi & optimi distinctissima cognitione (§. 810.), ejusdemque desiderio & possessione (§. 811.), adeoque summi Boni, quo majus concipi nequit: Sequitur, maximum bonum cum Legis illius observatione inviolabili nexu esse conjunctum. Ut adeo summi Boni possessio ex ipsa Legis natura ejusdemque observatione sequatur.

Observanda hic Legislatoris tum Sapientia, tum summa erga creaturas rationales Bonitas, qui talem ipsis Legem præscripsit, quæ minime onerosa, sed ita comparata est, ut ejus observatio maximo cum emolumento conjuncta sit, ad summam simul Legislatoris Gloriam & maximam creaturæ perfectionem tendens; quæ omnia ita semet involvunt, ut unum absque altero esse nequeat: Manifestatio Gloriæ Dei, observatio Legis, inde enascens summa hominis perfectio indivulso nexu non possunt non inter se cohærere.

§. DCCCXVIII.

Uti Lex promissione Boni ex ejus observatione nascentis fuit sancita; ita contra, si non observatur, certissima Pœna exspectanda est.

§. DCCCXIX.

Quod hoc modo demonstratur: Legis transgressio, sive non observatio est ἀνομία sive peccatum; peccatum autem statum hominis moralem imperfectiorem reddit, quam fuisset, si

Legem

Legem observasset, quæ cum majori hominis perfectione conjuncta est (§. 807. 808. 817.); id autem, quod statum hominis moraliter imperfectum reddit, vocatur Malum morale (§. 474. 475.), & cum Malum morale id sit, per quod actiones hominum dicuntur vitiosæ (§. 451.): Hinc patet Legis transgressionem Peccatum, & Malum morale, esse unum idemque. Quoniam vero Malum physicum indivulso nexu cum Malo morali conjunctum est (§. 528.), & ejus effectus naturalis est (§. 577.), Malum autem illud physicum vocatur Pœna (§. 529.): Consequitur, Legis transgressionem cum Pœna necessario nexu conjunctam esse, ut posito uno etiam ponatur alterum.

Hæc omnia, quæ hactenus in nona hac sectione inde à §. 803. diximus, Celeberrimus Philosophus & Theologus HERM. ALEX. ROELLIUS in Differt. sua eximia de Religione rationali §. CIX. hisce comprehendit verbis: „Quis hominem ad sanctum Dei cultum „& humile obsequium inviolabili Lege obligatum „esse dicat, si nulla illi cum Deo sit communitas, „nullum Dei in ipsum jus, nullumque meritum, si „nec accipere, aut sperare, ullum à Dei amore ac „benevolentia Bonum, nec ab ejus odio Malum metuere ullum queat, debeatve, & nec juvare illum „Deus, nec nocere illi possit, aut velit, & omnino „humana non curet aut animadvertat: verbo si Deo „homo non indigeat, neque à divino arbitrio ejus „vita & fortunæ pendeant.

§. DCCCXX.

Malum illud physicum sive Pœna ex Malo morali necessario nexu & effectu naturali sequens consistit in sensu privationis Benignitatis summi Numinis (§. 577 - - 585.), Deus autem per illam Bonitatem se creaturæ ut summum Bonum com-

communicat, adeoque Communio cum Deo consistit in intimo Bonitatis & Amoris illius (quod unum idemque est (§. 515.) sensu; cum ergo homo privatur Benignitate summi Numinis, simul Communione Dei privatur; E. Pœna peccati consistit in privatione Communionis cum Deo.

Patet ex his, Pœnam peccato irrogatam nexu & ordine naturali ex ipsa ejus natura fluere, adeoque sapientissime ordinatam esse, ut peccator non habeat, cur contra sapientissimum Legislatorem querelas moveat, si Pœna peccatum excipiat.

§. DCCCXXI.

Deus ipse vivit (§. 312.), & ratio sufficiens omnis Vitæ in ipso est, propterea etiam est fons omnis Vitæ extra se (§. 314.); quisquis ergo privatur Communione Dei, etiam privatur Communione cum fonte omnis Vitæ: E. abalienatur à Vita Dei.

§. DCCCXXII.

Mors Spiritualis est abalienatio à Vita Dei.

§. DCCCXXIII.

Cum ille, qui privatur Communione Dei, abalienatur etiam à Vita Dei (§. 821.), in abalienatione autem illa consistit Mors spiritualis (§. 822.): E. qui Communione Dei privatur, etiam spiritualiter moritur.

§. DCCCXXIV.

Pœna peccati consistit in privatione Benignitatis summi Numinis (§. 820.), quisquis autem privatur Benignitate illa, simul privatur Communione Dei, & excluditur à Communione cum Vita

Dei

Dei (§. 821.), in quo consistit Mors spiritualis (§. 822.): Inde est, quod Pœna peccati vocatur Mors.

§. DCCCXXV.

Apparet ex his, Mortem per effectum naturalem ex peccato sequi, adeoque Pœnam peccato convenientissimam esse (§. 577.), & per Sapientiam Dei constitutam (§. 621.), ut Deus etiam salva sua Sapientia non possit aliter punire peccatum (§. 623.).

§. DCCCXXVI.

Pœna illa cessare non potest, nisi Deus miraculo interveniat (§. 650.), adeoque ex sua natura perpetuo durat, & per nexum necessarium semper continuari debet (§. cit.), ideo æterna est; atque Pœna illa vocatur Mors (§. 824.): E. illa est Mors æterna.

§. DCCCXXVII.

Pœna non potest aufferri sine miraculo (§. 650.), miraculum non potest patrari, nisi motivum adsit, cur Deus statum hominis moraliter imperfecti immutet, & Pœnam cum Malo morali connexam aufferat (§. 653.): Ubi ergo nullum amplius potest adesse motivum, cur Deus miraculum illud committat, ubi etiam Pœna cessare nequit.

§. DCCCXXVIII.

Deus creaturæ tantum Bonitatis tribuit, quantum salva sua Sapientia potest, & propterea Bonus est (§. 514.); per Sapientiam autem suam Pœnam à peccato separare & ejus continuationem aufferre non potest (§. 623.); per conse-

quens, Sapientia ipsius postulat, ut creaturam moraliter imperfectam, & quidem propria culpa talem (§. 476. 797.), Bonitate sua privet; cum vero in illa privatione Pœna consistat (§. 577 -- 585.), illaque natura sua sit æterna (§. 650. 826.); E. Pœnæ æternitatis Bonitati divinæ non contrariatur.

§. DCCCXXIX.

Cum vero divina Bonitas & ejus Amor à se non differant (§. 515.), Pœna æternitas nec Amori ejus contrariatur.

§. DCCCXXX.

Ex Malo morali sequuntur etiam inordinatæ corporis actiones (§. 574.), inde corporis miseria, dolor; morbi, imo tandem ipsa mors (§. 577.): Hinc cum Morte spirituali etiam Mors corporalis conjuncta est.

Possemus ostendere, quomodo Mors corporalis ex ipsis inordinatis desideriis atque intemperantibus actioninibus necessario fluat; sed hæc per experientiam ita nota sunt, ut probatione non indigeant. & licet ipsi etiam infantes moriantur, semen corruptionis jam ex parentibus in se habent, ut ipsum jam semen, ex quo nascuntur, corruptione infectum sit.

§. DCCCXXXI.

Homo obligatus est ad actiones suas liberas, non pro arbitrio suo, sed juxta Voluntatem Dei dirigendas (§. 767.), & Præcepta (§. 799. 800.) æque ac Vetationes non in arbitrio nostro relinquunt, an aliquid facturi simus, nec ne (§. 807.), adeoque nobis necessitatem agendi moralem imponunt: Consilia vero in nostra potestate relinquunt, aliquid facere, vel omittere (§. 798.):

E.

E. Præcepta & Prohibitiones Dei non ſunt nuda conſilia.

Propoſitio hæc contra Pontificios notanda eſt, qui, ut ſuo loco videbimus, ex principiis ſuis & ad alios errores tuendos ſtatuunt, dari in Verbo Dei Conſilia Evangelica, ad quorum obſervationem homo obligatus non ſit, ſed obſervationem illorum ab hominis arbitrio dependere. Cæterum opus non eſt, ut hic prolixi ſimus in recenſione diſputationis, quæ olim inter Viros ſummos agitata fuit, numne ſcilicet Leges divinæ, præſertim naturales, conſiliorum loco habendæ ſint? nec ne? inter celeberrimum nempe Juris Conſultum CHRIST. THOMASIUM & ALBERTUM RIPERUM; qui autem de hac controverſia erudiri cupit, adeat Litterat. & Celeberr. CANZIUM de Uſu Phil. in Theol. Cap. XI. de Lege divina.

§. DCCCXXXII.

Homo obligatus eſt ad actiones ſuas dirigendas ad ſtatus ſui perfectionem (§. 787.): unde opus habet diſponere de illis rebus, quæ ad perfectionem ſtatus ſui aliquid contribuunt, hoc eſt Dominio in res illas, quæ felicitatem ſuam promovere poſſunt: Propterea Deus ipſi etiam conceſſit Dominium in res certas, quæ ad promovendam hominis perfectionem faciunt.

§. DCCCXXXIII.

Etiam juxta S. Script. Deo competit Jus & ſummum Dominium in creaturas ſuas Eſaj. XLV: 9. Rom. IX: 20. 21. & præcipit, ut homo actiones ſuas dirigat ad ſummam ſuam perfectionem Matth. V: 48. & ubique Legis divinæ obſervationem inculcat, ſervantibus illam Bonum, transgredientibus vero Mortem & Maledictionem, hoc eſt Benignitatis ſuæ privationem comminatur

tur Deut. XXVII: 26. hominibus etiam Dominium illarum rerum concessit, quæ commodis ipsorum inservire possunt. Gen. I: 28.

Sectio X.

De

Peccato ejusque sequelis.

§. DCCCXXXIV.

Homines peccato obnoxios esse, & in actionibus suis etiam à Lege divina, quæ ipsa Lex naturæ est, longissime aberrare, per experientiam satis superque constat.

§. DCCCXXXV.

Neminem enim, ne pessimum quidem mortalium, esse censeo, qui non observet, actiones hominum maxime inordinatas esse, neque eas dirigi in hunc finem, ut hominem ad veram felicitatem statusque sui perfectionem majorem ducant.

§. DCCCXXXVI.

Et quisquis Existentiam summi Numinis, hominis ab illo dependentiam & inde nascentem Religionem Naturalem agnoscit, is facile videt, & suas & aliorum actiones cum manifestatione Gloriæ benignissimi Creatoris & Conservatoris omnium rerum, & cum ipsius Naturalis Religionis præceptis maxime convenire: sed optimum Numen à creaturis multoties contemni, ipsosque homines in propriam ruere perniciem, lubenter concedet.

In

In probatione corruptionis universalis ad Conscientiam cujusvis hominis provocandum est: licet enim ad hoc vel illud exemplum talium hominum provocetur, qui Religionem naturalem sive Jus Naturæ exacte servaverint; tamen eo minus inde ad sufficientiam Religionis Naturalis concludi potest, quia multum abest, ut illorum hominum actiones internas, æque ac externas omnes cognoscamus; adeoque de illarum totali cum Jure Naturæ conformitate judicari nequit; unde si cum Naturalista de hac re disputandum est, nulla aliorum hominum, qui ante multa vixerunt secula, exempla accipi possunt, sed ad conscientiam ipsius appellandum est; & licet concedatur, observationem Legis Naturæ non absolute esse impossibilem; nihil tamen Naturalista adhuc habet, quo Religionis revelatæ necessitatem impugnet; nam quæro ex ipso, quodnam remedium sperandum sit illis, quorum maxima multitudo est, qui Legem Naturæ non servant? Et subtilissimus etiam Philosophus fateri cogitur, Naturam aliud adversus morsus Conscientiæ ex transgressione Legis Naturæ ortos remedium ignorare, nisi *quod factum infectum fieri nequeat, atque ferendum sit, quod mutari nequit*, unde Philosophiæ hac in parte defectus manifestus est. Hinc sufficit ad institutum nostrum, ut probemus, homines non servare Legem naturalem, nec necessum est, ut probetur, contra Adversarios hosce, ex Philosophia impossibile esse, ut homo illam servare queat. Quo ergo confugiendum est, cum per experientiam homines Legem Naturæ non servare constet, nisi ad negationem Justitiæ vindicativæ; nam negata Justitia punitiva, etiam cadit necessitas Satisfactionis & per consequens Revelationis; unde quæstio cum Naturalista agitanda ad duo redit, *primum* est, an justitia punitiva sit Attributum Dei absolute necessarium & Pœna peccati indispensabilis? *secundum* an per Philosophiam medium aliquod constet, quo morsus Conscientiæ tranquillari, & quo homo à Pœna liberatus in statum perfectum possit restitui. Posterioris negatio & prioris affirmatio si demonstrata est, etiam Revelationis necessitas demonstrari potest.

§. DCCCXXXVII.

Sed duo sunt, quæ Peccatum spectant, quæ ex principiis Rationis non constant, sed quæ maximi Philosophi, qua tales, cum ignarissimis etiam ignorant.

§. DCCCXXXVIII.

Primum ejus originem spectat, ipsi enim gentiles quidem Mala infinita & horrendam criminum multitudinem animadverterunt; sed quando & quomodo peccatum ortum habuerit, hoc nulli unquam ex Ratione notum fuit.

§. DCCCXXXIX.

Secundum, etsi maximam calamitatem, quæ ex Malo morali oritur, sentiant illi, qui Revelatione carent; nulla tamen humana Ratio quantumvis subacta agnoscere potest, si sibi relinquatur, quam ingens Malum ipsum peccatum sit & quantam jacturam illud secum ferat.

§. DCCCXL.

Ex principiis tamen Philosophicis demonstrare poterimus Malum illud tantum esse, ut de omni creaturæ auxilio, ad se ex illo extricandum, plane desperandum sit: Et hominem propter exclusionem à Communione & Vita Dei spiritualiter mortuum esse: Et Malum illud necessario hæreditarium esse.

§. DCCCXLI.

Cum malum morale sit imperfectio (§. 475.), adeoque defectus; E. non reale & positivum, sed mere privativum est.

Ejusmodi notionem Mali ita comparatam esse ait Celeb. &

& Erud. CANZIUS Lib. sæpissime laudato Cap. V §. 205. , ut complures errores caveat, intricatissimisque quæstionibus evolvendis inserviat. Citat Vir Clariss. III. BULFINC. verba de Orig. Mali §. 244. *Si malum non est rei defectus, sed res, non privatio, sed aliquid, quod in rerum natura ponitur: aut erit à Deo, aut non? Si prius, Deus erit caussa Mali: Si posterius; existit res à Deo non pendens. Unde porro pergit Doct. Vir: Patet ex definitione Mali, non posse existere principium Mali supremum, id est, Deum quendam perversum, qualem finxerunt Manichai. Quid enim quæso esset defectus summus? nihil in rerum natura ponens Quod enim est aliquid, id Malum dicendum non est. An dari potest infinita privatio? id est, infinitum nihil? quod sit, utpote principium, & non sit, utpote Malum & defectus &c. Unde etiam AUGUSTINUS de Civit. Dei monet Lib. XII. cap. 7. mali caussam non tam efficientem, quam deficientem quærendam esse.* Consentiunt etiam Theologi & Philosophi: duorum tantum brevissima verba allegabimus. Celeberrimus MELCHIORIS in fundamentis Theol. Didasc. Cap. II. §. 29. dicit: Sed deviationis tamen à lege, quæ vitiosas facit actiones, caussa non est Decretum Dei, est enim non effectus, sed defectus, ut negatione caussalitatis tantum opus sit. Et *Illust. LEIBNITIUS in Theodicæa* §. 20. asserit: Quanquam proprie loquendo ipsum formali Mali caussam efficientem non habet, est enim in privatione situm - - hoc est in eo, quod caussa efficiens non facit: Hinc Scholastici caussam Mali vocare solent deficientem.

§. DCCCXLII.

Si ergo Peccatum sive Malum morale definire velimus, dicimus; *Illud esse Absentiam relationis Actioni debitæ inesse.*

Supra nimirum ostendimus, Bonitatem rei à Deo æstimari tum in relatione ad summam suam Perfectionem sive omnia sua Attributa, & ad totum Universum; & Attributa divina debere esse motiva Actionum rationalium, & illas debere tendere ad manifestatio-

stationem Gloriæ divinæ, & ad propriam perfectionem; hæ ergo sunt tot relationes nostrarum actionum, quæ ubi absunt, Actiones fiunt vitiosæ; illud enim, quod in actione physicum est, Malum non esse, jam demonstravimus; Bona ergo actio est, quando illam facimus α. in relatione ad Attributa divina, ideo nempe quia Deus est Omniſciens, cui omnia nota sunt; quia est Sanctus, quippe propterea ipse non facit nisi quod rectum est, & omnem imperfectionem à se arcet; quia est Justus & Omnipotens, qui vult & potest salvare & perdere; quia est Optimus & propterea summe amandus &c. β. in relatione ad Finem, propter quem Deus hoc Universum condidit, nempe Gloriæ summæ suæ manifestationem; Unde actio ita comparata esse debet, ut Gloria Dei ex illa eluceat, & illam ideo debemus facere, quia Gloria divina per illam manifestatur, γ. in relatione ad propriam Perfectionem nostram, quando nostras Actiones ita dirigimus, ut propria felicitas per illas promoveatur, δ. tandem etiam in relatione ad totum Universum, præcipue proximi nostri, si actiones ita diriguntur, ut etiam aliorum hominum salus & perfectio promoveatur. Si rem exemplis declarare volumus, videmus duos eandem actionem peragentes, quorum unus bonam actionem edit, alter vero peccat; duo ex. gr. cibum capiunt, alter vero gratiarum actione & non plus quam ad sustentationem & perfectionem corporis sui opus habet, ut & ad finem assequendum, propter quem corpus ipsi datum est, ut nempe Deo & proximo eo servire & propriam salutem promovere queat; alter vero, qui illum capit tantum voluptatis gratia absque respectu debiti finis, ille peccatum committit, quia actioni suæ debita relatio deest; Ita etiam duo sacra peragunt, alter ut Deum actione sua glorificet & propriam operetur salutem; alter vero hypocrita, id facit plane alio modo & aliam ob caussam, unde actio ipsius, physice non mala, fit vitiosa, quia actioni deest debita relalatio, videmus ergo definitionem quam dedimus bonam esse.

Quæ-

§. DCCCXLIII.

Quæritur autem, quomodo Peccatum, quod Originale dicitur, describi possit ut efficacissimum, si mera privatio sit atque defectus.

§. DCCCXLIV.

Sed cadit dubium, si consideramus duo in privatione illa distinguenda esse, & quidem α. adest simplex justitiæ sive perfectionis primitivæ absentia & desiderii in bonum tendentis defectus.

§. DCCCXLV.

Et β. adest virium concupiscendi, quæ physice consideratæ bonæ sunt, & ad animæ substantiam pertinent, ad Malum directio: concurrunt ergo duo defectus, nempe absentia desiderii boni, & desiderium mali, seu directio virium in partem contrariam; id est, homo non solum Bonum non desiderat, sed contra quammaxime fertur in Malum.

§. DCCCXLVI.

Non enim deficit solum summum animi decus, sed naturales quoque mentis facultates, quæ in intelligendo & appetendo versantur, prorsus corrumpuntur, id est Intellectus non solum Ignorantia laborat, sed Erroribus etiam pervicacissime inhæret, ut Voluntas non solum circa Dei amorem aut odium neutra sit, sed ut gravissime Deo obluctetur.

Vide Celeb. CANZIUM, cujus hæc verba sunt L. c. Cap. V. §. 210. pag. 283. sub finem.

§. DCCCXLVII.

Cum ergo habitus absit actiones suas dirigendi in partem contrariam, hinc peccatum non potest non esse efficacissimum. Im-

§. DCCCXLVIII.

Imperfectio est, quando aut minus bonum antefertur majori, aut apparens bonum vere bono; at cum talis Actio sit moralis, etiam imperfectio, quæ huic actioni inest, moralis est.

§. DCCCXLIX.

Per malam Concupiscentiam aut bonum minus anteponitur majori, aut apparenter bonum vere bono; atqui hæc imperfectio moralis est, sive voluntas ad illud patrandum consentiat, sive non consentiat: E. Concupiscentia Imperfectio moralis est.

§. DCCCL.

Concupiscentia est imperfectio moralis (§. 849.); imperfectio autem moralis est Malum morale sive peccatum (§. 475.); E. etiam Concupiscentia peccatum est.

§. DCCCLI.

Status parentum est moraliter imperfectus, ex statu autem moraliter imperfecto perfectus sequi nequaquam potest, absolute enim impossibile est, plus esse in caussato quam in caussa: Sequitur, quod si status parentum sit moraliter imperfectus, etiam status posterorum illorum talis esse debeat, alias infantes possiderent talem perfectionem, quæ nullam naturalem haberet caussam.

Dicimus quidem subinde Bonum ex Malo oriri, quando ex. gr. Malam caussam dat bonæ Legi, aut si dirigitur in bonum finem; sed tunc perfectio Legis propterea in Malo non existit, ut in caussa, sed tantum ex ejus occasione & remedii loco fertur, & plane aliam caussam habet; & si Malum dirigitur in finem bonum, finis autem ille sit perfectio, illa tamen perfectio

fectio non oritur ex ipso Malo qua Malo tanquam caussa. sed ex Bono quod cum Malo connexum est & ejus seriei implicitum.

§. DCCCLII.

Hæreditarium hic vocamus, quod infantes à parentibus accipiunt: Atqui imperfectionem moralem, sive pronitatem actiones suas dirigendi non cum debita relatione, infantes à parentibus habent (§. 851.): E. Malum morale sive peccatum hæreditarium est.

Si enim fieret, ut perfecti infantes orirentur ab imperfectis parentibus, moraliter nempe, parentes aliquid darent, quod ipsi non habent, quod impossibile est.

§. DCCCLIII.

Cum ergo nexus sit inter statum moralem liberorum & parentum, ut inter caussam & caussatum; hinc imperfectio moralis per effectum naturalem propagatur.

§. DCCCLIV.

Si Infantes moraliter perfecti nascerentur à Parentibus moraliter imperfectis, tunc ille talis foret effectus, qui neque ex vi caussæ, neque ex statu antecedente explicari posset, adeoque non naturalis; ejusmodi autem effectus, qui nec ex essentia, neque ex vi creaturarum aut Mundi secundum statum antecedentem consequitur, vocatur Miraculum (§. 395.): E. si Infans moraliter perfectus nasceretur à Parentibus moraliter imperfectis, id non aliter fieri posset, nisi per Miraculum.

§. DCCCLV.

Id quod hactenus diximus S. Litteræ appellant

lant *Liberos generare ſecundum ſimilitudinem ſuam*; ſi nimirum primi Parentes in ſtatu integro manſiſſent, in quo erant creati, ſobolem etiam genuiſſent ſanctam, dum in ſemine non fuiſſent perverſi motus, qui in fœtum potuiſſent derivari, neque anima cum illo jungenda pravis corrupta fuiſſet affectibus. Poſtquam vero primi Parentes corrupti fuere, univerſa Poſteritas, nullo interveniente Miraculo, non potuit non corrupta naſci, juxta imaginem parentis, imagine divina prorſus extincta.

§. DCCCLVI.

Et cum omnes Poſteri ex primo Parente ceu ex Radice ortum ſuum trahunt, Generis humani Univerſitas cum ſtirpe non aliter, quam unicum aliquod totum, ſive unica maſſa conſiderari poteſt, ut non aliquid à ſtirpe diverſum, & non aliter ab ea differunt poſteri ac rami ab Arbore.

§. DCCCLVII.

Ex quibus facile patet, quomodo ſtirpe peccante omne illud quod ab ea deſcendit, & cum ea unicum aliquod totum efficit, etiam peccaſſe judicari poſſit, cum à ſtirpe non differat, ſed cum ea unum ſit.

Doctrina de Peccati primi Parentis Imputatione immediata tam incredulos, quam alios offendit; ſi vero ea, quæ hactenus ex ipſis Rationis principiis deduximus, perpendantur, facile deprehenditur, S. Litteras nihil hic docere, niſi quod ipſa rei ratio poſtulat, & juſto Dei judicio fieri potuiſſe, ut primus Parens dignus non eſſet, qui ſuſciperet ſobolem ſanctam, ſed pravam & Poenæ obnoxiam.

§. DCCCLVIII.

Conſiderata peccati Natura, ejusque per genera-

nerationem propagatione, nunc etiam tristes ejus effectus exponendi & ex prioribus demonstrandi sunt.

§. DCCCLIX.

Deus in se continet rationem sufficientem omnis Vitæ & propterea est fons omnis Vitæ extra se (§. 314.): quæcunque propterea creatura rationalis Communione ejus fruitur, etiam vivit spiritualiter.

§. DCCCLX.

Consistit ergo Vita animæ spiritualis in hoc, quando per Communionem Entis actuosissimi ipsa etiam in operibus bonis actuosissima redditur, in summa Dei Sapientia se oblectat, & in fruitione sensus Communionis ejus lætatur.

§. DCCCLXI.

Per lumen Intellectus sive Rationis intelligitur, *distinctissima Dei*, quantum per Animæ essentiam licet, & *rerum aliarum perceptio, facultasque rerum nexum introspiciendi, præcipue veritatum.*

§. DCCCLXII.

Deus ut omnium rerum, ita quoque Autor est omnis Veritatis (§. 365.), omnis propterea Cognitionis atque Sapientiæ extra se: E. etiam fons omnis Lucis Intellectus creati est.

§. DCCCLXIII.

Et cum fons omnis Lucis in Intellectu creato sit (§. 862.): Fruitio Lucis illius in ejus Communione quærenda est.

§. DCCCLXIV.

Qui peccat, ille necessario excluditur à Communio-

munione Dei (§. 820.), & abalienatur à Vita Dei (§. 821.), & propterea moritur spiritualiter (§. 823.): E. peccatum omnia ea Mala sequuntur, quæ in Morte spirituali comprehensa sunt, & Vitæ spirituali opponuntur.

§. DCCCLXV.

Uti nimirum Anima, quæ spiritualiter vivit in Communione Fontis Vitæ, in Actionibus bonis actuosissima est (§. 860.); ita contra Anima Communione cum Vita Dei exclusa & spiritualiter mortua in Bonis actuosa esse nequit.

§. DCCCLXVI.

Mors consistit in privatione actuositatis, nam vivere est actuosum esse ex intrinseco principio, Mors spiritualis ergo in privatione spiritualis actuositatis consistit; Cum vero Anima sit immortalis (§. 716.), adeoque suo sensu semper actuosa maneat, hinc per Mortem spiritualem sive privationem actuositatis spiritualis non intelligitur privatio facultatis agendi; sed privatio Vitæ spiritualis, quæ ex Deo fonte Vitæ est, hoc est directionis actionum suarum ad Dei glorificationem propriamque salutem.

ISIDORUS PELUSIOTA dicit *θάνατος τῆς ἀθανάτου ψυχῆς, τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀποφοίτησις.* Mors immortalis Animæ est Spiritus sancti ab ea secessus. Citante *Celeb. WITSIO Oecon: Fœd. Lib. I. Cap. V.* §. 17. Et idem Celeberrimus Theologus mortem hanc hisce ponderosissimis describit verbis *l. c.* §. *8.* Anima mortua non sentit, hoc est, non intelligit veritatem, non amat justitiam, volvitur & fatiscit concupiscentiarum putore, verminat cogitationibus, ratiocinationibus, & affectibus fœdis atque abominabilibus. Ergo homines alieni à Vita illa spirituali, quæ est in luce Sapien-

pientiæ, & activitate charitatis in bono suo eoque præsente deliciantis, sunt viva cadavera.

§. DCCCLXVII.

Deus est fons omnis lucis (§. 862.), & propterea omnis vera Lux in Communione ejus quærenda est (§. 863.): E. extra illius Communionem nonnisi tenebræ sunt.

§. DCCCLXVIII.

Quoniam itaque homo peccans à Communione Dei exclusus est (§. 820.), extra Communionem Dei vero sunt meræ tenebræ (867.): E. status Hominis peccantis nil est nisi tenebræ.

§. DCCCLXIX.

Intellectus humanus perfectissimus est, si Deum sit Ens præstantissimum clarissime & distinctissime sibi repræsentat (810.), quicquid autem versatur in tenebris objecta sibi distincte repræsentare nequit, adeoque nec ea cognoscere potest. Cum vero status hominis peccatoris sit meræ tenebræ (§. 867.), propterea etiam Intellectus ejus in tenebris versatur, extra Dei Communionem: E. nec Deum sibi debita cum claritate & distinctione repræsentare & cognoscere valet.

§. DCCCLXX.

Appetitus rationalis oritur, quando Intellectus sibi aliquid ut Bonum repræsentat (§. 721.): Cum vero Intellectus peccatoris in tenebris versans Deum debito modo sibi repræsentare, adeoque recte cognoscere nequeat (§. 869.): Hinc eum nec appetere potest.

Ex sta-

§. DCCCLXXI.

Ex statu moraliter imperfecto perfectus sequi nullo modo potest (650.), adeoque postquam homo semel libertate sua abusus est, & actiones suas non determinat illis rationibus, quibus determinatur perfectio essentialis, & cum sit spiritualiter mortuus (§. 865.), vita spirituali privatus (§. 866.), & Intellectus ejus obtenebratus, vere bonum sibi repræsentare & cognoscere nequit (§. 869.), adeoque nec illud appetere (§. 870.), & porro impossibile sit, ut nexus rerum, quo status sequens fundatus est in antecedente, immutari queat (§. 650.), adeoque miraculum intercedere debeat, si ordo actionum mutandus sit: E. sequitur impossibile esse, ut homo peccator, qua constitutus in statu moraliter imperfecto, absque miraculo actionem vere bonam, hoc est Attributis divinis & propriæ saluti conformem atque perfectam edere possit.

§. DCCCLXXII.

Homo spiritualiter mortuus (§. 823.), mente animoque corruptus, Sapientia & Vita Dei destitutus est, marcescens cadaveris ad instar, hinc mors tale peccati naturale consequens est, ut simul peccati Pœna sit.

§. DCCCLXXIII.

Primo enim Creatura rationalis, quæ propter Voluntatis sanctitatem & Intellectus sapientiam primitus Deo similis fuit (§. 792. 793.), propter peccatum, aut non facit quæ se digna sunt, sive quæ ad propriam perfectionem tendunt, sed Deo fit dissimilis, adeoque misera, quod maxima peccati Pœna est.

Secundo

§. DCCCLXXIV.

Secundo cum Anima ex privatione ſummi Boni miſeram ſe eſſe intelligit, & miſeriam ſuam intelligens, carentiam iſtius Boni non poteſt non lugere.

§. DCCCLXXV.

Et *tertio* cum Anima ſentiat, ſe à viſione Dei beatifica, ſenſu Gratiæ & Gloriæ Dei, in quo ſolo gaudii ſatietas eſt, excluſam eſſe, & propterea omni conſolatione Dei orbam, illam hoc non poteſt non horrendum in modum torquere.

Quarto. Conſcienta indeſinenter exprobrat, ipſam Animam hujus peccati cauſſam eſſe, eamque ipſam omnem viam ad Communionem Dei intercluſiſſe & propterea adverſus ſeipſam exardeſcit.

§. DCCCLXXVII.

Et ubi *quinta* omnis felicis reſtitutionis ſpes decollat, etiam horrenda deſperatio Animam ſubeat oportet: quæ ſumma Pœna eſt.

§. DCCCLXXVIII.

Cum Sanctitas ſit conſtans Voluntas faciendi nonniſi quod rectum eſt; rectum autem illud eſt, quod nulli Attributo divino contradicit (§. 625.), homo autem peccans actiones ſuas non ita dirigit, ut divinis Attributis non contradicant, adeoque nec legi divinæ adverſentur, quæ hoc requirit (§. 770.): Unde etiam peccator ſanctus eſſe poteſt.

§. DCCCLXXIX.

Patet ex dictis, quænam peccati ſint ſequelæ,

α. Est exclusio à Communione Dei (§. 820.), β. Abalienatio à Vita Dei & mors spiritualis (§. 821. 823.), γ. Impotentia ad opus vere bonum operandum (§. 871.), δ. Intellectus obtenebratio (§. 869.). ε. Voluntatis perversitas (§. 870.). ζ. Pœna peccatum excipiens & cum illo connexa (§. 872. - - 877.). ς. Sanctitatis carentia (878.).

Hæc omnia hic sigillatim exposuimus, ut suo loco necessitatem omnium bonorum Fœderis Gratiæ ex his demonstrare possemus.

§. DCCCLXXX.

Cuncta hæc, quæ diximus, tam arcto cohærent nexu, ut ad quamvis conscientiam, si modo attendere velit, se manifesta faciant.

Sectio XI.

De Hominis Impotentia ad se ex infinito Malo extricandum & pristino statui restituendum.

§. DCCCLXXXI.

Deo nihil probatur, nisi in quo ratio habetur omnium suorum Attributorum (§. 408.), & totius Universi (§. 405.): E. si homo a Malo morali, cui intricatus est, liberari & pristino statui restitui, & iterum ad Communionem Dei perve-

pervenire debet, ex qua propter peccatum exclusus est (§. 820.), in modo, quo id fit, ratio haberi debet omnium divinorum Attributorum & totius Universi.

Cum nimirum rationes omnes speciales in hoc Universo debeant tendere ad generalem, in quo Universi perfectio consistit (§. 387. 405.) propterea etiam hic ratio habenda est modi, quomodo peccatoris restitutio non tantum cum omnibus divinis Attributis conveniat, sed quomodo cum integro rerum nexu & relatione ad totum Mundum ejusque perfectione universali & fine ultimo; ad quem omnes fines subordinati tendere debent, convenire possit.

§. DCCCLXXXII.

Cum in modo, quo peccator à Communione Dei exclusus & moraliter imperfectus restitui debet in priorem statum, ratio habenda sit omnium Dei Attributorum & relationis ad perfectionem totius Universi (§. 881.), hinc ille, qui modum hunc invenire vult, quo peccator iterum ad Communionem Dei pervenire, & in statum moraliter perfectum restitui, & à sequelis peccati liberari debeat, sciat oportet omnia Dei Attributa illorumque ad se invicem relationem, nec minus nexum totius Universi, & rationum particularium relationem ad universalem.

Aliud nimirum est, simpliciter scire aliquid in rerum Universo possibile esse; aliud autem modum scire, quo illud sit possibile, & quomodo in actum deduci possit; multoties enim ex circumstantiis quibusdam vel aliis argumentis rem non absolute impossibilem esse conjicere possumus; sed quis sit ille modus, quo id fieri possit, hoc in maximis nos latet, in illis præcipue rebus, quæ in nexu rerum momentosissimæ sunt; & aliud est, rem à posteriori scire vel credere; aliud vero à priori invenire, præcipue id quod totam divi-

nam Perfectionem ipsiusque Attributa respicit, & ad totum Universum ejusque perfectionem maximam relationem habet, uti modus, quo creatura rationalis Attributis divinis convenientissime, & modo decentissimo, & nexu cum Universo sapientissimo, in Communionem Dei & perfectionem moralem amissam restitui queat; hic modus inquam à nemine inveniri potest, nisi qui totam Divinitatis plenitudinem, hoc est, omnia ejus Attributa singulorumque relationem, ut & totam rerum in hoc Universo seriem novit, nec a priori invenire & ostendere potest, quomodo id ad totam Dei Gloriam & universam Mundi perfectionem illustrandum fieri queat, nisi ille cui hæc omnia comperta sunt.

§. DCCCLXXXIII.

Cum Intellectus creaturæ finitæ totam Divinitatis plenitudinem & omnia divina Attributa comprehendere nequeat, nec totam hujus Universi connexionem & rationum singularium relationem ad universalem cognoscere possit, adeoque de rerum perfectione non eo, quo Deus, modo judicare potest (§. 409.), & propter exclusionem à Communione Dei fontis omnis lucis & veræ cognitionis ita obtenebratus sit, ut Deum in pulcritudine sua non amplius cognoscere valeat (§. 869.): E. impossibile est, ut Creatura peccatrix modum invenire queat, quo Peccator salvis omnibus Attributis divinis ad maximam Gloriæ Dei, hoc est universæ Deitatis manifestationem, & summam Mundi hujus perfectionem ad Communionem Dei admitti & priorem perfectionem recuperare valeat.

Modum enim hunc non ex rebus parvi, sed maximi momenti esse, facile quisque mihi etiam sine hæsitatione concederet, considerans creaturas rationales omnium nobilissimas esse, per quas Deus finem, propter

ter quem totum hoc Universum condidit, assequitur, nempe propriæ Gloriæ manifestationem & celebrationem, unde in universo rerum nexu actiones Creaturarum rationalium maximi momenti sint oportet, & quæ ad Mundi hujus pulcritudinem & perfectionem maximum contribunt; propterea non potest non illarum, ad totum rerum nexum atque ordinem & tendentium ad finem & perfectionem universalem, maximus respectus & relatio esse; & cum, per demonstrata, illæ creaturæ intelligentes, quæ terram hance incolunt, propter commissionem Mali moralis Benignitate divina privatæ & à Communione ejus exclusæ sint, & propterea infelices; hinc nullum dubium est, quin in illarum restitutione in Communionem summi Numinis, etiam omnium ejus Attributorum ratio haberi debeat, ne uni vel alteri illorum adversetur; alias aliquid fieret, quod summæ Dei perfectioni contradiceret, si unum vel alterum Attributum negligeretur; cum vero hæc omnia, quæ ad admirandam hujus Mundi perfectionem faciunt, & totus Attributorum divinorum complexus nos lateat, ecquis dubitet, etiam Modum illum restitutionis peccatoris relationem habere ad totam Divinitatem & Universitatem omnium rerum, propterea que nobis Entibus intelligentibus finitis à priori imperscrutabilem esse & nulla ratione inveniri posse. *Unde Theologus maxime Celebratus JOH. ALPHONSUS TURRETTINUS in Cogitationibus suis de variis Theologiæ Capp.* §. 35. de hac re ita pronunciat. „De divinis „multa quidem naturæ lumine innotescunt, sed non „omnia. In his est Via Salutis, quæ cum à sola „Dei Misericordia & Beneplacito penderet, divi„nari ab humano ingenio vix ac ne vix quidem po„tuisset.„ *Hucusque Vir. Celeb.* Revelationis luce quidem illustrata Mens multa ex principiis philosophicis detegere potest, quæ sine illius ope nullo modo potuisset ratiocinando assequi, unde Revelatio ad instar microscopii vel telescopii sese habet, quæ enim illius ope videmus, sæpe deinceps etiam oculo non armato observamus, quæ alias non vidissemus; Nullus tamen, etiam acutissimus philosophus, licet Revelationis ope instructus, unquam ex principiis Ratio

 ni-

nis modum ostendere potuit, quo Peccator ad summam Dei Gloriam, totius Mundi perfectionem & salutem propriam esse possit. Non opus est, ut rem præsentem porro probemus illorum exemplo, qui non tantum Revelationis, sed etiam recto Rationis usu destituti vani facti sunt in ratiociniis suis, & obtenebrari corde sibi sapientes visi stulti facti sunt. Ratio autem, cur hic prolixior paulo sim, hæc est, ut infra principia habeam, quibus Revelationis necessitatem adstruere possim, quod in Theologia Elenchtica summæ necessitatis est, contra omnes Naturalistas, Indifferentistas, ipsosque etiam Socinianos; ut hac veritate non adstructa arma fere nobis desint, quibus illos feliciter debellare possimus; unde hæc materia in Systemate Theologiæ nunquam obiter & negligenter tractanda aut plane posthabenda est: Salutem nunc demonstravimus impossibilitatem inveniendi modi restitutionis peccatoris à parte Intellectus humani, nunc porro demonstrabimus, quæ ad rem præsentem necessaria sunt.

§. DCCCLXXXIV.

Cum impossibile sit, ut homo modum invenire possit, quo in pristinum felicem statum restitui & à Malo morali liberari queat (§. 883.), hinc nisi ipse Deus succurrat & ipsi modum hunc ostendat, nescit quid sibi faciendum, sed uti in tenebris palpat, an Deum forsan invenire possit, sed propter mentis imbecillitatem atque tenebras à vera via aberrat.

Exemplo sunt omnes illi, qui Revelatione destituti absurdissimos de Religione foverunt errores atque de cultu divino; neque unquam contra adversa hujus vitæ, contra Conscientiæ terrores & accusationes solidum solatium invenire potuerunt: & quanquam divinæ Gratiæ atque Longanimitatis erga illos exercitium in animis illorum Misericordiæ suspicionem subinde excitare potuerit, nunquam tamen firmam potuerunt habere fiduciam, beatam Vitam ipsis certo

ali-

aliquando redditum iri, sed maxima etiam spes nullo nitens fundamento nil nisi dubitatio fuit.

§. DCCCLXXXV.

Cum modus, quo Peccator è miseria sua emergere & in Communionem Dei redire potest, ab homine ipso inveniri nequeat (§. 883.), modus autem ille nihil aliud est, quam medium quo id fieri potest, adeoque cum medium homini ignotum sit, eo etiam uti nequit: & propterea semper à Communione Dei exclusus maneret, nisi ipsi aliunde patefieret.

§. DCCCLXXXVI.

Nunc impotentiam hominis sese ex Malo, cui obnoxius est per peccatum, liberandi & pristino statui restituendi vidimus ratione Intellectus: jam etiam idem à parte Voluntatis impossibile esse, demonstrandum erit.

§. DCCCLXXXVII.

Demonstratur autem hoc modo; Cum homo modum, quo ex Malo emergere & in statum felicem restitui queat, ne quidem sciat (§. 883.), & præterea Voluntas nec Deum adeoque nec Communionem ejus debito modo appetere possit (§. 870.), & homo à Deo fonte omnis Vitæ & actuositatis abalienatus & spiritualiter mortuus (§. 821. 823.), & ad opus vere bonum operandum impotens (§. 871.): E. etiam à parte Voluntatis impossibile est, ut id efficere possit, cujus ne modum quidem Intellectus ipse novit, & ad quod efficiendum plane nullæ supersunt vires.

§. DCCCLXXXVIII.

Vel cum Modus ille Intellectum lateat (§. 883.), Voluntas illum ne velle quidem sive appetere potest: ignoti enim nulla cupido.

Etsi enim homo Revelatione destitutus subinde desideret, ut sub minori vel nullo malo satisceret, in statum longe perfectiorem transponeretur; tamen desiderium ipsius non recte se habet, cum velit vel finem sine mediis, vel saltem sine convenientibus mediis. Desiderium autem recte comparatum est, quando homo etiam media vult propter finem & quidem ea, quæ ad finem ducunt, in re præsenti autem homo media ignorat, nisi ipsi manifestentur, adeoque etiam desiderium ipsius falsum est.

§. DCCCLXXXIX.

Impossibilitas hæc, à parte hominis porro ex Justitia vindicativa, quæ Deo competit, & ex natura Pœnæ, qua Lex sancita est, demonstrari potest.

§. DCCCXC.

Deo competere Justitiam punitivam supra jam (§. 553. - - 653.) prolixe à nobis demonstratum est; sed ut nihil desit hoc loco, aliis adhuc armis pugnamus, argumento invicto ex rerum convenientia desumto.

§. DCCCXCI.

In rerum Universo hauddubie summa debet esse rerum Harmonia, summa congruitas, maxima convenientia, hoc enim est, quod ad Universi pulcritudinem maxime facit, quod creaturis intelligentibus maxime placet, quod summum rerum Opificem maximopere decet; Unde dubitandum non est, ordinem hunc atque harmo-

harmoniam conservandum, vel si turbata fuerit, restituendam aut compensandam esse, nisi integrum rerum Systema turbari & confundi debeat.

§. DCCCXCII.

Deo summam competere Sapientiam demonstratum est (§. 499.), & cum major esse vel concipi nequeat, infinita est.

§. DCCCXCIII.

Sapientiæ autem est observare rerum Harmoniam, nexum, convenientiam atque pulcritudinem, præstantissimum eligere finem, mediaque aptissima illi subordinare, quo ordine nihil potest excogitari præstantius: ordo autem ille si turbetur, per Sapientiam aut restituendus aut compensandus est.

§. DCCCXCIV.

Cum autem Deo competat sapientia summa (§. 499.), & infinita (§. 892.): Unde non potest non maxime animadvertere omnium rerum Harmoniam, ordinem atque nexum, neque ullo modo à rerum convenientiis recedere, easque à Creaturis intelligentibus neglectas restituere. Si enim Deus inconvenientiæ vel præteritæ, vel præsenti, vel futuræ conniveret, eamque vel non restitueret, vel non compensaret, Sapientissimus dici non posset.

Etiam Creaturæ rationales, quæ sapientiores sunt, rerum Harmoniam, ordinem atque concentum amant; Princeps ex. gr. aut alius quidam Magistratus, si Respublica à quodam turbata fuerit, ordinem restituit & compensat, hoc est, si eadem rerum series, quæ alias fuisset, locum amplius habere nequeat, illam

quantum potest resarcit sive æquivalenti restituit. Sed homo & sæpissime in observanda rerum Harmonia aberrat, & cum non omnia sibi invicem succedentia ab initio ad finem usque perspicere valeat, ordinem multoties turbat, atque labefactat: Sapientia vero, quæ infinito major, errare nunquam potest: sed omnes rerum convenientias possibiles sive præteritas, sive præsentes, sive futuras exactissime observat.

§. DCCCXCV.

Cum Sapientia Dei infinita rerum nexum observet, ut omnia ordine fiant, ne ex diversis imo contrariis eadem oriantur nexu naturali, hoc est, ex bonis mala, aut ex malis bona.

§. DCCCXCVI.

Respectu actionum creaturarum rationalium convenientia in his præcipue consistit, α. si fiant secundum Legem, & per consequens convenienter Fini ultimo, nempe manifestationi Gloriæ Dei, & si tendant ad promovendam propriam perfectionem, tunc enim non potest non maxima in illis esse Harmonia, cum tota rationum series ita comparata sit & omnes ita sibi invicem subordinentur, ut summæ perfectioni omnes conformes sint.

§. DCCCXCVII.

β. Alterum autem spectat illud, quod Actiones liberas consequitur, congruitas nempe rei postulat, ut Actiones malas etiam sequantur mala, bonas vero bona.

§. DCCCXCVIII.

Per Legis ergo Violationem non potest non maximus in rerum serie oriri dissensus & rerum ordi-

ordinisque perfectio disturbari: convenientiæ ergo Actionum cum ultimo fine atque cum propria perfectione quam maxime obest Legis transgressio & Harmoniam turbat.

§. DCCCXCIX.

Post abusum vero Libertatis & Legem transgressam etiam convenientiæ rerum repugnaret, non minus si actiones malas bona physica sequerentur, quam si viceversa Actiones bonas mala physica exciperent; supra enim demonstravimus, mala physica effectu & nexu naturali ex malis moralibus consequi, undo orde turbaretur, si id non fieret.

§. CM.

Compensatur autem dissensus per Legis violationem introductus, aut si continua serie Mala physica ex moralibus sequuntur, cum nexus naturalis (§. 819.) & rerum convenientia (§. 897.) id postulet, & per consequens Deus si id fieri sinit, convenienter, hoc est, sapienter agat: aut si loco hujus compensationis alia æquivalens substituitur.

§. CMI.

Patet ex his, finem pœnarum esse compensationem dissensus per Legis violationem introducti.

§. CMII.

Compensatio autem illa vocatur Satisfactio.

§. CMIII.

Quoniam itaque Deus est infinite sapiens (§. 894.), adeoque nec errare potest, hinc nihil potest committere, quod infinitæ ejus Sapientiæ repu-

repugnaret; id autem faceret, si disconvenientiæ rerum conniveret, aut rerum dissensum non compensaret (§. 894.): Unde non potest fieri, ut per peccatum exortum dissensum & harmoniam turbatam non compenset, adeoque rerum ordini convenienter agat.

§. CMIV.

Sapientia summa ne minimæ disconvenientiæ connivere potest, alias major posset concipi, cum vero series consequentiarum, quæ ex peccato consequuntur, per integrum rerum sibi invicem succedentium systema sese exporrigat, adeoque maxima orta sit harmoniæ atque ordinis turbatio: Hinc Deus ut sapientissimus non potest non illum dissensum compensare, adeoque Compensatio illa tam necessaria est, ac ipsa Dei Sapientia & per consequens absolute necessaria.

Hoc modo præstantissimæ Dei Virtutes in fulgidissima luce collocantur, & per talem Compensationem turbationis dissensus in rerum harmonia & ordine, nulli divinarum perfectionum quicquam derogatur. Sequentibus verbis ea, quæ paragraphis antecedentibus diximus, comprehendit *Ill. LEIBNITIUS in Theologia* §. 73. „Hæc Justitia fundatur in sola convenientia, „certam aliquam Satisfactionem in expiationem actio- „nis pravæ exigente- Sociniani, Hobbesius, aliique „nonnulli, hanc Justitiæ punitivæ speciem haud ad- „mittunt; quæ proprie vindicativa est. quamque „Deus multis in casibus sibi (nempe soli) reserva- „vit; & quam tamen cum iis, qui alios gubernandi „Jus habent, subinde communicat, ac per ipsos exer- „cet --- Sociniani justitiam istam fundamento care- „re arbitrantur; verum fundata semper est in rela- „tione quadam convenienitæ, quæ satisfacit non so- lum offenso, sed etiam sapientibus eam cernenti-

„bus;

„bus; quemadmodum elegans concentus musicus, „aut egregium opus architectonicum mentibus non „illiberalibus probatur. Et ubi sapiens Legislator „minatus est, & ut ita loquar, pœnam promisit, ad constantiam ejus pertinet, actionem non relinque„re prorsus impunitam, etiamsi Pœna nemini ultra „corrigendo utilis foret. Sed & quamvis nihil pro„misi sset, satis est CONVENIENTIAM adesse, quæ „ad faciendum istud promissum impellere potuerit, „cum sapiens nihil, nisi quod conveniat, promittat. „Et dici quoque potest, certam quandam hic com„pensationem præstari menti, quam perturbatio or„dinis offenderet, nisi punitio quid ad instauran„dum ordinem conferret. „ *Hactenus Vir subtilissimus.* Cæterum omnino consulenda & legenda sunt, quæ circa hanc Doctrinam scripta sunt *à Celeb.* CANZIO *Tract. de Civit. Dei* S. IV. C. IV. §. 805 - - 810. *&* *de Usu Phil. in Theol.* Cap. VIII. §. 257, 258.

§. CMV.

Compensatio ordinis à Deo instituti absolute necessaria est, & si Deus in illa conniveret, contra Sapientiam suam ageret (§. 904.): E. Deus in illa dispensare nequit.

Duo sunt, quæ hic lectorem offendere possent: primum est, quod absolutam Compensationis illius per Pœnam necessitatem tantum ex rei convenientia & summa Dei Sapientia demonstrem, argumentis ab aliis Dei Attributis desumtis omissis: sed attendendum est, me supra Justitiam vindicativam jam aliter demonstrasse & cum principiis philosophicis utar, non omnia in auxilium vocare possum, quæ ad Veritatem hanc adstruendam dici possent; argumentis ex. gr. à Majestate divina desumtis quæ infinita est, ut propterea rebelles non possit non etiam infinitis Pœnis plectere; vel ex magno Dei erga peccatum odio, &c. Sed magis animum illorum, qui hanc Doctrinam inficiantur, hoc modo convinci posse arbitramur, quando rei Veritatem potius ex ipsa convenientia & divina Sapientia probemus, quam si ex illis Attributis

argu-

argumenta deducimus, quæ terrorem peccatori incutiunt, animum vero minus convincunt, & Deum ut despoticum aliquem Dominum describunt, qui pro arbitrio agat & cui nemo resistere queat; sed si demonstretur, ipsum sapientissimum semper ex rei convenientia agere, omnes carnis murmurationes cedant oportet. Secundum quod offendiculo esse posset, hoc est, quod, cum dicam compensationem illam esse indispensabilem, hoc modo Omnipotentiam Dei limitem: Sed qui observat, quæ sæpissime jam inculcavimus, quod nempe Deus nihil agere, & ipsi nihil bonum & perfectum videri possit, nisi respectu habito ad omnia sua Attributa, is facile mihi concedet, quod hic quæstio non sit, an Deus per absolutam suam Omnipotentiam peccata sine ulla compensatione remittere possit? Etenim non ex solo hoc Attributo divinæ Potentiæ, sed & Sanctitatis, Justitiæ, Sapientiæ & similium, controvetsiæ hujus explicatio & determinatio arcessenda est. Quidam, quando potentiam Dei solam spectant, (*verba Celeberr. WITSII sunt Oecon. Fœd. Lib. II. Cap. VIII. §. I.*) omnia de eo dicunt, non considerantes Deum nihil posse agere, nisi juste, sancte, veraciter, sapienter, constanter, & ita denique, ut omnibus suis Virtutibus dignum est.

§. CMVI.

Cum hæc Compensatio dissensus per Legis violationem introducti sit finis pœnarum (§. 901.), Compensatio autem sit indispensabilis (§. 905.): Hinc etiam Pœna indispensabilis est.

§. CMVII.

Compensatio hæc idem est quod Satisfactio (§. 902.), cum vero Compensatio illa sit indispensabilis (§. 905.), etiam Satisfactio indispensabilis est.

§. CMVIII.

Compensatio illa fit, aut per nexum Malorum

rum physicorum sive Pœnæ cum Malo morali, quatenus continuo ut effectus naturalis ex peccato fluit; aut oportet fiat per æquivalentiam (§. 900.): Deus ergo potest, aut ordinem illum, quo ex malis Actionibus mala sequuntur propter rei convenientiam imperturbatum sinere, aut oportet æquivalentiam substituere possit.

§. CMIX.

Homo se ex malo infinito eripere & pristino statui restituere nequit; nam oportet compenset dissensum per Legis Violationem à se introductum per passionem totius seriei malorum physicorum, quæ ex malis Actionibus per ordinem naturalem sequuntur; aut oportet æquivalentiam substituat; sed à parte hominis ambo impossibilia sunt.

§. CMX.

Prius enim quod attinet, aut oportet homo in infinitum, sive in æternum, pœnam perferat, quia Pœna est æterna (§. 826.); aut oportet miraculo pœnam aufferat (§. 650.); aut oportet infinitam pœnarum successionem & durationem accelerare possit, ut brevi tempore id fiat, quod alias non cessatura rerum serie factum esset; aut tandem oportet faciat posterius, ut æquivalentiam substituat.

§. CMXI.

Primum si fiat, ut homo pœnam in æternum perferat, tunc nec à malo liberatur, nec in pristinum statum restituitur.

§. CMXII.

Secundum facere nequit, quia Miracula non fieri

fieri possunt, nisi à Caussa ab hoc mundo plane diversa (§. 397.), & nulla creaturarum Miraculum patrare potest, dum vim Universi excedunt (§. 395.).

§. CMXIII.

Non minus etiam *tertium* impossibile est, ut homo nexum perpetuum & seriem effectuum sibi succedentium acceleret, & brevi tempore omnia illa Mala physica, quæ per infinitam successionem ex Actionibus moraliter malis sequuntur, perferre queat, & ita brevissimo tempore fieri faciat, quod alias per perpetuam durationem factum fuisset.

§. CMXIV.

Ultimum ergo superest, nempe ut homo Compensationem æquivalentem substituat. Sed æquivalentia illa ita comparata esse debet, ut cum Sapientia ejus conveniat, qui illam postulat; & per consequens in illa ratio haberi debet, tum omnium divinorum Attributorum, alias ab illo approbari non posset (§. 408.); tum etiam totius Universi & universalis rerum nexus, ut tendat ad ejus pulcritudinem & perfectionem (§. 405.): Quoniam vero Intellectus humanus nec totam Divinitatis plenitudinem comprehendere, nec universalem omnium rerum in hoc Mundo nexum, totam rerum seriem, & Harmoniam universalem scire potest (§. 409.); E. impossibile est, ut homo Compensationem æquivalentem substituere possit.

§. CMXV.

Cum Compensatio æquivalens unicum medium sit, quo homo ab infinito malo liberari possit,

sit, per demonstrata; homini autem impossibilis sit illa æquivalentiæ substitutio, cum ne scire quidem possit, quomodo illa comparata esse debeat (§. 914.), nedum eam præstare; Sequitur per hominis impotentiam non licere, ut ipse se à malo, quod sibi per Libertatis abusum accersivit, liberet. Q. E. D.

Ergo ex Rationis principiis non constat, qua in re Compensatio illa æquivalens consistat, unde Gentiles solo Rationis lumine usi in hac re toto cœlo aberrarunt; quæsiverunt quidem remedium contra peccata, & Pœnarum, propter Conscientiæ residuam vim, inevitabilem metum, tristia crimina, cædes, aliaque scelera, purificatione aquæ tolli putabant; aut hominum bestiarumque fœdo sanguine; sed spe sua decepti fuere; in his ergo vel subtilissima Ratio cœcutiat oportet, nisi Deus ipse succurrat.

§. CMXVI.

Sed si vel homo, quod tamen impossibile est, Compensationis illius æquivalentiam substituere posset, per hoc tamen pristino statui nondum restitueretur, cum ipsius status adhuc maneret moraliter imperfectus; Nam ut homo in pristinum felicem & perfectum statum restituatur, illa æquivalens Compensatio non sufficit, cum per illam tantum turbatio ordinis compensetur, & sequelæ tollantur, quæ per effectum naturalem ex Malo morali sequuntur; sed porro requiritur, ut status moraliter imperfectus mutetur in statum moraliter perfectum; cum vero per effectum naturalem & vi status antecedentis ex malo morali aut statu moraliter imperfecto sequi nequeat perfectio, sed id nonnisi per miraculum præstari queat (§. 650.), homo autem miraculum patrare nequeat (§. 912.): E. etiam homo statum morali-

ter imperfectum mutare in perfectum, aut se pristino statui perfecto restituere nequit.

Sectio XII.

De Revelationis necessitate ejusque Criteriis.

§. CMXVII.

Cum à parte hominis impossibile sit, ut Compensationem aequivalentem dissensus per Legis violationem introducti praestare (§. 914.), seque à malo, quod per Libertatis abusum sibi accersivit, liberare (§. 915.), atque pristino statui perfectionis se restituere possit (§. 916.); Illa autem Compensatio sive Satisfactio sit absolute necessaria (§. 904.), & indispensabilis (§. 907.). Et id, quod ad hoc requiritur, vires Intellectus finiti & creaturae excedat (§. 910 - - - 914.): Inde à parte Creaturarum omnis spes decollat.

§. CMXVIII.

Nec à parte hominis & Creaturarum finitarum ulla liberationis & compensationis spes superest (§. 947.), unde nullum aliud in misero hoc statu datur refugium, nisi penes solum Deum.

Apponere hic lubet verba elegantissima Celeb. Philosophi & Theologi HERM. ALEX. ROELL. in Dissert. de Rel. Rat. §. CLVII. postquam nimirum Corruptionem generis humani universalem probasset, tum ex erroribus circa Dei Existentiam, cum singularium hominum tum integrorum populorum, & circa Dei

Essen-

Essentiam, circa illius Virtutem & Providentiam, circa futurum hominis felicem aut infelicem statum, circa Religionem & cultum Dei rationalem, veram reconciliationem Peccatoris cum Deo: tandem §. cit. ex dictis hancce infert conclusionem. *Ex hisce vero patet, nullam homini, nisi in Dei Bonitate, spem, nullam post naufragium illud præter Dei Misericordiam superfuisse tabulam. Ut autem secure illi inniteretur, & trepidantem ad quævis minitantis Cæli murmura tranquillaret conscientiam, opus fuit, ut non dubiis de ea certior fieret argumentis. Ex insitis menti Ideis illud tantum cognoscere poterat, Deum qua est Sapientia & Potentia, gratiam si velit facere posse. At velle, nonnisi ex singulari Dei Revelatione constare poterat. Hærere ergo illum inter spem metumque anxium, necesse erat. Donec Deus, benignæ Voluntatis suæ solus idoneus interpres, certum illi ad felicitatem iter patefaceret & fluctibus è tantis hominem, tantisque tenebris, in tam tranquilla ac tam clara luce locaret:* Hactenus Vir Celebris. Optandum esset, ut pro sua in rebus Philosophicis atque Theologicis soliditate atque perspicacitate gravissimam hancce Doctrinam uberius explicasset & demonstrasset.

§. CMXIX.

Præter Dei auxilium homini nulla amplius spes est è misero suo statu evadendi (§. 918.): Hinc quæritur α. an Deus id facere possit? β. an velit? γ. an si velit, necesse sit, ut homini illud revelet?

§. CMXX.

α. An Deus id facere possit si velit? Nemo est, qui divinam Existentiam & Providentiam admittit, qui id non facile & lubens concedat; Deus enim facere potest quicquid nullam involvit contradi-

traditionem, adeoque possibile est (§. 394.), contrarium autem demonstrari nequit, nempe quod impossibile sit, ut Deus medium & compensationem æquivalentem inveniat, qua salvis omnibus suis Attributis peccatorem à miseria liberare & in Communionem Dei restituere queat; unde etiam negari nequit, illud possibile esse. Et cum ad hoc Miraculo opus sit, Deus autem miracula facere possit (§. 398.), E. nec hoc impedit, quo minus Deus id efficere queat.

§. CMXXI.

β. Alia quæstio est, an Deus id facere velit? Etiam de hoc quidem nemo propriæ felicitatis cupidus facile dubitat, præcipue cum ejus spem faciat hujus Mundi & Hominis in illo conservatio, Dei erga Genus humanum Clementia atque Munificentia, qua omnibus benefacit, eoque se quæri velle haud obscure indicat, & cum quæri velit, sequitur etiam remedium adesse, ut quæri possit.

§. CMXXII.

Sed si magis philosophice rem probare velimus, semper ad id, quod bonum & perfectum, cumque Sapientia divina conveniens est, & ad perfectionem totius Universi tendit, recurrendum est.

§. CMXXIII.

Deus non vult nisi quod perfectum est (§. 403.): perfectum autem est, quod convenit cum fine generali hujus Universi (§. 387.), & per consequens æstimari debet alicujus rei perfectio ex relatione ad Attributa divina omnia (§. 408.), & ad totum Universum (§. 405.), adeoque quod tendit ad finem hujus Universi nempe

mani-

manifestationem Gloriæ Dei (§. 491.), bonum sive perfectum est; cum vero Deus id, quod ad hujus Universi perfectionem facit, vult (§. 389.): Hinc etiam id, quod facit ad manifestationem Gloriæ suæ sive Attributorum suorum velle dicendus est.

§. CMXXIV.

Quando autem Deus Bonum ex malo producit, hoc est, facit ut series illa, ex qua nonnisi malum consequutum fuisset, mutetur, ita ut Bonum inde consequatur, adeoque malum dirigit ad bonum finem, id tendit ad manifestationem Gloriæ suæ (§. 466. 508. 509.), & per consequens etiam ad perfectionem totius Universi (§. 387.); unde Deus velle dicendus est, ut series illa, ex qua nonnisi malum per nexum naturalem sequutum fuisset, mutetur in Bonum.

§. CMXXV.

Quoniam autem Deus per Compensationem æquivalentem ordinem tollere potest, quo ex Malo morali sive ex statu moraliter imperfecto malum physicum nexu naturali continuo sequitur (§. 920.), & hoc modo ex malo bonum producitur & malum dirigitur ad manifestationem Gloriæ Dei & perfectionem Universi, Deus autem id vult quod eo tendit (§. 923.), & propterea etiam vult, ut series mali mutetur in seriem Boni (§. 924.), idque fit per compensationem æquivalentem (§. 914.); Hinc dubitandum non est, Deum etiam velle talem compensationis æquivalentiam, per quam homo ab infinito quo premebatur malo liberari potest, ad illustrandam Gloriam suam.

Vis argumenti nostri & demonstrationis in eo sita est, quod maxime ad manifestationem Gloriæ divinæ, hoc est, Attributorum suorum faciat, & ad pulchritudinem & perfectionem tum totius Mundi, præcipue Civitatis Dei multum conferat, multa enim de Deo atque summis ejus Virtutibus laterent, si omnes & singuli homines per perpetuam seriem malo, cui immersi sunt, obruti manerent, nullusque ex incolis totius terrarum orbis salvaretur; quæ divinæ perfectiones notæ fiunt, quando Deus etiam tam admirabili opere sese manifestat; si enim respectu omnium hominum status miseriæ maneret, nonnisi unica Dei virtus hoc modo manifesta fieret, Justitia nempe Vindicativa ejus; sed necessario plures aliæ admirabiles Virtutes fulgidissima luce collustrentur oportet, quando Deus per homines liberationem, inexhaustas suas tum Sapientiæ, tum Omnipotentiæ & Omnisufficientiæ, tum Gratiæ & Misericordiæ aliarumque perfectionum divitias pandit: Cum ergo hominis liberatio ad Glorificationem Dei tendat, quæ finis operum suorum est, hinc nullum amplius dubium remanet, Deum illam etiam velle.

§. CMXXVI.

Cum dissensus per Legis violationem introductus necessario compensandus sit (§. 904.), & Deus compensationem ordinis à se instituti dispensare nequaquam possit (§. 905.): Compensatio autem illa fiat, aut per nexum malorum physicorum sive Poenæ, quæ perpetuo effectu naturali ex malis actionibus fluit (§. 900.); aut per substitutionem Compensationis æquivalentis sive Satisfactionis (§. 908.): Quoniam vero hominis liberatio priori modo non fit (§. 911.), oportet fiat posteriori modo, quatenus loco illius Compensationis alia æquivalens substituitur (§. 914.); quia vero Deus vult ejusmodi Compensationis æquivalentiam, dubitandum non est, talem,

talem, quæ Medium Liberationis eſt, apud eum paratam eſſe.

§. CMXXVII.

Etſi ex principiis Rationis demonſtrari nequeat, quale illud Medium ſit, quo homo liberatur, ſive qua in re ſubſtitutio illa Compenſationis æquivalentis conſiſtat; tamen ex demonſtratis quædam ejus criteria etiam à priori indicari poſſunt.

§. CMXXVIII.

α. Oportet ſit Myſterium; Ita talem appellamus veritatem, quæ immediata Revelatione divina patefieri debet, & ex principiis Rationis cognoſci & demonſtrari nequit, ſed ſupra Rationem eſt: Quæque adeo in toto hoc Univerſo nil ſimile habet, ſed ab omnibus reliquis Veritatibus, quas in hoc Mundi Syſtemate deprehendimus, differt: Cum vero, per demonſtrata, Medium hoc ex Ratione non conſtet (§. 914.): E. oportet ſit Myſterium, & immediata Revelatione opus habet.

§. CMXXIX.

β. Cum ſit Myſterium, quod per conſequens Rationis ſphæram tranſcendit, talia in illo comprehendantur oportet, quæ Rationi ſunt imperſcrutabilia.

§. CMXXX.

γ. Ita comparatum eſſe oportet, ut compenſatio exacte ſit æquivalens illi, quæ fit per perpetuam ſucceſſionem malorum phyſicorum ex malis actionibus ſive malo morali ſequentium; compenſatio enim eſt abſolute neceſſaria (§. 904.), & Deus nihil diſpenſare poteſt (§. 905.).

 δ. Cum

§. CMXXXI.

δ. Cum per illud Pœna auffertur, adeoque sit Miraculum (§. 650.), oportet vires Creaturarum & Universi opus hoc excedat.

§. CMXXXII.

ε. Illud nulli Attributorum divinorum contrarietur, sed omnium illorum in illo ratio habeatur oportet, alias à Deo approbari non potest (§. 914.), & maxime illustrari debet per illud tota divina Gloria (§. 925.).

§. CMXXXIII.

ς. Multum tandem contribuat oportet ad perfectionem Universi (§. 914.), & præcipue ad pulcritudinem Civitatis Dei (§. 925. in Schol.)

§. CMXXXIV.

ζ. Cum Creaturarum rationalium Intellectum & vires excedat, ab ipso Deo ordinatum & institutum sit oportet.

Plura ex Ratione non constant, sed multa imo fere omnia indeterminata relinquenda sunt; hæc tamen Criteria ex demonstratis lubenter deduximus, ut suo loco illa applicare, & convenientiam Rationis & Revelationis etiam hac in re ostendere, & multis præjudiciis carnis, quæ contra magnum illud Mysterium moventur, occurrere possimus. An vero Deus pluribus modis æquivalentem illam Compensationem præstare possit, illique multis modis satisfieri queat, hoc est de quo non lubenter disputamus. Quis enim hic leges ausit figere Supremo & ἀνυπευθύνῳ Judici? quomodo placari velit, ipsius solius est decernere, statuere ac patefacere.

§. CMXXXV.

Diximus quidem & demonstravimus, id ad manifestationem Gloriæ Dei maximo facere, si Com-

Compensationis æquivalentiam substituat; inde tamen non sequitur, quod substitutio illa respectu omnium hominum locum habere debeat, quoniam Deus in operibus suis rationem habet omnium suorum Attributorum, per consequens hic etiam Justitiæ Vindicativæ ipsi essentialis rationem habeat oportet, illamque erga nonnullos exerceat.

§. CMXXXVI.

Tertio quæritur, an, cum Deus velit per Compensationem æquivalentem hominem liberare, necessarium sit, ut id homini revelet, (§. 919.)? Et modum quo hoc fit ipsi patefaciat? Affirmativum ita probabimus, ut cum Revelationis utilitatem, tum ejus necessitatem demonstremus.

§. CMXXXVII.

Cum modus Salvationis homini ignotus sit (§. 910 - - 914.), & propterea homo inter spem & metum anxius manere deberet, an modus aliquis supersit, quo liberari & in pristinum statum perfectionis & Communionis cum Deo restitui queat? Hinc Modi hujus Revelatio, & quod penes Deum statutum sit Medium illud & modum liberationis hominis exequi, tam utilis est homini, ac ipsi utile est verum solatium accipere & firmam Liberationis spem complecti, & medium scire, quo apud Deum in gratiam redire possit.

§. CMXXXVIII.

Et cum homo ex statu imperfecto, qui, ex demonstratis, cum perpetua miseria conjunctus est, per hoc medium iterum transeat in statum

perfectum, hinc ipsius illud nosse tantum interest, quantum alicujus interest scire, se ex statu miserrimo translatum iri in statum perfectissimum.

§. CMXXXIX.

Quia Modus, quo peccator salvandus est, est Mysterium, propterea si homo illud scire debet, Revelatione opus habet (§ 928.): E. Homo, nisi reveletur, illud scire non potest.

§. CMXL.

Quæstio ergo de Necessitate Revelationis huc redit, an necesse sit, ut homo Modum sive Medium Salvationis suæ noscat? Ut si demonstratum sit, opus esse, ut homo illud sciat, aliter vero quam per Revelationem sciri nequeat (§. 939.), etiam Revelationis necessitas demonstrata sit.

Hactenus nimirum nihil aliud demonstravimus, quam Modum, quo Violatio Legis per æquivalentiam compensationis compensatur & illi satisfit, Intellectui finito esse natura incognitum; adeoque non aliter quam per Revelationem patefieri posse; cum à priori nulla Creatura intelligens finita, qualis homo est, scire queat, quomodo illud comparatum esse debeat, cum in illo respectus habendus sit omnium divinorum Attributorum & perfectionis totius Universi; sed propterea Revelationis necessitas nondum satis demonstrata est, nam etsi homo medium illud sine Revelatione scire nequeat, tamen nondum constat, an ejus cognitio illi necessaria sit, neque etiam ex utilitate cognitionis illius (§. 937. 938.) ad ejus necessitatem argumentari possumus.

§. CMXLI.

Duo autem præcipue sunt fontes, ex quibus necessitas cognitionis illius, adeoque etiam Revelationis necessitas (§. 940.), demonstrari potest:

Nimi-

Nimirum vel ex Religionis necessitate ejusque natura, vel ex modo, quo Deus cum liberis Creaturis agit.

§. CMXLII.

Religionis fundamentum consistit in genere in obligatione Creaturæ ad Deum, & hæc obligatio nititur dependentia Creaturarum rationalium à Deo (§. 767. 770.).

§. CMXLIII.

Religio naturalis in specie est talis obligatio dirigendi actiones suas ad manifestationem Gloriæ Dei, & ejus Attributa ut motiva actionum suarum considerandi, quæ nititur dependentia à Deo ut Creatore & Conservatore (§. 765. 772.).

§. CMXLIV.

Homo ad Religionem illam semper obligatus est (§. 782.); etsi illam servare amplius non possit (§. 783.).

§. CMXLV.

Homo postquam peccatum commisit, Actiones suas non amplius potest dirigere ita, ut iis manifestetur Gloria Dei, & ut divinis Attributis non contrarientur (§. 871. 878.): Cum vero Religio naturalis hoc postulet (§. 771.); E. homo peccator Religionem illam amplius servare non potest.

§. CMXLVI.

Homo Religionem naturalem post peccatum commissum servare non potest (§. 945.). Ideo etiam nec promissiones ejus servationi annexas, nempe promotionem perfectionis status sui (§. 817.) per illam obtinere potest.

Cum

§. CMXLVII.

Cum ergo homo per Religionem naturalem, licet semper ad ejus observationem obstrictus sit (§. 944.), salvari non possit, propterea alia opus est Religione, per quam homini salus conferatur, quæ Religio Peccatoris est.

§. CMXLVIII.

Liberatio hominis à solo Deo exspectanda (§. 918.), & Deus hoc facere vult (§. 925.): Hinc homo liberandus in hoc negotio à Deo dependet.

§. CMXLIX.

Ex hac dependentia nova oritur obligatio ad Deum ceu Liberatorem suum agnoscendum, & ad ea præstanda, quæ ad restitutionem hominis facto opus sunt, & à Deo præcipiuntur, tanquam Peccatoris restituendi Domino.

§. CML.

Per obligationem illam actiones suas non pro arbitrio suo, sed secundum Voluntatem Liberatoris, à quo homo in recuperanda salute totus dependet, dirigendi, sive faciendi ea, quæ Deus qua Liberator homini præcipit in negotio Salutis, sive præstandi officia, quæ homo Deo ut Liberatori suo debet, quæ simul ad propriam Salutem tendunt, vocamus Religionem Peccatoris.

Plura continentur in hac definitione, quam hactenus demonstrata sunt, cum nempe mentionem facimus Præceptorum Dei ceu Liberatoris, qualia extare nondum probatum est; sed definitionem hanc recte se habere demum ex sequentibus patebit, quando necessitatem demonstrabimus, ut talia præcepta existant.

Uti

§. CMLI.

Uti ergo Religionis naturalis fundamentum est dependentia à Deo ut Creatore & Conservatore (§. 772.), ita Religionis Peccatoris fundamentum est dependentia hominis à Deo ceu Liberatore.

§. CMLII.

E. homo peccator duplicem Relationem ad Deum habet, nempe ut ad Creatorem & Conservatorem suum, & propterea obligatus est ad Religionem naturalem; deinde ad Deum ut Liberatorem, & inde oritur obligatio ad Religionem, quam peccatoris appellamus.

§. CMLIII.

Cum dependentia Hominis à Deo ut Liberatore hominem Deo ut tali obliget, hoc est, faciat ut actiones suas, non pro suo arbitrio, sed Liberatoris sui dirigere obstrictus sit, hinc obligatio illa non potest esse sine officiis: Omnis enim obligatio semper includit certa officia.

§. CMLIV.

Liquet hominem per Religionem Peccatoris obligari ad certa officia præstanda.

§. CMLV.

Cum homo salvandus à Deo ut Liberatore dependeat, & propterea Actiones suas secundum ejus arbitrium dirigere debeat, & ad certa officia obligatus sit (§. 953. 954.), sequitur, officia illa homini nota esse debere, alias ad illorum observationem obligari non posset.

§. CMLVI.

Uti secundum Religionem Naturalem Actiones dirigendæ sunt ad manifestationem Gloriæ Dei Creatoris & Conservatoris, & Attributa, quæ ut talis de se manifestat, tanquam actionum motiva consideranda sunt, & actiones ad propriam perfectionem tendere debent; Religio autem Peccatoris sit alia ad Deum relatio sive accessio novæ obligationis (§. 952.) nempe erga Deum ut Liberatorem: Sequitur officia, quæ Religio Peccatoris præscribit, in genere in hoc consistere, ut actiones dirigantur ad manifestationem Gloriæ Dei Liberatoris, & ut Attributa, quæ ut talis de se manifestat, actionum suarum motiva considerentur, & actiones tendant ad propriam perfectionem sive salutem.

§. CMLVII.

Uti autem in Religione Naturali actiones suas ad manifestationem Gloriæ Dei, & ad propriam perfectionem dirigere unum idemque est (§. 813.); ita hauddubie in Religione Peccatoris directio actionum ad Glorificationem Liberatoris, & ad propriam Salutem unum idemque est.

§. CMLVIII.

Homo Peccator actiones suas ad promotionem propriæ Salutis dirigere nequit, nisi modum sciat quo salvari, hoc est, propria salus recuperari potest; modus autem ille, quo id fiat, natura notus esse nequit (§. 883. 884.): Ergo etiam Peccatori notum non est, quomodo actionibus suis propriam Salutem promovere (§. 957.), adeoque officia Relationis suæ præstare possit.

Cum

§. CMLIX.

Cum tamen ad illa officia præſtanda obligatus ſit (§. 954.), ad id autem, quod ignotum eſt, nemo obligatur (§. 955.), neque officia illa natura nota eſſe poſſunt (§. 939. 958.): Sequitur illa alio modo patefieri debere.

§. CMLX.

Quoniam itaque ex principiis Rationis officia illa, in Religione Peccatoris præſtanda, conſtare nequeunt, neceſſum eſt, ut illa revelentur.

§. CMLXI.

Quam neceſſarium ergo eſt, ut homo officia illa Religionis Peccatoris ſciat, ad quæ præſtanda obligatus eſt (§. 954. 955.), tam neceſſaria etiam Revelatio eſt.

§. CMLXII.

Quoniam itaque probatum eſt, neceſſum eſſe, ut homo Peccator modum ſciat, quo cum propria Salute ad Dei Liberatoris Glorificationem vivere queat, etiam Revelationis neceſſitas probata eſt (§. 940.).

Summa ergo argumentationis noſtræ huc redit, Homo ex ſtatu ſuo moraliter & phyſice imperfecto liberandus in hoc negotio totus à Deo dependet; ex hac autem dependentia oritur nova obligatio erga Deum, propterea etiam nova Religio. Illa obligatio ſeu Religio neceſſario comprehendit certa officia ab homine præſtanda; qualia autem illa ſunt, & quomodo præſtari queant, ex principiis Rationis non conſtat: neceſſum tamen eſt, ut homo illa ſciat, quia ad illa præſtanda obligatus eſt, neceſſarium itaque eſt, ut illa revelentur. Aut ergo Deus vult, ut homo Peccator in negotio reſtitutionis in priorem ſtatum perfectionis vivat à ſe independenter, adeoque ſine obli-

gatione ergo Deum Liberatorem & sine illa Religione quæ peccatoris est; aut ipsi modum manifestat, quomodo cum propria Salute ad Liberatoris sui Gloriam esse queat; prius est absurdum, oportet ergo Deus Peccatori modum illum & novæ obligationis officia revelet.

§. CMLXIII.

Porro necessitas Revelationis demonstrari potest ex modo, quo Deus cum Creaturis intelligentibus, & consequenter liberis, agere solet: nempe ita:

§. CMLXIV.

Homini competit Libertas (§. 731.): E. Deus, qui ipsi Libertatem dedit, etiam Libertati illi convenienter cum illo agit.

§. CMLXV.

Cum Deus Libertati illi convenienter cum homine agat, sequitur hominem in actionibus suis liberum esse; Cum vero Libertas consistat in spontanea determinatione ad alterutrum oppositorum (§. 725. 730.): Hinc Deus ita cum homine agit, ut homo se in actionibus suis spontanee ad alterutrum oppositorum determinare possit.

§. CMLXVI.

Penes Deum Medium paratum est, quo homo ex statu imperfecto iterum in statum perfectum restitui potest; Deus vero ita cum homine agit, ut in actionibus suis spontanee se ad alterutrum oppositorum determinare possit (§.965.): E. etiam hoc in casu ita cum homine agit, ut spontanee se determinet ad Medium illud paratum vel amplectendum vel non amplectendum.

Ad

§. CMLXVII.

Ad Medium illud amplectendum autem homo se determinare non potest, nisi ipsi notum sit, cum Voluntas sequatur Intellectum (§. 721.), & id quod Intellectui ignotum est vel non ut bonum repræsentatur, etiam Voluntas appetere nequeat, & sine Intellectu nulla Libertas locum habeat: consequitur hominem Medium illud libere amplecti non posse, si ipsi ignotum est.

§. CMLVIII.

Quoniam autem Deus cum homine ita agit, ut Libertas spontaneæ determinationis in actionibus ejus locum habeat, (§. 966.), spontanea autem determinatio sequatur Intellectum (§. 967.): Sequitur Medium illud redeundi in pristinum statum homini notum esse debere, sive Intellectui ut bonum repræsentari.

§. CMLXIX.

Cum vero homo medium illud sine Revelatione scire nequeat (§ 939.); illo autem ignoto spontanee se determinare non possit, adeoque nec libere agere, hinc Medium illud ipsi revelari debet.

§. CMLXX.

Quando ergo homo Medium illud non ut bonum amplectitur, id ex abusu Libertatis oritur.

§. CMLXXI.

Unde si perit, propria culpa perit, quia Libertas ejus non fuit determinata iis rationibus, quibus determinari debuisset, & se ad alterum oppositorum Voluntas determinavit.

§. CMLXXII.

Ad Pœnam requiritur, ut Creatura rationalis conscia sit, se illam promeruisse (§. 572.), nec

minus ad Bonitatem actionis moralem aut ejus Vitiositatem requiritur actionis Libertas: Si autem homini Medium illud Salutem recuperandi ignotum esset, etiam spontanee sed ad illud amplectendum determinare non posset, neque etiam Poena se dignum esse sibi conscius foret, si illud negligeret, adeoque nec puniri posset propterea: E. nec Poena dignus esset, nisi illud ipsi reveletur.

§. CMLXXIII.

Summa autem demonstrationis in hoc consistit; Deus vult, ut homo qua creatura rationalis libere agat, & determinatio actionis sit spontanea, ut actio fiat vel moraliter bona vel mala; id autem fieri non potest, nisi homini patefiat ad quid se determinare debeat: Cum vero Medium salutis ipsi natura notum non sit, hinc Revelatione opus est.

§. CMLXXIV.

Ex praecedentibus nunc demonstrandum, quomodo Revelatio comparata esse debeat, vel quaenam sint ejus criteria.

§. CMLXXV.

Revelationis Criteria scire necessarium est, ut Revelationes spuriae, quae ab Impostoribus pro divis venditantur, à vere divina distingui queant.

§. CMLXXVI.

Ejus autem Characteres optime ex fine patent.

§. CMLXXVII.

Finis Revelationis, uti ex praecedentibus liquet, hic est, ut homini peccatori Medium sive modum

modum ostendat, quo cum propria salute iterum ad Dei Glorificationem esse queat:

§. CMLXXVIII.

Modus autem ille ita comparatus esse debet, ut in illa Ratio habeatur omnium divinorum Attributorum, & pulcritudinis sive perfectionis totius Universi (§. 914.), praecipue Civitatis Dei (§. 925.), & ut exacte compenset perpetuam Poenae ex malo morali ortae durationem (§. 930.), & vim Universi sive Creaturarum excedet. (§. 931.)

§. CMLXXIX.

Illa ergo Revelatio vere diwina est, Quae Homini tale Medium recuperandi Salutem ostendit, quod facit ad illustrationem omnium divinorum Attributorum, & tendit ad perfectionem totius Universi, praecipue Civitatis Dei, quodque exacte compensat omnem poenam quae continua duratione ex malo morali sequuta esset, & propterea vim Universi sive Creaturarum excedit.

Hoc unicum Criterium verae Revelationis sufficit, neque opus est ut plura adducamus; cum enim Revelatio in hunc finem necessaria sit, satisfit si ostendatur aliquam, quae pro divina habetur, hoc praestare, ejusque divinitas ex hoc satis apparet, neque si hoc praestat plus ab illa requiritur.

§. CMLXXX.

Si Deus homini aliquid revelat, necesse est, ut Deus immediate in hominis anima producat ideas tales, quae repraesentant res revelatas aut vocabulorum quibus significantur, aut ut sonum

articulatum in aëre producat, aut ut in organo auditus talem motum excitet, qui rebus revelandis respondet. Cum vero omnes hi Revelationis modi immediate à Deo proficiscantur, neque ex statu antecèdente nexus caussarum secundarum sequantur; talis autem effectus sit miraculum (§. 395.); E. Revelatio non potest fieri nisi per Miraculum.

§. CMLXXXI.

Cum ea quæ revelanda sunt ex principiis Rationis non constent (§. 939. 914.), & hominis ea scire maxime intersit (§. 938.), patet illam talia debere in se continere, quæ ex principiis Rationis non constat, & quæ hominis scitù sunt necessaria.

Quando hoc dicimus de Revelatione in genere simul sumta, non de qualibet ejus parte speciali id intelligimus: & de præcipuo ejus scopo loquimur, fieri enim potest accidentaliter, ut multa in tota Revelationis serie sive contextu contineantur, quæ aut ex principiis Rationis aut ex ipsa experientia nota sunt, sed sæpius alius est illarum rerum respectus, si ex Revelatione, quam si tantum ex Ratione patefiant. Et Deus sæpissime ad ea quæ natura nota sunt provocat, ut homines eò magis ipsi testanti fidem habeant & de Veritatibus revelatis convincantur.

§. CMLXXXII.

Revelatio talia in se continere debet, quæ ex principiis Rationis non constant (§. 981.), & ex illis sunt indemonstrabilia; Hinc etiam consequitur illam talia debere in se continere, quæ sunt supra Rationem.

§. CMLXXXIII.

Id autem quod est supra Rationem, & ex principiis ejus indemonstrabile, vocatur Mysterium,

rium, cum vero Revelatio in ſe continere debeat quæ ſunt ſupra Rationem, ideo continere debet Myſteria.

§. CMLXXXIV.

Myſteria continent res quæ ſunt ſupra Rationem & ex ejus principiis indemonſtrabiles (§. 983.): Conſequitur ea quæ Myſteria ſunt ex principiis Rationis demonſtrari non poſſe.

Patet inde, peti non poſſe, ut Myſteria ex principiis Rationis demonſtrentur, nam tum non eſſent Myſteria, nec Revelatione opus haberent, eſſet ergo contradictio in adjecto, ſi venditaremus Myſterium ex Ratione demonſtratum.

§. CMLXXXV.

Contra Rationem dicitur, quod principiis Rationis contradicit.

§. CMLXXXVI.

Quicquid eſt contra Rationem, illud contradictionem involvit, & propterea eſt impoſſibile; Cum vero Myſteria ſint ſupra Rationem, non ſequitur eadem eſſe contra illam, adeoque impoſſibilia.

Confundenda ergo non ſunt ea quæ ſunt ſupra Rationem cum iis quæ contra eandem ſunt, uti faciunt illi qui omnia Myſteria impugnant.

§. CMLXXXVII.

Ea quæ ſunt contra Rationem ſunt impoſſibilia, Myſteria autem continent res quæ ſunt ſupra Rationem, ſed propterea non quæ ſunt contra eandem: Conſequitur Myſteria non debere in ſe continere impoſſibilia.

Apparet ex hac propoſitione, pro Myſterio id agnoſcendum non eſſe, quod impoſſibile eſſe mathematice de-

monstrari potest, nam etsi modus ejus ex Ratione demonstrari nequeat, tamen non debet in se continere contradictoria: Dicimus autem mathematice demonstrari debere, id quod pro Mysterio habetur impossibile in se continere, ne qualiscunque probari pro demonstratione habeatur; neque ergo contradictio aliqua apparens statim pro vera habenda est, uti fieri solet ab illis qui Mysteria & propterea omnem etiam Religionis Christianæ Veritatem impugnant, dum contradictiones apparentes à veris non distinguunt. Duas autem Veritates, quarum altera revelata, altera vero natura nota, sibi invicem contradicere non posse, ita probat Subtiliss. CANZIUS de Usu Phil. in Theologia §. 8. cap. 1. *Quodsi ratio fidei adversa foret: tum quædam Philosophiæ Theses invicta demonstratione nixæ inimicis veluti cornibus confligerent cum Theologiæ capitibus: possent igitur duæ Theses, sibi mutuo contradicentes, esse simul veræ. Atqui hoc prima omnis humanæ divinæque cognitionis fundamenta penitus everteret. Fieri igitur non potest, ut veritas à ratione profecta contraria sit ulli Revelationis articulo.* Ex LEIBNITII deinde *Theod. Disc. Prælim. de Conformit. Fid. cum Rat. Noviss. Edit. Tom. I, pag.* 450. §. 3. argumentum hoc confecit Celeb. Vir. Aut ea quæ à Ratione possiunt Revelationis dogmatibus obverti, invicta demonstratione nituntur, aut non! Si prius: Veritas Veritati erit contraria: nam quicquid Demonstratione fundatur certa, Veritas est æterna, nulli obnoxia dispensationi. Si potius autem eveniat; probabilis tantum est rationis revelationi opposita objectio. Atqui ejus generis argumenta nihil adversus fidem proficiunt. Quis enim nescit, revelationem omni Verisimilitudine superiorem esse? *Illustr.* LEIBN. *l. c.* §. 73. ubi contra BÆLIUM disputat, etiam asserit, si Mysterium evidenti principio contrariari manifeste deprehenderetur, non jam Mysterium obscurum, sed absurditas manifesta foret. Et paulo superius etiam negat consequentiam valere, quod, cum Mysteria comprehendere non valeamus,

nul-

nullam propterea eorum Ideam nos nancisci possimus, cum differentia sit inter adæquatam rei comprehensionem & aliqualem de re conceptum, possumus aliquam rei alicujus ideam habere, licet non habeamus omnes Ideas omnium quæ illius constitutionem ingrediuntur, quod ad rei comprehensionem requiritur, & has Ideas præterea oportet esse claras, distinctas & adæquatas. Illustr. Autor rem illustrat exemplo à re ex Mundo materiali desumta dicens: Sexcenta inveniuntur in natura objecta, quorum etsi aliquid intelligamus, non ideo comprehensionem habemus. Ideas habemus aliquas radiorum Lucis, de iis condimus demonstrationes ad certum usque terminum, sed tamen semper remanet aliquid, quod nos fateri cogat, totam lucis naturam necdum, à nobis esse comprehensa[illegible]. ...ctenus Philosophus Subtiliss. Si ad materiam præsentem fiat applicatio, possumus aliquem de Mysteriis habere conceptum, quantum nostri de illis scire interest; licet non omnia quæ ad illa pertinent adæquate concipiamus vel comprehendamus; unde uti in multis aliis rebus, ita etiam in his finito Intellectui nostro multa manent obscura, propter id tamen quod in re obscurum manent non negandum id quod clarum est, neque putandum aliquid contradictionem involvere & impossibile esse, si multa in illo deprehendantur, q[illegible]æ hebetes Rationis nostræ oculos fugiunt, unde non facile aliquid pro contradictorio habendum, quod tantum propter ignorantiam nostram tale videtur Judiciosissime de hac uti de aliis rebus sententiam suam profert *Celeb. Theologus JOH. ALPH. TURRETTINUS in Cogitationibus de variis Theol. Capp.* §. 6. 8. 9. 10. 11. 12. dicens: *Cum Deus, qui Revelationis Auctor est, sit etiam Auctor Rationis, fieri nequit, ut Revelatio quicquam doceat, quod Rationi adversetur .... Qui rationis usum damnant, eos necesse est Sententiam suam rationibus adstruere, itaque ut rationis usus damnetur, oportet rationis usum legitimum esse. Qui docent aliquid philosophice verum, Theologice vero falsum esse, perinde est ac si dicerent,*

idem simul esse & non esse. Quæ cum evidentissimis rationis principiis pugnant, non modo credi non debent, sed credi non possunt. Dantur tamen mysteria, ad quæ rationis lumen nunquam assurgere valuisset, quæque proinde sola Revelatione cognoscuntur. Multa etiam sunt, tum natura nota, tum Revelatione patefacta, quæ ut perfecte comprehendantur humani intellectus fines non sinunt. Hoc Viri acutissimi de his Judicium est. Hujus autem propositionis probatio & uberior explicatio usum suum habet infra in capitibus de Atheis, Deistis, Naturalistis, Socinianis, qui omnes Mysteria tanquam rationi contraria negant, non distinguentes inter id quod est supra & id quod est contra Rationem. *SPINOSA in Tract. Theol. Polit. COLLINUS de cogitandi Libertate*, omnia Mysteria volunt profligare, nec minus *TOLANDUS in Libro integro Christianam Religionem omnis Mysterii expertem esse voluit*, quod etiam fit à Socinianis & nonnulis Arminianis, nec minus ab omnibus iis, qui indifferentismum aliquem Religionum stabilire tentant. Quibus accensendus sit acutissimus BÆLIUS ego judicare nolo, mox enim multa profert de fidei supra Rationem triumpho, mox vero in re seria cum omnibus suis triumphis ludere videtur; ea verba quæ ad rem præsentem maxime facere nobis videntur allegabimus; ad præcipua autem dubia suo loco respondebimus. In notis ad Articulum de Manichæis Diction. Edit. Baf. Tom. IV. pag. 621. ita loquitur. *Ce qu'il faut conclure de cela est, que les Mysteres de l'Evangile etant d'un ordre surnaturel ne peuvent point, & ne doivent point etre assujettis aux regles de la lumiere naturelle. Ils ne sont pas faits pour etre à l'épreuve des disputes philosophiques: Leur grandeur, leur sublimité ne leur permet pas de la subir. Il seroit contre la nature des choses qu'ils sortissent victorieux d'un tel combat; leur charactere essentiel est d'ètre un objet de foi & non pas un objet de science. Ils ne seroient plus des*

mysteres, si la raison en pouvoit resoudre toutes les difficultés, & ainsi au lieu de trouver étrange que quelqu'un avoue que la philosophie peut les attaquer, mais non pas repousser l'attaque, on devroit se scandaliser si quelqu'un disoit le contraire.

§. CMLXXXVIII.

Revelatio talia in se debet continere, quæ alio modo, sive ex principiis Rationis non constant (§. 981.), quæque ergo ex principiis Rationis demonstrari nequeunt, talia autem dicuntur esse supra rationem (§. 982.), & vocantur Mysteria (§. 983.), consequitur ergo Revelationem in se continere debere Mysteria.

§. CMLXXXIX.

Cum Revelatio non possit esse sine Mysteriis (§. 988.), neque ergo sine iis concipi; patet Mysteria primum esse quod de Revelatione concipitur, adeoque ejus constituere essentiam.

Videmus ex his, quam absurde faciant illi, qui ex Religione revelata omnia mysteria ut res non magni momenti ejicere volunt, uti ex. gr. facit Autor Libelli cujus sub finem Cap. II. mentionem fecimus, de quo infra: Idem est ac si diceretur, Revelationem non esse revelatam; quando nimirum essentiam rei alicujus negamus, rem ipsam negamus; & qui Mysteria ex Revelatione eliminat, ipsum Revelationis essentiale negat, ipsam adeoque Revelationem. *Unde Illust. WOLFIUS Theol Nat. Tom. I. §. 463. in Scholio* annotat, probe notandum esse, quod inter Characteres Revelationis divinæ contineantur mysteria, ut adeo absonum sit, ob eadem illam in dubium vocare vel prorsus impugnare velle, quemadmodum faciunt Antiscripturarii, Religionis Christianæ ac Revelatæ omnis hostes.

§. CMXC.

Revelatio non debet in se continere quæ sunt contra Rationem (§. 987.), unde nihil in illa debet contineri, quod propositionibus ex principiis demonstratis ex Ratione & Experientia contradicit.

§. CMLXCI.

Et cum Deum habeat Auctorem, etiam in ipso Revelationis contextu nulla contradictoria debent occurrere.

§. CMXCII.

Deus nihil potest velle, nisi quod cum omnibus suis Attributis convenit (§. 403. 408.), consequens est, ut etiam nihil possit revelare, quod perfectionibus suis contradicit.

§. CMXCIII.

Quicquid ergo pro divina Revelatione venditatur, & aut Dei Omniscientiæ, aut Sapientiæ, sive Sanctitati & Justitiæ, etiam punitivæ, aut alii cuidam divino Attributo contradicit, non Veritas, sed Mendacium est.

§. CMXCIV.

Ex dictis etiam patet, quod, si Doctrina pro Immediata Revelatione venditata per naturalem animæ facultatum usum cognosci potest, non pro divinitus revelata agnoscenda sit.

Hæc sunt, quæ cum Revelationis Criterio (§. 979.) indicato conveniunt, quæ an quadrent in Librum, quem Biblia appellamus, nunc sectione sequente porro dispiciendum est.

Sectio

Sectio XIII.

De Libro in quo Revelatio DE Medio humanæ Liberationis continetur.

§. CMXCV.

Probata Revelationis necessitate, & ostenso indubitato ejus Criterio, quæritur in quonam Librorum illorum, qui pro divinis venditantur, illa inveniatur?

§. CMXCVI.

Cum enim sit res maximi momenti, dum de hominis Salute agatur, dubitandum non est, Librum hunc ita debere comparatum esse, ut sese tanquam divinum hominis conscientiæ, si attendere velit, certissimis notis commendet, ut rigidissimum etiam sustinere examen, & post illud animum quietum reddere possit.

§. CMXCVII.

Et cum Deus in summum hominis bonum, benignam suam de ejus liberatione voluntatem manifestare voluerit, dubitandum non est, illum Librum in quo Revelatio hæc continetur, talibus distinxisse Characteribus, ut homo argumentis omni exceptione majoribus, firmiter persuasus esse queat, illius Divinitatem minime dubiam esse.

§. CMXCVIII.

Nec ipse Deus Verbo suo aliam ob caussam fidem haberi vult, quam propter demonstrationem ac manifestationem Veritatis ad omnem hominum conscientiam coram Deo.

Et

§. CMXCIX.

Et postulat, ut omnia exploremus, neque inconsulto & temere aliquid credamus.

§. M.

Neque etiam ullus mortalium obligari posset, ut tantum Verbo Dei exhiberet reverentiam atque obedientiam, ut totam Vitam suam Religionem secundum illud institueret, nisi notis insitis sese ut divinum commendaret.

§. MI.

Et cum Deus homini Intellectum dederit, hauddubie etiam vult ut naturæ suæ conformiter agat, neque ergo rei incognitæ cœco quodam impetu adsentiatur, ut nihil respondere possit, nisi hoc ipsi persuasum esse, quia persuasum est.

§. MII.

Tandem etiam res omnium divinissima omni destitueretur certitudine, si nullis aliis argumentis tueri dignitatem suam posset, quam quibus quævis vani Impostoris aut Pseudoprophetæ opinio sese defendere potest, neque ullis à mendaciis distingui posset notis.

§. MIII.

Libro autem illi, quem S. Scripturæ nomine insignibus, infallibile Revelationis divinæ Criterium optime convenire nunc nobis demonstrandum erit; illud autem extat (§. 979.).

Si prolixis nobis esse instituti nostri ratio permitteret, κατ' ἄρσιν primo nobis inquirendum esset quinam ex illis libris, qui pro divinis venditantur, Criterium divinæ Revelationis non habeant? Et demum hoc præstito ad illum perveniendum esset, quem nos pro tali habemus, & hoc modo excellentia ejus præ omnibus cæteris maxime elucerer; sed ad institutum nostrum sufficit ut in posteriori subsistamus.

Sum-

§. MIV.

Summa totius S. Scripturæ à versu ejus primo ad ultimum usque in hoc consistit, & huc omnia tendunt, ut homini misero revelet eumque convincat, Jesum Christum Dei Filium per passiones suas atque perfectam obedientiam loco Peccatoris præstitam esse unicam atque perfectissimam caussam Salutis, vera fide amplectendam.

Hanc totius S. Scriptura summam esse dicimus, nam quæcunque in illa scripta sunt, faciunt ad hujus Doctrinæ tum explicationem tum probationem; hoc est Centrum omnis Revelationis, & nihil in illa continetur quod non huc spectet; Unde BISTERFELDIUM dixisse ferunt, se non amplius lectorum S. Script. nisi in omnibus & singulis ejus versiculis inveniret Jesum. Ut autem hæc monstremus, nemo à nobis postulabit, qui Librum illum sacrum cum debita attentione & bono fine perlegit, permagnam enim Dictorum copiam allegare deberemus, de hoc enim testatus est Moses, Joh. V. 46. & *omnes Propheta*, Luc. XXIV. 27. Apoc. XIX. 10. *Et Jesus est α & ω* omnis revelatæ Sapientiæ. Apoc. XXII. 13. *& totum V. T. testatur de ipso* Joh. V. 39. Totum autem N. T. ea quæ prædicta fuere in implemento exhibet.

§. MV.

Qui ergo hanc veritatem negat, simul totam Revelationem ejusque necessitatem inficiatur, cum Revelatio propter illam facta sit, & sine hac Doctrina ne quidem necessaria esset.

§. MVI.

Cum unico tantum Revelationis Criterio opus sit (§. 979.), unicum etiam ad S. Script. divinitatem asserendam sufficit, ut nempe Medium Liberationis in illa ostensum exacte conveniat

veniat cum requisitis ad illud absolute necessariis (§. 977. 978.)

Reliquos divinitatis characteres, qui à Theologis afferri solent, propterea non rejicio, sed sufficere dico, ut ostendatur, id quod Revelationis necessitatem postulat, sive id quod Revelationem necessariam facit, ita uti comparatum esse debet, exactissime in S. Script. contineri; neque plura postulari possunt quam ut fini satisfaciat, propter quem data est; Et argumentis ex fide historica depromtis vix Naturalista vel alius qui de S. Script. divinitate non admodum certus est, fidem habebit, nisi de Revelationis tum necessitate tum indole persuasus & convictus sit.

§. MVII.

Criterium autem illud, quod Revelationis esse asseruimus, S. Scripturæ convenire patet ex sequentibus: α. Ea quæ revelantur ex principiis Rationis non constant (§. 939. 914.), & ea quæ S. Script. de Medio Salutis continet (§. 1004.) ingenium humanum superant, & illa Ratio nunquam suis viribus assequi & per se intelligere potuisset. Matth. XVI. 17. 1. Cor. II. 4-10.

§. MVIII.

β. Revelatio continere debet, quæ homini scitu maxime necessaria sunt (§. 981.): Scitu autem maxime necessarium est, quod facit S. Scripturæ summam, *Jesum nempe unicam & perfectissimam Salutis caussam esse*, unde Apostolus præter hoc nihil scire desiderat. 1. Cor. II. 2.

§. MIX.

γ. Revelatio continere debet Mysteria (§. 928. 988.), talia autem etiam S. Script. continet, dum illius summa (§. 1004.) sit Mysterium manifeste magnum, & simul columna & firmamentum veritatis revelatæ. 1. Tim. III. 15. 16.

Iterum

Iterum ex hisce patet, nugari illos, qui quidem Revelationem ejusque necessitatem negare nolunt, sed tamen Mysteria ex Religione revelata eliminanda esse putant; cum Revelatio & summa totius S. Script. nihil aliud quam Mysterium est, & si nullis opus esset Mysteriis, ne quidem Revelatione opus esset.

§. MX.

1. Revelationis finis est homini Medium Liberationis ostendere (§. 977.): Omnia autem quæ in S. Script. continentur huc tendunt (§. 1004.).

§. MXI.

2. Medium illud ita comparatum esse debet, ut in illo respectus habeatur omnium Attributorum divinorum, neque cuiquam illorum contrarietur oportet, sed oportet illa quam maxime illustret (§. 932. 979.): Sed mirum quantum Medium illud Salutis nobis in S. Script. traditum (§. 1004.) illustrat tum infinitam Dei *Sapientiam* 1. Cor. II. 7. quæ rerum seriem ratione status & actionum humanarum ita dirigere & immutare scivit, ut cum status hominis semper moraliter imperfectus & cum summa miseria junctus mansisset (§. 826.) iterum restituatur, & ad finem generalem omnium rerum, hoc est, glorificationem Dei homo idoneus reddatur. Etiam in Ecclesiæ gubernatione illa multis modis sese exhibuit. Eph. I. 10.

§. MXII.

Tum illius *Omniscientiam*, qua omnia prædicere potuit, quæ circa hanc rem futura forent, tam in Libris Mosis ac omnibus Prophetis.

§. MXIII.

Nec minus *Omnipotentiam*, qua opus hoc perfecit

fecit quod miraculum poscebat. & vires Universi excedebat (§. 931.): Unde sæpius vocatur in S. Codice Deus Omnisufficiens.

§. MXIV.

Et ejus *Sanctitatem:* in hoc enim negotio & Liberationis modo ter Sanctum sese exhibet: Es. VI. 3. & sanctificavit se in Justitia Jes. V. 16. neque illius Sanctitas alio modo magis quam hoc manifestari potuisset.

§. MXV.

Et summam atque immutabilem ipsius *Justitiam*: quæ firma stat sicut Montes Dei & Jus ipsius ut profunda Abyssus. Ps. XXXVI. 7. neque alius potest ostendi modus, quo Deus ratione magis illustri hancce perfectionem demonstrare potuisset, quam hoc, quod in S. Script. patefit, hominem peccatorem liberandi Medio.

§. MXVI.

Non minus *Veracitatem* ejus, qua in Salvatore ut legis fine omnia impleta & omnes promissiones factæ sunt in ipso ναι καὶ 'Αμήν.

§. MXVII.

Sed quam stupendo modo illustratur abyssus *Misericordiæ* ejus, qua dives propterea dicitur, Eph. II. 4. ut & *Charitas* erga Creaturas suas. Eph. II. 4. Joh. III. 16.

§. MXVIII.

Et *Gratia*, quam in Christo Jesu supereminenti modo exhibuit. Eph. II. 7.

§. MXIX.

Et quid magis Deo *Honori* esse potest, quam quod

quod in hoc salutis negotio, quale S. Script. illud describit, Deo OMNIA & homini NIHIL tribuitur.

§. MXX.

Et quanta hoc modo est ipsius *Gloria*, qua propter hoc opus tota terra plena dicitur. Jes. VI. 3. Inde tot acclamationes Redemtorum quibus Cœlum terraque increbescere dicuntur: Et ipsi propterea Laus, Honos & Gloria debetur.

Sed dies & verba me deficerent, si ostendere vellem, quam eximio modo tota Dei Gloria & omnes ejus Perfectiones hac hominum salvandi ratione illustrentur, sed hæc quæ diximus sufficiant, donec quis veniat, qui nobis demonstret, alium Peccatorem Salvandi modum esse posse, quo omnia Dei Attributa adhuc in majori luce ponerentur; sed hoc nullam humanam rationem præstituram plane securi esse possumus, propterea que prolixior de hac re non ero.

§. MXXI.

5. Medium Liberationis revelatum multum contribuat oportet ad perfectionem totius Universi (§. 914.); Perfectio autem Mundi consistit in hoc, quando omnes fines speciales tendunt ad finem aliquem generalem (§. 384. 385.); Finis autem Mundi generalis est manifestatio Gloriæ Dei (§. 497.); Cum vero, per demonstrata, Medio Liberationis in S. Script. contento Gloria Dei & omnia ejus Attributa quam maxime illustrentur, hinc dubitandum non est, Medium illud salutis nostræ in S. Codice revelatum quam plurimum ad totius Universi perfectionem conferre.

De modo autem, quomodo Medium hocce Salutis toti hujus Universi nexui implicitum sit, & omnes effectus inde pendentes, nulla humana ratio ostendere

valet; in genere quidem possumus demonstrare, omnia quæ nobis de hoc nota sunt ad Mundi finem Universalem tendere; sed quomodo in omnibus & singulis partibus, imo in omnibus casibus & effectibus specialibus eo tendant, hoc est quod captum nostrum superat; sed Adversariorum est, nobis ostendere contrarium. Quantum autem hoc ad pulchritudinem Civitatis Dei contribuat, hoc satis eloqui non possum; qui enim integrum S Codicem attente legit & intelligit, ille cum admiratione id deprehendet, & innotescet ipsi multiformis Dei Sapientia in Ecclesia sua, secundum propositum seculorum, quod fecit in Christo Jesu Domino nostro Eph. III. 10. 11. Inde est quod magna & egregia passim prædicantur de Civitate Dei.

§. MXXII.

Cum Deus per Medium illud Liberationis, quod nobis S. Script. tradit, optimum consequatur finem, iterum patet illud Sapientiæ divinæ longe convenientissimum esse, eandemque adeo maxime illustrare.

Procul nunc hic absunto omnes Impostorum Revelationes fictitiæ; luce enim Mentis plane privatus sit oportet, qui non stupendam in hac re inter Codicem, quem Sacrum appellamus, & Modum hominem salvandi in illo revelatum, & Pseudoprophetarum placita deprehendit differentiam; quam mira enim Medii Liberationis in S. Script. revelati cum omnibus Attributis divinis est Harmonia! Quam mire Deus per illud glorificatur & omnis honos inde resultans ad ipsum redundat, & uti omnia ex Mari hoc ortum suum habent, ita omnia in toto hoc Negotio juxta divinum Codicem eo tendunt! Quam artificiose in ipsa hujus Medii executione, præstatione & applicatione omnia inter se conspirant & sibi invicem subordinata sunt, quam multis & sapientissimis modis hæc omnia prædicta prius & præfigurata fuerunt! Et quanta etiam in ipsa Ecclesiæ liberatæ Gubernatione elucet divina Sapientia! Sed quantæ viceversa in Pseudopropheta-

phetarum Libris inveniuntur tenebræ, quam parum ad summi Numinis Gloriam ibi omnia tendunt, quam parum ea quæ ibi traduntur summo Numine digna, ut summa Dei Sapientia potius iis obfuscetur quam illustretur.

§. MXXIII.

ζ. Medium Liberationis exacte compensare debet dissensum per Legis violationem ortum; & exactissime compensationi illi debet esse æquivalens, quæ fit per perpetuum malorum physicorum sive Pœnæ ex Malo morali sequentis durationem (§. 930.); Medium autem illud quod S. Script. nobis tradit (§. 1004.) hæc præstare potest: Cum Persona illa tantæ sit dignitatis, ut Pœnam infinitam & redemtionem pretii infiniti exsolvere queat.

§. MXXIV.

υ. Opus illud Vires Universi & omnium Creaturarum excedit (§. 931.) Eodem etiam sese modo habet ratione operis Redemtionis in S. S. revelati, Psal. XLIX. 8. 9. Jer. XXX. 21.

§. MXXV.

θ. Medium hoc ab ipso Deo ordinatum sit oportet (§. 934), ut illud, quod S. Script. revelat, ab ipso Deo institutum est. 1. Cor. I. 30.

§. MXXVI.

ι. Cum ea, quæ revelanda sunt, sint supra rationem, talia in illis comprehenduntur, quæ rationi sunt imperscrutabilia (§. 929.), ita sese etiam habet ratione Medii quod sacræ paginæ tradunt: Unde Rationi sibi relictæ stultitia est, 1. Cor. I. 21-23. neque ea homo percipit, quæ Spiritus Dei revelat. 1. Cor. II. 14.

§. MXXVII.

x. Medium illud ita comparatum esse oportet, ut Voluntas hominis sponte ad illud amplectendum determinari possit, adeoque circa illud libere agat (§. 966.) proptereaque, si hoc non faciat, pœnam mereatur (§. 972.); Etiam in eo, quod S. Script. præscribit, homini Libertas relinquitur illud vel amplectendi vel non amplectendi, & propterea Pœna ipsum manet severissima si illud negligat. Joh. III. 36.

§. MXXVIII.

Character ergo Divinitatis Sacræ Scripturæ hic est: Illa homini Peccatori tale ostendit Salutis Medium, quod nulla unquam Ratio humana viribus suis assequi aut per se intelligere potuisset (§. 1007.); Quod tamen homini scitu maxime necessarium est (§. 1008.), & maximum Mysterium (§. 1009.); Quod omnia divina Attributa quammaxime illustrat (§. 1011 - - 1020.), & ad perfectionem totius Universi & pulchritudinem Civitatis Dei tendit (§. 1021.), & Sapientiæ divinæ longe convenientissimum est (§. 1022.), & dissensum per legis violationem ortum, pœnamque infinitam ex malo morali orientem exacte compensat (§. 1023.), & Vires Universi & omnium Creaturarum excedit (§. 1024.), ab ipso Deo institutum (§. 1025.), ad quod amplectendum homo sponte determinari debet

bet (§. 1027.), in quo tamen homini multa sunt imperscrutabilia (§. 1026.); Atqui talis Revelatio, quæ tale Medium patefacit, pro divina habenda est (§. 978. 979.): E. Sacra Scriptura divinam Revelationem continet. Q. E. D.

Hoc autem est illud Criterium, quod Sacrum Codicem ut divinum ab omnibus spuriis Revelationibus distinguit, adeoque sufficit.

§. MXXIX.

Revelatio nihil debet in se continere, quod propositionibus ex principiis Rationis demonstratis contradicit (§. 990.): E. nec S. Scriptura.

Hic etiam Modus homini sese manifestandi illumque docendi Deo homineque est dignissimus, quando ea quæ revelantur ita comparata sunt, ut in hominis conscientia testimonium inveniant, vel Rationi saltem eousque sese approbent, ut credi sine ullius certæ veritatis abnegatione queant. Veritates tamen illæ, quibus S. Script. non contradicere debet, sunt ex necessariis, non contingentibus, de posterioribus enim aliter tenendum est; nihil enim obstat quominus Deus Legem rerum contingentium, quarum ipsemet Autor est, quæ adeo ab ejus pendent arbitrio, suspendere & miracula patrare potuerit, qualia in S Codice narrantur plurima. Si vero S. Script. necessariis veritatibus adversaretur, nemo ad illi fidem tribuendam obligari posset. *Id enim*, inquit Subtiliss. CANZIUS *de usu Philosophiæ in Theol. Cap II. §. 36. interest maxime inter genuinam spuriamque Revelationem, quod altera absurdorum alienorumque à Ratione dogmatum coargui possit: altera non item. Quod ni concesseris: Paululum admodum ipsa Muhammedanorum fides à Christianorum disciplina differet aut prorsus nihil:* Illustr. autem LEIBNITIUS

Dissert. de conformitate fidei cum ratione §. 28. Optime monet: Objectiones ex Ratione depromtas sola verisimilitudine contentas nihil curandas esse, cum nemo sit qui nesciat, Mysteria repugnare adparentibus: Revelationem autem nostram §. seq. ita comparatam esse asserit, ut coram ipso Rationis tribunali auctoritas ejus comprobari possit: Quo tendunt complures boni Libri de veritate Religionis evulgati, ut sunt AUGUSTINI STEUCHI, PLESSIACI MORNÆI, vel GROTII; nam eam characteribus quibusdam debere esse insignitam, quibus falsæ Religiones carent: alias Zoroaster, Brama, Somonacodom & Mahomet parem cum Mose & Jesu Christo fidem mereri. Et §. 22. l. c. asserit: In universum igitur pronuntiari debet, cavendum nobis esse, ne Veritates necessarias atque æternas ad tuenda Mysteria deserentes, hostibus Religionis ansam exhibeamus, Religionem ac Mysteria ipsa explodendi.

§. MXXX.

Juxta (§. 991.) etiam in ipso S. Scripturæ contextu nulla contradictio occurrat oportet: Quicquid enim à Deo proficiscitur, ibi summam adesse oportet harmoniam.

Nollem vero hoc ut divinitatis characterem allegare; cum hoc in quovis libro bene scripto locum habere possit: & etiam in rebus humanis testes fide digni in omnibus conspirant.

§. MXXXI.

Cum S. Scripturæ scopus sit homini revelare Liberationis medium, in Libris autem V. & N. T. omnia ea contenta sint, quæ ad cognitionem Medii Liberationis pertinent, & cum ex his Libris plene perfecteque ad Salutem erudiri possimus, 2. Tim. III. 16. neque aliquid illis desit, quod ad inveniendam Salutem adhuc necessarium est: Sequitur novis additamentis opus non esse.

Finis

§. MXXXII.

Finis Dei eſt per Verbum revelatum hominem de Medio Salutis erudire, oportet ea, quæ Liberationis medium Peccatori oſtendunt, tam clara ſint atque perſpicua, ut à quovis attento & Salutis ſuæ cupido intelligi queant, eaque quæ ad fundamentum rei pertinent minime ſint obſcura.

§. MXXXIII.

Quoniam ea quæ revelata ſunt homini ſcitu maxime ſunt neceſſaria, (alias Revelatione non opus fuiſſet:) (§. 981.). Summa vero totius Revelationis eſt Myſterium (§. 1004. 1009.), imo ejus eſſentia in Myſteriis conſiſtit (§. 989.); Patet iterum, nugari illos qui dicunt Myſteria, ut res obſcuras, ſcitu non neceſſaria eſſe, ſed illa inter ea reputant, quæ non ad ipſam S. Scripturæ eſſentiam pertinent.

§. MXXXIV.

Et Deus fine ſuo excideret, ſi abrogarentur ea quæ Revelationis eſſentiam conſtituunt; unde non pro lubitu hominum ea, quæ de Liberationis Medio in S. Codice continentur, in eſſentialia & non neceſſaria diſtinguenda ſunt.

§. MXXXV.

Deus eum in finem revelavit Verbum ſuum, ut homines de Medio conſequendæ Salutis doceret, eo minus dubitandum eſt, Providentiam divinam caviſſe, ne vel minima pars doctrinæ de Liberationis medio corrumperetur, quoniam adhuc hodiedum omnes Divinitatis characteres adſunt.

§. MXXXVI.

Et si hominum incuria in nonnullis exemplaribus variantes irrepserunt lectiones, quæ non in Doctrina de Medio humanæ liberationis occurrunt, & non magni sunt momenti, etiam pro essentialibus Verbi divini corruptelis haberi nequeunt, ut juxta Regulam Criticorum variantes lectiones non probent corruptionem Textus, sed tantummodo innuant exemplarium diversitatem.

§. MXXXVII.

Sacra Scriptura ideo pro Libro divino habenda est, quia eximias Dei & ejus Attributorum tradit ideas, Deum ubique spirat, ad Dei Gloriam omnia refert, & omnes alios libros, quod ad res divinas attinet, longissimo intervallo post se relinquit: Hinc Libri illi, qui Apocryphi dicuntur, pro divinis agnoscendi non sunt, cum multi errores ibi occurrant, qui cum divina de Liberationis medio doctrina pugnant, & qui Verbi divini Majestati dedecori sunt, taliaque dicta quæ & Veritati historicæ & revelatæ contradicunt & plane absurda sunt.

Quantum enim Majestatis? Quantum Lucis? Quantum ponderis in S. Scriptura mira simplicitate conjunctum occurrit?

§. MXXXVIII.

Et litteris consignanda Revelatio fuit, ne injuria temporum unquam ex hominum memoria oblitteraretur, aut saltem corrumperetur per successivas traditiones, & ut eo melius conferri & intelligi posset, & dissitis etiam populis eo faciliori modo communicaretur.

Quo-

§. MXXXIX.

Quoniam Deus eam ad homini viam ad salutem patefaciendam dedit, & in illa contenta homini scitu maxime necessaria sunt (§. 981.), & ea quæ ad Liberationis Medium pertinent facile à quovis intelligi possunt (§. 1032.); Hinc nullum remanet dubium, Deum illam à quovis legi & quæ ad consequendam Salutem pertinent, intelligi velle.

§. MXL.

Unde res scitu absolute necessariæ in ea planæ sunt & faciles, omniumque captui accommodatæ. In libro autem antiquo partim hebraicis partim Græcis litteris scripto, non mirum est, si multa tunc clara, nunc vero nobis obscuriora, & à moribus nostris aliena reperiantur.

Hæc sunt verba Celeb. TURRETINI *in Cogit. de variis Theol. Capp.* §. 47.

§. MXLI.

Revelatio nihil debet in se continere quod est contra Rationis principia (§. 990.), neque aliam ob caussam illi fides habenda, quam propter manifestationem Veritatis ad conscientiam (§. 998.), & nisi Rationi se ut divinam commendaret, homo ne quidem obligari posset ad illam pro tali agnoscendam (§. 1000.), neque cœco impetu illi adsentiendum est (§. 1001.), & illa quæ revelantur ita comparata esse debent, ut Rationi sese approbent (§. 1029. in Schol.): Patet Rationis non parvum circa Revelationem usum esse.

§. MXLII.

Illa nimirum *a.* Veritates juxta notiones communes sive universales examinat, neque quid-

quam pro vero agnoscit, nisi vel ostendatur illud ex principiis suis demonstrari posse, vel saltem ut illis non contrarium sese approbare; Unde etiam convinci nequit, Veritates revelatas divinas esse, nisi illud externum veritatis principium sese illi certis argumentis & characteribus insitis adprobet. Primus ergo ejus usus versatur circa Revelationis acceptionem.

§. MXLIII.

Et quoniam Revelatio stylo humano est expressa, illa β. sensum ejus ex Regulis hermeneuticis disquirit, illumque non ex suis principiis infert, sed ex Verbo revelato deducit & illum scrutatur & illustrat, ad dicentis porro scopum attendit.

§. MXLIV.

γ. Et cum illius sit ratiocinari, etiam Veritatem cum Veritate confert, antecedentia cum consequentibus, legitimas inde deducit consequentias, Veritates etiam in Verbo revelato detectas in Systema redigit, & errores veritati revelatæ oppositos ex veritate refutat, illamque ad conscientiam hominum demonstrat.

§. MXLV.

δ. Tandem quia Ratio novit, Deum infinite plura revelare posse quam per Rationem nota sunt, Mysteria eam ob caussam, quod ex Rationis principiis demonstrari nequeant, neque secundum Rationis principia ut normam examinari possint, non rejicit, sed ipsi sufficit, illa principiis suis non contrariari, & propterea de Revelationis necessitate convicta etiam de Mysteriorum necessitate facile convincitur.

Vide

Vide de hoc LEIBNITII *Discursum Præliminarem Theod.* Ut & summe Rev. atque Celeb. J. C. KIRCHMEJERI *Differt.* quæ in fascic. Diss. XIX. est. Ut & Celeb. CANZII *de usu Phil. Cap. I. & II.*

§. MXLVI.

Veritates ex S. Scriptura demonstratæ, & in ordinem Systematicum dispositæ vocantur Theologia revelata: Illa ergo, cum ex S. Script. deprompta sit, nititur hoc principio: Quicquid S. Script. asserit de Deo rebusque divinis, illud verum est; licet illius rationem assequi non semper valeamus.

Sectio XIV.

De Religione Peccatoris in Genere.

§. MXLVII.

Fundamentum Religionis est illa hominis ad Deum relatio, qua homo totus à Deo dependet, & propterea obligatus est ad actiones suas non pro arbitrio suo, sed secundum Voluntatem Dei ad ejus Gloriam & propriam Salutem dirigendas.

§. MXLVIII.

Ex hactenus demonstratis autem patet, alium modum esse salvandi Peccatorem, quam vero Hominem integrum, aliud propterea est fundamentum Religionis hominis peccatoris, quam hominis integri. Prior *Revelata* vocatur, altera *Naturalis*.

Cum

§. MXLIX.

Cum vero homo qua Creatura Dei ad Religionem naturalem semper obligatus sit (§. 783.), postquam autem peccavit alia Religione opus sit: Hinc patet, ambas has Religiones in homine qua Creatura Dei & simul Peccatore concurrere.

§. ML.

Unde Religio revelata sive Peccatoris accessorium quasi est ad Religionem naturalem.

§. MLI.

Religionis Naturalis fundamentum est Creatio & Conservatio cum Gubernatione hominis ab hoc divino actu pendentis & inde nascens summa ὑπεροχή: adeo ut Veritas illius primaria & quasi fundamentalissima sit, *à Deo Creatore & Conservatore omnia dependent, ergo etiam omnia debent esse ad Eum, nempe Gloriam ipsius tanquam finem ultimum* (§. 768.).

§. MLII.

Fundamentum autem Religionis Peccatoris est dependentia ejus à Deo Salvatore.

§. MLIII.

Nova ergo inter Deum & hominem intercedit Relatio.

§. MLIV.

Et præcipua atque capitalis Veritas, quam peccator credere tenetur, hæc est: Se à Salvatore Jesu-Christo tanquam unica atque perfectissima caussa salutis in hoc Negotio totum dependere.

§. MLV.

Ad hanc enim Veritatem revelandam, explican-

candam & Peccatori inculcandam revelatione opus fuit (§. 979. 1004. 1005.), & hæc ipsius scopus est; unde etiam omnia S. Scripturæ dogmata ad hanc Veritatem patefaciendam vel confirmandam vel illustrandam concurrunt.

§. MLVI.

Omnia etiam ab Homine Peccatore cognoscenda, credenda & facienda ex hac Veritate deduci possunt.

§. MLVII.

Cum Peccator in negotio Salutis totus à Deo Salvatore dependeat (§. 1052.), sequitur hominem obligatum esse ad actiones suas propter dependentiam illam non pro arbitrio suo, sed secundum Voluntatem Dei Salvatoris sui dirigendas.

§. MLVIII.

Hinc ex Redemtione illa per Christum facta nova hominis erga Deum nascitur Obligatio.

§. MLIX.

Ex hac Obligatione officia quædam à Peccatore observanda fluunt, eodem modo ac illa quæ ex Obligatione hominis qua Creaturæ erga Deum in Religione naturali fluunt.

§. MLX.

Quæ officia summatim hæc sunt, ut actiones suas dirigat ad manifestationem Gloriæ Dei Salvatoris sui; ut Attributa, quæ Deus in toto salutis negotio manifestat, consideret tanquam actionum suarum motiva; ut tandem in his quærat propriam perfectionem sive Salutem.

Patet

§. MLXI.

Patet α. ex his, quænam sit differentia inter officia Religionis naturalis & revelatæ; in priori nempe actionum motiva desumuntur ab Attributis divinis in Creatione & Conservatione manifestatis: in posteriori vero motiva ex Redemtionis opere & Attributis Dei ibi revelatis depromuntur.

§. MLXII.

Id facimus, quando in eo, qui est unica atque perfectissima Salutis nostræ caussa, nempe Filio Dei in carne manifestato, totam divinam Gloriam in ipso elucentem admiramur, ipsum propterea adoramus, & propter immensam ejus Bonitatem nobis exhibitam amamus, atque in omnibus actionibus nostris à nutu benignissimi Salvatoris nostri nos dependere ostendimus.

§. MLXIII.

β. Apparet quænam sit vera Religionis Peccatoris ratio: Illa nempe consistit in obligatione hominis peccatoris, qua tenetur ex pio assensu in testimonium Dei de Salute olim per Christum paranda, nunc vero parata, cum abnegatione proprii arbitrii sive voluntatis, sese ei salvandum committere, actionesque suas ad ejus Gloriam dirigere & in hoc propriam Salutem quærere.

§. MLXIV.

Cum in hoc, uti suo loco videbimus, vera Fides consistat, hinc patet: Religionem peccatoris & fidem salvificam nonnisi modo differre, quatenus nempe Fides studium est faciendi ea quæ Religio Peccatoris præscribit & ad quæ Peccator obli-

obligatus est: Religio nempe dicit Jesum Christum esse unicum ac perfectissimum Liberatorem; Fides vero ejus communionem quærit, sive studet in illo inveniri.

§. MLXV.

Fides ergo consistit in studio sincere faciendi ea, ad quæ Peccator per Religionem revelatam obligatus est. *Religio* autem consistit in obligatione ad illa officia præstanda. *Theologia* tandem est Doctrina de Religione illa: Unde est quod tria hæc vocabula sæpe confunduntur & unum alterius loco usurpatur. Religio vero illa vocatur Christiana, cum Doctrina de Salute per Christum parata, adeoque ipse Christus, sit ejus fundamentum.

§. MLXVI.

Ex his nunc sequentia hujus Religionis deducimus Criteria, quæ ex dictis immediate fluunt. α. Cum hæc Religio, sive objectum Religionis sit revelatum, Revelatio autem illa tota in S. S. contineatur (§. 1031.), illa ergo Religionis hujus unicum sit principium; Hinc Religio exacte cum illis quæ in S. S. traduntur convenire debet, neque quidquam illis addendum vel detrahendum vel mutandum.

§. MLXVII.

β. Oportet fini suo satisfaciat, ut nempe peccatori veram rectamque & Sapientia Dei dignissimam viam ostendat, qua ex calamitatibus suis evadere & veram felicitatem consequi potest, hoc est, cum propria Salute esse ad Dei glorificationem.

§. MLXVIII.

γ. Cum primaria Revelationis Veritas sit: Jesum

Jesum Christum esse unicam atque perfectissimam Salutis Peccatoris caussam (§. 1004.), quod ipsum etiam Revelationis finis & necessitas probat; hæc adeo sit veritas maxime fundamentalis (§. 1054. 1055.): Hinc porro patet in vera Religione Veritatem hanc manere inconcussam atque intactam, hæc enim quando evertitur, simul omnis revelata Religio perit.

§. MLXVIII.

δ. Cum homo in hoc negotio totus à Deo Salvatore suo dependeat, nam si homo ipsemet se salvare posset, Revelatione non opus fuisset; Hinc Religio Christiana homini *nihil*, Deo *omnia* tribuit, sive hominem maxime deprimit, Deum exaltat.

§. MLXIX.

ε. Oportet omnia Dei Attributa miris modis illustret, & ad amplificandam Gloriam Dei faciat (§. 1060. 1052.).

§. MLXX.

ς. Oportet homini officia, ad quæ per Religionem ipsam obligatus est (§. 1059. 1060.), quam maxime inculcet, ut sit Doctrina Veritatis quæ secundum Pietatem est.

§. MLXXI.

In summa talem illa nobis debet de Deo formare conceptum, qui summo rerum Autore & benignissimo Salvatore longe dignissimus est, & commendat infinitam Dei Sapientiam, Bonitatem, Gratiam, Misericordiam atque Justitiam, purissimam etiam Sanctitatem ejus.

Ideo

§. MLXXII.

Ideo ſecure affirmare poſſum, aut nullam dari Religionem veram, quæ tamen aſſertio non minus divinæ Bonitati ac ejus Sapientiæ contraria eſſet, aut Religionem Chriſtianam Deum maxime docentem veram eſſe.

§. MLXXIII.

Si vero magnæ difficultates in ipſa ſuperſint, cogitandum eſt α. nullam eſſe Scientiam in rerum Univerſo, quæ non maximis prematur difficultatibus, quas propter Intellectus imbecillitatem etiam ſapientiſſimi mortalium ſolvere neſciunt; Quis ergo miratur, ſi id fiat in Myſteriis! quæ rationem ſuperant? & ſufficit tantum de illis ſcire, quantum ad Salutem propriam & Dei Gloriam promovendam ſatis eſt.

§. MLXXIV.

β. Omnia Religionis Incredulorum ſyſtemata, qui aliquam agnoſcunt, & ipſe Scepticiſmus infinite pluribus difficultatibus premitur, quotcunque ratio ſive ſapientia carnalis ſubterfugia quærat, quam Chriſtiana Religio; & quantum ipſos manet periculum ſi fallantur! quod illi qui per veram Religionem ſalvari quærunt, non habent cur metuant, licet fallerentur.

§. MLXXV.

Patet ex indubitatis veræ Religionis Criteriis: ſolam illam Religionem veram eſſe, quæ communi nomine Proteſtans appellatur: Illa enim 1.) dum modus peccatorem ſalvandi ſit Myſterium, adeoque Rationem ſuperet, & ex ſola Dei Voluntate ſapientiſſima pateat, dogmata ex ſolo Dei

Verbo, quod veram Revelationem in se comprehendere certissimis constat argumentis, desumit. prætermissis omnibus figmentis, quæ aut Sapientia carnalis aut dominandi libido pro Revelatione divina hominibus obtrudere vult (Crit. a. §. 1066.)

§. MLXXVI.

2.) Religio illa etiam tale homini Salutis medium ostendit, in quo conscientia acquiescere potest & verum in miseria sua solatium accipit (§. 1067.)

§. MLXXVII.

3.) Neque etiam apud quenquam alium perfectissimam Salutis caussam quam apud Dominum Jesum Mundi Salvatorem quærit, posthabitis omnibus Creaturis in cœlo & in terra (§. 1068.)

§. MLXXVIII.

4.) Hominem etiam maxime deprimit & impotentiæ convincit, Dei contra Gratiæ omnia adscribit, omnia ad illum tanquam Salutis fontem refert, & illi soli Gloriam dat, rejecta opinione de propria aliorumque justitia & meritis, adeoque homini omnem gloriandi materiam adimit.

§. MLXXIX.

5.) Et dum omnia Deo tribuit, ipsique soli pro immensis beneficiis Gloriam dat, neque illam inventis & figmentis humanis obfuscat, ejus Gloriam etiam maxime amplificat, & Attributa Dei illustrat ipsis omnia accepta referens.

§. MLXXX.

6. Etiam officia Religionis revelatæ secundum

dum normam exactissimam, sanctitatemque hominis & gratitudinem erga Deum urget quammaxime: Ut Deo Autore benignissimo Salvatore dignissima sit.

§. MLXXXI.

Ex dicto porro patet: α. Non veram esse *Religionem*, quæ fingitur, *illam Communem*, in qua omnes omnium Religionum articuli manent salvi: Talis Religio locum habuisset, si præter naturalem nulla opus fuisset; demonstrata autem necessitate Religionis revelatæ sive peccatoris, simul etiam Religionum indifferentismus excluditur, Religionem enim revelatam agnoscere & simul ejus necessitatem inficiari, est statuere contradictoria.

§. MLXXXII.

Neque β. illa Religio vera esse potest, in qua aliud præter Verbum divinum agnoscitur principium & in rebus fidei homines dependent ab ore Hominis, qui talem sibi attribuit Autoritatem, quæ soli Deo competit, & propterea in summam Dei Dominium & Peccatoris ab illo dependentiam injurius est.

§. MLXXXIII.

γ. Nec etiam illa Religio, in qua negatur Christum esse unicam atque perfectissimam caussam salutis, vera esse potest, tantum enim Gloriæ summi Salvatoris derogatur, quantum homini tribuitur.

Sectio XV.

De
Persona Liberatoris ejusque Proprietatibus.

§. MLXXXIV.

Cum Sacræ Scripturæ finis sit homini misero medium Liberationis patefacere, hinc prima, media & ultima in illa eo tendunt, ut fine huic satisfiat, & Doctrina hæc totum illum Librum conficit.

§. MLXXXV.

Illa propterea talem nobis ostendit Personam, quæ omnia ea præstare potuit, quæ ad restitutionem Peccatoris factu opus erant & æquivalentem illam Compensationem dissensus per Legis violationem introducti exactissime exhibere potuit.

§. MLXXXVI.

Et id maxime agit, ut Peccatorem convincat, tum propter magnitudinem miseriæ, cui homo immersus est, Medium Salutis per Liberatorem hunc paratæ absolute necessarium esse; tum Personam illam unicum Salutis Autorem esse.

§. MLXXXVII.

Cum vero opus hoc sit Mysterium & vim Universi excedat, Scriptura divina nobis talem describit Liberatoris Personam, qualis ad tantum opus perficiendum requiritur, & cui similis in toto Universo non reperitur.

§. MLXXXVIII.

Talia ipsi tribuit nomina, quæ muneri & operi ejus

ejus conveniunt, ipsum mox appellans Liberatorem. Job. XIX. 25. Gen. XLVIII: 16. mox Servatorem 2. Pet. I. 11, & Salvatorem Matth. I. 21. & Christum Luc. II. 11.

§. MLXXXIX.

De illo asserit. α. quod sit verus Deus. Joh. V. 20. & Filius Dei Psal. II. 7. Matth. XVII. 5. 1. Joh. V. 10.

§. MXC.

Is autem debuit esse Hominum Liberator: 1.) Ut potens esset compensationem exacte æquivalentem substituere illi, quæ fit per perpetuam successionem pœnarum ex malo morali fluentium (§. 930.).

§. MXCI.

2.) Deus esse debuit, ut opus perficere posset quod miraculum requirebat (§. 931.), & propterea vim Creaturarum excedebat.

§. MXCII.

3.) Ut Creaturis spiritualiter mortuis (§. 823.) vitam reddere posset, quod solius Dei Autoris vitæ opus est.

§. MXCIII.

Sacra Scriptura β. de eo dicit, quod sit *Homo*: 1. Tim. II. 5. Heb. II. 10-12. Cum enim Compensatio requiratur exacte æquivalens illi, quam homo per perpetuam Pœnæ durationem perpeti debuisset (§. 930.), æquivalens autem dici non posset, si alius quam homo æquivalentiam compensationis dissensus per legis violationem introducti præstare vellet: In æquivalentia enim requiritur, ut loco æqualis aliud æquale substituatur.

§. MXCIV.

γ. Illum hominem sanctum esse Heb. VII. 26. Si enim peccator fuisset, pro aliis solvere non potuisset.

§. MXCV.

δ. Juxta S. Scripruram Deitas cum humana natura tam arcte uniri debuit, ut unica tantum Mediatoris Persona esset 1. Tim. II. 5. Ut nempe Pœna, quam humana ejus natura perferre debuit, infiniti pretii esset, & compensaret multorum hominum supplicia, quod fieri non potuisset, nisi conditionis infinitæ excellentiæ Salvatoris persona fuisset, quæ æquaret dignitate omnes, pro quibus Pœnam sustulit, simul sumtos.

Sectio XVI.

De Mysterio S. S. Trinitatis.

§. MXCVI.

Cum Liberator debeat esse Deus (§. 1089.), hinc paradoxum videtur humanæ Rationi, quod Deus ipse, qui unus est (§. 664.), illam compensationis æquivalentiam præstiterit, & Pœnam malo morali debitam sustulerit, adeoque Pœnam simul postulaverit & luerit, simul Liberatorem ordinans & ordinatus fuerit, simul Pœnam irrogans & illa affectus.

§. MXCVII.

Inde necessum fuit, ut aliud revelaretur Mysterium, quod hisce lucem afferret, & ex quo modus

dus intelligi posset, quo Deus Peccatoris Deus fieri posset, quod Magnum S. Sanctæ Trinitatis Mysterium est, quod viam pandit ad Mysterium Liberationis recte intelligendum & cognoscendum.

§. MXCVIII.

Patet inde, modum Liberationis cognosci non posse absque cognitione Mysterii Trinitatis: Cum vero Revelatio modi liberationis & per consequens ejus cognitio sit necessaria (§. 961.): Hinc etiam cognitio Mysterii Trinitatis est necessaria.

§. MXCIX.

Illud autem in hoc consistit: Quod in una Dei Essentia sint tres personæ, sive subsistendi modi, Pater, Filius & Spiritus sanctus, qui omnes tres æque de divinitate participent, si ita loqui fas est, sive eandem Essentiam divinam communem habeant.

§. MC.

Quæ tres Personæ in Negotio salutis ita operentur, ut Pater Personam summi Judicis repræsentans Satisfactionem Legis violatæ petat; Filius eam præstare suscipiat, & à Patre ad Munus istud obeundum ordinetur; Spiritus Sanctus autem satisfactionem à Patre postulatam, à Filio præstitam, redemtis applicet: Id autem fit propter Amorem Personarum erga seinvicem, quo una alterius Gloriam manifestat atque illustrat.

§. MCI.

Patet ex his, Mysterium hoc Medio Liberationis proxime conjunctum esse, & unum sine altero intelligi non posse: Cum vero cognitio

Medii Liberationis, nempe quod Jesus Christus Filius Dei sit unica & perfectissima caussa Salutis, sit maxime fundamentalis (§. 1054.); Consequitur, Doctrinam de sancto hoc Trinitatis Mysterio fundamento proximam & immediate connexam esse, adeoque ad Articulos fundamentales primi ordinis pertinere, dum prior veritas sine hac subsistere nequeat.

§. MCII.

Cum hæc Doctrina maximi sit momenti (§. præced.) à Religionis Christi inimicis propterea maxime impugnetur, uberius paulo in Theologia Polemica ex S. Scriptura exponenda & demonstranda est.

§. MCIII.

Licet Deus unicus sit, qualis ex principiis Rationis cognoscitur, tamen S. Scriptura nos docet, tres esse qui sint verus Deus, quorum unus dicitur Pater Matth. XXVIII. 19. alter Filius Matth. III. 17. 1. Joh. V. 20. tertius Spiritus S. Matth. III. 16. 17.

In Divinitate plures quam unam Personam existere, etiam ex Rationis Principiis haud improbabile fieri nonnulli existimant, propter summam Dei Beatitudinem, quæ hanc Personarum pluralitatem requirat. Quot vero existant, & quænam illarum ad se invicem sit relatio atque negotium, nonnisi Revelatione constare posse.

§. MCIV.

Ut Patris Deitatem adstruamus necessum non est, quisquis enim Dei existentiam non impugnat, quam ab initio hujus capitis demonstravimus, etiam nec Patris divinitatem negat. In S.

Script.

Script. ipse Christus illum verum Deum appellat Joh. XVII. 3.

§. MCV.

Cui competit Essentia & Attributa divina sive soli Deo propria, ille haud dubie Deus est.

§. MCVI.

Essentia Dei in hoc consistit, quod sit Ens absolute necessarium & à se (§. 299. 302.), Christo autem Dei Filio competit Aseitas, eodem enim modo vitam habet in seipso ac Pater illam habet Joh. V. 26. E. est a se & ipsi competit Essentia divina & propterea Deus est.

Licet dicatur, Patrem Filio vitam hanc dedisse, inde non sequitur, Christum non Vitam habere quæ est à seipsa, sed modus tantum indicatur, quo Christus vitam illam habet quæ est à seipsa.

§. MCVII.

Sed Christo porro competunt Attributa divina, & quidem *a*, *Æternitas* ut Jes. IX. 6. 7. Mich. V. 1. Et jam ante Creationem omnium rerum Verbum quod ipse Deus est, existebat. Joh. 1. 2.

Aperta autem verborum perversio est, quando posterioris dicti verba improprie intelligenda esse Sociniani asserunt; neque enim ulla proprietatem verbo relinquendi necessitas demonstrari potest, quod *πάντα* vel *κόσμος* significet regenitos, *ἐγένετο* vero idem sit quod *regenerati sive renovati sunt*, ut ergo nonnisi propter hypothesin suam falsam verba hæc contorquere cogantur; & cum versibus sequentibus demum de regeneratione & renovatione spirituali mentio fiat, verba hæc non eodem sensu accipienda sunt, nisi statuere velimus, Evangelistam tautologum esse.

§. MCVIII.

β. Ipsi etiam competit *Omniscientia*, novit enim cogitationes cordium absconditas Joh. XVI. 30. Matth. IX. 4. & renes & corda scrutatur Apoc. II. 23. Et in ipso thesauri omnis cognitionis divinæ habitant Col. II. 2. 3. & testante Apostolo Petro omnia scit Joh. XXI. 17. Neque id ex Revelatione tantum, qui enim omnia scit, oportet Intellectum infinitum habeat, qui nulli creaturæ competit.

§. MCIX.

Nec minus γ. *Omnipotens* dicitur. Apoc. I. 8. & opera facit, quæ Omnipotentiam requirunt, dum sunt miracula. Joh. V. 21. 28. Phil. III. 20. 21. δ. Et etiam *Immutabilis* Heb. I. 11. 12.

§. MCX.

Illi ergo competit Essentia (§. 1106.), & Attributa divina (§. 1107. 1109.): E. Deus est (§. 1105.).

§. MCXI.

Unde etiam S. Scriptura ipsum passim Deum nominat, vocans illum nomine soli Deo proprio Jehovam Jer. XXIII. 5. 6. Nomen autem hoc Deo essentiale esse, ex ipsa ejus significatione fluit; quatenus vox hæc denotat Ens absolute necessarium, quod est à se (§. 299.), adeoque divinam Essentiam exprimit.

§. MCXII.

Etiam in multis Vet. Testamenti locis de Deo affirmatur, quod in Novo Christo tribuitur; Uti quando passim de populo Israelitico dicitur, quod contra Deum deserto murmuraverint vel

ipsum

ipsum tentaverint, id de Christo explicatur 1. Cor. X. 9. & Christo applicatur Joh. XII. 41. Quod Jesajas de Gloria Jehovæ Zebaoth asserit Esaj. VI. 1. 3. in N. Test. vocatur non tantum simpliciter Deus Joh. I. 1. 1. Tim. III. 16. sed etiam verus Deus 1. Joh. V. 20. Ut adeo Christus proprio sensu vocetur Deus, non fictitio tantum, uti ii qui magna potentia & imperio à Deo instructi sunt.

§. MCXIII.

Christo porro tribuuntur omnia opera vere divina, ut *Creatio* Joh. I. 3. Heb. I. 10. & *Conservatio* rerum omnium Heb. I. 3. Col. I. 16. 17. *Miracula* quæ sunt opera divina Joh. V. 21. 28. 29. Matth. XI. 5. & executio Medii Liberationis per totam S. Script.

§. MCXIV.

Cum vero & Miraculorum patratio (§. 399.) & Creatio (§. 681.), & propterea etiam Conservatio (§. 735.), & Liberatio (§. 918.), sint opera divina, quæ nulli Creaturæ competunt, Christo autem tribuuntur; Consequitur ipsum Deum esse.

§. MCXV.

Neque Deitatis Filii hostes quicquam juvaret, etsi dicta, quæ de Creatione prima agunt, de rerum instauratione sive Creatione secunda mystica explicarentur, cum per demonstrata illa sit opus vere divinum, adeoque miraculum, quod vires Universi & omnium creaturarum excedit (§. 918.).

Ut adeo CLERICUS sub ficto LIBERII de S. AMORE latens nomine, in *Ep. Theol.* p. 64. male operam suam

am collocaverit, quando dictum Col. I. 16. ideo de nova rerum instauratione explicat, ut argumentum pro Deitate Filii inde desumtum eludi posset.

§. MCXVI.

Etiam de Spiritu S. Scriptura Sacra nobis patefacit, quod sit illud ipsum Ens perfectissimum, quod est Pater & Filius, sed tamen alium esse à Patre & Filio asserit Joh. XIV. 16.

§. MCXVII.

Illum autem idem Ens perfectissimum esse cum Patre & Filio, ex eo demonstratur, quod habet Essentiam Dei.

§. MCXVIII.

Ipsi enim competit Intellectus infinitus, dum non tantum novit quæ hominis sunt, sed & quæ Dei sunt: Adeoque omnia cognoscibilia 1. Cor. II. 10. 11. Et habet Voluntatem operandi liberrimam & potentissimam: Adeoque divinam. 1. Cor. XII. 11. Joh. III. 8.

§. MXCIX.

Nec minus Attributa possidet vere divina, cum etiam habeat Intellectum infinitum etiam *omniscius* est, dum omnia sine restrictione scrutatur, ipsa etiam profunda Dei: quæ Scientia nulli Creaturæ juxta idem effatum, sed *soli* Spiritui Dei competit.

§. MCXX.

Est etiam *Sapientissimus* Esaj. XL. 13. 14. Esaj. XI. 2. & *Omnipræsens* Psal. CXXXIX. 7. dum autem ipsi compętant Attributa divina, oportet sit verus Deus.

Illi

§. MCXXI.

Illi etiam non minus ac Filio adscribuntur Opera soli Deo propria, & quidem *Creatio* Job. XXXIII. 4. Psal. XXX. 6. & *Miraculorum productio* 1. Cor. XII. 10. Unde etiam vera ejus patet Divinitas.

§. MCXXII.

Hanc ob caussam in S. Script. etiam appellatur Deus, ut Act. XXVIII. 25. coll. cum Esaj. XVII. 3 - 9. Heb. III. 7 - 10. coll. cum. Psalm XCV. 7 - 11. Act. V. 3. 4.

Ad probationem ulteriorum adhuc addi potest honos divinus ipsi exhibitus & exhibendus.

§. MCXXIII.

Deus tantum unicus est (§. 664.): Pater autem est verus Deus (§. 1104.): ut & Filius (§. 1106. 1114.): Et Spiritus S. (§. 1118 - 1122.): E. ipsis omnibus tribus competit eadem numero Essentia divina.

§. MCXXIV.

Talis autem est relatio trium harum Personarum ad seinvicem, ut essentia, quam communem habent, certas habeat proprietates, quas eadem essentia, si aliter consideretur, non habet, sed alias & distinctas.

Vide consentientem Celeb. MELCHIORIS שרש דבר Lib. II, Cap. I. §. 17.

§. MCXXV.

De Patre nimirum dicitur, quod Filio per Generationem Psal. II. 7. dederit vitam divinam; adeoque Essentiam, quæ est Ens actuosissimum, habere in seipso, quemadmodum illam Pater habet

bet in seipso: Joh. V. 26. Unde oritur relatio Patris & Filii.

§. MCXXVI.

Cum Pater Filio Essentiam suam dederit (§. 1125.): Hinc ambo essentiam illam habent communem, & ideo Pater Filio essentiam suam communicavisse dici potest.

§. MCXXVII.

Hinc recte dicitur, Generationem illam in communicatione Essentiæ divinæ consistere.

§. MCXXVIII.

Cum aliud sit generare, aliud generari, & prius competat Patri, posterius autem Filio (§. 1125.): Hinc patet, Patrem proprietatem habere quam Filius non habet, adeoque quoad illam à se invicem differre.

§. MCXXIX.

Qui Filius est verus Deus (§. 1110. 1114.), & ipsi competit essentia divina, quæ est à se (§. 1106.): Hinc necessario exsistit, nec contingenter: Unde consequitur, Filium Dei non posse esse & non esse; sed Generationem ejus esse absolute necessariam.

§. MCXXX.

Deus est Independens (§. 303.), adeoque nec nolens, nec coacte, sed volens agit, unde etiam Generatio fuit voluntaria, cum autem Generatio sit absolute necessaria (§. 1129.): Sequitur hanc generandi voluntatem fuisse absolute necessariam.

§. MCXXXI.

Quicquid absolute necessarium est, illud est æter-

æternum (§. 304.): Cum vero Generatio Filii ſit abſolute neceſſaria (§. 1129.): Hinc etiam æterna eſt. Aſſentiente Scriptura S. Mich. V. 1.

§. MCXXXII.

Ex præcedentibus liquet, quod etſi Chriſtus Eſſentiam habeat quæ eſt à ſe (§. 1106.): adeoque ſit αὐτόθεος, tamen quoad modum habendi illam Eſſentiam eſt à Patre Joh. VII. 29.

§. MCXXXIII.

Pater autem non tantum habet Eſſentiam quæ eſt à ſeipſa, ſed etiam quoad modum habendi illam habet à ſeipſo.

§. MCXXXIV.

Unde Pater ſemper etiam à ſeipſo agere legitur, Filius vero à Patre operari dicitur Joh. V. 19. 30. XIV. 10.

§. MCXXXV.

Cum Spiritus S. procedat à Patre Joh. XV. 26. Hinc licet Eſſentiam habeat, quæ eſt à ſeipſa (§. 1123.), tamen quoad modum habendi eam non habet à ſeipſo.

§. MCXXXVI.

Nec à Patre ſolo, ſed etiam à Filio illam communicatam habet, à Filio enim accipit Veritatis cognitionem Joh. XVI. 13. 14. adeoque Intellectum infinitum & propterea Eſſentiam ſuam: & vocatur Spiritus Filii Gal. IV. 6. Phil. I. 19. & ab ipſo mittitur Joh. XVI. 7.

§. MCXXXVII.

Modus autem ille, quo Spiritus S. Eſſentiam ſuam

suam habet à Patre & Filio, vocatur *Spiratio* Psal. XXXIII. 6. Job. XXXIII. 4. 2. Thess. II. 8.

§. MCXXXVIII.

Cum etiam ipse habeat Essentiam absolute necessariam (§. 1123.), etiam absolute necessario existit, sequitur etiam ejus Spirationem esse absolute necessariam, alias Spiritus S. posset esse & non esse, adeoque esset contingens.

§. MCXXXIX.

Et quia ejus Spiratio est absolute necessaria, hinc etiam est æterna.

§. MCXL.

Ex hoc Essentiam habendi modo oritur ordo Personarum, ratione nempe subsistendi & operandi, non autem ratione perfectionis, dum omnes tres eandem numero habeant essentiam (§. 1123.), nec temporis, cum etiam Filius (§. 1131.) & Spiritus (§. 1139.) sit æternus, nec dignitatis, cum pari gaudeant essentia & etiam pari cultu afficiendi sunt: Unde non semper eodem ordine in S Script. nominantur 2. Cor. XIII. 13. Apoc. I. 4. 5.

§. MCXLI.

Cum Pater & Filius à seinvicem differant (§. 1128.), Spiritus S. autem à Patre & Filio spiretur & Essentiam suam ab ipsis habeat (§. 1135. 1136.); Hinc in hac proprietate etiam ab illis differt: Sequitur ergo, Patrem, Filium & Spiritum S. à seinvicem esse distinctos.

§. MCXLII.

Qualis vero illa distinctio sit, ex similitudinibus

bus ex hoc Mundo desumtis illustrari nequit, alias non esset Mysterium (§. 928.)

§. MCXLIII.

Licet negari nequeat, Mysterium hoc in Libris N. Test. clarius quam in V. Test. esse revelatum; illud tamen etiam fidelibus illius temporis notum fuisse, patet non tantum ex frequenti ejus in V. Test. mentione uti Psalm. II. 7. Gen. I. 2. Psal. XXXIII. 6. Jes. XLVIII. 16. sed etiam ex eo, quod eodem quo nos salvati sunt modo, unde ipsius Liberationis medium non potuit esse ignotum, per consequens nec etiam hocce Mysterium (§. 1097. 1098.).

§. MCXLIV.

Ex dictis nunc iterum patet, quod mysterium hoc clavis sit ad verum nostræ Liberationis modum recte intelligendum, quæ cognitionem S. S. Trinitatis supponit, dum demum ex hoc Mysterio intelligi potest, quænam Salutis nostræ sit Oeconomia, quomodo Redemtor Filius Dei ipse Deus (§. 1089. 1090.) à Deo potuerit ordinari, ut satisfactionem sive compensationem præstaret, & quomodo Liberatio parata per Spiritum S. applicetur.

§. MCXLV.

Et inde etiam apparet vera Religionis peccatoris ratio, quæ obligat ad Deum non tantum ut unum, sed etiam ut Trinum colendum.

Sectio XVII.

De Consilio S. S. Trinitatis circa Salutem Hominis.

§. MCXLVI.

Cum omnes tres Divinitatis Personæ in negotio salutis suum conferant (§. 1100.): Hinc non potest non maximus in hac re illarum esse consensus.

§. MCXLVII.

Unde ipsis de hac re consilium adscribitur, quo quælibet Personarum partes suas in hac re implere susceperit. Zach. VI. 13. Eph. I. 11.

§. MCXLVIII.

Et ita quidem, ut Pater à Filio petierit, ut salvandis Salutem promereretur Psal. XL. 7. 9. cum promissione peculii eorum quos redimeret Psal. II. 8. Esaj. LIII. 11.

§. MCXLIX.

Quod Filius immenso erga Patris Gloriam ductus amore Joh. XIII. 1. XVII. 4. præstare promisit Psal. XL. 8. 9. nostramque sposspondit Liberationem Job. XXXIII. 23. 24.

§. MCL.

Pater enim, qua Legislator & Judex has partes implere & Rei personam subire non potuit.

§. MCLI.

Si ergo Pater Filium non habuisset, nobis post com-

commissum peccatum Salutem iterum conferre non potuisset, eo modo quo hujus Mundi perfectio & per illam manifestata Dei Gloria id requirunt. (§. 914. 1028.).

§. MCLII.

Consilium Patris & Filii de modo miseros salvandi vocatur *Electio.*

§. MCLIII.

Cum vero absque Filio salvari non potuissemus (§. 1151.): Hinc Pater absque respectu Filii ejusque consensus ad nos redimendos nos eligere non potuisset; Unde Filius est fundamentum Electionis, & propterea in ipso electi dicimur. Eph. I. 4.

Quando Christum dico Electionis fundamentum, id non intelligo sensu Remonstrantium, quatenus ab eligendis fide apprehenditur. Vide GURTLERI Institutiones Theolog. Cap. XIII. §. 18.

§. MCLIV.

Spiritus S. in illis, quos Pater Filio redimendos dedit, & Filius à se liberandos promisit, Fidem & Sanctitatem operari suscepit 1. Pet. I. 2. 2. Thess. II. 13.

§. MCLV.

Hoc Consilium respectu infallibilis executionis vocatur *Decretum.*

§. MCLVI.

Decretum Dei distinguitur à Theologis in Universale & Particulare, per Universale intelligunt immutabilem divinæ Volnntatis determinationem de Creatione, Conservatione & Gubernatione

tione totius Universi, sive res in illo comprehensæ sint coëxistentes sive successivæ.

§. MCLVII.

Per particulare autem illud intelligunt, quod respicit Liberationis medium & Salutem hominum.

§. MCLVIII.

De posteriori nunc nobis agendum, & veritas quantumpote in lucem ponenda, cum nullum Dogma sit, præter illud de S. S. Trinitate, quod magis oppugnatum fuit, ab illis etiam, qui de fundamento salutis recte sentiunt.

§. MCLIX.

Cum Deus aliquid decernit, rationem habet tum totius Universi, tum omnium suorum Attributorum (§. 432.); Hinc ad hanc Decreti partem intelligendam & comprehendendam opus esset, ut sciremus, quam quodlibet particulare Decretum relationem habeat, tum ad perfectionem totius Universi, tum ad omnia Dei Attributa.

§. MCLX.

Hoc vero Intellectum finitum superat (§. 409.), hinc etiam ratio cujuslibet Decreti particulares ab Intellectu finito perfecte intelligi nequit.

§. MCLXI.

Unde uti Decretum Dei in genere nobis imperscrutabile (§. 431.), & incomprehensibile est (§. 434.); ita non minus quælibet ejus pars sive Decretum particulare nobis incomprehensibile est.

De

§. MCLXII.

De eo, nobis incomprehensibile est, tantum partem cognoscimus: Cum vero etiam Decretum particulare nobis incomprehensibile sit, hinc etiam partem tantum Veritatis illius cognoscimus.

§. MCLXIII.

Hinc propter Doctrinæ sublimitatem & latitudinem, dum cum toto Universo & omnibus Dei Attributis connexa est, fieri potest, ut unus hanc, alter vero aliam Veritatis partem cognoscant; quæ diversæ sententiæ propterea, nisi aperte contradictionem involvant, statim pro contradictoriis habendæ non sunt.

§. MCLXIV.

Deus omnia unico actu decernit & Decretum nonnisi unicum numero est (§. 436.): E. omnis Decretorum excluditur ordo.

Quando omnem Decretorum divinorum excludo ordinem, id respectu actus divini intelligo, non vero respectu rerum decretarum, in quibus elegantissimus & fini ultimo consequendo convenientissimus deprehenditur ordo, qui ad Mundi perfectionem pertinet, ut unum alteri semper subordinatum sit.

§. MCLXV.

Et Deus simul finem & omnia Media ad illum tendentia unico actu ordinavit decrevitque.

Quando sæpissime de pluribus Decretis sermo fit, id non intelligendum est de actu decernendi, qui per demonstrata nonnisi unicus esse potest & aliter per Attributa divina fieri nequit; sed indicatur, quod in Mundo, qui nonnisi Ens unicum est, dentur variæ partes sibi invicem coordinatæ & subordinatæ, variæ rationis & fines speciales, qui debent resolvi in

finem aliquem ultimum; ratione variorum illorum objectorum, quæ in Mundo occurrunt, pro nostro concipiendi modo etiam varia distinguimus Decreta, quo nihil aliud exprimitur, quam unicum Decretum varias res speciales comprehendere.

§. MCLXVI.

Deus nihil decernit nisi in relatione ad totum Universum (§. 432.): E. etiam Decretum de hominis Salute factum est in relatione ad totum Universum.

§. MCLXVII.

Finis Generalis existentiæ hujus Mundi, in quem omnes rationes speciales resolvuntur (§. 405.) est manifestatio Gloriæ Dei, sive omnium suorum Attributorum (§. 491.): Cum vero Decretum de Salute hominum factum sit in relatione ad totum Universum (§. 1166.): E. etiam idem ejus finis est.

§. MCLXVIII.

Cum Deus nihil in particulari decernat (§. 420. 424.): Sequitur in toto Universi hujus Systemate nihil à se invicem sejungendum, nec abstracte finem à mediis aut media à fine consideranda esse, sed finem ultimum cum finibus specialibus eo tendentibus, cum omnibus Mediis & conditionibus, sub quibus omnia fiunt, simul sumtis & totum rerum nexum ad finem ultimum ducentem simul perpendere oportet: Cum Deus omnia voluerit simul & non unum sine altero.

§. MCLXIX.

Et cum Deus in Decreto de hominum Salute omnia simul ordinaverit (§. 1165.): Hinc tota series rerum, quæ ratione hominis fiunt, etiam simul

mul

mul considerandá est, nec in nexu Mediorum ad finem ducentium quicquam ab altero sejungendum est.

§. MCLXX.

Inutilis propterea Quæstio est, an homo in Decreto conferendæ Salutis obversatus fuerit ut creabilis & labilis? an vero ut creatus & lapsus? Tota enim rerum omnium series Deo in infinito suo Intellectu simul repræsentatur, & de omnibus etiam simul decernit; E. etiam unum non potest considerare sine altero.

Unde *Illust*, WOLFIUS *in Theol. Nat. Tom. I. ad* §. 712. qui agit de Potentia abutendi Libertate, in Scholio observat. „Propter potentiam abutendi Libertate „Theologi dicunt labilem: Unde patet, hominem „non factum esse labilem per Decretum divinum, sed „Deum eundem spectasse ut labilem, antequam „ejus existentiam decerneret, seu antecedenter ad „Decretum suum, neque ejus existentiam decrevisse „propterea quod labilis erat. Aliæ igitur fuere ipsi „rationes, cur d cer eret existere, debere hominem, „& cur ecretum mutaret, etsi perpenderet eum „posse labi.

§. MCLXXI.

Et hanc ob caussam inanis est totalis ita dictorum Supralapsariorum, & Suplapsariorum, an Deus prius de fine quam de Mediis statuer t? & quæ de Decreti hujus objecto ab illis disputantur: Deus enim omnia unico actu intellig t & unico actu vult.

Legenda sunt, quæ Ven. atque Celeberr. JOH. ROD. SALCHLINUS Prof. Theol. Catech. & Vet. Test. in Acad. Bern. habet de ita dictis infralapsariis & Supralapsariis, in st icturis suis erudit. & solid. contra Reverendiss. PFAFFII Diss. de Formula Consensus Helv. ubi Celeb. SALCHLINUS ostendit, nullam plane inter supra- & sub-lapsarios esse differentiam.

§. MCLXXII.

Ratio Generalis, cur Deus hanc rerum seriem atque nexum & Mundum cum omnibus ejus partibus potius sic quam aliter producere decreverit, hæc est, quod illum Fini suo convenientissimum judicavit (§. 389.): Cum vero omnes rationes speciales resolvantur in generalem (§. 387.); Hinc etiam in singulis Mundi partibus eædem rationes singulares obtinet, nempe major cum fine ultimo convenientia.

§. MCLXXIII.

Hinc si quæratur de hoc vel illo Individuo, de Petro, Paulo vel alio, cur Deus illos potius ad Gloriam, quam vero alios, destinaverit? non aliter ac de universo Systemate responderi potest, nempe quia Fini divino convenientius fuit hoc vel illud Individuum eligi, quam reprobari.

§. MCLXXIV.

Ratio ergo objectiva Decreti est convenientia rei cum fine.

§. MCLXXV.

Cum testante S. Scriptura nihil, ratione bonorum spiritualium, hominem unum ab altero discernat, & nihil habeant quod non acceperint, neque propterea gloriandi caussam quisquam habet 1. Cor. IV. 7, neque quisquam præcellit, sed omnes æque sub peccato sunt, & in eodem corruptionis luto hærent Rom. III. 9. 23. XI. 32. Hinc nulla ratio particularis indicari potest, cur Deus hunc potius hominem salvare decreverit, quam vero alium: sed in ratione generali (§. 1173. 1174.) subsistendum est.

Quo-

§. MCLXXVI.

Quoniam porro ipsa Fides & tota Sanctificatio Dei donum est, & ex ipso Decreto divino fluit, neque Salus tantum consummata, sed omnia in Filio donata sunt, tam bonorum impetratio, quam applicatio. Act. XIII. 48. Eph. I. 4. Eph. II. 8. Phil. I. 29. Rom. VIII. 32. Hinc Deus prævidere non potuit peccatorem crediturum & bona operaturum, antequam hæc ipsi largiri decrevit.

§. MCLXXVII.

Et cum Deus omnia decernit simul (§. 1165.), etiam simul decrevit homini Gloriam & Media, nempe Fidem & Sanctimoniam vitæ, donare: Ut unum ab altero separari nequeat; sed unum involvat alterum.

§. MCLXXVIII.

Neque ergo dici potest, Deus decrevisse homini huic vel illi Salutem consummatam conferre, quia præviderit vel hunc hominem in his vel illis circumstantiis crediturum, vel propter prævisa bona opera. Idem enim est ac si diceretur, Deum homini Salutem dare ideo decrevisse, quia præviderit, se illi Fidem & reliqua dona spiritualia daturum.

§. MCLXXIX.

Et cum Fides ipsa sit inchoatio æternæ Salutis Jes. LIII. 11. *coll. cum* Joh. XVII. 3. adeoque non aliquid ab illa distinctum, propterea etiam dici nequit, Deum homini consummatam Salutem decrevisse, quia decreverit ipsi conferre initium ejus; sive Deum homini ideo consummatam Salutem decrevisse; quia decreverit ipsi conferre initium ejus; sive Deum homini ideo consum-

matam Vitam dare decrevisse, *quia* prævidit se illi daturum Vitæ illius initium, hoc est, Fidem.

§. MCLXXX.

Consummata salus sine fide non obtinetur Joh. III. 16. 18. 36. per illam autem obtinetur (l. c.): Sequitur Fidem Medium esse perveniendi ad consummatam Salutem.

§. MCLXXXI.

Conditio dicitur actio aliqua, quam quis præstare tenetur, si boni ab alio promissi vult compos fieri.

§. MCLXXXII.

Fides est talis actio, quam homo præstare tenetur, si æternæ Salutis vult compos fieri Actor. XVI. 31. E. Fides est conditio sub qua homini æterna Salus promittitur, & sine qua illam obtinere nequit.

§. MCLXXXIII.

Ipsa Fides est Dei donum (§. 1176.), respectu hominis vero conditio: Sequitur hominem conditionem illam non proprii præstare viribus.

§. MCLXXXIV.

Cum Deus decernat omnia unico actu (§. 436. 1165.), quicquid in tota rerum serie fit, Finem & omnia Media simul; Sequitur Decretum divinum à nulla pendere posse conditione extra Deum: Si enim res decreta à conditione suspensa est, conditio simul decreta est.

§. MCLXXXV.

Neque propterea illud distingui posse in antecedens & consequens.

Frustra

§. MCLXXXVI.

Frustra quod fieri dicimus, quando nullo fine fit, aut quando Media ad finem, quem intendimus, non ducunt.

§. MCLXXXVII.

Quamobrem cum sapiens agat propter finem, & Media eligat ad illum ducentia, Deus vero sit sapientissimus (§. 499.): Etiam nihil facit frustra.

§. MCLXXXVIII.

Cum Deus nihil faciat frustra, hinc etiam nulla in Decreto de hominis Salute potest ordinare Media, quæ non ducunt ad Finem illum quem intendit, nempe hominis Salutem.

§. MCLXXXIX.

Si vero Deus intenderet omnium & singulorum hominum Salutem, & propterea Media, nempe largitionem Gratiæ Universalis, ad finem illum obtinendum ordinaret, & tamen Finem ratione magnæ hominum partis non assequeretur, quem tamen universaliter intendit, sequeretur Deum agere frustra: Quoniam talia ordinaret Media, quibus finem non obtinet: Cum vero prius falsum est, etiam posterius falsum est.

§. MCXC.

Hinc etiam Medium Liberationis non latius patere potest, quam Salus hominum per illud parata & intenta.

§. MCXCI.

Hisce nunc præmissis nobis veram præcipuorum Reformatæ Ecclesiæ Theologorum mentem circa Decretum particulare, respiciens hominis Salu-

Salutem, exponere licet, æque maxima, quantum fieri potest, claritate.

§. MCXCII.

Deus pro infinito suo Intellectu, Omnisapientia & Omnipotentia tale producere decrevit Mundi systema, quod Fini suo est convenientissimum:

§. MCXCIII.

Illud autem à Deo ut Ens unicum consideratur, & omnia quæ in eo continentur Intellectui divino infinito simul repræsentantur:

§. MCXCIV.

Et ita comparatum est, ut omnes rationes particulares resolvantur in Universalem; Nec quidquam in illo continetur, quod non fiat in relatione ad totum Universum & ad totam Dei Perfectionem, cujus manifestatio Finis productionis illius est.

§. MCXCV.

Et Deus nihil in particulari decernit, sed in relatione ad totum Universum & omnia sua Attributa; Unde non potuit non omnia simul decernere.

§. MCXCVI.

Cum non decrevit unum sine altero, etiam non decernit finem sine mediis, omnem ergo rerum ordinem, conditionem, nexum, seriem rerum coëxistentium & successivarum, talem qualis existit, simul ordinavit atque constituit.

§. MCXCVII.

Et cum omnia sapientissimo modo ordinata sunt, omnia Media etiam assequuntur Finem suum.

In

§. MCXCVIII.

In universo autem hoc omnium rerum Systemate, quod Intellectus divinus unico intuitu sibi repræsentat, & unico actu decernit, etiam continetur series eventuum omnium, qui hominem respiciunt.

§. MCXCIX.

Unde Deus etiam unico intuitu sibi repræsentavit simul cum toto Universo & omni nexu, homines in hoc terrarum orbe creabiles & labiles, creatos & lapsos; Ex his quosdam redemtos, efficaciter vocatos, in Christum credentes, regeneratos, justificatos, sanctificatos, ad finem perseverantes & obsignatos & tandem glorificatos: Alios vero ex creabilibus illis & labilibus, creatis deinde & lapsis non redemtos, non in Christum credentes, non efficaciter vocatos, non regeneratos, non per fidem justificatos, non sanctificatos, non obsignatos, non glorificatos: Et uti totam hanc seriem unico intuitu sibi repræsentavit, sic etiam unico actu simul cum toto Universo eam producere decrevit.

§. MCC.

Unde simul disposuit de omnibus conditionibus, mediis & fine.

§. MCCI.

Cum Decretum divinum nec rerum contingentiam, nec actionum creaturarum rationalium Libertatem tollat (§. 440.): Hinc quales Deus in hoc Mundi Systemate actiones creaturarum rationalium liberas sibi in infinito suo Intellectu repræsentavit, qui fons omnium Idearum est, tales nempe liberas, etiam producere decrevit.

Unde

§. MCCII.

Unde homines nihilomines lubentes promtique faciunt quidquid faciunt, qua in re vera Libertatis notio consistit (§. 730.) : Neque in indifferentia vel statu medio inter utrumque oppositorum (§. 730.), qualis revera cum immutabili Decreto conciliari non posset.

Falsus nimirum hic de Libertate conceptus magnis in materia de Prædestinatione erroribus ansam dedit, uti suo loco de Remonstrantibus videbimus, si enim summus Libertatis gradus in statu illo perfecti æquilibrii consistere, tunc omnino post immutabile Decretum nullus amplius Libertati locus foret, id enim spontaneitatem ad agendum requirit.

§. MCCIII.

Necessitas hypothetica talis est, vi cujus in Universo omnia ita contingunt, ut posita caussa etiam ponatur effectus, & ad finem Consequendum necessaria sunt media (§. 432.); Cum vero in serie negotii Salutis finis & media ex mente Reformatorum sibi invicem ita sint subordinata, ut unum non possit esse sine altero, & per consequens ad effectum producendum requiratur caussa (§. 1196 -- 1200.), & per Decretum non tollatur contingentia rerum & actionum libertas (§. 1201.): Hinc sequitur ex mente Reformatorum, per Decretum non introduci necessitatem absolutam & fatum stoicum, sed omnia fieri necessitate hypothetica.

§. MCCIV.

Decretum Dei universale est immutabile (§. 429.), & quicquid decrevit certo futurum est (§. 436.), idem propterea etiam competit parti-

culari

culari sub universali comprehenso: Firmum enim stat Dei fundamentum: 2. Tim. II. 19. Esaj. XLIX. 15. 16. Rom. IX. 11.

Cum nimirum Dei Intellectus & Sapientia infinita sit, ab æterno jam novit, quid de actionibus singulorum hominum futurum sit, neque opus est, ut expectet quid in tempore acturi sint.

§. MCCV.

Deus omnia ab æterno decrevit & nulla esse possunt Decreta temporaria (§. 425. 426.); unde male à nonnullis statuitur, Deum in tempore hominem eligere, quando credit.

§. MCCVI.

Absolutum est quicquid à nulla conditione pendet; Cum vero Decretum divinum à nulla pendere possit conditione (§. 1184.): Hinc absolutum dicitur.

Quod tamen non ita intelligendum est, ac si in Decreto omnes conditiones excluderentur, contrarium enim (§. 1182.) & alibi probavimus; Aliud enim est à conditione pendere, aliud conditiones & Media subordinare Fini; prius Reformati in Decretis locum habere negant, posterius vero de iis asserunt: Unde male Ecclesiæ Reformatæ imputatur, illam tam absolutum credere Decretum, quod excluderet omnes conditiones & media, imo ipsam etiam contingentiam & creaturarum rationalium Libertatem, sed id solum statuunt, nihil fuisse extra Deum, à quo ceu conditione Decretum illius pendere potuerit.

§. MCCVII.

Cum Deus in Decreto rationem habere debeat omnium suorum Attributorum (§. 432.): Hinc etiam Justitiæ ejus vindicativæ demonstrandæ locus esse debuit: Unde Salutem non omnibus

bus conferre decrevit, sed illos statui moraliter imperfecto permittit, omnibusque inde fluentibus malis physicis, quibus homo propria culpa per libertatis abusum immergitur: quæ Decreti divini pars Reprobatio appellatur.

Deum autem Malum potuisse permittere & permissionem ejus decernere, neque per Sapientiam id impedire debuisse, supra jam demonstravimus, ut & necessitatem absolutam Justitiæ vindicativæ. Quæ omnia ad difficultates circa hanc decreti divini partem orientes tollendas in animum revocanda sunt, neque putandum, Deum debuisse hominem talem creare, ut labi non potuisset: Egregie etiam verbis quidem brevissimis sed prudentissimis pronuntiat Vir Celeb JOH. ALPH. TURRET. *in Dissert. de Variis Theol. capitibus* §. 80. 81. dicens: non magis tenebatur Deus homines impeccabiles efficere, quam lapides omnes in animantia bruta, animantia bruta in homines, homines in angelos mutare. Bonitas Dei sejungenda non est ab ejus Sapientia cæterisque Virtutibus: Bonitas, inquis, non patiebatur hominem labilem creari; at ego regero, id voluit Sapientia. Quis ignorat vel optimum virum, si Sapientia postulet, certos bonitatis actus omittere.

§. MCCVIII.

Deus aliquid velle potest, cujus rationes nobis sunt incognitæ (§. 410.); Hinc mirum non est, si rationes particulares, cur Deus hoc vel illud decreverit, plurimum nos latent: Ad hoc enim sciendum opus est cognitione relationis cujuslibet rei ad totum Universum & omnia divina Attributa.

Sectio XVIII.

De
Executione Decreti
de
Medio Salutis per Christum parando.

§. MCCIX.

Cum ab æterno à Deo Triuno constitutum fuerit, ut Christus ipse Deus & Dei Filius hominibus miseris Medium Liberationis, adeoque Salutem & Media eo ducentia compararet, compensationem Legis violatæ præstaret, & ita unica atque perfectissima Salutis caussa fieret; qui scopus totius Revelationis est: necessum fuit, tum ut ea possideat requisita, quæ Salvator Hominis habere debet, tum ut vice peccatoris ea præstaret, quæ Legis violatæ rigor ab ipso postulabat.

§. MCCX.

Homo esse debuit (§. 1093.), & humana ejus Natura cum divina arctissimo nexu conjuncta (§. 1095.); Hinc necessum fuit, ut humanam assumeret Naturam, quod magnum illud Pietatis & totius Religionis revelatæ Mysterium est: Deum nempe manifestatum esse in carne. 1. Tim. III. 16.

§. MCCXI.

Id tamen Scriptura non statim post lapsum factum fuisse asserit, sed demum sub finem quarti post Mundum conditum Millenarii.

§. MCCXII.

Neque dubitandum est, sapientissimas ob caussas peractionem operis Redemtionis & adventum Filii Dei in Carnem à Deo fuisse dilatum.

§. MCCXIII.

Non tantum enim decursu tam multi temporis necessitas ejus multo manifestior facta est, sed & fides ultimorum, hoc est nostrorum, temporum multo potest esse firmior.

Hæc quando assero, nolo dicere, veritatem revelatam successu temporis certitudinem suam pedetentim amittere, quemadmodum voluit *JOH. CRAIGIUS in Theologiæ Christianæ principiis Mathematicis*, dicens: *Ea quæ propter testimonium credimus, sive illud sit divinum per revelationem, sive humanum, saltem esse probabilia; probabilitatem autem illam semper decrescere pro ratione temporis, quod effluxit inde ab ea ætate, qua vixerunt testes, quorum authoritate fides nostra nititur. Unde Religionis Christianæ probabilitas non diutius duratura sit, quam ab initio seculi hujus adhuc per 1454. annos, postea nullam amplius fore, nisi Christus adventu suo interveniret.* Sed hoc dicere volo, quod mihi quivis facile concedet, non tot nunc Irreligionariis tantaque posse esse dubia, quando non tantum memorabilis hic eventus multis modis fuit prædictus, & tot fuere testes fide dignissimi, & tota Benignissimi Salvatoris historia in clarissima luce fuit posita, quam si jam Caini tempore natus fuisset, quo tempore homines extiterunt paucissimi, neque etiam tunc temporis per miracula & Doctrinam occasionem habuisset totam Divinitatis suæ Majestatem revelandi, qualem postea habuit.

§ MCCXIV.

Et Deus hoc modo etiam multifariam suam in Ecclesiæ Gubernatione Sapientiam manifestare potuit. Eph. III. 10.

Et

§. MCCXV.

Et quoniam Christus Centrum est, ad quod tota Revelationis & Religionis Peccatoris peripheria tendit, ad quod omnia in Mundo spirituali sive Civitate Dei referuntur, & fons omnis in Mundo illo actuositatis est, & eundem quem Sol in hoc vortice nostro usum præstat, tum ratione lucis, tum ratione motus & activitatis reliquarum rerum ad illum pertinentium, & omnia in toto hoc Mundo spirituali ad illum tanquam communem Benefactorem & Fontem omnis Lucis & actuositatis, per consequens etiam Vitæ, respiciunt; Hinc etiam concinnum maxime fuit, ut etiam ratione temporis in Centro Mundi illius spiritualis appareret, ad quem omnes Civitatis illius consortes, alteri tantum debent retrospicere, quantum alteri prospiciunt. Quod etiam ad admirabilem Mundi Spiritualis sive Civitatis Dei Conformitatem, Harmoniam & Pulchritudinem mirum quantum confert.

Supra (§. 686.) indicavimus, Mundum universum in duas præcipue distinguendum esse partes, nempe in *aspectabilem* & *spiritualem*, qui etiam *Civitas Dei* appellatur. Inter hos duos Mundos autem sapientissima intercedit harmonia atque operum præcipuorum eventuumque conformitas; ut ea quæ in uno existunt, Physice, in altero contingant Spiritualiter & Mystice; uti vero respectu nostri Sol corpus in Mundo maxime utile atque egregium, ad quod omnia reliqua vorticis nostri corpora specialem relationem habent, ab illo motum, lucem, calorem accipiunt; ita Christus in Mundo spirituali Solis vicem præstat, quoad omnem usum & necessitatem ejus: Et sicuti Sol Centrum Mundi hujus particularis sive vorticis nostri est; ita etiam Christus considerandus est ut Centrum Mundi spiritualis vel Civitatis Dei, præcipue in terra hac; Ideo dixi concinnum fuisse ut etiam in Centro quasi

Mundi spiritualis in hac terra appareret; probabile nimirum est, Civitatem Dei in hac terra tamdiu præter propter post Christi adventum duraturam ac ante illum duravit, ut adeo Christus in Centro illius Civitatis sive Mundi Mystici advenerit, ad quod Fideles ante ipsum viventes prospexerunt, illi vero qui post illum vivunt quasi retrospiciunt, quoties ea quæ olim in hac terra in Peccatoris bonum gessit animo volvunt; ut adeo oculi omnium fidelium omnium Temporum in Christum tanquam Centrum figantur, ita ut oculos (mentis scilicet) sibi invicem quasi obvertant, cum æque illorum oculi, qui ultra sive ante tempus apparitionis ejus vixerunt, ac illorum qui citra vel post illud vivunt eo respiciant & defixi sint: Maximam dicimus inde in Mundo spirituali oriri Harmoniam atque Conformitatem; uti nimirum in Mundo Corporali sive visibili sapientissima observatur, tum dispositionis corporum, tum eventuum harmonia atque conformitas; ita etiam inter Opera Mundi illius Physici & Mundi spiritualis summa reperitur harmonia, unde Theologiæ Emblematicæ fundamenta petenda sunt (§. 686.); sed eodem etiam modo Sapientia omnium rerum Conditoris requirit, ut etiam in ipso Mundo spirituali seorsim spectato maxima omnium operum atque eventuum perspiciatur conformitas: illa autem maxime in hoc consistit, quod Christus Centrum Mundi illius sit etiam ratione temporis adparitionis ejus; Hinc Mundus spiritualis in duas quasi dividitur partes, quarum una ultra, altera vero citra hoc centrum existit; Hinc si adesse debet Harmonia, oportet similitudo inter partes has intercedat, ut sicuti in Mundo corporali symmetria quasi deprehenditur atque conformitas, ita etiam in Mundo spirituali sese habeat oportet: quæ conformitas, similitudo seu symmetria quasi, vel quocunque tandem nomine veniat, in hoc consistit, ut ea quæ ante Christum natum in Civitate Dei sive Mundo Creaturarum intelligentium contigerunt, similia sint illis quæ post ipsum accidunt; adeo ut præcipua Ecclesiæ Dei fata, historiæ atque eventus similitudinem habuerint cum illis quæ post ipsum eveniunt, in Christo vero ut centro omnia quasi concurrant oportet: in ista ope-

rum & eventuum Mundi spiritualis sapientissima conformitate quærendum est fundamentum totius Theologiæ typicæ, & ex Harmonia hac & similitudine tanquam fonte tota illa Doctrina derivanda est; quantum autem conformitas illa & admirabilis operum divinorum Harmonia in Mundo naturali summam Conditoris sapientiam prodit; ita non minus conformitas illa Mundi Mystici eandem quammaxime illustrat; Ex his nunc oritur divisio illa inter *Mundum Physicum* & *Mysticum*, Mysticus vero distinguitur in *Typicum* & *Antitypicum*: Si autem totum Mundum illum Mysticum in hac terra, sive totum ejus Systema & seriem unico quasi intuitu perspicere liceret propter conformitatem & Harmoniam ejus, indeque orientem admirabilem pulchritudinem, in admirationem stupendæ omnium rerum Conditoris Sapientiæ raperemur. Præjudiciis ergo imbuti sint oportet illi, qui aut totam de Typis sive de Mundi Typici & Antitypici conformitate Doctrinam rident, aut saltem tantum hanc vel illam Mundi Typici particulam Typum rerum in Mundo Antitypico gerendarum gessisse arbitrantur; sed hi nec intelligunt admirabilem totius Mundi spiritualis ad se invicem relationem, Harmoniam atque inde orientem pulchritudinem, nec divinam Sapientiam, nec quid sit rerum Nexus atque Systema! *Prius* cum plane nullam de structura atque constitutione Mundi spiritualis notionem habent, omniumque ejus partium, tum ad Centrum ejus, tum ad seinvicem harmonica relatione, alias facile deprehenderent pulchritudinem ejus sine hac consistere non posse: Si enim Civitas Dei bene ordinata harmonice est, si sic dicere fas est, regulariter constructa esse debet, requiritur ut non tantum Rex & Palatium ejus in Medio sit, Apoc. XXII. 1. 2. sed ut etiam reliqua Urbis illius structura circumquaque ab hac & ab altera Palatii Regis parte Harmonica sit, ut maximus in Varietate sit consensus, ut mutua tum ad meditullium, tum ad seinvicem utriusque partis sit relatio, tum demum urbis pulcherrima prodit conformitas, quæ tamen cum grata Varietate debet esse conjuncta. Nec inquam tales *secundo* operum divinorum sapientissimam agnoscunt ordinationem & dispositionem, adeoque nec ex

illa ipsam Conditoris Sapientiam. Sed vero malum illud præcipue inde est, quod ejusmodi homines non assueti sunt, ut integrum systema & partium ejus nexum sibi repræsentent, sed omnia abstracte tantum considerant, uti illi qui minutiis semper intenti relationem & nexum ad totum negligunt: Hinc nonnulli, cum apertis Scriptorum N. Test. verbis contradicere nolunt, quidem unius vel alterius rei in Veteri Oeconomia gestæ rationem typicam admittunt, sed connexa mutilantes totum Mundi illius typici Systema tale fuisse inficiantur. Sed utrum Sapientia divina dignius sit, ut in universo Systemate admiranda sit conformitas, atque totus ille Mundus spiritualis vel illa Mundi hujus mystici pars quæ fuit ante Christi adventum tota fuerit typica: An vero si statuatur tantum unam vel alteram universi systematis illius Mundi typici particulam typum gessisse, quivis nullis præjudiciis imbutus Lector judicet; posteriori enim modo totus nexus atque Harmonia operum Mundi spiritualis interrumpitur, quod Sapientiæ divinæ minime conveniens est. Sed plura hic addere instituti nostri ratio non permittit.

§. MCCXVI.

Ita per Christi adventum totus ille Mundus spiritualis in duas quasi dividitur partes, quæ licet inter se conveniant in multis, varie tamen differunt. Hujus autem differentiæ conjunctæ tamen cum eleganti conformitate consideratio ad Glorificationem Dei & multifariæ ejus Sapientiæ pertinet.

§. MCCXVII.

De ipsa autem Filii Dei in carne manifestatione ita loquitur tota S. Scriptura, ut de Veritate ejus plenissime certi esse possimus, & in certitudine illa animus noster conquiescere queat.

§. MCCXVIII.

Non tantum enim tota Scripturæ harmonia,

sed

sed universus etiam Mundi spiritualis ordo id testatur.

§. MCCXIX.

Omnia enim quæ Christus, postquam in carne manifestatus est, dixit & fecit & passus est, per integrum seculorum antecedentium decursum cum ipso adventus illius modo, prædicta fuere atque hominum oculis subjecta, ut clariori modo id fieri vix potuisset.

§. MCCXX.

Primum fœcundissimumque Vaticinium continetur in promissione de Semine Mulieris Protoplastis statim post lapsum data, quæ extat Gen. III. 15.

§. MCCXXI.

Sæpissime postea humana specie indutus in Præludium futuræ Incarnationis Patriarchis apparuit Filius Dei, cumque ipsis collocutus est.

§. MCCXXII.

Quod tum temporis necessum fuit, ut illorum temporum Spes & sequentium Fides confirmaretur.

§. MCCXXIII.

Totum deinde populum Israeliticum, modo maxime conspicuo, ex Ægypto eduxit in Terram Cananæam, per desertum Arabicum, cujus rei tam certa extant argumenta, ut dubitationi nullus locus superesse queat.

§. MCCXXIV.

Illi talem præscripsit Cultum, qui imago fuit ejus quod postea futurum erat; Quisquis enim Christum intuetur, is dubitare nequit, totum

illum Mosaicum cultum & rituum illorum apparatum Eum adumbrasse, & sapientissimam adeo rationem habuisse.

Vix quidquam in omnibus V. Test. Libris occurrit, quod Irreligionariis tam offendiculo est, & quod magis rident, quam quod varia illa præcepta Legis Mosaicæ institutionis divinæ esse perhibeantur; sed mirum non est, absurdum illis id videri, qui nec finem omnium harum rerum, nec ergo veram illarum rationem cognoscunt, nec totum illud Systema perspectum habent, & omnium partium ad totum relationem ignorant, sed partes tantum à reliquis ad totum Systema pertinentibus & ad communem finem tendentibus abstractas considerant; mirum, inquam, inde non est, si in judiciis suis quammaxime errent & fallantur; idem nimirum ipsis accidit, quod illis, qui in hoc Universo casus & res extra nexum cum reliquis & abstracte à fine ad quem tendunt considerant, quæ propterea inutiles imo noxiæ ipsis videntur, quales ipsis non apparerent, si totum rerum ordinem atque nexum & ad finem relationem noscerent; Ita Sapientiæ carnali multa in Lege illa videntur à ratione aliena atque absurda si extra nexum suum considerentur, & ad totum Systema atque finem non referantur.

§. MCCXXV.

Postquam omnia ea, quæ ad Salvatoris Personam, status & officia pertinent, per os omnium Prophetarum prædicta atque multis modis præfigurata fuerunt, ut non melius in tabula omnia ea pingi potuissent, tandem Jesus advenit & supra naturalis generationis ordinem, ne etiam peccato corrumperetur, à quo immunis esse debuit, natus est.

§. MCCXXVI.

Et simul, quod ad opus perfecti Liberatoris perficiendum maxime necessarium erat (§. 1095.)

duæ

duæ naturæ divina & humana arctissime conjunctæ fuere, unde Sermo Deus caro factus dicitur Joh. I. 14. & Filius Dei factus ex Muliere. Gal. IV. 4. Rom. IX. 5.

§. MCCXXVII.

Et propter Unionem illam non sunt duo, sed unus Salvator, unica Persona, cui Attributa & opera utriusque naturæ adscribuntur.

§. MCCXXVIII.

Quæ Unio consistit in arctissima & constantissima relatione naturarum ad seinvicem.

§. MCCXXIX.

Qua fit, ut proprietates & operationes utriusque naturæ toti supposito, ab alterutra natura denominato, tribuantur, quod Communicatio Idiomatum appellatur.

§. MCCXXX.

Qua unione opus erat ad ea opera perficienda, in quibus simul divini quid & humani esse debebat.

§. MCCXXXI.

Se autem promissum Salvatorem esse Christus exhibuit, tum tempore sui adventus, tum genere, & loco, & modo nativitatis, & totius Vitæ curriculo, mortis, sepulturæ & resurrectionis circumstantiis, & omnibus deinceps sequentibus eventibus.

§. MCCXXXII.

Nec minus Doctrinæ suæ Sapientia atque Sanctitate divina, morum innocentia Regno per Doctrinam, quæ à sapientibus hujus Mundi stulta

habebatur, erecto, & mirum in modum conservato; judiciis in hostes suos exercitis, quorum ipsi infensissimi Judæi ut tot veritatis hujus argumenta & monumenta hodie adhuc non interrupta serie supersunt, populus plane singularis, cui anathema quasi fronti inscriptum est.

§. MCCXXXIII.

Ea autem, quæ Christus docuit de Deo ejusque virtutibus, de homine ejusque statu, & officiis erga Deum, homines, resque omnes alias, ita comparata sunt, ut conscientiæ homines mirum in modum sese approbent; Et sermo ejus ex. gr. Joh. XIV - - - XVII. divinam plane præ se fert Majestatem, admirandam tamen simplicitatem.

§. MCCXXXIV.

Per ea autem, quæ fecit & passus est, tale Liberationis Medium præstitit, & talem compensationem dissensus per Legis violationem introducti, qualem à Peccatore requiri à priori demonstravimus (§. 1028.). Unde eum Servatorem illum divinum esse dubitari nequit.

§. MCCXXXV.

Verborum factorumque suorum innumeris etiam Miraculis Veritatem & Divinitatem probavit. Matth. XI. 5. Joh. XXI. 25.

§. MCCXXXVI.

Et postquam Doctrina Evangelica semel miraculis confirmata est, opus non est, ut ea ad finem seculorum usque semper repetantur.

Dicere nimirum solent illi, qui de Scepticismo Theologico professionem faciunt, quare Deus nullum amplius miraculum patret? Cum tamen hoc modo hominum

minum incredulitas modo multo faciliori debellaretur, quam si centum Eruditissimi Viri tot de Religionis Christianæ Veritate Libros conscribant. Sed hi non reputant α. falsum esse, quod hominum animi miraculorum patratione, nisi singularis gratia divina hominem convincat, ad fidem adducantur, quod etiam ex Miraculorum à Mose Christoque patratorum exemplo palam est; mille enim ab homine incredulo inveniuntur prætextus, quibus miraculi patrati falsitatem sibi ipsi persuadere potest; rem ipse Benignissimus Salvator in Parabola, Luc. XVI. 31. ita explicat: describit nimirum ibi hominem, qui variis Voluptatibus deditus omnes, uti ejusmodi hominibus accidere solet, Fidei, Pietatis, Conscientiæque scintillas suffocaverat, qui inordinati vivendi generis communis fructus est; Sed fit, ut homo ille moriens pœnam Vitæ suæ debitam acceperit, recordatus Fratrum suorum, qui pari modo Vitam degebant & quibus ea quæ revelata extant parum certa videbantur; Unde Frater ipsorum optans, ne illis eadem quæ sibi sors contingeret, rogat Abrahamum, ut Miraculum fieret, ut nempe mortuus surgeret, ipsisque de fide revelata fidem faceret; scit nempe homo ille, quod Miraculo opus fuisset, si in vita sua converti debuisset, unde ad conversionem fratrum eodem opus esse medio concludit; sed Abrahamus ipsi demonstrat, id ut fiat impossibile simul & inutile esse: & ipsi asserit, quod illi qui nec Prophetis fidem habeant, adeoque quibus ordinaria Media non sufficientia sint, nec Miraculorum ope converti possint: Ita Christus, hominum profanorum animum intime perspiciens, hanc objectionem satis solvit. β. Si porro Miracula toties repeterentur ac hominis increduli convictio id requireret, illa tam communia forent, ut non tantum homines ad illa non amplius attenderent, sed tandem pro effectibus naturalibus haberent. γ. Omnis deinde fides historica evertenda est, si vetera Miracula fide dignissima & certissima inficiari volumus. δ. Neque etiam fidei pretium suum constaret, Hebr. XI. 1. si Miraculis omnia quæ credi debent confirmanda essent.

Et

§. MCCXXXVII.

Et omnium, quæ Christus fecit, testimonia adsunt fide dignissima.

Illi, qui Veritatem Revelationis & Factorum Christi certitudinem à posteriori probare solent, utuntur argumentis à fide historica desumtis, dum argumentantur ex eo, quod multa ad rei Veritatem pertinentia ab ipsis etiam juratissimis Christi hostibus, Judæis, Gentilibus, Muhammedanis admittantur; Quod Testium ingens sit numerus, rebus de quibus testantur præsentium, & eodem loco ubi omnia patrata fuere de eis testati sunt, & eodem fere tempore quo omnia facta sunt; & testimonium suum dicere veriti non sunt, præsentibus etiam Veritatis hostibus & integris Synedriis. Ex testimoniis suis autem ne minimum temporale commodum percipere poterant, sed maximis malis propterea ipsi affligebantur; unde dubitandum non est, conscientiam ipsorum de Veritate rei fuisse convictissimam. Ex eo porro, quod ipsimet Judæi de resurrectione Christi certi erant; nec minus ex admirabili prædicationis Evangelii effectu &c. Sed omnibus his argumentis ego uti nolo, illud enim, quod ad divinitatem Revelationis & S. Scripturæ demonstrandam attuli, solum sufficere certissimus sum. Nolo tamen negare, argumentum illud, quod à Populo Judaico ad hunc usque diem superstite desumitur, omni probationis vi destitutum non esse, quot enim Judæos video, tot monumenta Veritatis Historiæ Jesu Christi mihi videre videor; Populus enim est, qui sui parem in Universo terrarum orbe nec habet nec habuit unquam, Populus inter omnes gentes dispersus, nec tamen unquam cum illis mixtus; Qui Patria sua absque ulla illam recuperandi spe expulsus; Qui propterea nec in Regnum nec Rempublicam coalescere potest; Qui propriam Religionem habet, nec tamen illam secundum veram ejus rationem exercere & secundum ejus præcepta Deum colere potest; Cujus cultus ita comparatus est, qualem futurum in ipsis V. Test. Libris, quos divinos agnoscunt, prædictum est; & ipsa quoque judicia in illos talia futura, qualia erant & nunc adhucdum sunt, divina Oracula

dudum

dudum indicarunt; de modo autem, quo stupendum hoc in ipsos judicium exercitum est, dubitari nequit, cum certissima ejus extent documenta: ex illo autem modo, quo natio hæc exterminata quasi fuit, collatis iis quæ in S. Script. de memorabili hoc eventu narrantur, colligere licet, non tantum gravissimam tremendi hujus judicii fuisse rationem, sed etiam fidem facit iis, quæ S. Paginæ de exterminatione populis hujus prædixere. Unicum adhuc addendum nobis est, homini nempe carnali nihil tam absonum videri quam ipsam Christi crucem, quod nempe hoc liberationis medium sit, quod Filius Dei Carne vestitus ab hominibus ludibrio habitus & crucifixus sit; Stulta hæc &, absit blasphemia dicto, Sapientia Dei parum digna sapientibus hujus Mundi videntur; Christus ipse hæc bene prævidit, unde beatos illos prædicat, qui non scandalizentur in ipso, Matth. XI. 6. & ipse Apostolus Paulus passim hæc valide inculcat, unde Christum ex Libro prophetico appellans lapidem offensionis & petram scandali, Rom. IX. 32. 33. Et asserit Verbum Crucis Christi pereuntibus stultitiam esse, & per illam reprobari Sapientiam Sapientum, nec per Sapientiam Mundum Deum cognoscere, & placuisse Deo per stultitiam prædicationis servare credentes, Christum Crucifixum Judæis scandalum, græcis vero, sapientiam quærentibus, stultitiam esse; neque etiam vult, ut Christus evangelizetur in Sapientia verbi, ne evacuetur crux ejus, 1. Cor. I. 17. 18. 19. 21. 24. Et hominem animalem non percipere ea quæ Spiritus Dei sunt, stultitiam enim illi esse, 1. Cor. II. 14. Mirum ergo non est, si hæc contingant, quæ ipsemet Christus & Apostolus ipse, litteris omnis generis Sapientiæ & Scientiæ versatissimus, prædixit: Sed ad ejusmodi scrupulos animo eximendos reputanda sunt, quæ supra jam sæpius inculcavimus, nempe α. hoc esse Mysterium β. propterea in eo multa nobis esse incomprehensibilia γ. in relatione ad omnia Dei Attributa & totum Universum considerandum esse δ. nec in toto Systemate unum ab altero esse separandum: tandem etiam observandum est, hoc ipsum indicare, Doctrinam illam non humana Sapientia fuisse excogitatam, alias magis illi accommodata foret, neque

tanta

tanta simplicitate absque ullis phaleris atque ornatu conscripta esset.

§. MCCXXXVIII.

Cum Pœna peccati sit Mors per naturalem effectum (§. 824.), & Deus etiam Legis positivæ transgressoribus mortem omnis generis comminatus sit, Gen. II. 17., & Compensatio exacte æquivalens absolute necessaria sit (§. 904. 908.): Hinc Christo etiam moriendum fuit, ut esset Salvator consummatissimus. Heb. II. 10.

§. MCCXXXIX.

Se autem talem esse demonstrare debuit Exaltatione, Rom. I. 4. qua manifestavit, se Justitiæ divinæ satisfecisse & compensationem Pœnæ æquivalentem exacte præstitisse, & sibi ut perfectissimo Salvatori regni Gratiæ & Gloriæ administrationem competere, & in hoc exaltationis statu etiam parta Beneficia applicare, Eph. IV. 8. 10. 11. 12. & ad dilatationem & multiplicationem Regni sui Spiritum S. mittere potest. Joh. XVI. 7. 13. 14.

§. MCCXL.

Officium Salvatoris in hoc consistit, ut omnia ea faciat, quæ ad Peccatoris Liberationem & restitutionem in statum perfectionis necessaria sunt, sive ut Peccator cum propria Salute possit esse ad Dei Glorificationem.

§. MCCXLI.

Ad id requiritur α. ut homini Peccatoris Medium Liberationis natura incognitum (§. 914.), unde vera Religionis Peccatoris ratio constat, patefaciat β. ut illud comparet, & γ. applicet.

Triplex

§. MCCXLII.

Triplex inde enascitur Munus, quatenus enim Christus Medium Liberationis revelat, vocatur PROPHETA; quatenus illud opere plenariæ Satisfactionis comparat, vocatur SACERDOS; quatenus vero illud Peccatori applicat & facit, ut ipse ad Gloriam suam vivat, REX vocatur.

§. MCCXLIII.

Apparet ex his, Sacerdotale reliquorum quasi fundamentum esse: Illo enim si nihil partum esset, per propheticum nihil potuisset annuntiari, & per regium non donari & consummari.

§. MCCXLIV.

Fundamentum Religionis peccatoris est omnimoda dependentia à Christo tanquam unica atque perfectissima caussa Salutis (§. 1052. 1054.), talis autem est per Trinum quod peragit officium (§. 1242.), hinc patet Peccatorem à Christo pendere tanquam à perfectissimo Propheta, consummatissimo Sacerdote, & Rege gloriosissimo.

§. MCCXLV.

Cum vero, per demonstrata, Revelatio unice propter Mysterium hocce necessaria fuerit, consequitur etiam Medium illud Salutis, quod revelatum est, unicum esse; cum vero Medium illud sit Christus per trinum munus suum (§. 1242.): Hinc etiam peccator à Christo unice tanquam à Propheta, Sacerdote & Rege dependet.

§. MCCXLVI.

Et quoniam dependentia est fundamentum Religionis revelatæ (§. 1052. 1054.): Hinc illi funda-

fundamentaliter errant, qui perhibent hominem ab alio præter Christum in Negotio Salutis tanquam infallibili Propheta, summo Sacerdote, & in Ecclesia Rege atque Domino dependere.

Sectio XIX.

De
Medii Liberationis Applicatione.

§. MCCXLVII.

Homini competit Libertas, quæ fluit ex ipsa animæ Essentia (§. 731.), imo illa ipsi adeo essentialis est, ut nisi homo liberam haberet Voluntatem humanam naturam exuisset; quæ Libertas etiam requiritur ad fundamentum omnis Religionis: Religio enim cum tota doctrina morali sine Libertate tota concideret, tam ratione cultus, quam præmiorum & pœnarum (§. 966. 972.); Cum vero Peccatum oriatur ex abusu Libertatis illius (§. 476.), sequitur per peccatum Libertatem non tolli, sed hominem illa abuti.

§. MCCXLVIII.

Per liberum Arbitrium intelligitur Vis actiones liberas suas determinandi conformiter Religioni Revelatæ & Naturali.

Liberum arbitrium proprie involvit duas Notiones, significat nempe α. facultatem illam liberam, qua anima semper sponte determinatur ad actiones suas β. Vires ad actiones spirituales sive cum Religione revelata conformes faciendas; sive habitum actiones suas dirigendi secundum Legem Evangelicam.

Cum

§. MCCXLIX.

Cum homo constitutus in statu moraliter imperfecto opus cum Attributis divinis & propria Salute conforme, adeoque vere bonum, edere non possit (§. 871.): Sequitur, quod, etsi homo post peccatum commissum retineat facultatem liberam; ipsi tamen desint vires liberi Arbitrii ad actionem Legi Evangelicæ conformem sese determinandi.

§. MCCL.

Hoc à priori ex ipsa rei natura demonstravimus, nunc demum autem S. Scripturam idem dicere ostendemus, ut nimirum patefiat, illam de hominis corruptione nihil dicere, quod non ex Principiis Rationis demonstrari potest, adeoque arbitrandum non esse, corruptionem hominis in S. Script. nimis exaggerari.

§. MCCLI.

Describit enim hominem ut Intellectu obtenebratum Eph. IV. 18. V. 8. qui ergo, dum Bonum non cognoscit, illud etiam appetere nequit: nec intelligit ea quæ sunt Spiritus Dei, sive quæ ille revelavit, 1. Cor. II. 14.

§. MCCLII.

Nec porro homo, quatenus sub peccato est, Attributa divina ut motiva actionum suarum considerare potest, quod tamen etiam ad Religionem Naturalem requiritur (§. 771.), nam Apostolus dicit τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς, sive sapientiam Carnis, esse inimicam in Deum & Legi Dei non subjici, cum ne quidem possit, Rom. VIII. 7.

§. MCCLIII.

Apparet ex hoc, hominem Religionem Natura-

turalem, quamdiu in statu peccati versatur, servare non posse.

§. MCCLIV.

Homo etiam dicitur Servus peccati, Joh. VIII. 24. Rom. VI. 16. 17. 20. imo mortuus est, hoc est, omni activitate ad opus spiritualiter bonum producendum privatus. Eph. II. 1-3.

§. MCCLV.

Cum ergo Peccator nec intelligit quæ Spiritus Dei revelat (§. 1251.), nec ea facere potest (§. 1254.): Sequitur illum etiam officia Religionis revelatæ servare non posse.

§. MCCLVI.

Hic nunc ostendere licet, quænam sit differentia inter Naturam & Gratiam; quæ patet ex differentia inter Virtutem Naturalem, Pietatem & Virtutem Christianam.

§. MCCLVII.

Virtus Naturalis consistit in actionis moralitate intrinseca, quatenus nostram aliorumque perfectionem, quoad Vitam temporalem, promovet & inde motiva desumuntur.

§. MCCLVIII.

Systema, quod officia hæc complectitur, vocatur *Jus Naturæ.*

§. MCCLIX.

Cum in Virtute naturali, adeoque Jure Naturæ, nulla actionum motiva ab Attributis divinis desumantur (§. 1257.); Hinc est quod JCti & Philosophi dicant, Jus Naturæ etiam locum habere posse, etsi, absit blasphemia dicto, nullus existeret Deus.

Jus

Jus Naturæ nimirum respicit solummodo ea officia, quæ homo vel sibi in statu temporali sive Vita corporali, aliisque in Societate Civili debet; ut illud Atheum etiam obliget, licet existentiam divinam neget, adeoque actionum suarum motiva à Dei Attributis desumere nequeat & irreligionarius sit.

§. MCCLX.

Ad Jus Naturæ observandum viribus nonnisi naturalibus opus est, unde à Philosophis demonstratur, ejus observationem cuivis homini possibilem esse.

§. MCCLXI.

Hinc etiam Apostolus de Gentilibus dicit, illos facere ea quæ legis sunt Rom. II. 14. hoc est ea quæ ipsum Jus Naturæ præscribit, dum Virtutes naturales sæpissime erga semetipsos & proximum exercebant, facientes ea quæ ad status temporalis sui & proximi perfectionem contribuebant.

§. MCCLXII.

In Pietate autem actionum motiva desumuntur non tantum à proprii Proximique status temporalis perfectione, sed etiam ab Attributis divinis ex lumine Naturæ notis, & in S. S. clarius revelatis.

§. MCCLXIII.

Officia autem hæc, sive hunc actiones suas dirigendi modum præscribit *Religio Naturalis*, (§. 771.).

§. MCCLXIV.

Patet ex his, quænam sit differentia inter Jus Naturæ & Religionem naturalem, illud scilicet respicit tantum statum perfectionis temporalis tum propriæ, tum Proximi & inde motiva desu-

mit; Religio autem naturalis etiam Deum respicit, & ab Attributis ejus motiva desumit.

§. MCCLXV.

In *Virtute* autem *Christiana* motiva actionum desumuntur ab opere Redemtionis & præcipue ab Attributis divinis per illud à Deo revelatis, (§. 1060.).

S. Scriptura Pietatem, hoc est, observationem Religionis Naturalis & Virtutem Christianam communi Pietatis nomine comprehendit.

§. MCCLXVI.

Patet ex his, cum differentia sit inter Jus Naturæ & Religionem Naturalem, quod, etsi demonstratur cuivis homini Juris Naturæ observationem possibilem esse, propterea possibilitas observandi Religionem Naturalem demonstrata non sit.

Distinctius hæc fuerunt evolvenda, ut illis, qui Religionis revelatæ necessitatem negant, eo melius obviam ire queamus; quod ex eo etiam tueri conantur, quod homini non impossibile sit actiones suas secundum præcepta Juris Naturæ dirigere, & inde concludunt, confundentes Religionem Naturalem cum Jure Naturæ, observationem Religionis Naturalis post peccatum non esse impossibilem, adeoque Revelatam non esse necessariam.

§. MCCLXVII.

Apparet porro, id quod in Theologia & Philosophia morali ad exercitium Virtutis & evitationem Vitii pertinet, & internas animæ actiones respicit, multum à se differre.

§. MCCLXVIII.

Etsi ergo observatio Juris Naturæ sive Virtu-

tum naturalium non impossibilis sit (§. 1259.), tamen ad observandam Religionem Naturalem & Revelatam Vires naturales non sufficiunt (§. 1253. 1255.), unde Viribus supernaturalibus opus est.

Ad hæc quæ §§. præcedentibus dicta sunt qui attendit, facile percipere potest, statum internum Christiani plane aliter comparatum esse quam alius hominis, cui præter Vires naturales post lapsum superstites nihil superest ad exercitium Virtutis moralis sive civilis. Et quod Sola Pietas atque Virtus Christiana Deo placere potest, quam ipse in homine operatur. *Vide WOLFII Philosoph. moralem* §. *676. 677.* & *Nachrichten von seinen eigenen Schriften. Cap. IX.* §. *148.*

§. MCCLXIX.

Cum Viribus supernaturalibus opus sit ad officia Religionis Peccatoris præstanda (§. 1268.): Hinc Miraculo opus est, quo homo è statu moraliter imperfecto restituitur in statum moraliter perfectum (§. 650.): Miracula autem nemo nisi Deus potest patrare: E. Solus Deus Vires illas supernaturales homini conferre potest, quibus officia Religionis revelatæ implere & à statu imperfecto liberari potest.

§. MCCLXX.

Illa Virium Supernaturalium collatio vocatur Medii Salutis applicatio.

§. MCCLXXI.

Religio revelata ad certa obligat officia (§. 1063.), ad illa præstanda autem Libertate opus est (§. 966. 972.); Hinc sequitur, Gratiam divinam in collatione Virium Supernaturalium ita agere, ut tamen homo libere agat.

Hic divinus operandi modus cum hominis Libertate optime conciliari potest. cum essentia & summus Libertatis gradus in spontanea actionum determinatione consistat (§ 730); hinc Deus ita agit, ut in homine spontaneitatem actionis producat. Cum vero Remonstrantes summam Libertatem in indifferentia perfecti æquilibrii, contra principia philosophica & experientiam, consistere existiment, mirum non est, si illam cum Gratiæ divinæ efficacia conciliare nequeant.

§. MCCLXXII.

Imperfectionem moralem Peccatoris variæ comitantur sequelæ (§. 879); Hinc si homo à morali illa imperfectione & illius sequelis liberari debet, etiam talia adhibenda sunt remedia, quæ omnibus illis sequelis tollendis apta sunt.

§. MCCLXXIII.

Quoniam enim homo exclusus est per peccatum à Communione Dei (§. 820.), & Liberationis medium ipsi natura ignotum sit (§. 914.); Hinc opus est, ut homo Peccator iterum ad Communionem Dei invitetur & ipsi Salutis medium notificetur, quæ beneficia vocantur VOCATIO.

§. MCCLXXIV.

Et cum abalienatus sit à Vita Dei & spiritualiter mortuus, (§. 821 - - 823.), necesse est, ut ipsi reddatur actuositas spiritualis & communio cum Vita Dei, quod Beneficium REGENERATIONIS nomine venit.

§. MCCLXXV.

Cum porro homo salvandus obligatus sit ad officia illa præstanda, ad quæ per Religionem revelatam obstrictus est (§. 1063.), ut nempe assentiat testimonio Dei de Medio salutis parato & opti-

optimo atque perfectissimo unicoque Salvatori se salvandum cum abnegatione sui ipsius ex animo committat, Peccator vero ad hæc impotens sit §. 871. 1255.), & Intellectu obtenebratus (§. 869.), & Voluntate perversus (§. 870.): Hinc alio opus est beneficio, quod appellatur FIDES.

§. MCCLXXVI.

Et quia Pœna cum peccato effectu naturali connexa est (§. 872 - - 877.), & homo transgressione Legis cui obstrictus est, Jus ad summi Boni possessionem amisit (§. 817. 819.): Sequitur necessum esse, ut à Pœna liberetur & ipsi Jus ad possessionem summi Boni iterum adjudicetur, quæ applicationis medii liberationis pars JUSTIFICATIO appellatur.

§. MCCLXXVII.

Et cum careat sanctitate per peccatum amissa (§. 878.), Voluntas autem ejus primitus sancta fuerit creata (§. 791. 792.): E. si pristino statui perfectionis restitui debet, etiam SANCTIFICATIONE opus habet.

§. MCCLXXVIII.

Modus liberationis homini ignotus est (§. 883.), Hinc opus est, ut ipsi notificetur, & ut per peccatum remotus à Communione Dei iterum ad illam invitetur (§. 1273.).

§. MCCLXXIX.

Hoc Beneficium vocatur VOCATIO, quæ consistit in notificatione Voluntatis divinæ de Medio Liberationis parato & imperio divino de illo amplectendo.

§. MCCLXXX.

Medium illud Liberationis, ad quod homo invitatur mandato divino, unicum tantum est; Hinc etiam *Vocatio* nonnisi unica est.

§. MCCLXXXI.

Quoniam homo ita reducendus est ad Deum ut tamen libere agat (§. 1271.); Hinc ita vocatur, ut suum ipsi maneat officium & ut sponte determinari possit.

§. MCCLXXXII.

Ubi autem certa præstanda sunt officia & Libertas inconcussa in actionibus illis manere debet, ibi omnia unico momento fieri nequeunt, unde certis *Vocationis* illius opus est gradibus, quæ si summum attingit gradum vocatur *efficax*, si vero in inferioribus subsistit appellatur *communis*.

§. MCCLXXXIII.

Et cum gradus inferiores illius in Mediis tantum externis consistant, inde gradus illi Vocationis huic beneficio nomen *externæ* dant; si vero summum attingit gradum, modo supernaturali ipse facultatum Animæ usus, Intellectus æque ac Voluntatis, mutatur, unde tunc vocatur *interna*.

§. MCCLXXXIV.

Terminus à quo homo vocatur est status miseriæ & peccati & abalienationis à Communione Dei (§. 820. 1273.), Eph. II. 12.

§. MCCLXXXV.

Terminus vero, ad quem vocatur, est Christus tanquam unicum atque perfectissimum Medium Salutis, Jes. XLV. 22.

Ita

§. MCCLXXXVI.

Ita autem negotium hoc considerandum est, ut attendatur quid homo & quid Spiritus S. in illo agat? Ut limites inter Naturam & Gratiam constituantur.

§. MCCLXXXVII.

Nunquam enim Gratiæ operatio vires naturæ sive usum virium naturalium tollit, sed potius emendat & supernaturales vires addit.

§. MCCLXXXVIII.

Per Vires autem supernaturales intelligo eas, quibus homo immediate à Spiritu S. instruitur, ut talia agere possit, quæ neque ex vi animæ naturali, neque ergo ex statu ejus antecedente fluunt.

§. MCCLXXXIX.

Deficit autem *primo* hominis Intellectus & ipsius Ratio, ut licet natura Revelationis Medii Liberationis possibilitatem noscere vel conjicere possit (§. 920 - - 925.); attamen veritatum revelatarum actualitatem, sive existentiam ignorat Intellectus sibi relictus, cum modum nesciat quo id fieri potest (§. 910 - - 914.); Et licet Ratio Veritatis naturalis nexum perspicit, tamen veritatum revelatarum nexum perspicere propriis viribus non valet.

§. MCCXC.

Unde per divinam Gratiam fit, ut defectus hic suppleatur, qui primus Vocationis gradus est, dum Deus peccatori Voluntatem suam de Medio Liberationis parato à peccatore amplectendo patefacit: & eoipso ad Communionem sui invitat.

§. MCCXCI.

Idque fit, dum singularis Dei circa salvandos cura rerum ordinem ita dispofuit, ut Liber ille, in quo Evangelium hoc continetur, ad illorum manus perveniat, qui ad Salutem perducendi sunt.

§. MCCXCII.

Aut dum per Evangelii præcones Voluntas illa divina omni cum eloquentia, auctoritate & diligentia proponitur & inculcatur.

§. MCCXCIII.

Cum hoc Beneficio non omnes omnino homines fruantur, uti experientia constat, cum jam olim sub Oeconomia Veteri Evangelium paucissimis patefactum fuerit, & hodie adhucdum multi existant Populi, qui illud nunquam audiverunt; Hinc patet *Vocationem non esse Universalem.*

§. MCCXCIV.

Hominis autem officium est ut audiat Jes. LV. 3. Luc. VIII. 8. hoc est, ut debitam adferat attentionem tanquam rei ponderosissimæ, de qua propria Salus pendet.

§. MCCXCV.

Tenetur ergo facultatibus naturalibus ita uti, ut Veritates revelatas attente legat, audiat, atque consideret & in illis tum Dei Sospitatoris Gloriam, tum propriam Salutem quærat.

§. MCCXCVI.

Neque dici potest, hominem Veritatum revelatarum plane nihil intelligere, si ipsi proponantur, etiam impii cognoscere possunt quid sibi velit illa propositio; Jesus Christus est unica atque

per-

perfectissima caussa Salutis; noscunt etiam ex hac Veritate alteram fluere, nempe: Ipsum ut talem quærendum atque adorandum esse.

§. MCCXCVII.

Ipsa tamen illa attentio etiam donis Spiritus Sancti generalibus excitari, augeri & conservari potest. Act. XVI. 14. quod si fit, secundus Vocationis gradus est.

§. MCCXCVIII.

Si homo, quantum per vires naturales ipsi licet, debitam adhibet diligentiam, etiam interna conscientiæ tum de magnitudine miseriæ, tum de veritate testimonii divini oritur convictio; quæ excitari potest tum ex omnium operum manuum Creatoris contemplatione, quæ hominem ad Communionem Dei summi rerum Moderatoris quærendam quasi invitant, dum ipsi Cœli Gloriam Dei enarrant. Psal. XIX. 2-5.

§. MCCXCIX.

Tum per considerationem maximæ divinæ Benignitatis erga genus humanum, dum ostendit se bonorum omnium fontem, maximum simul atque optimum esse, dum non patitur se expertem esse testimonii bona tribuendo. Actor. XIV. 17.

§. MCCC.

Et per ipsam Dei longanimitatem, quæ homini non tantum Salutis spem suppeditat, sed quemvis ad resipiscentiam ducere debet Rom. II. 4.

§. MCCCI.

Plurimum etiam ad Peccatoris conscientiam

con-

convincendam conferunt gravia Dei, tum in ipsum, tum in alios Judicia; quibus fit, ut homo tum ad statum suum in præsenti vita, tum sequentem exitum & statum post hanc vitam attendat & solicitus fiat; Unde non possunt non conscientiæ morsus oriri, præcipue si judiciorum divinorum gravis accedat inculcatio, illorumque meditatio, Act. XXIV. 25.

§. MCCCII.

Magnum vero ad hoc efficiendum confert ipsa diligens Verbi divini lectio atque consideratio, mallei enim instar illud sese habet, Jer. XXIII, 29.

§. MCCCIII.

Ea quæ hactenus diximus inde à §. 1294. ipsis etiam naturæ viribus præstari possunt.

§. MCCCIV.

Et si Spiritus Dei ipse quasi ad ostium cordis peccatoris stat, & reiterata conscientiæ excitatione pulsat, & motus illos conservat, tertius Vocationis gradus oritur.

§. MCCCV.

Cum homo Natura in statu tenebrarum versetur ratione cognitionis circa Medium Liberationis & res divinas (§. 869.); hinc ut malo huic remedium adhibeatur, Intellectus illuminatione opus est.

§. MCCCVI.

Per *Illuminationem* autem intelligimus convictionem supernaturalem veritatum revelatarum, & nexus illarum distinctam in mente repræsentationem.

Ex

§. MCCCVII.

Ex ſtatu tenebrarum & moraliter imperfecto per effectum naturalem illuminatio ſequi nequaquam poteſt, nulla enim illius indicari poteſt ratio ſufficiens, propterea miraculum, & immediatum Spiritus S. opus eſt: Et quartum Vocationis gradum conſtituit. 2. Cor. IV. 6.

§. MCCCVIII.

Quoniam operatio hæc fit per Miraculum, ab homine non dependet, an illam admittere, an non admittere velit. Nec magis illam avertere poteſt, quam olim Chaos Mandatum divinum avertere potuit, dicens fiat Lux. Gen. I. 3.

§. MCCCIX.

Neque poſt eclypſin ſolarem factam homo impedire poteſt, quo minus obſtaculo ablato Lux ſolis redeat & objecta diſtincte repræſentet: ita etiam homo impedire nequit, ut in tenebris Intellectus Lux iterum ſplendeſcat.

§. MCCCX.

Nec etiam tali convictioni magis quam per demonſtrationem Geometricam factæ reſiſtit.

§. MCCCXI.

Ideo Gratia hæc efficax vocatur, & non poteſt non hominis mentem in aſſenſum trahere.

§. MCCCXII.

Neque magis hominis libertati obeſſe poteſt; ac illi aliquid derogatur, ſi ſole poſt tenebras redeunte objecta circumjacentia ipſi clare repræſentantur, aut ſi de Veritate Geometrica per illius

illius demonſtrationem & nexus veritatum in illa propoſitione contentarum diſtinctam repræſentationem convincitur.

§. MCCCXIII.

Cum illuminatio non poſſit non eſſe efficax (§. 1308. - - 1311.), & ſit pars Vocationis (§. 1307.), per experientiam tamen non ſit univerſalis, cum tot homines in tenebris permaneant, neque unquam aut de Veritatibus revelatis convincantur, aut eas in admirabili ſuo nexu diſtincte percipiant; Sequitur Vocationem etiam quoad hanc partem non eſſe univerſalem.

§. MCCCXIV.

Cognitio viva vocatur, quæ motivum actiones ſuas ſecundum præcepta Religionis revelatæ dirigendi præbet.

§. MCCCXV.

Licet homo natura etiam multas veritates revelatas intelligere poſſit (§. 1296.); at cognitio illa tamen ſterilis manet, deſtituta Virtutis fructu, quæ inde oriri debet.

§. MCCCXVI.

Unde, cum ex ſtatu Voluntatis moraliter imperfecto, perfectus ſequi nequeat, Spiritus S. Gratia defectus hic etiam ſupplendus eſt.

§. MCCCXVII.

Qui Intellectui Veritatem cœleſtem cum animi convictione non tantum repræſentat, ſed cognitionem illam vivam facit, ut Voluntas moveatur ad mentem ſuam totam propter Doctrinæ illius cœleſtis evidentiam atque præſtantiam ad ſtudium pietatis componendam.

Stu-

§. MCCCXVIII.

Studium hoc vocatur: Propositum consilia sua & actiones mutandi & in illo summus Vocationis gradus consistit.

§. MCCCXIX.

Ita vero Spiritus S. in hoc negotio operatur, ut homo non in ancipitis deliberationis bivio consistat, & in æquilibrio tantum statuatur: indignum enim foret ejus tum Sapientia tum Bonitate, si creaturam rationalem libertate præditam in deliberationis bivio consistentem Gratia sua ulteriori destitueret, ut homo in re maximi momenti, tamen imprudens aut invitus agere deberet & fatali quodam instinctu.

§. MCCCXX.

Porro ita agit, ut homo in determinatione sua liber maneat, neque obtorto quasi collo & invitus trahatur; facit ut homo volens agat, Phil. II. 13. Veritates tam clare mentibus ingerit, ut non possint non assentiri, & tanta motiva voluntati suggerit, ut non possit nolle: sed fateatur: *Pellexisti me Jehova, & pellectus sum, fortior fuisti me & prævaluisti.* Jer. XX. 7.

§. MCCCXXI.

Licet autem Peccator ab initio resistat, cum totus quantus est in partem contrariam ruat, tamen Gratia peccati tenebras dispellente non potest amplius resistere, dum agnoscit se, si hoc faceret, creaturam esse infelicissimam.

§. MCCCXXII.

Ex statu hominis moraliter imperfecto perfectus sequi nequit nisi per miraculum (§. 650.), quan-

quando autem Intellectus hominis modo supernaturali illuminatur & Voluntas flectitur ad actiones suas secundum Religionem revelatam instituendas, ex statu imperfecto transit in perfectum, in quo summus Vocationis Gradus consistit (§. 1307. 1318.); E. Vocatio illa, quæ summum attingit gradum, non potest fieri nisi per Miraculum & propterea Creaturæ vires excedit.

§. MCCCXXIII.

Sed hominis per peccatum à Dei commercio remoti Vocatio consiliique pristini mutatio (§. 1318.) ad statum ipsius miserum reformandum non sufficit, spiritualiter enim mortuus opus habet, ut ex morte illa suscitetur atque amissam cum vita Dei communionem recuperet.

§. MCCCXXIV.

Regenerationis nomine hoc beneficium venit, significatque operationem Dei hyperphysicam, qua homini spiritualiter mortuo divina Vita redditur, ope seminis incorruptibilis Verbi Dei virtute Spiritus S. fœcundati.

§. MCCCXXV.

In Adamo omnes mortui sumus, 1. Cor. XV. 22. quæ mors in hoc consistit & præcipue modo sequenti sese exserit *α.* quod à Deo ejusque Spiritu, qui animæ nostræ anima & vitæ nostræ vita est, immensum quantum remoti sumus. Eph. IV. 18.

§. MCCCXXVI.

β. A luce Dei remotissimi, Intellectus atra caligine cingitur, ut non possit comprehendere quæ Spiritus Dei sunt, 1. Cor. II. 14. unde nec pec-

peccatorum veram rationem, neque miseriæ atque periculi magnitudinem distincte agnoscere potest.

§. MCCCXXVII.

Eandem ob caussam divinæ Gratiæ nullum habere potest Voluntas desiderium, cum non possit ferri in incognita, & ipsi omnia quæ Dei sunt plane sordent, & Sapientiam Dei pro stultitia habet 1. Cor. II. 14. Unde licet subinde actiones vitalibus similes prodat, ex intrinseco tamen Vitæ Principio illæ, non procedunt.

§. MCCCXXVIII.

Regeneratione autem per Unionem cum Spiritu Dei homo vitam illam recipit, qua Vitam non animalem sed divinam vivit, & Anima ejus apta fit ad actiones spirituales Deo gratas exserendas, præceptis divinis & exemplo Christi convenientes.

§. MCCCXXIX.

Adeoque renovatio illa considerari potest, tum ut facultas quæ homini inditur, tum ut actio vel operatio facultatis illius.

§. MCCCXXX.

Facultatem dico Regenerationem, sive effectum illius in homine, dum per illam producitur Vita spiritualis, hoc est, actuositas ex intrinseco Vitæ Principio, ut sit intrinseca Animæ constitutio, dum recipit novam facultatem, quæ ipsi antea defuit, nempe vivendi vitam Dei, antea enim vivens mortua fuit. 1. Tim. V. 7.

§. MCCCXXXI.

Dum homo Spiritualem hanc actuositatem ac-

cepit, aut illa statim per operationes bonas sese exserit, aut illæ aliquamdiu uti fructus in semine latent.

§. MCCCXXXII.

Priori sensu si Regeneratio sumatur, nullos habere potest gradus, aut enim homo, qui antea nil nisi mors fuit, vivere incepit, aut adhuc in offensis mortuus est. Ephes. II. 5. Inter vitam enim & mortem non dari potest status intermedius.

§. MCCCXXXIII.

Unde Beneficium hoc non tantum nomine Vivificationis venit in S. Sc. l. c., sed etiam ut Creatio rei non præexistentis consideratur Ephes. II. 10. qua nova plane Creatura spiritualis ex nihilo peccati producitur.

§. MCCCXXXIV.

In mortuo ad Vitam, in nihilo ad Creationem, nulla potest præexistere Præparatio: Ita nec in homine ad spiritualem Creationem aut ex morte peccati resuscitationem.

§. MCCCXXXV.

Uti nec actuositas aliqua Creaturæ Creationem, aut operatio boni Vivificationem præcedere potest, ita nec in homine nondum regenerato aliquid spiritualiter Boni aut occasio existere potest, quæ Deum moveat, ad majorem Gratiam homini conferendam, unde *FULGENTIUS Lib. I. de Verit. Prædest. pag. 62.* non utique quia volumus Gratiam accepimus, sed necdum volentibus nobis Gratia data est, & Esaj. LXV. 1. Deus dicitur inveniri ab iis, qui ipsum non quæsiverunt & de ipso non interrogant.

Ex

§. MCCCXXXVI.

Ex quibus apparet, fractionem naturalis contumaciæ atque malitiosæ resistentiæ, Voluntatis flexibilitatem, mortis suæ agnitionem, seriam Legis divinæ considerationem atque miseriæ deplorationem non consideranda esse ut præparationem ad animæ vivificationem, sed potius ut ipsa regenerationis prima effecta atque fructus.

§. MCCCXXXVII.

Et quanquam mors spiritualis suos habet gradus, dum nonnulli crebris peccandi actibus habitum acquisiverint, id tamen quod in morte privativum est, nempe abalienatio à Vita Dei, in omnibus æquale est: Ut omnes versentur in statu mortis, actuositate illa ex intrinseco Vitæ Dei principio orta destituti, propptereaque ad opus ullum spiritualiter bonum edendum plane inepti.

§. MCCCXXXVIII.

Cum tamen homo etiam in statu peccati Libertatem retineat, omnesque ejus actiones cum lubentia conjunctæ sint; Hinc status ipsius non ita concipiendus est, ut lapidis aut stipitis, quasi invidus rapiendus & trudendus sit; sed transitus ipsius ex statu mortis in statum vitæ summa cum Lubentia conjunctus est, propter gravissimas quæ iis in primo momento à Spiritu vivificante suggeruntur rationes.

§. MCCCXXXIX.

Et si quidam sint qui regenerandi etiam ante Regenerationis actum, præ illis qui nunquam regenerantur, habent dona aut externa privilegia, ut majorem Veritatis salutaris cognitionem

à nefandis sceleribus præservationem aliasque temporis, loci, affectuum, aliorumque similium circumstantias; hæc tamen omnia hominem ad Regenerationem non aptum reddunt, nisi quantum in ipsa Providentia atque Consilio divino ita ordinata sunt atque disposita, ut Regenerationi certo secuturæ suo tempore inserviant; ut ergo ejusmodi Privilegia ipsius benigni Numinis dona sint atque beneficia, aliquando regenerandis concessa: neque hominis merito aut naturali præ aliis Bonitati adscribenda.

§. MCCCXL.

Cui rei illustrandæ inservit visio Ezechielis XXXVII. 7. 8. ubi primo ossa fuere collecta, carne deinde & venis tecta, nec non cute vestita fuerunt; ut tamen hactenus deesset habitus, quem Spiritus veniens ab omnibus quatuor Mundi plagis inspiravit, ut vivere inciperent.

§. MCCCXLI.

Internum hoc Vitæ Spiritualis Principium cum homini inditum fuit, aut statim per exercitium bonorum operum actuosum sese ostendit, aut subinde ad instar hominis dormientis sese habet, qui quidem vivit, sed per tempus non actuosus est: ut opus Regenerationis distingui possit in actum primum & secundum (§. 1329.).

§. MCCCXLII.

Cum homo Natura ad actus vitales edendos non tantum plane iners sit (§. 1325.), sed sæpe repetitis malis actionibus peccandi habitum acquisiverit (§. 1337.): Inde est quod in partem regenerationi plane oppositam malitiose ruat, propterea-

que

que operationibus Spiritus vivificantis resistat, ut adeo Gratia convertens sive regenerans certo sensu resistibilis dici possit. Act. VII. 51.

Male Reformatis imputatur, quod statuant hominem operationibus Spiritus Sancti non resistere; Sed hoc statuunt: In regenerandis Omnipotentem Spiritus creantis & vivificantis vim, quæ vocat ea quæ non sunt ut sint, tam fortiter operari, ut homo resistere desinat, & Intellectus illius cœcitas cordisque durities superetur; Uti enim in prima Creatione ad tenebras discutiendas & lucem producendam sufficiebat vox Omnipotentis Fiat lux, ita in homine quantumcunque malitiose resistente & propter Intellectus tenebras in proprium exitium ruente sufficit Vox Imperans Fiat lux, & Fiet lux.

§. MCCCXLIII.

Regeneratio ex statu hominis antecedente (§. 1325 - - 1327.) per effectum naturalem sequi non potest, ei enim plane oppositus est: Inde vires animæ excedit; cum porro sit creatio & ex mortuis suscitatio (§. 1333.), adeoque etiam vires Universi excedit, talis autem effectus Miraculum dicitur: E. etiam Regeneratio Miraculum est.

§. MCCCXLIV.

Neque dici potest inter effectus in Regno Naturæ & in Regno Gratiæ distinguendum esse; Quicquid enim in Anima contingit, quod vires ejus excedit & in re creata oriri non potuit, id Miraculum est, cum vero regeneratio sit talis in anima effectus (§. 1343.): E. in illa Miraculum patratur, sive Animam consideres ut partem Regni Naturæ sive Gratiæ, effectus erit idem.

§. MCCCXLV.

Regeneratio est Miraculum; sequitur tantum

abesse, ut homo quicquam ad ejus vel initium vel finem conferre possit, quantum abest, ut v. g. quem Natura cœcum protruserat, ad visus sui restitutionem facere nonnihil potuerit; consideramus nimirum hic Regenerationem in primo actu.

Vide Judiciosissimi CANZII *Tractatum de Usu Philos. Leibn. & Wolf. in Theol. cap. XIII. §. 364.*

§. MCCCXLVI.

Fidei necessitas patet ex §. 1275. Consentiente S. Script. passim, absolutam illius necessitatem ubique inculcans.

§. MCCCXLVII.

Finis Revelationis hic est, ut homini Peccatori modus ostendatur, quo ex infinito malo emergere & cum propria Salute ad Dei Gloriam esse queat (§. 977.), & summa totius S. Scripturæ est, Jesum Christum esse unicam atque perfectissimam caussam Salutis (§. 1004.), ejusque cognitione sola Peccator salvari potest, & obligatus est ad officia in Religione revelata præscripta observanda (§. 1057 - - 1063.), quæ unice ad Gloriam Salvatoris cum propria Salute conjunctam tendunt: Sequitur Fidem etiam unice versari circa Salvatoris cognitionem atque modum quo Peccator medii parati particeps fit.

§. MCCCXLVIII.

Unde Fides recte definitur: Quod sit ille hominis regeniti actus, quo homo ex pio assensu in testimonium Dei de Salute per Christum parata seipsum abnegat, atque ei se salvandum ex animo committit.

Vide *MELCH. Fund. Theol. cap. II. §. 39.*

Crede-

§. MCCCXLIX.

Credere dicimur aliquid, quando teſtanti vel ore vel ſcripto aſſentimur, neque de Veritate teſtimonii illius ullo modo dubitamus, quo major autem & fide dignior teſtis aliquis eſt, eo certius etiam ipſi Fidem habere poſſumus.

§. MCCCL.

Ex definitione apparet, in Fide duo à ſeinvicem eſſe diſtinguenda, nempe objectum ſive teſtimonium quod creditur, & actionem mentis noſtræ, qua teſtimonio illi aſſentimur; prior dicitur Fides *quæ* creditur, poſterior vero *qua* creditur: Unde vel objective vel ſubjective ſumitur.

§. MCCCLI.

Ratione objecti ſive Fidei quæ creditur, illa reſpicit breviſſimis verbis modum liberationis hominisque erga Salvatorem officium (§. 1347.): Cum vero hic articulus plures alios in ſe contineat, omnes nempe qui cum Fundamento hoc Religionis revelatæ ſunt connexi & ad ipſum Fundamentum pertinent, hic nondum nobis definire licet quam late articuli illi pateant, dum principia ad hæc oſtendenda nobis adhucdum deſint, capite ſequente de hac re acturi.

§. MCCCLII.

Requiritur autem veritatum illarum, tum cognitio, tum convictio, tum ſtudium Bona ibi promiſſa acquirendi.

§. MCCCLIII.

Cognitionem illam Peccatori abſolute neceſſariam eſſe jam ſupra à priori demonſtratum dedimus,

dimus, ex Natura. Religionis qua homo obstringitur ad quædam officia præstanda, quæ faciunt ad promotionem propriæ perfectionis & Glorificationem Creatoris & Salvatoris (§. 958. 959. 981. &c.): Sed & ipsum Fidei vocabulum id requirit, dum ignoto nemo fidem habere potest, dum enim sit assensus veritati à Deo revelatæ præstitus, cognitionem rei revelatæ necessario præsupponit. (§. 1349.)

§. MCCCLIV.

Sed & ipsa S. Script. id variis in locis & multis modis testatur; Fidem enim in Electis produci dicit externe per Verbum Dei & præconium Evangelii Rom. X. 17. Præconium autem illud fieri debet cum demonstratione Veritatis ad omnem conscientiam 2. Cor. IV. 2. & nemo venit ad Christum nisi qui interne à Patre edoctus fuit: Scriptum enim in Prophetis: omnes erunt docti à Deo; omnis igitur audiens à Patre & discens venit ad me, inquit Salvator Joh. VI. 45. Cognitio etiam expressis verbis requiritur Esaj. LIII. 11. Joh. XVII. 3. Imo tandem ipsa Fidei suæ confessio, quæ requiritur, cognitionem præsupponit. Rom. X. 9. 10. 1. Pet. III. 15.

§. MCCCLV.

Sed ut Veritatem aliquam credamus mera ejus cognitio non sufficit, multa enim tantum ut possibilia cognoscimus, de quorum actualitate tamen dubitamus, unde porro in Fide etiam convictio adsit oportet.

§. MCCCLVI.

In nullis rebus homines minus extra dubitationis

tionis aleam positi sunt, quam in iis quæ ope sensationis non percipiuntur, sed plane invisibiles sunt, imo omnem humanam Sapientiam superant, ut modum quo id fieri potuit non plane perspiciant.

§. MCCCLVII.

Unde in ejusmodi rebus τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς multa habet quæ objiciat, multa contra hæc sunt Pseudo-Philosophorum & contentiosæ falsi nominis Sapientiæ murmura; præcipue si omnibus objectionibus solvendis humana Ratio impar sit, unde omnem Fidem è Religione eliminatam volunt, soli Scientiæ in illa locum dandum esse putantes.

§. MCCCLVIII.

Sed hac ratione Fidei non tantum nullus amplius in Religione esset locus, nullum prærogativum, sed soli Philosophi methodi scientificæ gnari de Religionis dogmatibus certi essent, misero vulgo, imo maxima hominum parte à vera cognitione plane exclusa.

§. MCCCLIX.

Vel certitudo cognitionis, quam Plebs haberet, tandem resolveretur in Autoritatem Philosophorum, dum enim Vulgus evidentiam demonstrationis perspicere capax non sit, ideo aliquid crederet in Religione, quia Philosophi dicerent id ita se habere; nunc vero certitudo cognitionis non dependet ab hominum sed fallere nescientis Dei testimonio atque Autoritate.

§. MCCCLX.

Cum autem Fides sit ὑπόστασις rerum sperandarum & ἔλεγχος non conspectarum Heb. XI. 1.

§. MCCCLXVIII.

Qui vero morsus Conscientiæ sentit, qui veram animi tranquillitatem amat, qui illam nullibi nisi in Religione revelata vere inveniri perpendit, is simul illam veram esse desiderabit, & eam talem esse eo facilius convinci poterit.

§. MCCCLXIX.

Solus autem Spiritus S. Gratia sua illuminante atque convincente omnes Intellectus nebulas dispellere, omnes objectiones fugare potest, ut homo Veritates illas clarissime & distinctissime videat in admirabili nexu suo atque θεοπρεπείᾳ, ut eas certissimas esse atque divinas non amplius dubitet.

§. MCCCLXX.

Postquam mens tam distincte præcipuam illam revelatam Veritatem, Jesum Christum esse unicam atque perfectissimam caussam salutis, ope Spiritus Sancti cognovit, non potest non illius Amor atque desiderium, operante Spiritu Sancto, totum occupare animum.

§. MCCCLXXI.

Non enim potest non optare anima, ut ea, quæ vera esse certissime novit, etiam in bonum suum vera sint, & juxta & per veritates illas salvetur, sanctificetur & beetur, quo per gratiosam in Christo Justificationem atque Sanctificationem iterum ad Gloriam Dei Creatoris & Salvatoris sui vivere, & in amissam communionem ejus recipi possit.

§. MCCCLXXII.

Actus hic, qui veræ fidei essentiam efficit, in S.

Sc.

Sc. Famis & Sitis nomine venit, Matth. V. 6. alibique, ex ſenſu indigentiæ ſuæ ortæ; quando peccator perſuaſiſſimus eſt, ſe longe miſerrimum eſſe, neque quenquam aut in cœlo aut in terra exiſtere, qui miſero ſibi ſuccurrere poſſet, in Chriſto autem omnis Salutis maximam plenitudinem eſſe.

§. MCCCLXXIII.

Cum autem S. Script. ipſiſſimis Chriſti verbis omnibus profundam miſeriam ſuam agnoſcentibus, onere peccatorum ſuorum defatigatis, meritum Chriſti deſiderantibus, pio deſiderio eſurientibus, perfectam in Chriſto Salutem promittat, Chriſtusque omnibus hiſce plena Gratia ſeſe offerat, Peccator hunc Syllogismum facere poteſt: Jeſus Chriſtus meritum cum Gratia ſua offert omnibus miſeriam ſuam agnoſcentibus, ſummo deſiderio ipſum quærentibus, cum ſui abnegatione & totius creaturæ ad ipſum ſolum confugientibus; Atqui ego ex his ſum, E. Chriſtus etiam meus eſt, E. etiam pro me ſatisfecit.

§. MCCCLXXIV.

Sequitur deinde animi tranquillitas, acquieſcentia atque Pax interna, cum plena in Chriſto Fiducia conjuncta, atque ſincerus erga Chriſtum Amor cum magno ad Gloriam ejus vivendi ſtudio.

§. MCCCLXXV.

Peccator Pœnæ ſubjectus atque Jure poſſeſſionis ſummi Boni per peccatum privatus eſt (§. 1276.); Hinc opus habet beneficio Gratiæ, quo tum à Pœna abſolvatur, tum ipſi Jus ad Vitam Dei iterum adjudicetur, quod JUSTIFICATIO appellatur.

Quo-

§. MCCCLXXVI.

Quoniam homo justificatur per Fidem in Christum, adeo ut Justificatio fidei effectus sit Rom. III. 28. illa Fidem immediate sequitur.

§. MCCCLXXVII.

Doctrina autem de Justificatione Peccatoris per solam Fidem in Jesum Christum unicam Salutis caussam præclarissimum Veræ Religionis Palladium est, quod si sartum tectumque manet, etiam de Religione bene agitur, & articulo hoc stante etiam stat Ecclesia.

§. MCCCLXXVIII.

Diffundit enim se, inquit HERMANNUS WITSIUS, Justificationis Doctrina per totum Theologiæ Corpus, & prout Fundamenta hic vel bene, vel male jacta sunt, eo universum ædificium vel solidius augustiusque ascendit, vel male statuminatum fœdam minitatur ruinam.

§. MCCCLXXIX.

Vox Justificationis condemnationi opposita in S. Script. sumitur de actu forensi, quo homo accusatus à Judice non quidem Justus fit, sed talis declaratur atque probatur Deut. XXV. 1. Prov. XVII. 15.

§. MCCCLXXX.

Unde definitur: Quod sit Actio Dei Judicis, qua homo reus propter solam Redemtionem Jesu Christi per veram Fidem apprehensam, excluso omni operum merito, Justus declaratur, hoc est, ab omni culpa & Pœna liberatur & illi amissum Jus Vitæ æternæ adjudicatur. Rom. III. 24. 25.

Omnis

§. MCCCLXXXI.

Omnis ergo hujus Doctrinæ cardo in hoc versatur: An, excluso omni operum merito atque dignitate, Jesus Christus & Satisfactio ejus per Fidem apprehensa sit unica atque perfectissima remissionis peccatorum atque totius Salutis caussa?

§. MCCCLXXXII.

Id quod lex Jure ab homine postulat, & si id præstiterit ipsi vitam addicit, & ipsum illud Jus sive justa prætensio vocatur Justitia, illiusque adjudicatio Justificatio.

§. MCCCLXXXIII.

Justitia autem illa aut proprio merito acquiritur, aut alieno: in negotio autem gratiosæ Justificationis peccatoris nullum hominis meritum atque Justitiam locum habere posse, sed solum Jus illud quod Christus nobis acquisivit, nunc tum ex ipsa rei Natura & statu hominis, tum ex S. Script. nobis demonstrandum est.

§. MCCCLXXXIV.

Mereri is dicitur, qui id quod non perfecte debet in alios confert, ita ut vires suas in alium potuisset convertere usum.

§. MCCCLXXXV.

Jus autem illud, quod homo opere suo acquisivit, ex lege compensationem postulandi, vocatur *Meritum*.

§. MCCCLXXXVI.

Merces vero est compensatio illa, quæ debetur operi, quo meremur.

Vide

Vide Celeb. *CANZIUM de Usu Philos. Leibn. & Wolf. in Theol. cap. X. §. 309.*

§. MCCCLXXXVII.

Unde vulgari hominum usu duo in Merito requisita adsint oportet 1.) Ut præstentur ea ab homine, quæ non antea perfecte debebat. 2.) Ut vires agendi habeat non illi debitas, à quo remunerationem exspectat.

Vide *BILF. Dilucid. §. 446.*

§. MCCCLXXXVIII.

Ex hisce nunc apparet Meritum sumi 1.) sensu strictissimo, quando alteri boni quid facimus remuneratione dignum, ipsa lege compensationem postulante, uti mercenario merces debetur.

§. MCCCLXXXIX.

Sed cum homo vi dependentiæ suæ à Deo Creatore & Conservatore obstrictus sit ad actiones suas secundum Voluntatem ad Gloriam ejus dirigendas, neque ergo vires suas alio convertere possit, sed propter Beneficia jam accepta omnia debeat: sequitur, quod homo, qui omnes vires suas jam perfecte debet, hoc sensu Bona futura à Deo nequaquam mereri possit.

§. MCCCXC.

2.) Alio sensu meritum dicitur, quando beneficia in alios conferimus, & officia illis præstamus, quæ non ex lege, sed propter convenientiam quandam compensantur; quia operam nostram alii rei potuissemus impendere: ita quis de Patria, de Amicis bene meritus dicitur, quando egregia illis præstitit officia; ex lege autem nullam exspectare potest remunerationem, sed con-

veniens

veniens tamen est, ut compensatio aliqua sequatur.

§. MCCCXCI.

Sed quis quæso Deo officium aut beneficium tale præstare potest, quod non perfecte ipsi debeat: Ἢ τίς προέδωκεν αὐτῷ, καὶ ἀνταποδοθήσεται αὐτῷ. Rom. XI. 35.

§. MCCCXCII.

3.) Sensu tandem improprio Meritum appellatur, quando quis talia præstat officia quæ alteri perfecte debet, adeoque non in ipsius potestate est illa facere vel omittere, quæ remunerantur non quidem ex lege, sed per munificentiam remunerantis.

§. MCCCXCIII.

Ita si Deus Legem perfecte servantibus majorem felicitatem id est Vitam æternam promittit, illa compensatio non est ex lege, sed solum ex singulari favore divino.

§. MCCCXCIV.

Ex lege enim non est; cum non sit Meritum proprie sic dictum, cum homo officium illud perfecte debebat, nec vires suas alio convertere poterat. (§. 1389.)

§. MCCCXCV.

Sed hac ratione Deus approbare vult opus clementia sua, non æquare vult, nulla enim inter opus finitum & præmium infinitum datur proportio.

§. MCCCXCVI.

Hoc quidem sensu Adamus in statu integritatis majorem & perennem felicitatem mereri potue-

tuerat; sed in statu peccati id fieri nequaquam potest, cum opera nostra multa infecta labe ea quam lex postulat rectitudine destituta sint. Jes. LXIV. 6. 1. Joh. I. 8. 9.

§. MCCCXCVII.

Hinc facile patet hominem, quocunque sensu vox Meriti accipiatur, in statu peccati Deum demereri non posse, adeoque nec Justificationem ex proprio fieri merito.

§. MCCCXCVIII.

Id quod S. Script. tam sæpe & tam valide inculcat; omnes enim homines justitiæ, quæ ex lege est, natura carere, asserit Apostolus, Rom. III. 20. 23. & quisquis eam persequitur non assequitur, Rom. IX. 31. 32. X. 3. & homo justificatur absque merito Rom. III. 24. sine legis opere III. 28. imo non justum, scil. propria justitia, sed improbum justificat. Rom. IV. 5.

§. MCCCXCIX.

Neque hic Patrum Ecclesiæ primitivæ dictæ in præsidium vocari possunt, qui vocibus merere & merito sæpius utuntur; cum non uno significatu veniant, vide *Differt. Historico - Theol.* JO-*CHII Tremoniæ editam* 1716. & *DALLÆUM de Usu Patrum L. I. Cap.* 5. *p.* 149. ubi asserit, Patres certis in stilo suo idiotismis uti, vide in specie de vocibus merere & mercedem reportare *CASAUBONUM in Notis ad ÆLII SPARTIANI Adrianum Cæsarem pag.* 40. Ad illustrandam hanc rem præcipue etiam loca quædam ex TACITI Annalibus faciunt, ubi merere milites dicuntur, cum stipendia faciunt, wann sie Kriegs-Dienste thun.

Ita

Ita merere equo, zu Pferde dienen, & *Annal. II.* 10. 4. dicit, *qui in castris ductor meruit*, er hat als Officier gedienet, & *Annal. I.* 36. 4. Stipendia meritos dixit milites. Merere ergo simpliciter factum notat, non jus, observante *GROTIO ad Matth.* VI. 1. Adeo ut merere operibus significet opera facere, operibus alicui servire; alias significationes nunc prætereo.

§. MCD.

Dici autem nequit, Deum non velle nobiscum summo Jure agere, dum aliquas actiones nostro dominio atque arbitrio subjiciat, quas cum fecerimus nos aliquid mereri, ut congruum sit, Deum illas remunerari; infuso etiam per Baptismum habitu novo, hominem habitu isto bene utentem per liberum arbitrium bona opera præstare posse & per illa acquirere Jus Vitæ æternæ, adeoque justificari.

§. MCDI.

Hoc enim modo Deus committeret actiones seinvicem tollentes, sive sibi invicem repugnantes, quod summæ Dei Sapientiæ maxime contrarium, imo, absit Blasphemia dicto, indignum foret.

§. MCDII.

Hominem nimirum ita creavit, ut obligatus sit ad actiones suas non secundum proprium arbitrium, sed secundum Voluntatem Creatoris & Conservatoris dirigendas (§. 767.), ut obtemperandi necessitas ab ipsa hominis Natura proficiscatur (§. 766.); Et Jus Deo competit id postulare ab omnibus creaturis (§. 765.), & Deus vult, ut homo actiones suas dirigat ad manifesta-

tionem Gloriæ suæ (§. 754.), propterea que homo ad id obligatus est (§. 768.); Si autem Deus certas actiones arbitrio & dominio nostro permitteret, non tantum jure cederet exigendi obedientiam Natura debitam, sed ab una parte hominem obligaret, ut omnes actiones suas secundum ipsius voluntatem ad manifestationem Gloriæ ejus dirigeret; ab altera vero parte actiones illas hominis arbitrio permitteret, ut aliquid vel facere vel omittere in ipsius potestate positum esset, quæ sunt contraria rerum convenientiæ, adeoque Deo indigna.

§. MCDIII.

Eodem modo hæc Dei actio sese haberet, ac si Pater infanti concederet, ut in posterum obedientiam Patri natura debitam in sua haberet potestate, actionesque suas non secundum Patris sed propriam Voluntatem dirigeret, hac cum promissione, ut aliquid mereretur, si actiones illius cum Patris Voluntate convenirent.

§. MCDIV.

Neque si homo post conversionem suam bona edit opera, illa talia possunt habere requisita, quæ merita habeant oportet (§. 1387.): Unde etiam nullum ex ipsis jus ad Vitam æternam consequendam enasci potest (§. 1388. 1394.)

§. MCDV.

Etsi autem concederem, hominis opera post conversionem ope Spiritus S. edita, sensu (§. 1392.) allato mereri; nequaquam tamen inde sequeretur, Justificationem per hominis opera fieri posse; In illa enim respectus habetur non tantum præsentium, sed omnium etiam præteritorum peccatorum.

§. MCDVI.

Si nunc justo largior essem & concederem hominem Gratia Spiritus vivificantis conversum opera non tantum vere bona, sed etiam in omnibus legi conformia, ut ne minimus adsit defectus, edere posse, per illa tamen homo in justo Dei judicio absolvi non posset, cum fieri possint tantum pro tempore præsente, non autem pro præterito.

§. MCDVII.

Cum enim homo semper obligatus sit ad actiones suas secundum Voluntatem Dei dirigendas (§. 782. 783.), ille, quamcunque exacte Legem observet, pro tempore præterito illam nunquam servare potest. Quia autem omni tempore præterito peccavit, in Justificatione remedium adsit oportet, quo peccata etiam præterita tolli & salvis Dei Attributis condonari queant.

§. MCDVIII.

Aut ergo oportet peccata illa actu physico tollantur; aut Deus illa impunita dimittat; aut oportet homo pro iis satisfaciat; aut oportet alia interveniat satisfactio, propter quam Justus Deus Judex hominem absolvere & ipsi Jus ad Vitam æternam addicere potest.

§. MCDIX.

Actu physico tolli nequeunt, cum factum infectum fieri nequeat.

§. MCDX.

Neque peccata à Deo impunita dimitti aut non commissa censeri possunt, Deus enim id per Justitiam suam & reliqua Attributa facere nequit

(§. 553. seqq.), & satisfactio indispensabilis est (§. 907.), nec Deus ullo modo per Attributa sua connivere potest (§. 893 - - 904.).

§. MCDXI.

Homo ipse pro iis satisfacere nequit, cum ipsi impossibile sit, ut ad satisfaciendum divinæ Justitiæ compensationem æquivalentem substituat (§. 914. 915.).

§. MCDXII.

Ad alienam ergo Justitiam, quæ Christi est, confugiendum, quod S. Script. passim verbis clarissimis asserit dicens, id quod Legi per carnem infirmatæ impossibile fuerit, id Deum fecisse, mittendo Filium in similitudine carnis peccati, & condemnasse peccatum in carne per sacrificium pro peccato, ut τὸ δικαίωμα sive justum legis postulatum in nobis impleretur. Rom. VIII. 3. 4.

§. MCDXIII.

Unde Christus sua unius obedientia multos justos constituere potest, Rom. V. 18. 19. Et per Redemtionem ipsius justificamur, Rom. III. 24. Deus enim non cognoscentem peccatum pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso. 2. Cor. V. 21.

§. MCDXIV.

Propterea Deus ipsum proposuit propitiationem per fidem in ipsius sanguine, ad ostensionem Justitiæ suæ, per remissionem præfactorum delictorum. Rom. III. 25.

§. MCDXV.

Modus, quo homo hujus alienæ Justitiæ particeps

ceps fit, vocatur Imputatio per fidem, cum id quod Chriſtus loco electorum fidelium fecit & perpeſſus eſt in ipſorum rationes refertur, quemadmodum in ſolutum refertur creditori, quod ejus loco ſolvit vel Expromiſſor vel Fidejuſſor.

§. MCDXVI.

In communionem hujus Juſtitiæ Chriſti venitur per fidem. Unde illi ſoli, diſtincte à reliquis hominis actibus, Juſtificatio attribui ſolet. Rom. III. 25. 28. V. 1. Gal. II. 16. Unde non amplius pro injuſto poteſt haberi, qui eſt in Chriſto Jeſu, cui fides nos inſerit. Rom. III. 1. Eph. III. 17.

§. MCDXVII.

Si ergo ipſi electi id in propria Perſona feciſſent, quod Chriſtus pro iis fecit, dubitandum non eſt quin id haberent, propter quod à Deo juſtificari poſſent, vel ſaltem ex pacto deberent.

§. MCDXVIII.

Pie autem, ſobrie & recte tota hæc de Chriſti Merito, Redemtionis pretio, Satisfactione, pro fidelibus ſubſtitutione atque paſſione, nec non Juſtitiæ ejus Imputatione Doctrina explicanda & intelligenda eſt ne ridiculis comparationibus verum hujus Dogmatis ſenſum contorqueamus & profanis hominibus inviſum reddamus.

; Hoc non obſervavit Autor Epiſtolarum *ſur la Religion Eſſentielle*, quando Parte I. Epiſt. XIX. Doctrinam hanc inter alia ſequentibus proponit verbis: „Encore un coup, de quoi ſe payera le Souverain Etre? „Entendons la deſſus nos Theologiens. Ils nous diſent, que l'Etre infini n'a pu ſe payer que par des „ſouffrances d'un prix infini. Arrêtons-nous ici un „moment. Le payer par des ſouffrances! c'eſt ce

„que l'on a peine à concevoir. Les hommes eux-„mêmes ne se payent gueres de telle monnoie, ex-„cepté ceux qu'un esprit de cruauté ou de venge-„ance anime. Hors de là les Hommes mediocrement „humains n'infligent des peines à d'autres, qu'en „vue d'en retirer quelqu' avantage, soit pour eux „mêmes, soit pour le public. De quelque façon „que je l'envisage, je ne puis concevoir comment „la divinité peut être payée, satisfaite par des souf-„frances; je ne puis assés m'etonner, que durant „tant de Siècles on ait admis cette supposition. Sup-„position qui seroit même injurieuse à un homme, „& qui detruit necessairement l'Idée de la souve-„raine Perfection, *& paucis paginis intermissis* 174. „*addit*: Mais j'oubliois un point qui fait partie de „ce Systeme, & qui ne doit pas être supprimé. Ce „n'est pas uniquement par des souffrances que Jesus „Christ a satisfait la divinité. C'est, dit on encore, „par une Vie toute remplie de bonnes Oeuvres, ceci „fait partie de la justice imputée. Les hommes qui „se l'apliquent par la Foi, sont reputés, non seule-„ment avoir souffert, ce que J. C. a souffert, mais „encore avoir fait tout ce qu'il a fait.

„Oserons nous encore examiner de près ce qu'em-„porte cette supposition? On a de la peine à s'y re-„soudre; On est obligé pour cela d'entrer dans des „precisions qui repugnent, à tout esprit qui respe-„cte la divinité, qui la connoit sous l'idée de l'Etre „simple, cela est evident: il faudroit supposer la „Divinité capable d'imaginer ce qui n'est pas, & de „se satisfaire par cet Acte imaginaire.

§. MCDXIX.

Res nimirum ita concipienda est, quod finis poenarum sit compensatio dissensus per legis violationem introducti (§. 901.); compensationem autem illam vocari Satisfactionem (§. 902.): Neque per infinitam Dei Sapientiam reliquaque Attributa fieri posse, ut per peccatum exortus dis-

ſenſus & harmonia turbata non compenſetur, adeoque Deus rerum ordini à ſe ſtabilito non convenienter agat (§. 903. 904.); Homini vero ipſi impoſſibile eſſe, ut ordinem & harmoniam illam turbatam reſtituat (§. 909.), & impoſſibile eſſe, ut homo compenſationem æquivalentem ſubſtituat (§. 914.); Unde ſi homo ab infinito malo liberandus eſt, alius ipſius loco compenſationem illam æquivalentem Sapientiæ divinæ conformem præſtet oportet; Per miſericordiam autem Dei ipſi perinde eſt, an compenſatio illa per ipſum hominem, ſi poſſibile eſſet; an vero per alium à Deo ad hoc munus peragendum ordinatum fiat, modo fiat!

§. MCDXX.

Ex quibus patet, Deum nec vendere æternam felicitatem, nec hominem illam emere; ut Deus neque tanquam mercator, nec Chriſtus tanquam emtor conſiderandus ſit: Ut autor Epiſtolarum illarum Gallicarum impie ridet.

§. MCDXXI.

Apparet etiam Juſtitiæ divinæ paſſionibus non aliter ſatisfieri, quam quatenus illis ordo per peccatum turbatus compenſatur, quod maxime divina Sapientia requirit.

§. MCDXXII.

Sed ex aſſertis etiam voces Subſtitutionis & Imputationis intelligi poſſunt, quæ nihil aliud ſignificant, quam per Miſericordiam Dei licuiſſe, ut æquivalens illa compenſatio per alium præſtetur, eandemque eodem loco à Deo haberi, ac ſi ab ipſo homine præſtita fuiſſet.

Hinc non video quid opus sit, uti Autor Epistolarum citatarum censet, ut Divinitas id sibi imaginetur quod non est, & quod ipsi hoc modo satisfiat per actum aliquem imaginarium; Non enim opus est, ut Deus aliud sibi repræsentet, quam Compensationem illam æquivalentem loco hominis præstitam esse; Neque opus est, ut Deus sibi imaginetur ipsum hominem id præstitisse. Nihil magis insulsum est, quam si illi, qui forsan nullum Theologiæ revelatæ caput recte intelligunt, & de terminis sive phrasibus Biblicis atque Theologicis nihil minus quam distinctas notiones habent, sed propterea nescio quas Chimæras sibi imaginantur, ex falso suo conceptu sanctissima Dogmata profanorum hominum risui exponere volunt, atque ibi difficultates quærunt ubi res, si modo recte intelligatur, planissima est.

§. MCDXXIII.

Homo per peccatum non tantum Reatum sed & maculam sibi contraxit, sanctitatemque originariam amisit (§. 878.): Cum vero absque sanctificatione nemo Dominum videre atque cum illo commercium habere possit Heb. XII. 14. Deus enim ipse sanctissimus est (§. 550.), & homo per opus liberationis pristino felici statui restituendus sit; Sequitur hominem etiam *Sanctificatione* opus habere, ut macula & impuritas peccato contracta ab ipso aufferatur.

§. MCDXXIV.

Ex quibus patet, pro duplici malo etiam duplici remedio opus esse, uno, quo peccati culpa atque pœna, altero, quo ejus impuritas aufferatur; Neque ergo Justificationem & Sanctificationem diversa Gratiæ divinæ beneficia confundenda esse, alias in opere restitutionis hominis committeretur saltus.

Sancti-

§. MCDXXV.

Sanctitas est habitus faciendi nonnisi quod rectum est.

§. MCDXXVI.

Etsi homo sanctus creatus fuit (§. 791.), tamen per peccatum non tantum sanctitatem originariam amisit (§. 878.), sed & habitum contraxit actiones suas in contrarium dirigendi (§. 847.); Quia autem homo per Negotium Gratiæ in statum perfectum, in quo conditus erat, reducendus, qui Liberationis finis est; Hinc per influxum hyperphysicum hominis status quoad qualitatem tam habituum quam actionum mutandus est.

§. MCDXXVII.

Mutatio hæc *Sanctificatio* appellatur: Quæ est actio Spiritus Sancti realis, qua interne vocati, credentes, regeniti & justificati quoad actiones suas & habitus ita mutantur, ut in ipsis perpetuum studium oriatur faciendi nonnisi quod rectum est; hujus mutationis initium Regeneratio vocatur.

§. MCDXXVIII.

Cum Sanctificatio Peccatoris aliquando universum opus Gratiæ Dei denotet, quod in hac vita in ipso peragitur & omnia Gratiæ beneficia Ezech. XX. 12. Eph. V. 26. aliquando vero tantum illud à Justificatione distinctum opus, quo homo ad imaginem Dei amissam renovatur, atque ad sanctum Veritatis amorem reducitur. 1. Cor. I. 30. VI. 11. Eph. IV. 24. Hinc ad hujus locutionis distinctionem probe attendendum est.

§. MCDXXIX.

Quoniam in locis illis citatis, *ad Corinthios*, Sancti-

Sanctificatio aperte à reliquis Gratiæ beneficiis & in specie à Justificatione distinguitur, hinc iterum patet veritas ejus quod jam (§. 1424.) à priori eruimus, nempe Justificationem & Sanctificationem esse duo beneficia à seinvicem distincta.

§. MCDXXX.

Ad actiones bonas edendas requiritur Vita sive actuositas spiritualis, illa autem homini per Regenerationem inditur (§. 1330.); Sequitur E. Regenerationem Sanctificationis initium esse.

§. MCDXXXI.

Cum Regeneratio sit actio supernaturalis adeoque miraculum (§. 1343.), & Sanctificatio etiam immediate proficiscatur ab ipso Deo, 1. Thess. V. 23. Patet negotium hoc tam quoad initium, quam quoad progressum, esse actionem hyperphysicam.

§. MCDXXXII.

Sanctificatio est mutatio status hominis (§. 1426.); Hinc duabus illa absolvitur partibus, nempe *Aversione* à statu peccati, quæ phrasi Biblica vocatur Crucifixio veteris hominis, Rom. VI. 6. ut non amplius serviatur peccato, sed dominium ejus tollitur; & *Progressu* in vitæ sanctimonia, quando homo non tantum sanctiora de Salute sua consilia suscipit, sed magis ac magis ad imaginem Dei, ad quam creatus fuit, formatur, ut in studio Sanctitatis atque sincero Veritatis amore semper proficiat.

§. MCDXXXIII.

Sanctitas illa, ad quam homo reformatur, est habitus (§. 1425.), ad habitum vero consequendum

dum opus est ſæpe iteratis actionibus: Unde nec Sanctificatio uno actu perficitur, ſed Gratia divina ſapientiſſime opus hoc diſpenſante ſucceſſive & paulatim abſolvitur. 2. Cor. VII. 1.

§. MCDXXXIV.

Deus agit cum homine tanquam cum Creatura libera (§. 964.), unde Spiritus S. operationes ſuas ita connectit, ut cum liberis hominis actionibus conjunctæ ſint, propterea in homine ſtudium adſit opportet (§. 1427.): E. ab homine otioſe exſpectandum non eſt, ut à ſpiritu agatur, ſed donum quod in ipſo excitandum eſt.

§. MCDXXXV.

In Sanctificatione producitur ſtudium faciendi nonniſi quod rectum eſt (§. 1427.); Rectum autem eſt illud quod nulli Attributorum divinorum contrariatur (§. 625.); Unde in omnibus actionibus tam in Religione Naturali (§. 771.), quam Revelata (§. 1061.) motiva ab Attributis divinis ſunt deſumenda, & per Religionem homo obligatus eſt ad ea officia præſtanda, quæ à Deo præcipiuntur (§. 949.); E. norma Sanctificationis ſunt Attributa & Lex divina.

§. MCDXXXVI.

Attributa divina ſunt immutabilia, cum vero actionis rectitudo in hoc conſiſtat, ut nulli Attributorum divinorum contrarietur (§. 625.); Hinc etiam rectitudo actionum noſtrarum immutabilis eſt, & ſemper eodem modo ſeſe habet, & per conſequens etiam Lex divina ceu norma Sanctificationis immutabilis eſt, quæ nec augeri nec minui poteſt, nempe Manifeſtatio Gloriæ Dei Creatoris & Salvatoris.

Quo-

§. MCDXXXVII.

Quoniam Peccatoris officia semper sunt eadem (§. 1436.): Hinc patet, Christum non novam attulisse Legem, sed novo motivo tantum arctius illam adstrinxisse; quod motivum inde desumtum est, ut fideles juxta exemplum Christi ceu perfectissimam regulam seinvicem diligant, eo modo quo Christus illos dilexit.

§. MCDXXXVIII.

Neque etiam Legi accedere potuerunt nova Consilia, cum Præcepta divina non possint esse nuda Consilia (§. 831.), & contradicat Sapientiæ divinæ, ut actionem aliquam mero hominis arbitrio atque beneplacito committat (§. 1402.).

§. MCDXXXIX.

De hoc Gratiæ divinæ beneficio plura non addimus, sed Sapientiam divinam admiramur, quæ paratæ Salutis applicationem ita disposuit, ut variis miseriæ partibus per peccatum contractis (§. 879.) modo convenientissimo medela afferretur, ut nullum ex malis illis in homine residuum manere possit, quod non radicitus eruatur & tollatur.

§. MCDXL.

Quod ita fit, ut licet fidelibus in hac terra multum corruptionis ad finem vitæ usque adhæreat, certissime tamen ad consummationem perventuri sint; alias totum Salutis negotium fuisset frustraneum, quod Sapientiam divinam minime deceret, omnia in rerum nexu ita subordinat, ut unus Finis semper sit medium alterius, & ut omnia media & Fines particulares tandem tendant ad obtinendum Finem universalem, nempe Gloriæ suæ manifestationem.

§. MCDXLI.

Deus Finem, propter quem totum hoc Universum condidit, assequi non potuisset, nisi in illo etiam creaturas rationales constituisset (§. 685.), per illas ergo in genere & per hominem in specie Finem suum obtinere debet; manifestatio autem Gloriæ divinæ totum omnium Attributorum divinorum complexum comprehendit. Unde ad finem hunc consequendum homo Salvatus in talem statum perveniat oportet, in quo aptus sit ad omnia divina Attributa illustranda & celebranda, qui status consummationis est; E. necesse est, ut homo ad statum consummationis certissime perveniat.

§. MCDXLII.

Hoc enim si non fieret, Deus non tantum finem suum non obtineret, sed totum Salutis Negotium nil nisi conatus irritus & frustaneus esset, quod de Deo cogitare illius tum Sapientiæ tum Omnipotentiæ quammaxime contradicit, quæ nil frustra nec velle nec efficere potest.

§. MCDXLIII.

Cui rei S. Script. assensum præbet, dum dicit, omnes Gratiæ salutiferæ partes ita inter se esse connexas, ut ad consummationem tandem tendant. Rom. VIII. 29. 30.

§. MCDXLIV.

Unde homines, qui semel per Vocationem efficacem sanctiora de Salute sua inierunt consilia, & vias suas mutare firmiter atque constanter sibi proposuerunt, ad novam porro vitam fuere regeniti & ex morte spirituali resuscitati, qui vivæ fidei

fidei desiderio Christum ceu unicam atque perfectissimam salutis caussam assumserunt; qui propterea à Deo Judice propter Christi Justitiam fuere justificati, & per Sanctificationem veræ fidei fructus exhibent, non possunt non ad ultimum horum beneficiorum finem tandem pervenire.

§. MCDXLV.

Ipsa etiam Electio Dei ab initio fuit ad Salutem in Sanctificatione Spiritus & Fide veritatis, 2. Thess. II. 13. & Deum Vocationis cum omnibus donis nunquam pœnitet, ut consilium suum mutet, Rom. XI. 29. & qui in Christum credit perire non potest, Joh. III. 16. sed jam habet vitam æternam. Joh. VI. 47. Et nulla amplius condemnatio potest esse in illis, qui sunt in Christo Jesu, ut jus quod Justificatio addicit sit irrevocabile, Rom. VIII. 1. & præsidium Gratiæ, quod in Omnipotente Dei Virtute consistit, insuperabile est. 1. Pet. I. 5.

§. MCDXLVI.

Perducitur autem homo ad consummatam Salutem suam demum per mortem corporis, bono enim certamine certato & cursu consummato in illa die justus Judex perfectæ justitiæ coronam dabit. 2. Tim. IV. 7. 8.

§. MCDXLVII.

Morti ut homo succumbat fit sapientissimo Dei consilio, propter peccati inhabitantis reliquias plane extinguendas. Rom. VIII. 10.

§. MCDXLVIII.

Neque illa amplius Pœnæ rationem habet, sed

bene-

beneficii potius. 1. Cor. XV. 55. Unde Fideles, nisi aliquid aliud obstiterit, illam tanquam liberationem anhelant. Luc. II. 29. Phil. I. 23.

Mors etiam inservit depositioni certarum qualitatum naturalium corporis, præprimis illarum quæ illud corruptibile faciunt, quod Apostolus Paulus prolixe explicat, inculcat atque probat. 1. Cor. XV. Sed aliæ adhuc possunt esse rationes mortis Corporis, multa nimirum Deus hominibus in hoc seculo sapientissime voluit esse occulta, ut Fidei hoc modo semper aliquid reservaretur, & ipsi dignitas sua maneret; si enim sensibus perciperemus homines vivos à nobis in alium transferri locum, Fides non amplius esset ἐλπιζομένων ὑπόστασις & firma persuasio rerum non conspectarum, Hebr. XI. 1. neque quidquam esset, quo Sapientes hujus Mundi in Sapientia sua vani fierent; nec stulti & contemti secundum carnem ullam prærogativam haberent, magnum enim mysterium est Corporis Resuscitatio & nova cum anima post mortem superstite communio atque unio, non Sapientiæ carnalis sed Fidei objectum. Et tandem quia Deus solenni aliquo die omnes vias suas justificaturus est, modo Majestati atque Omnipotentiæ suæ convenientissimo, universalis illa per vocem Omnipotentis, *redite Filii hominum*! renovatio maxime huic rei congrua est.

§. MCDXLIX.

Animæ autem post hanc vitam felicitas maxima in hoc præcipue consistet, quod ad finem manifestationis Gloriæ Dei, ad quem non illa tantum, sed totum Universum creatum est, aptissima fiet, alias Deus scopum suum non obtineret propter quem omnia condidit.

§. MCDL.

Ad hoc requiritur, Fini divino convenienter, ut omnes ignorantiæ tenebræ atque corruptionis maculæ penitus dispellantur & abstergantur:

Hoc enim maximum malum est peccato contractum, quod impedit quo minus anima in hac vita officio suo perfungi, Deumque ex operibus suis debito modo agnoscere atque celebrare possit.

§. MCDLI.

Et ita omnia Dei opera tam Naturæ quam Gratiæ in omni admirabili suo nexu intime atque perfectissime cognoscet cum omnibus Dei viis. Hic tantum particulas quasdam stupendi divini operis cognoscimus, & plerumque extra rerum nexum, ut in plurimis plane cœcutiamus; tunc autem elegantem omnium operum sapientissimi Creatoris atque Salvatoris Harmoniam atque mirandam conformitatem plenissime cognoscemus, ad id enim anima creatura rationalis condita est. (§. 685.)

§. MCDLII.

Et cum totum Universum, cum omni quod illud complectitur, sive in Regno Naturæ sive Gratiæ, sit Speculum Attributorum divinorum & Deus per opera sua hominibus cognoscendum sese præbet, ut ex creaturarum consideratione tanquam per scalam ad Deum ascendamus, quod supra de Attributis divinis in hoc Mundo manifestatis agentes probatum dedimus; Hinc ex distincta & perfecta Universi cognitione etiam fluit distincta atque perfecta, (non quidem adæquata, cujus creatura finita capax non est) ipsius benignissimi Creatoris, Conservatoris atque Salvatoris cognitio; ut anima agnoscat totam Dei Gloriam sive complexum omnium divinorum Attributorum in variis generis operibus manifestatorum; ut ergo tum demum universalem Finem

crea-

creatione Universi intentum, nempe Gloriæ suæ manifestationem Deus obtineat, quando Anima luce illa cœlesti perfusa erit.

§. MCDLIII.

Ita Anima ipsum perfecte cognoscet, sive videbit uti revera est, & cognoscemus sicuti nos cogniti sumus. 1. Joh. III. 1. Cor. XIII. 12.

§. MCDLIV.

Et non potest non Deum ita cognitum, ut Ens intensissimo Amore dignum, etiam intensissime & constantissime amare, unde solidissima resultabit Lætitia.

§. MCDLV.

Eumque profundissima Adoratione atque Veneratione dignissimum, maxima cum voluptate summis prædicabit laudibus, in quarum materiam adhibebit, non tantum quæ in hac vita Anima experta est, sed ea etiam quæ unquam in toto hoc Universo contigerunt.

§. MCDLVI.

Et hoc modo futuræ vitæ Beatitudinem summamqne Animæ post mortem felicitatem, ex ipso, propter quem condita est, fine deduximus atque exposuimus, quod etiam nexui atque relationi, quam Anima ad totius Universi Systema habet, in quo omnes rationes particulares tendunt ad universalem, quam maxime consentaneum est. Æternum fore statum huncce S. Sc. asserit. 2. Cor. V. 1. Matth. XXV. 46.

§. MCDLVII.

Ubi locus Beatitudinis tum corporis cum ani-

mæ futurus sit, incertum est: Christus dicit, in Domo Patris sui multas esse habitationes, ut multa in toto rerum Universo possint esse loca, quæ Paradisum illum cœlestem constituunt, ubi creaturæ rationales ab omni peccato ejusque sequelis liberatæ, maxima rerum & propterea ipsius Dei cognitione præditæ, maxima lætitia perfrui & in summa felicitate degere possunt.

§. MCDLVIII.

Bene de hac re disserit Illustris ille Philosophus LEIBNITIUS in caussa Dei §. 58. Nempe, inquit, Tellus nostra non est, nisi satelles unius solis, & tot sunt soles, quot stellæ fixæ, & credibile est, maximum esse spatium trans omnes fixas. Itaque nihil prohibet, vel maxime Regionem trans soles, habitari felicibus Creaturis. Quanquam & Planetæ esse possint, aut fieri, ad instar Paradisi felices. In domo Patris nostri multas esse mansiones, de cœlo beatorum proprie dixit Christus, quod Empyreum vocant Theologi quidam, & trans sidera, seu soles, collocant; etsi nihil certi de loco beatorum adfirmari possit: interim & in spectabili Mundo multas creaturarum rationalium habitationes esse, verisimile judicari potest, alias aliis feliciores.

§. MCDLIX.

Hæc omnia fabulas, lenes cantiones atque præjudicia plebis esse arbitrantur homines profani, quæ ne probabili quidem nitantur certitudine.

§. MCDLX.

Ad has autem criminationes retundendas omnia faciunt argumenta, quæ ad Justitiam Dei demon-

monſtrandam, ad Animæ immortalitatem probandam, ad Revelationis neceſſitatem & veritatem evincendam, omnia denique quæ de fine hujus Univerſi atque Creationis animæ attulimus.

§. MCDLI.

Si Cœlum fingeremus Turcium variis voluptatibus corporalibus refectum; ſi ea quæ carnem titillant, aut ſenſus ſolum delectant pro futura animæ felicitate venditaremus; ſi talia aſſereremus, quæ nullum nec cum hac vita nec cum animæ naturæ atque fine, propter quem condita eſt, nexum haberent; tunc omnino Juvenilia, tunc Fabuloſa forent, quæ de Animæ poſt hanc vitam ſtatu adſtruximus.

§. MCDLXII.

Sed ex animæ Natura atque tum ipſius tum totius Univerſi Fine ipſam beatæ Vitæ naturam atque veritatem derivavimus, ut nihil naturæ Animæ atque Attributis divinis convenientius, nihil dignius, eſſe poſſit.

§. MCDLXIII.

Creatura nimirum rationalis, quamprimum ad ſemetipſam attendit, ſtatim deprehendet, ſe *ad cognoſcendum* in hoc mundo poſitam eſſe, abſque hoc enim tota immenſi Univerſi moles fruſtra foret, neque alio, quam ſemetipſa, indiget teſte Anima, ſe non aliam ob cauſſam cognitione ſive facultate cognoſcitiva præditam eſſe, quam ut ex conſideratione hujus Mundi intelligat inviſibilia Dei, ipſamque ſempiternam ejus Virtutem Divinitatemque, & hoc modo Potentiſſimum & Sapientiſſimum non minus ac Benigniſſimum hujus Mundi artificem atque Conditorem magni faciat

§. MCDLXIV.

Animadvertit autem porro, se in hac vita tantis sub tenebris jacere sepultam, ut fini huic satisfacere minime possit, dum nec stupendam hujus Universi magnitudinem, ut inde Dei Omnipotentiam atque Infinitatem, nec ingentem creaturarum viventium numerum, ut inde Creatoris Bonitatem, nec admirabilem ejus structuram, universalem omnium rerum nexum atque harmoniam, ut inde ejus Sapientiam, neque in Regno Gratiæ admiranda illius opera, ut inde ejus Clementiam, Omnisufficientiam, Sapientiam, Justitiam, debito modo cognoscere atque celebrare queat.

§. MCDLXV.

Propterea æterna anhelat, officio & fini suo satisfacere cupit, ut Deum ex Operibus suis cognoscere, ut illum propterea amare, ut adorare, ut Gloriam ejus laudare & celebrare possit.

§. MCDLXVI.

Dum enim, sunt verba Philosophi illustris, in hoc Mundo versamur, non sumus in vero Centro. Consideramus miranda Dei opera & creaturas non aliter ac si inter Scenas Theatri cujusdam secundum regulas optices pictas constituti essemus, ubi nihil nisi rudera, figuras inconditas & male cohærentes reperimus, & artem Magistri admiramur quidem, sed pulcherrimo prospectu Universi frui non possumus. Si quando ad τ8 beatorum perveniemus, totum universum tanquam in vero Centro nobis erit aspectabile, miraculum voluptate intuentium.

Ipsa

§. MCDLXVII.

Ipsa porro Animis sibi conscia est, se ita conditam esse, ut actusa sit, & quidem ita ut principiis Rationis atque Religionis conformiter agat, hoc est, ut omnes actiones ita sint connexæ, ut una alteri non contradicat, sed ad communem aliquem finem tendant, adeoque propriam perfectionem Deique Gloriam semper respiciant, quod si fit inter omnes actiones sapientissima Harmonia reperitur.

§. MCDLXVIII.

Sed facile deprehendimus, actiones nostras maxime esse inordinatas, ut ad propriam potius destructionem quam perfectionem tendant, & ab universali Gloriæ Dei fine multum declinent; & sic Nexus harmonicus, quem divina Sapientia constituit, destruitur.

§. MCDLXIX.

Et licet munificentissimus Deus pro inexhausta libertate sua revelaverit, quomodo huic malo medela adhiberi possit, paucissimi tamen sunt qui hoc remedio utuntur, & qui utuntur, ordinem per peccatum vastatum in hac vita perfecte restituere nequeunt, sed actiones adhuc quammaxime inordinatæ sunt, ut fini in quem conditi sunt hi homines nondum perfecte inservire possint.

§. MCDLXX.

Unde vel ipsa Ratio ex propriis principiis certissime concludit, dari alteram Vitam, ubi in omnibus actionibus sapientissima erit harmonia atque perpetuus ordo ad debitum finem serie non interrupta tendens, Sapientiæ Creatoris atque illius Fini maxime congruus.

§. MCDLXXI.

Ita Sapientia divina tum perturbationi huic scite remedium afferet, atque corriget, quæ in hac vita moraliter inordinata fuere.

§. MCDLXXII.

Et cum hisce omnibus, quæ hactenus ex Rationis principiis de futuro Animæ fidelium felice statu adstruximus, ipsa Revelatio, qui indubitatis divinis characteribus sese cujusvis conscientiæ commendat, ubique conspirat, ut dubitationi nullus amplius locus superesse possit.

§. MCDLXXIII.

Imo si nulla post hanc Vita superesset, nihil optabilius foret, quam talem futuram.

Sectio XX.

De

Civitate Dei.

§. MCDLXXIV.

Societas est certus Personarum numerus, quæ pacto unitæ sunt ad commune bonum unitis viribus promovendum.

§. MCDLXXV.

Civitatis Dei est Societas vocatorum fidelium sub Rectore Deo sacram communionem inter se colentium, ad promotionem propriæ Salutis atque Gloriæ divinæ, publicæ omnium pacis atque tranquillitatis ut & harmoniæ, decoris, pulchritudinis impetrabilis cujuslibet.

Cum

§. MCDLXXVI.

Cum Civitas hæc conſtet ex evocatis Fidelibus, etiam vocatur Eccleſia. Matth. XVI. 18. Eph. V. 25. Sæpius tamen in S. Litteris Vox Civitatis Dei adhibetur, quæ ab AUGUSTINO etiam retenta fuit, & nobis voce Eccleſiæ hic commodior viſa ad ſequentis demonſtranda, unde cum AUGUSTINO ex S. Litteris eam retinemus.

§. MCDLXXVII.

Quodlibet hujus Civitatis Membrum vel ſeorſim poteſt conſiderari, quidque ejus officium ſit, ut Gratiæ divinæ particeps fieri, propriamque Salutem cum Glorificatione Dei promovere poſſit; vel omnes Civitatis conſortes conſiderantur, quatenus unam conſtituunt Societatem, ſub Rectore aliquo conſtitutam, quodque tum univerſorum in Societate hac conjunctorum, tum ſingulorum cum reſpectu ad Societatem illam officium ſit.

§. MCDLXXVIII.

Prius in præcedentibus ex principiis ſuis evolvimus, nunc de tota hac Societate ſimul ſpectata pauca addenda ſunt.

§. MCDLXXIX.

Cum In Societate id intendatur, ut commune bonum promoveatur (§. 1474.), neceſſum eſt, ut cura illa, qua finis initiæ Societatis quæritur & obtinetur, Perſonis vel uni vel pluribus deferatur; vel propter relationem quandam per ſe competat.

§. MCDLXXX.

Illa Perſona, cui cura hæc vel demandata eſt,

vel natura competit, vocatur Princeps, Rector vel Caput.

§. MCDLXXXI.

Illi qui se obligarunt, vel natura obligati sunt, propter commune bonum secundum Principis Voluntatem actiones suas dirigere, vocantur Subditi.

§. MCDLXXXII.

Unde inter Principem & Subditos oritur obligatio mutua, quæ habet rationem Fœderis.

§. MCDLXXXIII.

Ad finem per Societatem quæsitum obtinendum, Persona illa, quæ Boni communis curam gerit, ita comparata sit oportet, ut omnia sapienter ad propositum finem dirigere sciat & possit, sive ipsa id exsequatur, sive per alios tanquam Media id fiat, alias finis obtineri non posset, atque Societas irrita foret.

§. MCDLXXXIV.

Cum Civitas Dei sive Ecclesia sit talis Societas (§. 1475.) quæ certa bona quærit, nempe propriam atquæ æternam Salutem, promotionem Glorificationis divinæ, tranquillitatem, Harmoniam atque pulchritudinem universalem (§.cit.); hinc etiam ejus Rector vel Princeps ita comparatus sit oportet, ut omnia ad finem hunc dirigere sciat & possit, cuique Jus hoc vel demandatum est à subdito, vel naturali erga subditos relatione competit.

§. MCDLXXXV.

Unde nullum inter Christianos dubium est, Christum esse hunc Principem, supremum Dominum

num ac Regem, cui in Civitate Dei regimen hoc competat; unde Petrus ipſum appellat Principem & Salvatorem, quem Deus ad dextram ſuam exaltavit, Act. V. 31. & vocatur Rex Regum & Dominus Dominantium, Apoc. XIX. 16. & Caput Eccleſiæ, Eph. I. 21. 22.

§. MCDLXXXVI.

Omnia enim ipſi competunt Attributa, quæ ad Regimen hoc adminiſtrandum neceſſaria ſunt. α. Ipſi hæc poteſtas delegata eſt à Patre omnium rerum ſummo Domino, qui ipſi dedit omnem Poteſtatem in Cœlo & in Terra, Matth. XXVIII. 18. & omnia ſubjecit pedibus ejus & ipſum dedit Caput ſuper omnia Eccleſiæ, Eph. I. 22. Phil. II. 9. 10. 11.

§. MCDLXXXVII.

β. Ipſi Jus hoc competit propter relationem, quæ inter ipſum & Eccleſiam intercedit, illam enim redemit proprio ſanguine, Act. XX. 28. ut ejus peculium eſſet. 1. Pet. II. 9.

§. MCDLXXXVIII.

γ. Et tota Eccleſia ipſum agnoſcit Dominum, Eſaj. XXXIII. 22. Phil. II. 10. 11. Pſ. VIII. 10.

§. MCDLXXXIX.

δ. Nihil porro ipſi deeſt quod ipſum hoc munere dignum facit, ſumma enim gaudet Scientia, qua reconditiſſima tum ſuorum tum hoſtium opere novit & ipſa corda ſcrutatur. Rom. II. 16. Apoc. II. 23.

§. MCDXC.

Summam habet Sapientiam, qua omnia ſapientiſſime in Eccleſia ſua adminiſtrat & dirigit, ut

ut etiam adversa in Salutem subditorum suorum cedant; imo Civitatem suam pro cujusque membri constitutione & circumstantiis temporum prudentissime regit, unde ipsi Spiritus Sapientiæ & Consilii, Esaj. XI. 2. & thesauri Sapientiæ adscribuntur. Col. II. 3.

§. MCDXCI.

Præterea summa ipsi competit Potentia, qua Salutem æternam acquisivit, eam subditis suis applicat, illamque adeo promovere, membra Civitatis suæ Glorificationi divinæ aptos reddere, qua illam adversus omnes inimicos defendere, ab omni malo liberare, publicam pacem & tranquillitatem conservare & restaurare, subditos omnibus donis necessariis instruere, Harmoniam, decus, pulchritudinem Civitatis ad summam gradum provehere, è morte tandem suscitare & Vita æterna donare potest: Qui ergo commune Bonum Societatis illius spiritualis optime promovere & scit & id facere potens est.

§. MCDXCII.

Et tandem Justissimus Judex est, qui unicuique absque prosopolepsia secundum opera rependet. 2. Cor. V. 10.

§. MCDXCIII.

Christus igitur Potestatem Principis Ecclesiæ possidet, tum quia ipsi legitime demandata fuit (§. 1486. 1488.), tum propter relationem quæ inter ipsum & subditos suos intercedit (§. 1487.), tum quia omnia summi Principis Attributa possidet (§. 1489. -- 1492.); E. legitimus Civitatis Dei Rex atque Dominus est (§. 1480. 1483.), Q. E. D.

Talis

§. MCDXCIV.

Talis potestas mero homini, quisquis sit, nec competit nec competere potest.

§. MCDXCV.

α. Nulli enim unquam hominum Universalis atque Monarchica Potestas in totam Ecclesiam à supremo omnium rerum Domino delegata est, de hac re altum silentium in S. Script. & veneranda antiquitate, quæ certe in re tanti momenti non sileret.

§. MCDXCVI.

Hoc enim Apostolo Petro non contigisse ex sequentibus patet 1.) quia autoritate hac nusquam usus legitur, si enim eadem ipsi quæ Christo Potestas fuisset, Apostolos ordinare potuisset, quod ipse non fecit, sed communis Apostolorum consessus duos elegit, de quibus sors jacta est, & eventus ejus à Domino exspectatus. Act. I.

§. MCDXCVII.

Sed 2.) nec, ipse præsens, septem ordinavit Diaconos, sed id ab Ecclesia factum, & à communi Apostolorum Concilio manuum impositione inaugurati fuere. Act. VI. 2. - 6.

§. MCDXCVIII.

3.) Neque superior ab inferioribus mittitur, Petrus autem cum Johanne à reliquis Apostolis Samáriam missus fuit. Act. VIII. 14.

§. MCDXCIX.

4. Nec etiam infallibilitatem suam allegat vel summam autoritatem, increpatus cur Gentilibus Evangelium annuntiaret. Act. XXI.

5.) Tres

§. MD.

5.) Tres in prima Ecclesia Columnæ fueræ visi & quidem Petrus non primo sed secundo loco, nam Jacobus illi præponitur, Gal. II. 9. ut & Act. XV. 13. ubi Jacobus, non Petrus, vota Apostolorum in primo Concilio Hierosolymitano collegit, & decretum communi Apostolorum nomine exaratum fuit: Ut adeo Petrus nec hic ulla supra reliquos dignitate & autoritate usus sit.

§. MDI.

6. Acriter à Paulo increpatus fuit, præsentibus omnibus, quod non recto pede incederet, Gal. II. 14. Quod Paulo, Petro inferiori, erga infallibile autoritate præditum facere non competivisset.

§. MDII.

7.) Neque Paulus à Petro ordinatus ut Gentibus Evangelium annunciaret; uti nec Jacobus & Johannes, ut cum Petro Judæis prædicarent, sed data invicem manu Societatis, communi horum quatuor consensu, prior gentibus, posteriores Judæis evangelizarunt. Gal. II. 7 - 9.

§. MDIII.

8.) Nec ulla tandem in Epistolis ejus deprehenduntur vestigia, quod aliquam, nedum summam, in Ecclesia Autoritatem & Potestatem supra omnes reliquos Ecclesiæ Ministros atque Episcopos sibi tribuat, uti id à Pontificibus Romanis in omnibus Rescriptis suis fieri solet, sed potius se reliquorum Compresbyterum vocat, ipsosque dehortatur, ne dominetur Clericis, sed potius gregis exemplaria fiant 1. Pet. V. 1. 3.

9.) Et

§. MDIV.

9.) Et Christus in genere omnes Apostolos acriter increpat, quod Primatum vel Dominatum aliquem in Regno suo ambirent, ipsosque passim valide refutat. Matth. XVIII. XX. Luc. XXII.

§. MDV.

β. Sed munus hoc etiam nec ab Apostolis aut Ecclesia cuiquam concessum legitur, licet pedetentim dolo atque variis artibus usurpatum fuerit, neque quisquam est, qui litteras credentiales exhibere possit.

§. MDVI.

γ. Nulla etiam relatio naturalis inter Petrum vel alium hominem & Ecclesiam intercedit, quæ illi Jus tribueret, summo in illam utendi Dominio, uti inter Creatorem & creaturas, inter Salvatorem & salvatos intercedit, quæ creaturas & lytro pretiosissimo redemtos obligat ad non pro suo arbitrio, sed secundum Voluntatem supremi sui Domini atque benefactoris vivendum.

§. MDVII.

δ. Omnia porro homini mero desunt requisita, quæ muneri huic fungendo necessaria sunt, neque enim tali præditus est Scientia, ut quid in Regno plane spirituali ubique Terrarum geratur noscat, & discernere possit, num subditi officio suo satisfaciant, ubi leges fundamentales sunt Fides, vera Resipiscentia & sincerum Cor.

§. MDVIII.

Et uti de interna magis quam externa obedientia agitur, homo leges præscribere nequit; nec nisi ille, qui cordium inspector est, in con-

scien-

ſcientiæ foro coactiva poteſtate uti poteſt; Nec maximis tormentis conſcientia adigi poteſt, ut actionem, quam hactenus approbavit, nunc damnet, niſi vis vorticordia interveniat.

§. MDIX.

Quis porro mortalium tam Sapiens eſt, qui in Regno plane ſpirituali omnia maxima cum prudentia adminiſtrare poſſit, ut in æternam ſubditorum Salutem cedant.

§. MDX.

Et quis tam Potens, ut ſubditos Glorificationi divinæ & perpetuæ felicitati, Societatis hujus ultimo fini, aptos reddere, qui imminentia pericula avertere, qui hoſtes Eccleſiæ debellare, Eccleſiæ tranquillitatem aut conſervare aut reſtaurare, Civitatem Dei omni decore exornare & ad ſummum pulchritudinis gradum perducere queat?

§. MDXI.

Cui ergo nec Jus (§. 1480.), nec qualitas (§. 1483.) Principis vel Regis Civitatis alicujus competit, illi etiam nec Dominium in talem Rempublicam exercere competit, ſed merus Uſurpator eſt; atqui mero homini nec Jus (§. 1494 - - 1506.) competit, nec requiſita adſunt, quæ ad Civitatem Dei gubernandam ita neceſſaria ſunt, ut absque illis Societatis hujus finis obtineri nequaquam poſſit (§. 1507 - - 1510.); E. Dominium ſupremum in Regno illi ſpirituali Civitatis Dei nulli mortalium competit, ſed qui illud ſibi attribuit nil niſi Uſurpator eſt.

§. MDXII.

Et cum Jeſus Chriſtus ipſemet ubique præ-

ſens

ſens ad conſummationem ſeculi usque, Matth. XXVIII. 20. & regimen illud ſpirituale corda ſubditorum reſpiciens ipſemet adminiſtrare, & per Omnipotentiam ſuam quæcunque vult in cœlo & terra efficere poſſit, & Legem ſuam ſcriptam dederit, ſecundum quam judicat, ne quidem Monarchia viſibili opus eſt.

§. MDXIII.

Membra Civitatis Dei ſacram inter ſe communionem colunt (§. 1475.): Cum vero Societas plane ſpiritualis ſit, cujus finis Bona ſpiritualia reſpicit; Hinc communio illa etiam ſpiritualis eſt, & quidem 1. *Interna*, quæ conſiſtit in una eademque fide & charitate mutua, colligante omnes ſpiritu eodem, qui ex capite Chriſto in omnia corporis Myſtici membra fluit. Eph. IV. 15. 16.

§. MDXIV.

Actiones autem illæ, quæ ad communem finem nempe propriam Salutem & Dei Glorificationem tendunt, etiam externæ ſunt, Deus enim colendus eſt non anima tantum, ſed & corpore 1. Cor. VI. 20. & cum homines aliorum corda noſſe nequeant, hinc Communio illa etiam *Externa* eſſe debet, quæ alia eſſe non poteſt quam fini Societatis obtinendo accommodata, quæ propterea conſiſtit in veræ fidei profeſſione, cultus publici exercitiis, & charitatis miniſteriis. Heb. X. 24. 25.

§. MDXV.

Hinc illi qui hæc præſtant, adeoque externe fideles ſe mentiuntur, & Hypocritæ ſunt, dum interna communionis vincula deſunt, tamen in

communione externa versari possunt, reliquis Societatis membris qua tales non noti.

§ MDXVI.

Illi propterea, qui ad communionem externam tantum pertinent, semper distinguendi sunt ab iis, qui simul internam habent, non enim omnes sunt Israel qui sunt ex Israel, Rom. IX. 7. & in magna domo dantur vasa ad decus & ad dedecus, 2. Tim. II. 20.

§. MDXVII.

Et licet communi fidelium Societati multo conducibilius nec minus optabilius esset, ut tota Civitas ab omnibus civibus communi bono promovendo minus utilibus pura esset, cui rei ipsis etiam invigilandum, ne ejusmodi homines Glorificationi divinæ atque pulchritudini Civitatis officiant; tamen Sapientiæ divinæ placuit ita gubernare civitatem suam ut mali mixti bonis in illa omni tempore reperiantur, eas præcipue ob caussas, ut carnis impotentia eo magis patefiat, ut fideles eo cautius sibi caveant ne ex hypocritarum numero sint, ut tandem impii reddantur ἀναπολόγητοι.

§. MDXVIII.

Civitas Dei est mixta malis (§. præced.), hinc crescente illorum numero Ecclesia externa tum ratione professionis fidei, tum cultus divini externi, tum morum ita potest corrumpi, ut hæc corruptio in maximum Gloriæ divinæ atque Salutis animarum æternæ, nec non decoris Civitatis Dei detrimentum cedat, adeoque finis hujus Societatis non obtineatur.

Quo-

§. MDXIX.

Quoniam Societas est propter Finem aliquem per illam quæsitum (§. 1474.), illa etiam amplius subsistere nequit, si impossibile sit, ut Finis, propter quem initur, optineri queat. Si ergo Civitas Dei, quæ est talis societas (§. 1475.). quoad communionem externam ita corrupta sit, ut finis illius amplius obtineri nequeat (§. 1518.). tunc nec Societas illa, quæ communionem illam externam hactenus constituit, amplius subsistere potest.

§. MDXX.

Propterea si talis corruptio universalis in Ecclesia externa accidit, veri illius cives nec possunt nec tenentur porro in societate illa manere, sed jubentur ab illa sese separare, Esaj. LII. 11. 2. Cor. VI. 17. Apoc. XVIII. 4.

§. MDXXI.

Nota dicitur id, ex quo res cognoscitur & à reliquis distinguitur.

§. MDXXII.

Per Notas res cognoscitur, E. Nota prius quam res ipsa cognita sit oportet.

§. MDXXIII.

Cum porro nostri officii sit, nos ab illa Ecclesia, quæ propter corruptionem universalem falso se Civitatem Dei jactat, separare (§. 1520.); Hinc Notæ adsint oportet, per quas vera Ecclesia cognoscitur & à falsa distinguitur.

§. MDXXIV.

Vera Ecclesia nonnisi ex communione externa

cognosci potest (§. 1515.), id autem ex quo aliquid cognoscitur vocatur Nota (§ 1521.): E. veræ Ecclesiæ Notæ in hoc consistunt, quod communionem illam externam efficit.

§. MDXXV.

Communio externa consistit in veræ fidei professione, cultus divini exercitiis atque charitatis ministeriis (§. 1514.), quæ ita comparata sint oportet, ut Fini Societatis conveniant, adeoque tendant ad propriam Salutem, Dei Gloriam & Civitatis pulchritudinem (§. 1475.): E. veræ Ecclesiæ Nota est talis Fidei professio, cultus divinus atque Charitatis opera, quæ ad Finem Societatis hujus spiritualis tendunt.

§. MDXXVI.

Nota prius quam res ipsa cognita sit oportet (§. 1522.): E. etiam Notæ veræ Ecclesiæ prius notæ esse debent, quam quænam sit vera Ecclesia.

§. MDXXVII.

Notæ autem illæ sunt veræ Fidei professio, rectus Dei cultus atque opera Charitatis tendentia ad Societatis hujus spiritualis finem: E. aliquis prius nosse debet Veritatem, antequam cognoscere potest, quænam sit vera Ecclesia.

§. MDXXVIII.

Ex Natura ergo & definitione Notæ evidens est, non tales Ecclesiæ posse dari Notas, per quas in hunc finem ad Ecclesiæ veræ cognitionem pervenire aliquis potest, ut deinceps per Ecclesiam Veritatis salutaris cognitionem acquirere possit; sed qui veræ Ecclesiæ communioni se adjungere

vult

vult, prius noſcat oportet Veritatem ſalutarem, per cujus profeſſionem vera Eccleſia viſibilis cognoſcitur & à reliquis diſtinguitur.

Ita Infidelis, ſive ſit Ethnicus, ſive Muhammedanus, ſive Judæus ante cognitam Veritatem ſalutarem ſcire non poteſt, quænam ſit Eccleſia vera, alias res notificanda ipſi nota eſſet ante illud, per quod cognoſci poteſt, quod abſurdum.

§. MDXXIX.

Ex genuina hac Notæ Significatione nunc nullo negotio falſi nominis Notæ Eccleſiæ à veris diſtingui poſſunt; nam vera Nota eſt notior re notificanda, per illam res cognoſcitur & ab omnibus aliis diſtinguitur.

§. MDXXX.

Id quod primum in re concipitur ſive cognoſcitur & per quod res ab aliis diſtinguitur, eſt rei Eſſentia, ex qua ratio reddi poteſt reliquorum, quæ ei inſunt aut ineſſe poſſunt (§. 297.); Nota autem alicujus rei eſt id, quod primum de re cognoſcitur & per quod ab aliis rebus diſtinguitur (§. 1521.): E. Nota Characteriſtica conſtituit rei Eſſentiam. Veritatis ſalutaris profeſſio, verus cultus & charitatis officia efficiunt Notam Characteriſticam veræ Eccleſiæ viſibilis (§. 1525.): E. illius Eſſentiam conſtituunt.

§. MDXXXI.

Eſſentia rei ſemper, omni loco & omni tempore competit: E. etiam Nota Characteriſtica rei ſemper, omni loco & tempore competit.

§. MDXXXII.

Cum nomina ſint ſigna arbitraria rerum, &

quisque sibi etiam falsum nomen tribuere possit, & sæpissime fiat, ut in rebus mutabilibus re mutata nomen tamen idem maneat, & viceversa re manente novum ipsi nomen imponatur, & etiam idem nomen, si prædicatum efficiat, eidem rei non omni tempore competat, adeoque nomen à prædicato aliquo desumtum quod mutationi obnoxium est, rem non omni tempore ab omnibus aliis rebus distinguere possit: E. Nomen à prædicato aliquo mutabili desumtum non potest esse Nota Characteristica rei.

§. MDXXXIII.

Nomen Ecclesiæ Catholicæ quælibet sibi tribuit, & Ecclesia quoad statum externum est mutabilis (§. 1518.), ut idem ipsi prædicatum non semper, omni loco & omni tempore competat, nec ab ejus incunabulis ipsi competere potuerit: E. nomen hoc sive prædicatum non est illius Nota.

Urbs, quæ nonnisi initia sua habet, non potest vocari Magna, donec maximum incrementum cœperit, & si omni decore exornata fuit pulchra nominari potest, non idem Epitheton tamen Jure ipsi competit, postquam aut injuria temporum, aut hostium vastatione aut alio casu diruta fuit atque vastata; ita vera Ecclesia sive Civitas Dei statim ab ejus initio nondum vocari potuit Magna aut Catholica, & si nomen hoc Ecclesiæ, quæ Romana dicitur, olim ut veræ Ecclesiæ Epitheton tributum fuit, non sequitur, quod ipsi etiam in statu corruptissimo omni tempore Jure competat.

§. MDXXXIV.

Antiquitas tam Religioni Ethnicæ quam Judaicæ competit, ambæ Christianæ antiquiores, & prior etiam se sua antiquitate defendere solita est, adeoque Religio sive Ecclesia vera antiquitate à

falsis distingui nequit, & Error Revelatione Religionis peccatoris antiquior est; nec hæc vera Ecclesiæ Nota esse potest.

§. MDXXXV.

Inde ab initio non interrupta duratio æque Religioni Ethnicorum, Judæorum, Muhammedanorum, aliorumque cœtibus competit, adeoque nec hæc Nota Characteristica est, ex qua vera Ecclesia cognoscitur & ab aliis distinguitur, (§. 1521.).

§. MDXXXVI.

Et si Membrorum Ecclesiæ multitudinem spectamus, nec illi vera Notæ significatio competit, olim enim totus fere orbis Arianus factus, mox Muhammedanus, quis enim nescit, quanta terrarum spatia hujus Religionis Pesti infecta sint? E. Nec numerus veræ Ecclesiæ Nota est.

§. MDXXXVII.

Neque etiam continua Episcoporum successio veræ Ecclesiæ externæ essentiam efficere potest, alias illa Ecclesia Judaica, quæ olim optimum Salvatorem interfecit, vera fuisset, & nostris temporibus, si hæc vera Ecclesiæ Nota esset, nesciremus, an nos potius ad Græcos, an ad Armenios aut Abyssinos, an vero potius ad Ecclesiam Romanam convertere deberemus, qui omnes de hoc gloriantur, & olim Ariani etiam hoc jactarunt.

§. MDXXXVIII.

Et aliæ falsæ Religiones ut Muhammedana, Judaica, aliaque non minus inter se unitæ sunt ac Romana; in Pontificia Ecclesia etiam non pauciores dissensiones sunt quam in aliis; Unde nec

unio membrorum inter se & cum Capite ut veræ Ecclesiæ externæ Nota allegari potest.

§. MDXXXIX.

Doctrinæ efficacia & celer ejus progressus ad probandum divinam ejus autoritatem atque originem quidem multum ponderis habet, sed quæritur 1.) qualis sit Doctrina, an cum Sapientia atque voluptatibus carnis conveniat, an vero illi contrarietur? 2.) Quo modo illa efficax sit, an vi, dolo, armis, suppliciis, an Mundi illecebris, promissionibus; num vero convictione animi propter evidentissimam veritatis demonstrationem progrediatur & se hominibus commendet; Ariana olim & aliæ hæreses, quia Doctrina illorum cum Sapientia carnis faciebat, celeriter fuerunt propagatæ; Ita Muhammedana tum armis tum Doctrinæ illecebris, nec minus Pontificia dilatatur, vi, suppliciis, honoribus, divitiis, minis & promissionibus; si Doctrinæ ipsius efficacia id fieri potest, quare violentis hujusmodi Mediis utuntur? Cum ergo hic Doctrinam propagandi Modus Pontificiis cum multis aliis communis sit, & aliquis extra Ecclesiam constitutus nescire possit, nisi prius Veritatem salutarem cognoverit, an evidentiæ Veritatis Doctrinæ, an vero cuidam ex caussis allatis adscribendus sit celer Doctrinæ progressus; Hinc nec hæc genuina Ecclesiæ Nota esse potest.

§. MDXL.

Et cuinam hominum de Ecclesiæ Doctorum sanctitate infallibiliter constat? Cum sinceritas cordis soli Deo nota sit, sed ex judicio Charitatis de externis actionibus judicandum, ubi enim opera

opera ad veram Dei Glorificationem, ad promotionem Salutis æternæ tum propriæ tum proximi, ad exornandam Civitatem Dei faciunt, ibi etiam vera in Christum fides, ibi etiam vera Doctrina adsit oportet; confitemur, ubi talia in Ecclesia aliqua existunt opera, ibi etiam veram Ecclesiam esse. Sed quid tum de tali. Ecclesia judicabimus, in qua ipsimet illorum scriptores de vita scelerata & prophana tum Capitis tum Doctorum conqueruntur? Et quis extra Ecclesiam constitutus scire potest, qualem quisque Doctorum vitam degat, ut inde de Doctrinæ illius Veritate judicare possit.

§. MDXLI.

Aliam Ecclesiæ Notam, quam afferunt, nempe gloriam Miraculorum, quod attinet, illa olim à Christo & Apostolis fuere patrata ad missionem suam & Doctrinam divinam confirmandam, quæ Miracula sine dubio magnam & Personis & Doctrinæ conciliaverunt autoritatem. Si vero Doctrina in Ecclesia aliqua cum illa, quæ olim miraculis confirmata fuit, non consentiat, ipsi, etiamsi Miracula fierent & Angelus ex cœlo illam annunciaret, Fides haberi non potest nec debet, Gal. I. 8. Et ipse Christus monet, ne ejusmodi Doctoribus, licet magna signa & prodigia facerent, fides habeatur; hodie ergo Doctrina Christi & Apostolorum lapis lydius est, ad quem cujuslibet Ecclesiæ Doctrina explorari debet; non suspectæ prorsus fidei Miracula; E. Veritas Doctrinæ, non Miracula, Ecclesiæ veræ Nota habenda est.

§. MDXLII.

Eadem plane ratione cum dono Prophetiæ res

sese habet; Cum etiam dentur falsi Prophetæ, illis fides haberi non potest, nisi in quantum etiam Doctrinam suam ex scriptis Mosis, Prophetarum & Apostolorum probant, Doctrinæ enim in libris illis contentæ nec quidquam addi, nec demi debet, Apoc. XXII. 18. 19, Ergo non Doctrinæ illius, qui Prophetam sese venditat, sed Christi & Apostolorum fides adhibenda est: Unde sequitur, Doctrinam divinam esse Notam Ecclesiæ, non vero Doctorem illius.

§. MDXLIII.

Laudem vero vel vituperium hominum non posse esse veræ vel falsæ Ecclesiæ Notam Characteristicam, inde patet, quia & vera Ecclesia malignos potest habere calumniatores, quod Christo ipsi & Apostolis suis accidit, & in falsa Ecclesia possunt existere privati Doctores, qui propter egregias aliquas qualitates, quas possident, laude digni sunt; E. hæc Nota quam maxime fallax, per quam Ecclesia vera ab omnibus aliis distingui nequaquam potest & per consequens Notæ proprietates non habet.

§. MDXLIV.

Felix vel infelix Ecclesiæ alicujus status veritatis vel falsitatis illius Nota esse nequit; Cum status prosper veræ Ecclesiæ nec soli nec semper competat; quis enim nescit, vel Ethnicos olim hoc gloriatos esse, nec Ecclesiæ defensores semper triumphasse, & piis in multis Scripturæ locis Crucem prædictam esse, & Muhammedanos magnam Christiani orbis partem devicisse, & Regnum ipsorum multis seculis florentissimum fuisse.

Cum

§. MDXLV.

Cum Ecclesiæ communio sit vel interna (§. 1513.), vel externa (§. 1514.), neque omnes, qui ad communionem externam, etiam ad internam pertinent (§. 1516.), neque illi omnes, qui ad internam communionem pertinent, infallibiliter cognosci possunt, propterea Ecclesia quoad communionem internam vocatur invisibilis, quoad externam visibilis.

§. MDXLVI.

Invisibilis est illorum Societas sive communio, qui non tantum externe veram fidem profitentur & externa Cultus divini & Charitatis opera peragunt, sed sincere in Christum credunt, & corde sincere Deo serviunt, quod nullius hominis oculis conspicuum est.

§. MDXLVII.

Visibilis vocatur, quatenus salutaris Veritatis professione, Cultus exercitiis & Charitatis ministeriis in visibilem coalescit Societatem, externa enim hoc modo homines dant documenta, oculis hominum apparentia, se semetipsos illi adjungere Societati, quæ Civitas Dei est.

§. MDXLVIII.

Ex quibus apparet, distinctionem hanc non esse totius in partes, sed tantum subjecti per adjuncta, quatenus Ecclesia visibilis invisibilem comprehendens tantum diverso respectu vel visibilis vel invisibilis est, quatenus iidem homines vel ad visibilem & invisibilem simul, vel tantum ad visibilem pertinent.

Unde

§. MDXLIX.

Unde hæc divisio nihil aliud significat, quam internum cujusque membri Ecclesiæ statum atque communionem oculis hominum non esse conspicua, sed solum Deum vera Ecclesiæ membra infallibiliter nosse.

§. MDL.

Aliquando vero factum fuit & fieri potest, ut etiam externa Ecclesiæ pars aut corruptione Doctrinæ, cultus & morum omnia fere inundante, aut cogente hostium & persecutorum vi per aliquod tempus lateat, neque externam communionem libere exercere possit, unde in hisce circumstantiis vera Ecclesia oculis Mundi non semper est observabilis.

Sectio XXI.

De
Officiis Civium
sive
Cultu publico.

§. MDLI.

Officia certa quodlibet Civitatis divinæ Membrum pro se & abstracte à reliqua Societate consideratum præstare tenetur, ad quæ obligatur vel per Religionem Naturalem vel Revelatam; ad alia vero obstringitur, quatenus Societatis illius spiritualis membrum & pars est.

§. MDLII.

Cujuslibet civis officium est cum aliis com-

mune

mune Societatis bonum unitis viribus promovere (§. 1474. 1475.), id autem fit, quando communionem suam cum reliquis testatur, dum ea observat officia, quæ ad finem Societatis obtinendum tendunt.

§. MDLIII.

Communio illa nonnisi publice reliquis Societatis membris indicari potest, & cum Bonum publicum etiam conjunctis viribus promovendum sit (§. cit.), etiam id fieri debet in Societate reliquorum, hoc est *Publice.*

§. MDLIV.

Sed præterea Bonum publicum quodvis Societatis Membrum etiam *privatim* promovere potest.

§. MDLV.

Prius fit per Exercitium Cultus Publici, Posterius per officia Charitatis.

§. MDLVI.

Actiones, quas conjunctim cum reliquis Civitatis Dei membris ex intuitu finis Societatis ad promotionem communis æternæ Salutis, Glorificationis divinæ, decoris Civitatis & tranquillitatis publicæ in cœtu Ecclesiæ suspicimus, vocantur CULTUS PUBLICUS.

§. MDLVII.

Motiva ergo harum Actionum à Fine Reipublicæ illius spiritualis desumuntur.

§. MDLVIII.

Ad promovendam communem animarum Salutem publicamque fidei professionem opus est Verbi

Verbi divini inculcatione, precibus, & certis ritibus; ad publicam Dei Glorificationem faciunt preces, cantus & beneficiorum maximorum testificatio; ad tranquillitatem conservandam in Civitate Dei opus est deprecatione culpæ, petitione omnium bonorum spiritualium, &, quantum ad Gloriam Dei facit, temporalium, intercessione pro iis qui extra & intra Ecclesiæ Societatem versantur & gratiarum actione; ad decus externum Civitatis non minimum facit ordo.

§. MDLIX.

Ex hisce patet, quibus partibus Cultus publicus absolvatur, ad quas recte peragendas publicis opus est sanctæ Societatis illius Ministris.

§. MDLX.

Hi ergo sunt Personæ publicæ, quibus competit administratio omnium, quæ ad Cultum Dei publicum pertinent.

§. MDLXI.

Ministri hi vel Extraordinarii sunt immediate à Deo instituti, vel ordinarii, quibus ab Ecclesia Munus hoc defertur; de prioribus mentio fit Eph. IV. 11.

§. MDLXII.

Institutionem Ministerii ordinarii Originis divinæ esse, ex sequentibus S. Script. dictis demonstramus. Ipsi nimirum Apostoli per singulas Ecclesias Ordinarios Ministros constituerunt, uti Paulus & Barnabas, Act. XIV. 23. & id in Creta facere jubetur Titus, Tit. I. 5. & illis Ecclesiæ curam inculcant, Act. XX. 28. 1. Pet. V. 2. & Apostolus Paulus regulas præscribit, quomodo illi

illi comparati esse debeant, qui ad Munus hoc eliguntur. 1. Tim. III. & Tit. I. 5-8.

Hæc adstruere, propter continuam Ecclesiæ praxin inde ab Apostolorum temporibus, non opus fuisset, nisi tales inter Christianos existerent, qui omne Ministerium rejiciunt & cuicunque docendi Munus in Ecclesiæ coetu concedunt; de quibus suo loco.

§. MDLXIII.

Ordinarii Ministri vocantur Episcopi, Presbyteri, Doctores, Pastores & Diaconi.

§. MDLXIV.

Episcoporum & Presbyterorum tum in S. Sc. tum apud Patres sæpissime mentio fit, ubi vox Episcopi Inspectorem significat à munere, 1. Tim. III. 1. Ita Presbyter ab ætatis dignitate nomen habet, quia illi, qui seniores erant, ad id obeundum vulgo eligebantur.

§. MDLXV.

Non magna tamen, aut temporibus Apostolicis plane nulla, inter Episcopum & Presbyterum fuit differentia, cum nomina hæc inter se commutentur. Ita Apostolus Paulus jussit Titum Presbyteros constituere, requisita autem illorum indicans Episcopum describit, Tit. I. Sic Act. XX. 17. & 28. iisdem nomen Presbyterorum & Episcoporum datur. Similiter Apostolus Petrus id facit, 1. Ep. V. 1. 2.

§. MDLXVI.

Cum Ecclesia sit sancta Societas sive Civitas; cujuslibet autem Reipublicæ sive Civitatis sit eligere Personas idoneas, quibus munera publica deferat; Patet ad legitimam Ministri vocationem

hoc

hoc requiri; Ut aliquis Ecclesiæ coetus aliquem ex medio sui secundum præscriptum Apostolicum de vita, moribus & doctrina exploret, illique Ministri munus deferat, potestatemque concedat, omnia quæ administrationem Cultus publici Ecclesiæque communem ædificationem spectant peragendi, isque se muneri huic aptum conscientia sua convictus sit.

§. MDLXVII.

Quæ vocatio sive missio divina est, dum fit secundum illum ordinem, qui, ut perpetuo in Ecclesia observetur, à Deo institutus est, 1. Tim. III. Tit. I.

§. MDLXVIII.

Ministri Ecclesiæ munus est, facere ea quæ ad Cultum Ecclesiæ publicum (§. 1560.) pertinent. nec minus, quod ex ipsa rei Natura sequitur, omnia quibus Finis Societatis, cujus Ministri sunt, obtinetur.

§. MDLXIX.

a. Nimirum Verbum Dei prædicandum & inculcandum est (§. 1558.), & quidem ita. ut tota ad promotionem Salutis æternæ animarum, Pietatis atque Glorificationis Dei tendat Doctrina (§. 1556. 1557.); Nihil ergo reticendum quod huc tendit, Act. XX. 26. 27 sed nihil etiam addendum, quod huc non facit & quo Intellectus tantum inanibus afficitur speculationibus.

§. MDLXX.

Propterea etiam Errores illi, qui Fini huic obsunt, fortiter refutari debent.

Quo-

§. MDLXXI.

Quoniam fides per Evangelii prædicationem ceu externum Medium excitanda est Ἔλεγχος sive convictio ex evidenti demonstratione orta (§. 2. 4.), Heb. XI. 1. Et verbum Dei inculcandum est per manifestationem veritatis ad omnem conscientiam hominum. 2. Cor. IV. 2. Patet nullam Doctrinam ulli hominum vi & verbo imperii obtrudendam, sed sola veritatis convictione utendum esse.

§. MDLXXII.

Deus solus potest Salutem hominibus dare, solus propterea etiam Leges & modum præscribere potest, quomodo illa obtineri possit, solus præterea est Rex, Princeps, & Dominus in Civitate sua (§. 1485 - - 1512.): Unde nonnisi illius Voluntas atque Verbum in Ecclesia audiendum est. Es. VIII. 19. 20. Jer. XXIII. 28. 29. 1. Petr. IV. 11.

§. MDLXXIII.

Unde contra Mandatum summi Principis illi Civitatis hujus Magistri agunt, qui Legi illius quædam, ut fidei & vitæ regulam, superaddunt.

§. MDLXXIV.

Ergo falsi Doctoris infallibile hoc criterium est; Quod non docet ea, quæ Reipublicæ Spiritualis summus Dominus, tum ipse, tum per Apostolos suos docere præcepit tanquam ad Salutem æternam & Regis Gloriam necessaria, sed aliquid superaddit aut demit.

§. MDLXXV.

Alterum Ministri officium est, ut omni studio

invigilet, ne aliquid fiat quod Civitati detrimento esse potest, sed ut omnia quantum pote impedimenta tollat, quæ harmoniæ atque pulcritudini Civitatis hujus obsunt, contra vero bonum ejus atque decus promoveat, & totus in eo sit, ut Charitas atque Concordia Societatis hujus ad propriam perfectionem & Regis Gloriam crescat.

§. MDLXXVI.

Tertio, ut ipse aliis bono exemplo præeat, monentibus Apostolis Paulo 1. Tim. IV. 12. Tit. II. 7. & Petro 1. Ep. V. 3. & summa cum Prudentia atque longanimitate omni tempore apud quodvis Ecclesiæ Membrum hortando, reprehendendo & obsecrando instet. 2. Tim. IV. 2.

§. MDLXXVII.

Sed hæc omnia, quarto, ita fieri debent, ut nullum Magisterium aut Dominatum Ecclesiæ Minister in reliquos Civitatis consortes sibi arroget. Quod Petrus vetat 1. Ep. V. 3. totum enim illius officium Ministerium est.

§. MDLXXVIII.

Dominatum vero aliquis exercet, aut quando in Jus Principis Civitatis hujus Benigni Salvatoris nostri involat, pro cujus nutu omnia in Ecclesia geri debent; & aliquid aut credendum aut faciendum proponit, quod Dominus ipse non præcepit, contra (§. 1572.).

§. MDLXXIX.

Aut si Potestatem judicialem in Membris Sanctæ Civitatis hujus exercet, neque omni cum suavitate atque longanimitate illa tractat; vel

plane

plane rebus politicis sese immiscet, quæ cum fine Societatis spiritualis nullum nexum habent, sed ad forum Magistratus Politici pertinent.

§. MDLXXX.

Officia autem, reliquorum Civitatis Membrorum sive fidelium, quatenus, respectu habito ad communionem cum Civitate Dei, ut partes illam constituentes considerantur, quoad Cultum externum hæc sunt, α. ut ibi, ubi tota Societas ad promotionem boni communis & ad Dei Gloriam convenit, etiam adsint, ut cum reliquis communionem & fidei suæ professionem testentur; Deus enim non corde, hoc est, spiritu tantum, sed & ore & opere glorificandus est, 1. Cor. VI. 21. & professio oris requiritur. Rom. X. 10.

§. MDLXXXI.

β. Ut preces, sine Societatis id postulante (§. 1558.), ad Deum fundantur, quæ majori cum efficacia fiunt, si plures unanimiter unitis Votis, ardenti pietate flagrantes Deum invocant, & vires suas ad auxilium divinum, pro integræ Civitatis bono, obtinendum conjungunt.

§. MDLXXXII.

γ. Ad communionem denique cum Capite Christo & mutuam inter singula Societatis Membra testandam, & ad maxima Beneficia, toti Civitati exhibita, illustranda, pio animo recolenda, & publicam pro iis gratiarum actionem agendam, & ad mutuam erga seinvicem Charitatem demonstrandam, etiam solenniter Sacri Ritus in hunc finem instituti celebrandi sunt.

§. MDLXXXIII.

Sed licet cultus hic publicus externus sit, & corpore etiam peragatur, tamen requiritur ut Animus actioni præsens sit. Non tantum enim in Republica civili magna actionum pars ex animi intentione æstimatur, sed Deus ubique in S. Sc. Cor, Animam & Spiritum requirit, & ipse Finis, propter quem homo conditus est, id postulat, qui est Gloria Dei: Illa autem consistit in Perfectionum suarum manifestatione: Quæ manifestatio vero fieri non potest nisi in repræsentatione ab Entibus cogitantibus; Unde res inanimatæ Dei Gloriæ non inserviunt, nisi in quantum ex iis Attributa divina à spiritibus finitis agnoscuntur & celebrantur (§. 685.): Propterea homo ad cogitandum creatus est; cum vero obligatus sit ad omnes actiones suas in Gloriam Dei Creatoris, Conservatoris & Salvatoris dirigendas, (uti in sectionibus de Rel. Nat. & Rev. à nobis demonstratum fuit), id autem aliter fieri nequit quam per cogitationes: Sequitur in omnibus actionibus Cultum Dei respicientibus Animum actionibus illis præsentem esse debere.

§. MDLXXXIV.

Homo obligatus est, tam Religione Naturali (§. 768. 771.), quam Revelata (§. 1057. 1063.), ad omnes actiones suas in Gloriam Dei impendendas. Deus autem nonnisi unus est (§. 664.), attestante id etiam S. Script. Jer. XLV. 5. 6. 7. E. Solus Deus etiam glorificandus atque colendus est.

§. MDLXXXV.

Per Cultum nimirum Dei in genere intelligimus

mus illas actiones, quas intuitu Dei, Motivis ab ejus Attributis desumtis, suscipimus, quasque omissuri essemus, si forte nesciremus Deum existere.

§. MDLXXXVI.

Homo tenetur omnes actiones suas in Gloriam Dei impendere (§. 1584.), & fieri debent ex intuitu Dei, motivis ab ejus Attributis desumtis (§. præced.): E. Nulla Creatura honore divino affici sive coli potest, nec debet, nisi cultui divino tantum derogare velimus, quantum in cultum creaturarum impendimus.

§. MDLXXXVII.

Inter præcipua Cultus divini Motiva sunt Perfectiones soli Deo propriæ, nempe Scientia omnium rerum, omni loco & omni tempore, nec non infinita Potentia, qua cuicunque Creaturæ tribuere potest quidquid vult; Atqui talia Attributa nulli Creaturarum competunt: E. nec Motiva Cultus ab illis desumi & per consequens nec coli possunt, nec debent.

Ex omnibus Creaturis à magna Christianorum parte perfectissima & cultu dignissima habetur B. Maria; Sed quis nescit, quot hominum myriades singulis momentis è locis distantissimis vota infinite variantia ad illam dirigant! ut diu noctuque nulla intermissio fiat; Quomodo ergo quæso illa omnia hæc ordine cogitare, quomodo omnium cogitationes mente assequi spiritus finitus posset, quanquam illi vota præstita Numinis Clementia revelari possent.

§. MDLXXXVIII.

Per Cultum imaginum intelliguntur illæ actiones, quæ suscipiuntur intuitu imaginis vel di-

recte in illius Gloriam, vel indirecte in honorem prototypi.

§. MDLXXXIX.

Cultus imaginum Gloriæ divinæ quam maxime obest.

§. MDXC.

Ad quod probandum duo in honore imaginibus exhibito à se invicem distinguenda sunt, aut enim ille refertur directe ad imaginem, aut indirecte, in præsentia imaginis, ad prototypum.

§. MDXCI.

Prius est contra §. 1584., ubi demonstravimus, Deum solum colendum esse, & propterea Gloriæ divinæ tantum derogatur, quantum actionis in honorem imaginis impenditur (§. 1586.).

§. MDXCII.

Porro si rei honorem exhibemus, oportet in illa reperiatur perfectio quædam, quæ illam cultu hoc dignam faciat; ad honorem autem divinum etiam requiruntur Perfectiones divinæ, nempe Omniscientia, summa Potentia atque Benignitas, à quibus Attributis motiva in illius honorem susceptæ actionis desumuntur (§. 1585.); Atqui imagini nullum tale Attributum competit; E. nec colenda est.

§. MDXCIII.

Si vero Cultus non directe ad imaginem defertur, sed ad ejus Prototypum, Prototypus ille est aut Deus, aut Creatura.

§. MDXCIV.

Si prius, Deus aut ita per Simulachrum repræsentatur uti revera est, aut solum ficta & falsa

est

est illa repræsentatio: Prius est absolute impossibile (§. 369.), & nullum plane ex infinitis illius Attributis in imagine illa ceu speculo exprimi potest.

§. MDXCV.

Si posterius, homini imprimitur falsus & Deo valde indignus conceptus; imagines enim, alienis utor verbis, infigunt menti humanitatem ut Deitatem non cogitet, abducuntque à vero Dei conceptu, & quod hinc sequitur, ejus amore. Intueri imagines inter precandum periculosum est, & à ratione alienum, quia abducunt mentem à profundioribus cogitatis ad corporales imagines.

§. MDXCVI.

Cum igitur Deus sub specie humana repræsentatur, simul Error in hominis adorantis cogitatione excitatur & attentio ejus turbatur, ut infinita Dei Majestas ipsi obversari nequeat: adeoque Attributorum divinorum splendor in mente illius perit, & idcirco tantum divinæ Gloriæ, quæ omnium actionum nostrarum motivum esse debet, derogatur.

§. MDXCVII.

Quantum vero actionis nostræ motivo per falsam repræsentationem decedit, tantum etiam & operis dignitati, & vero illius studio, & recto scopo derogatur: Quod cuivis in omnibus humanis actionibus per experientiam optime notum est.

§. MDXCVIII.

Hæ sunt præcipue rationes, cur Deus omnem imaginum, non tantum cultum, sed ipsam etiam in hunc finem fabricationem tam expresse,

ut ipsis etiam exceptionibus contra mandatum suum occurrat, variis Scripturæ locis prohibeat. Deut. IV. 15. 16. Jes. XL. 18-26. Rom. I. 23. Act. XVII. 29.

Ad exceptiones suo loco respondebimus.

§. MDXCIX.

Si vero Prototypus simulachri sit Creatura, tunc Cultus iisdem refutatur Argumentis, quæ (§. 1584 - - 1587.) contra omnem Creaturarum cultum adhibuimus.

Sectio XXII.

De Ritibus sive Cerimoniis Sacris in Cultu publico adhibendis in genere.

§. MDC.

Ad Cultum publicum recte peragendum certis opus est Cerimoniis (§. 1582.), quibus per sensus externos eæ in mente cogitationes excitantur, quæ ad ultimum Societatis spiritualis finem obtinendum idoneæ & necessariæ sunt.

De iis, quæ in hac Sectione dicturi sumus, omnino legendus est *Illustris WOLFIUS Moral. Cap. III. §. 175-179.* & *Celeb. CANZIUS de Usu Philos. in Theol. Cap. XII. de Lege Ceremoniali.*

§. MDCI.

Definiuntur propterea Cerimoniæ, quod sint signa à Deo eum in finem instituta, ut certorum

rum beneficiorum Civitati Dei vel exhibendorum vel exhibitorum memoria animum subeat; illorumque certitudo confirmetur, ad communem animarum Salutem Deique Glorificationem promovendam.

§. MDCII.

Ex hac definitione tota Cerimoniarum ratio atque vis explicari potest: α. Patet an Cerimonia aliqua ad rationalem Dei cultum pertineat nec ne? Ad illam enim requiritur, ut mediante ea aliqua cogitatio excitetur, quæ ad verum Dei Cultum pertinet.

§. MDCIII.

Cerimoniæ ergo illæ rejiciendæ sunt, quæ in memoriam non revocant quæ revocare deberent, sed contra animi attentionem turbant, & varias cogitationes exoticas producunt, quæ a vero & rationali Dei cultu abesse debent.

§. MDCIV.

β. Apparet in Cerimoniis non ipsum Dei Cultum consistere, sed illas cultus veri adminicula tantum esse. Cum enim actiones illæ sint Cultus Dei, quas intuitu Dei suspicimus, motivis ab Attributis ejus desumtis, quasque omissuri essemus si forte Deum existere nos lateret (§. 1585.); quatenus vero conjunctim cum reliquis Civitatis Dei Membris ad finem Societatis spiritualis obtinendum actiones illas suscipimus, constituunt Cultum publicum (§. 1556.), ad motivum vero actionis, hoc est, ad considerationem Rationis objectivæ & intuitum finis alicujus generalis, mentis cognitio atque voluntas requiritur; si igitur Cerimonia externa sive Corporis Motus à

Cultu interno sejunctus fuit, tunc non amplius est Cultus, nec ullo enim divinarum Perfectionum impulsu fit, nec Attributorum divinorum motivo producitur, nec finis aliquis generalis intenditur; E. Cerimoniæ illæ per se Cultum Dei non constituunt.

§. MCDV.

Cerimoniæ debito modo comparatæ insignem in cultu divino præstant usum (§. 1601. 1602.); E. indiscriminatim illæ rejiciendæ non sunt.

Cum res nunc quidem sensibus observatæ recordationem alicujus rei excitant atque modo singulari illustrant: Sequitur Cerimonias sensibus subjectas insignem habere usum, dum illis ad Cultum divinum necessaria cogitatio excitatur, unde illæ ad animæ Salutem & Dei Glorificationem promovendam suum conferunt.

§. MDCVI.

γ. Cerimoniæ sunt tantummodo signa quibus cogitatio in mente producitur (§. 1601.), & in iis verus Dei Cultus, si ab internis animæ actionibus separentur, non consistit (§. 1604.): E. per se observatæ neminem pium & Deo gratum facere possunt. Hebr. X. 1. seqq.

§. MDCVII.

Et quia Sanctitas est habitus faciendi nonnisi quod rectum est (§. 1425.), rectum vero est illud, quod nulli Attributorum divinorum contradicit (§. 625.); Hinc in actionibus, quæ hominem sanctificare debent, ratio habenda & omnium Attributorum divinorum, adeoque ad illas requiritur Intellectus & Voluntas (§. 1604.): Sequitur E. nullam Cerimoniam per se consideratam hominem sanctificare posse.

Falsam

Falsam hanc opinionem de Cerimoniarum vi sanctificante atque hominem justificante primariam Judæorum hypothesin atque præcipuum Errorem esse, ex quo reliqui omnes ceu ex fonte impuro originem suam ducunt, suo loco videbimus; Ab hac propterea propositione tota Hæresis Judaicæ refutatio pendet, quæ idcirco maximi in Theologia polemica usus est.

§. MDCVIII.

Unde nullius usus sunt Cerimoniæ, quæ sine debita cogitatione peraguntur, & errant quicunque illis ut operi operato nimium tribuunt.

§. MDCIX.

D. Quia Cerimoniæ sacræ sunt signa certorum beneficiorum vel præstandorum vel acceptorum, quorum recordatio animum subire debet, hinc efficitur, signa illa non naturalia sed arbitraria esse; Unde ab instituto quodam pendent (§. 1601.), uti voces sunt signa arbitraria rerum in mente repræsentatarum: Quidquid vero arbitrarium est, id etiam potest aliter esse.

§. MDCX.

Quidquid vero aliter esse potest, illud nec absolute necessarium, nec in ipsius rei natura fundatum est; Unde Cerimoniæ possent esse aliæ: E. nec hæ, quas in Cultu divino observamus Cerimoniæ, sunt absolute necessariæ & in ipso Dei Cultu fundatæ.

Cerimonias hic consideramus in se spectatas, non quatenus à Deo præcipiuntur, quidquid enim Deus præcepit, ad id homo obligatus est, si per circumstantias externas possibile sit, ad impossibile enim nemo cogitur.

§. MDCXI.

Cerimoniæ sunt tantum signa arbitraria (§. 1609.), nec in ipso Dei Cultu fundatæ (§. 1610.); Hinc uti res potest esse sine signo arbitrario, ita etiam Cultus esse potest sine cerimonia, (hic iterum Cerimonias considero, non quatenus à Deo præceptæ sunt, sed absolute & in natura sua spectatas), quidquid autem absolute & in se ad verum Dei Cultum non pertinet, illud nec absolute & in se ad necessitatem Salutis pertinet.

§. MDCXII.

Ex quibus conficitur, Cerimonias licet per se magnopere utiles (§. 1605.), non in se, sed præcepto divino obligare; ut, si per circumstantias externas illas observare impossibile fit, neque propterea divinum præceptum ad illas obliget (§. 1610.), illæ absque salutis dispendio negligi possint.

§. MDCXIII.

Valde ergo errent oportet, qui ritus illos sub Vitæ æternæ periculo obtrudunt.

§. MDCXIV.

1. Per Cerimonias tales in mente produci debent cogitationes, quæ ad verum Dei Cultum pertinent (§. 1602.), & tendere debent ad finem actionum nostrarum universalem (§. 1600.), scilicet animarum Salutem & divinam Glorificationem (§. 1601.): E. ex Instituto divino nunquam potuerunt, nec hodie possunt, tales in Ecclesia adhiberi ritus, qui ex errore orti, ex gentilismo desumti, ad superstitionem & idololatriam ducunt, nec propterea salutares producere cogitationes & veri Cultus divini adminicula esse possunt.

Et

§. MDCXV.

Et Deo, absit Blasphemia dicto, valde indignum esset tales in Ecclesia sua præscribere Cerimonias, quarum significatio valde esset ambigua, ut non minus aptæ essent ad cultum superstitiosum & idololatricum recolendum, ac ad cogitationes vero Dei cultu dignas excitandas.

§. MDCXVI.

Unde nec Cerimoniæ veteri Populo Israëlitico à Deo præscriptæ ex superstitioso Gentilium cultu potuerunt esse desumtæ, nec hodiedum ritus ex Gentilismo desumti Deo placere possunt.

§. MDCXVII.

In Cerimoniis in se spectatis quatenus ab interna mentis operatione distinguuntur & actionibus corporis tantum peraguntur, verus Dei cultus non consistit (§. 1604.); Unde Cultus V. T. cerimonialis in se spectatus non constituit verum Dei Cultum: E. significatione non potuit esse vacuus, testante id Apostolo Paulo passim in suis Epistolis, & præcipue Col. II. 17. Heb. VIII. 5.

§. MDCXVIII.

5. Beneficia, quæ ope Cerimoniarum in memoriam revocantur atque illustrantur, ut grata illorum recordatio celebretur, sunt vel futura, vel jam præsentia & illorum exhibitio præterita (§. 1601.); Inde etiam rituum illorum oritur differentia, ut alii ex instituto divino fuerint adhibiti ad significanda Bona futura, alii vero ad pio & grato animo recolenda jam præstita Beneficia: Propterea ritus non amplius sunt iidem, qui fuerunt sub V. T. ante Christum exhibitum.

Et

§. MDCXIX.

Et quia ritus illi sunt arbitrarii (§. 1609.); Hinc fieri potuit, ut veteres, ex ipsius rei convenientia (§. 1618.), abrogarentur & alii illorum loco substituerentur.

§. MDCXX.

Sequitur tandem Ritus illos in Ecclesia tolerandos non esse, qui Cærimoniarum scopo (§. 1600. 1601.) contrarii sunt, & de Deo, rebus divinis, illiusque Beneficiis sinistre sentiendi occasionem dant, vel animi intentioni & attentioni ad promovendam animæ Salutem & Dei Gloriam obsunt. Totus enim Dei Cultus rationalis esse debet, Rom. XII. 1. Et in Spiritu & Veritate peragi jubetur. Joh. IV. 23. 24.

Sectio XXIII.

De Præcipuis Ecclesiæ Ritibus sive Sacramentis, Baptismo & Sacra Cœna.

§. MDCXXI.

Ritus illi, qui, quatenus ad Cultum Dei publicum pertinent (§. 1558.), facere debent ad testandam cum reliquis Ecclesiæ Membris communionem (§. 1552.) atque publicam fidei professionem (§. 1558.), & maximorum Dei Beneficiorum recordationem (§. cit. & 1601.), illorumque à parte Dei confirmationem (§. cit.), vocantur vulgo, vocabulo quidem nimis lato, *Sacramenta*.

Quæ

§. MDCXXII.

Quæ definiri possunt, quod sint signa externa visibilia, quorum usu testamur nostram cum Ecclesia communionem, publicamque damus fidei nostræ professionem, atque Beneficia divina grata mente recolimus, quæ nobis illustrantur, obsignantur & confirmantur.

Ea, quæ S. Scriptura de Sacramentis tradit, perpauca sunt, ut paucis paginis includi possint, quæ simul tam facilia sunt intellectu, ut à quolibet intelligi queant; nihilominus tot centum magna volumina ab hominibus in hanc materiam sunt conscripta, quæ sententiarum divortio tantum à seinvicem differunt, quantum Cœlum à Terra nostra distat, ut Doctrina hæc plane obtenebrata fuerit; vide TURRETINI *Cogit. de Variis Theol. Capp.* §. 107.

§. MDCXXIII.

Materia Sacramentorum sunt signa visibilia; Beneficia enim, quæ ope illorum repræsentantur & obsignantur & quorum pia recordatio in mente excitari debet, sunt res invisibiles: ea autem est hominum natura, ut pauca mentibus illorum insinuentur, nisi interventu sensuum, unde Deus per signa visibilia atque in sensus incurrentia, memoriam rerum invisibilium excitare & confirmare voluit.

§. MDCXXIV.

Signa sunt vel naturalia, vel arbitraria, Cærimoniæ vero sacræ posterioris generis sunt (§. 1609.); Quidquid autem arbitrarium signum est, illud est ex instituto tale: E. etiam Sacramenta ex instituto talia signa sunt.

§. MDCXXV.

Inter signum vero arbitrarium & rem signatam

tam potest esse convenientia vel similitudo, quæ facit, ut hoc signum præ alio eligatur: quo aptius nempe signum est ad certas cogitationes excitandas & rem signatam repræsentandam, eo melius etiam est; Unde illustratio rei invisibilis pendet à similitudine signi & rei spiritualis in mente repræsentandæ.

§. MDCXXVI.

Quidquid arbitrarium est, illud etiam aliter esse potest; Unde res visibiles in Sacramentis adhibitæ nullam ante institutionem potuerunt habere significationem, licet vaga quædam & indeterminata similitudo intercesserit; alias multa in rerum natura essent, quæ cum re in Sacramentis significata similitudinem quandam haberent & propterea in hunc usum adhibenda forent. E. Sacramenta per divinam institutionem fiunt talia & vim suam significativam accipiunt.

§. MDCXXVII.

Essentia alicujus rei in hoc consistit quod primum in re concipitur, & quod rationem in se continet, cur cetera ei insunt & per quod ab omnibus aliis rebus distinguitur; Atqui Sacramenta per institutionem divinam talia fiunt, & vim suam significativam accipiunt (§. 1626.); quæ ergo rationem illorum omnium in se continet, quæ Sacramentis insunt, & per quæ ab omnibus aliis rebus distinguuntur; & cum præterea Sacramenta non tantum significent, sed etiam certitudinem rei significatæ confirment, quod non minus ac significatio ab instituto divino pendet: Sequitur, Sacramentorum Essentiam consistere in vi significativa & confirmativa ab institu-

tutio-

tutione divina pendente, sive quod sint divinæ Gratiæ Signa & Sigilla.

§. MDCXXVIII.

Ex hac vi significativa & confirmativa est, quod nomen signorum & rerum significatarum, non tantum stilo orientali, sed usu etiam in omnibus linguis recepto, soleant inter se commutari, ut hic loquendi usus substantialem mutationem propterea non inferat.

§. MDCXXIX.

Confirmatio in usu Sacramentorum fit, tam à parte Dei, quam à parte hominis, uti enim Deus in iis certa bona addicit (§. 1627.), ita fideles vicissim edunt suam ὁμολογίαν (§. 1621. 1622.), & Deo gratias agunt (§. §. cit.).

§. MDCXXX.

Cærimoniæ absolute & in se ad verum Dei cultum non pertinent, nec absolute ad Salutem consequendam necessariæ sunt (§. 1611.), & si per circumstantias illarum usus impossibilis est, absque Salutis dispendio negligi possunt (§. 1612.), Sacramenta autem sunt tales ritus (§. 1612.); E. Sacramenta, si illorum usus per circumstantias impossibilis, absque Salutis dispendio intermitti possunt.

§. MDCXXXI.

Nulla Cærimonia per se considerata hominem sanctificare potest (§. 1607.), neque illis ut operi operato quidquam tribuendum (§. 1608.), sed obligant non in se, sed præcepto divino (§. 1610.): Unde si observatio illius præcepti impossibilis sit, ad id etiam homo non est obligatus,

nec propterea damnabilis: Hinc etiam nec Sacramenta in se hominem sanctificant atque ad illorum usum obligant, sed tantummodo præcepto divino: E. Omnes illi, qui nulla sua culpa illis carent, ut infantes absque baptismo morientes, aut adulti, qui inter infideles degentes usu Sacramentorum destituti sunt, propterea etiam nec sanctificatione frustrantur, nec damnabiles sunt.

§. MDCXXXII.

Cærimoniæ per se Cultum divinum non constituunt, sed oportet conjunctus sit illarum usus cum debita mentis cogitatione (§. 1604.), si animarum Salus & Dei Glorificatio illis promoveri debeat; Ex quo patet, Sacramentorum usum, in se & abstracte ab interna mentis dispositione consideratum, nullam habere efficaciam, sed illam ab interna animæ operatione atque statu dependere, unde illa in S. Sc. fidei adscribitur, Act. VIII. 37.

§. MDCXXXIII.

Ecclesiæ Ministri ad id sunt constituti, ut omnia administrent, quæ ad Cultum publicum pertinent (§. 1560.); Et in tota Christiana Ecclesia illi soli Verbi divini publice proponendi potestatem habent, Sacramenta vero sunt pars cultus publici (§. 1621.): Hinc patet etiam illorum administrationem non ad privatos, sed ad Ministros publicos pertinere.

§. MDCXXXIV.

Quoniam Cultus divinus cogitationibus magis quam corporis actionibus peragendus est (§. 1604.), & in Spiritu & Veritate consistit (§.

1620.):

1620.): Sacramenta non tantum numero pauca, sed rituum etiam solennitate admodum simplicia sint, ne corpus magis quam spiritum occupent; unde duo tantum à Christo & Apostolis tradita leguntur, Baptismus & S. Cœna.

Ea sufficientia esse ad totum Sacramentorum finem obtinendum, infra demonstrabimus.

§. MDCXXXV.

Per *B*aptismum intelligimus eum Ecclesiæ N. T. Ritum à Christo præceptum, quo fideles immersione in aquam suam cum Ecclesia communionem testantur, atque illa tanquam tessera sacra confirmantur de communione cum Christi morte atque resurrectione bonisque inde redundantibus, nempe novæ vitæ initio, peccatorum remissione & vita æterna; seque ad ea obligant officia, quæ communis Civitatis Dei finis, cujus albo inscribi cupiunt, requirit, quæ sunt operatio Salutis animæ atque Glorificationis Dei.

§. MDCXXXVI.

Qui Baptismus aquæ à Christo expresse præceptus fuit. Matth. XXVIII. 19. neque Baptizare ibi absque tautologia significare potest in Doctrina initiare & Salutis Mysteria docere, alias Christus inutili repetitione bis idem dixisset, nempe docete omnes gentes, & baptizate, hoc est, initiate in Doctrina & docete Mysteria salutis, & tandem versu seq. docete eos servare omnia, quæ mandavi vobis.

§. MDCXXXVII.

Sensus contra Sapientiæ Christi maxime conformis atque facilis, si verba hæc ita explicentur,

tur, ut Dominus primo ſuis Diſcipulis voce generali præcipiat, ut omnes gentes ſibi diſcipulos faciant, & deinde diſtinctius explicet, qua ratione id fieri debeat, nempe Baptizando & præcepta ſua docendo. Unde diſcipulos facere & baptizare expreſſe à ſeinvicem diſtinguuntur, Joh. IV. 1: Et Chriſtus nunquam baptizaſſe dicitur, licet diſcipulos myſteria Salutis docuerit, Joh. IV. 2.

§. MDCXXXVIII.

Eam vero Baptiſmi eſſe ſignificationem atque beneficiorum confirmationem, quam (§. 1635.), indicavimus, inde patet, quia Dominus Jeſus illum conſiderat ut nominis ſui profeſſionem, hoc eſt, Doctrinæ à ſe prædicatæ receptionem: Unde in nomine Dei triunius baptizare jubentur Apoſtoli Matth. XXVIII. 19. Et Apoſtolus Sacramentum hoc explicat per communionem cum Chriſti morte atque reſurrectione Rom. VI. 3. 4. Coloſſ. II. 12. Et lavacrum Regenerationis etiam vocatur. Tit. III. 5.

§. MDCXXXIX.

Bonorum ſignificatorum confirmatio nititur Chriſti promiſſione, Marc. XVI. 16. & Phraſibus, quibus Apoſtolus Paulus Sacramentum hoc deſcribit (locis cit.): Unde fideles per illud Jus acquirunt Deum interrogandi & bona promiſſa petendi. 1. Pet. III. 21.

§. MDCXL.

Baptiſmum vero non in Eccleſia tantum plantanda, ſed etiam plantata adhibendum eſſe, ex ipſo illius uſu atque fine patet; Non minus enim nunc ac primis Chriſtianiſmi temporibus, cum

Ecclesia communionis testatio, publica fidei professio, atque ad Cultum veri Dei obligatio, mortis & resurrectionis Christi participatio, & bonorum inde redundantium confirmatio necessaria est: Cum vero hic sit finis Baptismi (§. 1635. 1638. 1639.); Sequitur illius usum in Ecclesia nunquam cessare.

§. MDCXLI.

Sacramenta, si usus illorum propter externas circumstantias sit impossibilis, absque Salutis dispendio possunt intermitti (§. 1630.), neque illa per se rem significatam conferunt, hominemque sanctificant, nec etiam homo propter illorum carentiam damnabilis est. (§. 1631.): E. nec Baptismus tam necessarius est, ut homo absque Salutis jactura illo carere non possit. Matth. XVI. 16.

Uti enim cum Cærimoniis in genere & Sacramentis in specie comparatum est, ita etiam cum Baptismo sese habet, ut actus externus non sanctificet; Unde nec Baptismus ita considerandus est, ac si per se ad Salutem duceret, sed propter reverentiam præcepti divini recipiendus est, non enim Baptismi carentia, quæ fit absque nostra culpa, sed illius contemtus damnabiles nos reddit. Dolet interim non baptizatus adultus si invisibilis Gratiæ visibile signum in se administrari nequit. Et Infans non potest frustrari Gratia, cujus signum propter ætatem infantilem petere non potuit.

§. MDCXLII.

Baptismo absque jactura Salutis aliquis carere potest (§. 1641.), regeneratione non item Joh. III. 3. Nec etiam fide Marci XVI. 16. Heb. XI. 6. nec porro externus hujus Sacramenti usus quenquam sanctificare potest (§. 1631.): E. ho-

mo per externum ejus usum nec regeneratur, nec fidei habitum accipit; nec ille tam necessarius est ad consequendam Salutem, ac regeneratio & fides.

§ MDCXLIII.

Hanc ob caussam in S. Script. quidem dicitur, credentem & baptizatum salvari, at non dicitur non baptizatum non salvari Marc. XVI. 16. & Paulus jure Deo gratias agere non potuisset, quod in Ecclesia Corinthiaca paucos tantum baptizaverit 1. Cor. I. 14- 16. & tamen dicit fidelibus Ecclesiæ illius se Patrem ipsorum spiritualem esse, qui ipsos in Christo genuerit. 1. Cor. IV. 15. 16. Quod dicere non potuisset, si baptismus regenerationis instrumentum esset, quod ipse non adhibuit.

§. MDCXLIV.

Ex iisdem etiam principiis (§. 1642.) allatis apparet; Baptismi externam Cærimoniam nec præcedentia peccata delere, cum ineptum sit peccatorum remissionem, quæ in S. Script. ubique resipiscentiæ & fidei tribuitur, ritui externo adscribere, qui sine ullo bono motu suscipi & administrari potest.

§. MDCXLV.

Illi soli propterea ex adultis usum hujus Sacramenti possident & de illo accepto gloriari possunt, qui ætate provectiori rem significatam & obsignatam fide sibi applicant.

§. MDCXLVI.

Baptismus est signum Communionis cum Ecclesia & Sigillum initiationis in Ecclesiam Actor. II. 41. (§. 1635.), ut & participationis cum morte

morte & resurrectione Christi, adeoque initii novæ vitæ (§. 1638.); Infantes vero non minus ac adulti beneficiis hisce ad Salutem æternam consequendam opus habent: E. illis non minus ac adultis in Ecclesiam recipiendis, horum Bonorum signum atque Sigillum debetur.

§. MDCXLVII.

Et licet in Sacro Codice nullum de Pædobaptismo expressum extet mandatum, ex illo tamen per legitimam consequentiam fluit: Christus jussit discipulos suos, ut discipulos sibi faciant omnes gentes, eosque baptizent Matth. XXVIII. 19. Cum vero, si à Judæis Proselyti in Gremium Ecclesiæ suæ recipiebantur, infantes non minus ac adulti Sacris Judaismi, & in specie etiam baptismo initiabantur: (Qui mos, uti ex Philologia hebræa constat, apud Judæos receptissimus erat); unde Apostoli Jesu Christi missi, ut Christo Proselytos facerent, eosque baptizarent, ritibus gentis suæ assueti, aliter cogitare non poterant, more dudum recepto cum parentibus etiam infantes baptizandos esse, nisi Dominus expresso id mandato prohiberet, &, ut à hactenus recepta consuetudine discederent, juberet, quod cum factum non sit, nullum remanet dubium, Apostolos etiam more consueto cum Parentibus Infantes baptizasse.

§. MDCXLVIII.

Idem quoque indicare vult Petrus Act. II. 38. 39. dicens; baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum, & accipietis donum Sancti Spiritus, vobis enim facta est promissio & liberis vestris &c. Apostolus

lus ergo ita argumentatur: Quibuscunque facta est promissio gratiæ, ii baptizandi sunt; Atqui non vobis solum Parentibus, sed & liberis vestris facta est gratiæ promissio: Ergo non Parentes solum, sed etiam eorum liberi baptizandi sunt.

§. MDCXLIX.

S. Cœna est alter N. T. Ritus in Cultu publico observandus, quo fideles vitam ex vera fide secundum præcepta Christi instituentes, usu panis fracti & potu vini effusi, suam cum Christo Capite & reliquo Ecclesiæ Corpore mystico communionem testantur, atque ita Corpore & Sanguine Christi vere & spiritualiter, non aliter ac corpora pane & vino, aluntur, & hac cærimonia passionem & mortem optimi Salvatoris grata mente commemorant, & de communione cum omnibus beneficiis per illam paratis confirmantur.

§. MDCL.

Totum hujus Sacramenti Mysterium exponitur, tum in ipsis institutionis verbis Matth. XXVI. 26-29. tum Apostoli Pauli 1. Cor. XI. 26.

§. MDCLI.

Significatio illius indicatur, quando fideles id facere jubentur in commemorationem mortis Christi; Quæ recordatio respicit omnia beneficia per passiones & mortem Domini impetrata, pro quibus publice gratias agunt & se revera cum Christo communionem habere testantur per coalitionem cum ipso, & simul profitentur mutuam cum reliquis fidelibus charitatem & communionem, veluti Membra unius Corporis spiritualis sub uno capite Jesu Christo, edentes omnes de uno pane. 1. Cor. XI. 26. 1. Cor. X. 16. 17.

Quæ

§. MDCLII.

Quæ Sacræ Cœnæ significatio cum fine tum Cultus publici in genere (§. 1556. 1558.), tum Sacramentorum & cærimoniarum in specie (§. 1601. 1621.) optime convenit.

§. MDCLIII.

Vi autem promissionis Christi hæc fidelibus simul obsignantur, dicentis de pane, *hoc est Corpus meum*, & de calice *hic est N. Test. in sanguine meo*, eodem etiam sensu Paulus Panem & Vinum vocat communionem corporis & sanguinis Christi. 1. Cor. X. 16.

§. MDCLIV.

De Verbis vero Jesu Christi planissimis, *hoc est Corpus meum*, quæ vel infans ex communi loquendi usu intelligere potest, maxima inter Christianas Ecclesias lis est, aliis in ipsum Christi Corpus Panis transsubstantiationem statuentibus, aliis substantialem illius præsentiam stabilire quærentibus, aliis vero ex communibus in Sacramentis & vulgari usu adhibitis loquendi formulis verba hæc explicantibus.

§. MDCLV.

Cum Sacramenti Natura pugnat Pontificiorum Sententia nullum plane figuratum loquendi modum admittentium, sed statuentium panem & vinum in Corpus & Sanguinem Christi mutari, ita ut substantia panis & vini destructa in illius locum succedat substantia corporis & sanguinis Jesu Christi.

§. MDCLVI.

Sacramenta uti omnes Cærimoniæ sunt signa

rerum invisibilium, quæ in mente certas producere debent cogitationes (§. 1601. 1622.); Res ipsa autem non potest esse sui ipsius signum, involvit enim contradictionem esse simul rem ipsam & rei illius signum; si ergo per Miraculum id quod signum fuit mutaretur in rem ipsam, non amplius signum foret; cum vero in Pontificiorum Eucharistia signum pereat (§. 1655.), & sine signo Sacramentum nullum sit, sequitur Eucharistiam Pontificiorum nullum esse Sacramentum; E. illorum Doctrina cum ipsa Sacramenti natura pugnat.

§. MDCLVII.

Cum Christus verba hæc pronuntiavit, transsubstantiatio nemini adstantium sive assidentium Apostolorum in mentem venire potuit: Sacra Cœna enim in locum Paschatis, quod immediate ante illius institutionem comederant, fuit substituta, & non minus ac illud Sacramentum fuit: Unde phrases in utriusque usu adhibitas non potuerunt non pari ratione intelligere, paris etiam enuntiationis, parisque figuræ centum apud Judæos extabant exempla; contra talis enuntiationis atque Portenti, quale Pontificii statuunt, nullum plane exemplum reperiebatur: E. nemini Apostolorum, quibus nova plane loquendi formula atque verborum significatus antea nunquam in Sacramentis adhibitus, ignotus erat, transsubstantiatio in mentem venire potuit, sed ex communi verborum usu etiam horum verborum significatum dijudicabant.

§. MDCLVIII.

Si Transsubstantiatio creditur, omnis Religio-

nis

nis revelatæ veritas atque certitudo negatur. Veritas enim missionis divinæ atque cœlestis Doctrinæ tum Mosis & Prophetarum, tum Christi & Apostolorum Miraculis fuit probata, ideo Christus ad illa provocavit Matth. XI. 3-5. quando divinitus se missum esse probare voluit; Ut autem miraculo fides habeatur, etiam sensibus fides habenda est: Transsubstantiatio vero dicit sensibus nullam habendam esse fidem, si autem sensibus nulla fides habenda est, etiam de Miraculorum certitudine actum est, si hoc est, etiam Missionis Christi & Apostolorum veritas perit: E. per Transsubstantiationem Religionis revelatæ veritas atque certitudo negatur.

Licet Doctrinæ revelatæ veritas ex ipsa etiam illius Natura demonstrari possit, tamen eo tempore, quo Christus Doctrinam suam inchoavit, illi propter Miracula fides habenda fuit, unde ad ea prius & deinde etiam ad Doctrinam suam provocat, (loco cit.); Ratio ergo, quæ discipulorum animos præparare debuit ad vocem ejus audiendam & quæ divinam ejus missionem probavit, fuere Miracula; Si vero in Miraculis, quale Transsubstantiatio esset, sensibus nulla haberi potest fides, etiam Discipuli Christi de Miraculis, quæ Dominus ipsis præsentibus edidit, non potuerunt esse certi; Nec nos illorum de Miraculis Christi testimonio credere possemus, cum adhuc hodienum, uti in prima Eucharistiæ administratione, quando Miraculum Transsubstantiationis patratur, sensus omnium adstantium decipiuntur, sicut etiam Apostolorum accumbentium sensus decepti sunt. Unde si Transsubstantiatio creditur, etiam fides de Christi Miraculis & Resurrectione perit, quia illius certitudo nititur sensibus, in Miraculis, deceptricibus; Si vero etiam Miraculo Resurrectionis Christi tuto credere non possumus, dum sensus testes illius in Miraculis Corpus Christi respicientibus fuere decepti, Christianæ Religionis fundamentum subruitur.

Expli-

§. MDCLIX.

Explicatio verborum Institutionis Christi, secundum mentem Pontificiam, contradictionem involvit. Aut enim Verba illa figurate sunt intelligenda, aut non figurate; Si prius, interpretatio Pontificiorum subsistere nequit; si posterius, sequitur, Calicem esse & mutari in Novum Testamentum sanguine Jesu Christi ratificatum Luc. XXII. 20. quod ipsimet adversarii concedere nolunt: E. ex interpretatione Pontificiorum Verba Institutionis sunt explicanda figurate & non figurate, prius ratione unius signi, posterius ratione alterius, unde Verba Institutionis unius ejusdemque Sacramenti sunt figurate intelligenda & non figurate, quod contradictionem involvit.

§. MDCLX.

Secundum Doctrinam de Transsubstantiatione Christus signum supervacaneum instituit: Si enim Panis in Corpus Christi mutatur, sanguis ejus jam sub illo comprehenditur; Dominus autem aliud signum in significationem sanguinis sui instituit, unde duplex sanguinis sui signum, sive potius sanguinem suum dupliciter Jesus Christus in S. Cœna distribuit, quod supervacaneum est.

§. MDCLXI.

Dogma hoc Pontificium contradicit S. Scripturæ. Illa nimirum asserit, Christum idem, quod sumsit in manus, etiam discipulis suis tradidisse, & idem, quod traditur, etiam ab illis manducari. 1. Cor. X. 17. XI. 26-28. Ubi dicitur, fideles edere panem; non autem editur ante pronuntiationem verborum institutionis, ergo etiam post illa verba manet panis; Si vero hæc verba

non

non ſenſu litterali accipienda ſunt, Pontificii ſibimetipſis contradicunt, dum nullam admittere volunt figuram, cum hæc non tantum figura eſſet, ſed figura violentiſſima, cui par eſſet nulla.

§. MDCLXII.

Sed ne fieri quidem poteſt, ut ſubſtantia panis mutata fuerit in Corpus Chriſti, alias Dominus Diſcipulos ſuos aliud edere juſſiſſet quam ipſimet ederunt. Ante enim pronuntiata verba, *hoc eſt Corpus meum*, Chriſtus diſcipulos manducare juſſit id quod fregerat, ſcilicet Panem: Mandatum enim ipſis dederat, ut id, quod ipſi in manibus erat, ſumant & edant antequam in Corporis ſui ſubſtantiam per pronuntiationem verborum iſtorum panis mutatus fuit: Ergo illos juſſit ſumere & edere id quod panis erat; Si vero per verba poſthæc pronuntiata in ſubſtantiam Corporis Chriſti panis mutatus fuit, Diſcipuli aliud ederunt quam Chriſtus illos juſſit, quod fieri nequaquam potuit.

Alia adhuc ad hanc rem demonſtrandam addi poſſent argumenta per indirectum; Chriſtus nimirum una cum diſcipulis accubuiſſet & tamen ſemetipſum ipſis diſtribuiſſet & manducandum dediſſet, & à Diſcipulis manducatus iis calicem dediſſet. Duplex oporteret habere Corpus, unum quod manducatum fuit à Diſcipulis, alterum quod deinceps cruci affixum; Unum quod ex Maria aſſumſit, alterum ex ſubſtantia panis creatum. Adeſſe deberent accidentia ſine ſubſtantia, cum accidentia panis manent, licet ſubſtantia illius non amplius adſit, &c.

§. MDCLXIII.

Quoniam ergo in Sacramento hoc Pontificiorum nullum eſt Sacramentum, ſive Sacramentum

esse cessat (§. 1656.); Et Transsubstantiatio ne Apostolis quidem in mentem venire potuit (§. 1657.); Et per illam revelatæ Veritatis certitudo evertitur (§. 1658.); Et contradictionem involvit (§. 1659.); Et Christus supervacaneum quid fecit (§. 1660.); Et dogma hoc Sacræ Scripturæ contradicit (§. 1661.); Et multa absurda involveret (§. 1662.); Sequitur illud oppido falsum esse.

§. MDCLXIV.

Imo illud verum esse ne per Miraculum quidem probari posset, quibus tamen Christus & Apostoli veritatem suorum dogmatum probarunt. Si enim ad hoc probandum Miraculum committeretur, sensibus fides esset habenda, quibus percipimus Miraculum patratum fuisse; sed ipsum hoc dogma, cujus veritas Miraculo asserenda esset, dicit sensibus in patratione Miraculorum nullam habendam esse fidem (§. 1658.): E. Dogma hoc verum esse ne Miraculo quidem probari potest.

§. MDCLXV.

Cum Christus secundum humanam Naturam nobis excepto peccato per omnia similis factus, & Corpus illius terra relicta in Cœlum susceptum fuerit, ut longissimo intervallo à nobis distet, & contradictionem involvat, ut Corpus aliquod, secundum naturam omnium Corporum, in certo aliquo loco circumscriptum & definitum sit, & tamen Omnipræsens, propterea que modus, quo id fieri possit, à nemine comprehenditur vel intelligitur, ut dogmatis de Omnipræsentia Corporis Christi ne ullum quidem Conceptum habeamus, & Phrasis institutionis à Sacramento Paschatis

ſchatis deſumta ejusmodi manducationem ſubſtantialiter præſentis Corporis Chriſti non magis probet, ac reliquæ omnes de Sacramentis loquendi formulæ rei ſignificatæ præſentiam indicant; Neque etiam manducationis Corporis Chriſti realis ullus uſus eſſe poſſit Joh. VI. 63. Hinc eſt quod Eccleſia Reformata Doctrinæ de ſubſtantiali Corporis Chriſti in S. Cœna præſentia ejusque comeſtione aſſentiri nequaquam poteſt.

§. MDCLXVI.

Colchorum aliquis Sacerdos de præſentia hac Corporis Chriſti interrogatus, citante Celeberrimo Theologo JOH. ALPH. TURRETINO, ex *Voyages de Chardin*, reſpondit; *Quorſum huc deſcenderet?* Quamvis enim Corpus Chriſti cum noſtro arctiſſime uniretur, ex hac unione tamen non produceretur Vita, quæ ex Deo eſt, dum Spiritus ſit, qui vivos nos facit, neque Caro Chriſti quidquam prodeſt. Joh. VI. 63.

§. MDCLXVII.

Quæ verba Dominus Jeſus enuntiavit, dum Judæis litigantibus, quomodo ipſe carnem ſuam manducandam præbere poſſit, reſpondit; ipſisque ſermo ejus nimis durus videretur:

§. MDCLXVIII.

Addit verba ſua ſpiritum eſſe & Vitam eſſe, hoc eſt, verba ſua non ſecundum corpus, ſed ſecundum ſpiritum eſſe intelligenda. Ut paraphraſis horum verborum hæc ſit: Vitam, quæ de Deo eſt, comeſtione corporali produci non poſſe, ſed id fieri vi Spiritus Omnipotentis, qui in animis fidelium deſiderium excitat communionis

cum

cum Morte Christi, cujus per hoc desiderium participes fiunt, idque propter Corpus ejus crucifixum & sanguinem pro iis fusum, ex qua communione spirituali, virtute Spiritus vivificantis operata, vera Vita in animam & corpus derivatur.

§. MDCLXIX.

Atque ita secundum spiritum manducationem Corporis Christi & bibitionem sanguinis ejus Reformati intelligunt & credunt.

§. MDCLXX.

Propterea statuunt, corpus & sanguinem Christi revera in sacra Cœna adesse non tantum animæ sed & corpori nostro, quamvis non per contactum. Adsunt nempe virtute & efficacia, quatenus vi mortis Christi vita spiritualis in anima nostra excitatur & ex anima in corpus derivatur.

§. MDCLXXI.

Ita vi & efficacia Corporis Christi fracti & sanguinis fusi, tam in anima, quam in corpore & ejus membris per Spiritum Sanctum nos cum Christo unientem vita producitur, quæ ex Deo est.

§. MDCLXXII.

Christus sacrum hunc Ritum instituens accumbentibus fidelibus, hoc est, Apostolis præcepit, qui universam repræsentabant Ecclesiam, ut non tantum de pane edant, sed & calicem bibant omnes Matth. XXVI. 27. Ratio est, quia pro multis in remissionem peccatorum effusus est. Et Apostolus Paulus etiam utriusque speciei usum in Ecclesiis instituit: Homo, inquit, qui se exploravit, edat de hoc pane & de poculo bibat. 1. Cor.

1. Cor. XI. 27. 28. Unde sequitur, S. Cœna sub utraque specie, omnibus qui se exploraverunt & pro quibus sanguis Christi effusus est, utendum esse.

§. MDCLXXIII.

Id etiam ex ipsa hujus Sacramenti Natura & significatione sequitur, in illo enim debet esse commemoratio & adumbratio mortis Christi cruentæ, in qua corpus ipsius fractum est, sanguis effusus & à corpore separatus fuit; Unde in illo non tantum ad totum Mysterium adumbrandum opus est pane fracto, ad significandam Corporis Christi fractionem, & Vino seorsim effuso, ad sanguinis effusionem designandam.

§. MDCLXXIV.

Omni fundamento caret & Naturæ tum Sacramenti, tum dictis S. Scripturæ contrariatur, quod Corpus & Sanguis Jesu Christi in S. Cœna Patri substantialiter & realiter in sacrificium vere expiatorium pro peccatis nostris offeratur.

§. MDCLXXV.

Nullibi enim, ubicumque in S. S. Eucharistiæ mentio fit, Sacrificii rationem habet, sed altum de hac re silentium est: Unde hæc Doctrina fundamento caret.

§. MDCLXXVI.

Et cum Sacramentum sit signum & sigillum Beneficiorum divinorum, cujus usu communionem nostram cum Christo & Ecclesia testamur, & pro beneficiis collatis publice gratias agimus (§. 1622.), adeoque sacrificii præstiti tantum commemoratio (Luc. XXII. 19.), non vero

illius repetitio est, & mors ejus hac cærimonia annuntianda est donec veniat. 1. Cor. XI. 26. non autem repetenda, quod per sacrificium fit: inde patet, hanc Doctrinam Sacramenti hujus naturæ esse contrariam.

§. MDCLXXVII.

Et Apostolus Paulus asserit, Christum esse Sacerdotem in æternum, habentem Sacerdotium ἀπαράβατον, ut nullus in terris Sacerdos esse possit, qui Christum unicum illum & consummatum Sacerdotem offerat, Hebr. VII. 24. & idem Apostolus nono & decimo Epistolæ hujus capite passim docet, quod Christus semel tantum oblatus sit, & unica illa oblatione fideles omnes à peccatis suis in perpetuum expiati sint: Unde divus Paulus hujus sacrificii perfectionem sacrificiis V. Test. opponit, atque ex illorum reiteratione eorum imperfectionem & inefficaciam concludit; reiteratio ergo sacrificii hujus insufficientiam arguit, & in maximam illius ignominiam tendit; Et sine sanguinis effusione, hoc est, vera passione & morte nulla peccatorum remissio est, Cap. IX. 23. ex quibus omnibus sequitur Sacrificium missaticum S. Scripturæ contrariari.

§. MDCLXXVIII.

Dogma de Transsubstantiatione falsum est, (§. 1663.); propterea panis non est ipse Christus, sed tantum ejus signum atque sigillum: E. Idololatria committitur, si ille adoratur.

§. MDCLXXIX.

Licet supponatur, Transsubstantiationem veram esse, à plurimis tamen hostiæ adoratione Idolo-

Idola-

lolatria committitur. Etenim ex ipſa hypotheſi Pontificia, uti ad reliquorum, ita etiam hujus Sacramenti Eſſentiam requiritur Sacerdotis adminiſtrantis attentio & intentio, quæ ſi abſit Sacramentum non efficitur; juxta S. Script. autem nil niſi ex fide, hoc eſt, certa perſuaſione aliquid rectum eſſe, faciendum eſt; Et quilibet in ſententia ſua certus eſſe debet: Sed nemo hominum noſſe poteſt Sacerdotem conſecrantem debitam habuiſſe intentionem, propterea etiam nemo certus eſt, panem non amplius eſſe panem, ſed ipſum Corpus Chriſti, & ſic adoratio illa non procedit ex fide, & propterea Idololatria eſt.

§. MDCLXXX.

Unicum hoc addimus, quod, *Celeb. TURRETINUS in Diſſert. de variis Theologiæ Capp.* §. CXXI. Qui fit, inquit, ut primi Chriſtiani Ethnicis exprobrarent, illos adorare id quod comeditur, Sæculo vero XIII. Chriſtianis ipſis exprobret Averroës, illos Deum ſuum comedere? Horum ratio nulla reddi poteſt, niſi quod primis Sæculis illud Chriſtiani execrarentur, quod ſæculis ſequentibus inter ipſos introductum eſt.

§. MDCLXXXI.

Sacramenta vim ſuam ſignificativam & confirmativam ab inſtitutione divina habent (§. 1626. 1627.), vis autem illa Sacramentorum eſſentiam conſtituit (§. 1622.); E. Sacramenta Eſſentiam ſuam ab inſtitutione divina habent.

§. MDCLXXXII.

Confirmatio in Eccleſia Romana obſervata, extrema Unctio, & Miniſtrorum ordinatio, nec

à Christo, nec ex illius jussu ab Apostolis loco Sacramenti instituta leguntur; quoniam vero Sacramenta essentiam suam ab institutione divina habent (§. præced.): E. hæ tres cerimoniæ non sunt Sacramenta.

§. MDCLXXXIII.

In quolibet Sacramento oportet sit signum aliquod externum visibile (§. 1621. 1622.): Atqui nec in Pœnitentia, nec in Matrimonio, quod consistit in mutuo consensu, adest signum aliquod visibile; E. nec hæc habent Sacramentorum requisita.

§. MDCLXXXIV.

Sacramenta obligant obligatione præcepti divini, quod si per circumstantias observare non liceat & nulla propria culpa intersit, illa absque salutis dispendio intermitti possunt (§. 1630. 1631.): E. etiam S. Cœna, si nulla nostra culpa illius copiam non habemus, absque Salutis æternæ detrimento omitti potest.

§. MDCLXXXV.

Cærimoniarum & per consequens etiam Sacramentorum Finis est, ut certæ in nobis producantur cognitiones ad verum Dei cultum pertinentes (§. 1600. 1601. 1622.), ad quem finem assequendum nec multis, nec splendidis cærimoniis opus est, ne animi attentioni obsint (§ 1620.), & illæ per se verum Dei Cultum non constituunt (§. 1604.), sed tantum adminicula ejus sunt (§. 1605.); E. licet Sacramenta vilia videantur, nullisque splendidis cærimoniis angusta, fini tamen egregio assequendo sufficiunt, propterea que à nemine contemnenda.

Viles licet Ritus videantur, tamen res significatæ & obsignatæ viles non sunt, & non vult Deus, ut hominis animus in externis defixus internum ac spiritualem cultum negligat, & sufficit illum, ut ritus ejusmodi viles observentur, præcepisse. Magis illa negligendi caussam haberemus, si nimis onerosi atque sumtuosi essent, sed hoc in casu valet illud quod Servi Naamanis dicebant, cum septena in aquis Jordani lotio ipsi lepra affecto nimis vilis videretur. Pater, inquiunt, si rem grandem tibi Propheta dixisset, certe facere debuisses; quanto magis quia dixit tibi, lavare & mundaberis. 2. Reg. V. 13.

§. MDCLXXXVI.

Baptismus & S. Cœna scopo Sacramentorum assequendo (§. 1621.) sufficiunt (§. 1635. 1649.): Nec alia à Christo & Apostolis ex ipsius præcepto instituta sunt (§. 1682. 1683.): E. Plura Sacramenta nec existunt, nec necessaria sunt.

§. MDCLXXXVII.

Præter ea quæ hactenus diximus, ad commune Civitatis Dei bonum promovendum etiam officia Charitatis pertinent (§. 1555.); Quæ omnia ea comprehendunt, quibus Salus reliquorum sanctæ hujus Societatis Membrorum promoveri potest. Uti enim Juris Naturæ Generalis Regula atque Principium, hoc est; Quicquid nostrum & Proximi nostri statum in Vita Civili perfectiorem reddit, illud faciendum est. Ita in sancta Dei Civitate, quæ Bona æterna atque spiritualia intendit, universalis hæc omnium actionum nostrarum regula semper observanda est; Quidquid meum & reliquorum Societatis spiritualis Membrorum statum perfectiorem reddit atque Salutem æternam promovet, illud faciendum est.

Sectio XXIV.

De Ecclesiæ Consummatione.

§. MDCLXXXVIII.

Animas hominum post hanc vitam in statu idearum distinctarum cum conscientia præsentis præteritique status superstites futuras, tum ex ipsius natura (§. 716.), tum Dei justitia (§. 719.), tum Creationis ejus fine (§. 720.) probavimus; Et statum etiam animarum fidelium redemtorum, justificatorum & sanctificatorum præsenti longe feliciorem atque perfectum futurum in altera vita supra ex principiis suis adstruximus (§. 1449. usque ad finem Sectionis XIX.).

§. MDCLXXXIX.

Eadem veritas ex aliis etiam Dei Attributis, ex ejus erga sui similes ipsumque quærentes Amore; ex conscientiæ dictamine & morsibus, nec non gaudio & tranquillitate intrinseca quadam ex sincero Dei Cultu oriente; ex singulari mentis excellentia atque tot quibus prædita est perfectionibus, quibus supra mortalia sese erigit, deduci posset; sed momentosissima hæc veritas omnibus iis, qui de Revelationis necessitate & Veritate convicti sunt, ex clarissimis Scripturæ S. dictis, argumentis omni exceptione majoribus, confirmata est; Ut nemo, qui S. Scripturam divinam esse credit, de hac re dubitare possit. Eccl. XII. 7. Matth. X. 28. 2. Cor. V. 8. & hæc fuit spes Stephani Act. VII. 59. Pauli, Philipp. I. 23. 2. Tim. IV. 7. 8. & Petri 1. Ep. IV. 19.

Imo

§. MDCXC.

Imo certitudini Dogmatis hujus etiam non debile additur robur, quia per Dogma hoc Genus humanum & omnis Societas subsistit, sublato Deo, sublata Religione, omni vel spe & metu alterius vitæ ex animis hominum plane erutis, apud plurimam Incolarum hujus terræ partem nec fides, nec justitia, nec virtus maneret residua, nulla amplius foret securitas, in iis præcipue casibus, ubi nec formidini pœnæ nec spei præmii in hac vita locus esse potest, pacta, juramenta, fœdera omne suum robur admitterent, per quæ tamen Societas humana subsistit; & quis vincula haberet, quibus effrenem hominum libertatem constringeret & clandestina molimina compesceret? Quis vero sibi persuadere potest, firmissimum Generis humani & omnis Societatis fundamentum nil nisi terriculamentum falsum atque spem evanidam esse? Imo nullis verbis exprimi potest, qualis Societatis humanæ status futurus esset, si omnis Immortalitatis Animæ fides ex animis hominum evanesceret! Quis ergo concipere poterit id, à quo omnis hominum in hac terra Salus, omnis securitas, atque temporalis felicitas dependet, & sine quo Genus hominum vix ac ne vix quidem subsistere posset, nil nisi chimæram & figmentum esse.

§. MDCXCI.

Animæ illorum, qui in hac terra cum Christo ceu unica atque perfectissima Salutis caussa per verum fidei desiderium communionem habuerunt, statim æternæ Gloriæ participes fiunt, unde dicitur, quod mox post mortem in Paradisum abeant Luc. XXIII. 43. & morientes in Domino Beati

sunt ἀνπάυοντ, & requiescunt ab operibus suis, Apoc. XIV. 13. & portantur ab Angelis in communionem consummatorum, Luc. XVI. 22. & licet Corpus moriatur propter peccatum, tamen Spiritus vita est, id est, apud Deum vivit propter Christi justitiam. Rom. VIII. 10.

§. MDCXCII.

Et de nullis subterraneis carceribus, quo Animæ migrent, aut pluribus locis ceu animæ post mortem receptaculis, sed de solo Cœlo inferisque S. Script. mentionem facit.

§. MDCXCIII.

Neque ipsa Purgatorii vox ullibi in S. Script. reperitur, neque usquam de Animarum post mortem purgatione sermo est, aut quod Animæ peccatorum venialium culpam in tertio aliquo loco luere debeant. Altum etiam est silentium de intercessionibus atque sacrificiis pro animis in purgatorio degentibus peragendis, unde fabulam hanc ut Scripturæ contradicentem (§. 1691.), & fundamento carentem rejicimus.

§. MDCXCIV.

Itaque Animæ Fidelium, qui in hac vita Medii, quod Deus ad liberationem ex malo infinito, quod peccatum sequitur, ordinavit, participes facti sunt, statim post Mortem perpetua tranquillitate atque satietate gaudiorum fruuntur.

§. MDCXCV.

Sed dicit Scriptura, Christum etiam defunctis corporibus mandaturum, ut in vitam redeant, adeo ut universalis omnium mortuorum Resurrectio futura sit.

Magnum

§. MDCXCVI.

Magnum hoc Dogma Myſterium eſt, unde Athenienſibus ridicula viſa fuit hæc Doctrina, Act. XVII. 32. Et inter ipſos Judæos à Sadducæis impoſſibilis habita. Matth. XXII. 23. ſeq. Actor. XXIII. 8. Extiterunt etiam in primo Chriſtianiſmo qui Reſurrectionem tantum ſpiritualem in hac vita admiſerunt & illam jam factam cenſebant. 2. Tim. II. 18.

§. MDCXCVII.

Illis, qui ex Rationis principiis ſolum omnia demonſtrata volunt, & Veritates revelatas ægre admittunt, & fidei nihil tribuunt, *Doctrina hæc omnino incredibilis videtur.

§. MDCXCVIII.

Quamvis vero illius veritas à priori mathematice demonſtrari nequeat, tamen poſſibilitas ejus ex ipſis Rationis principiis nullo negotio, ſepoſita Revelatione, à Philoſopho erui poteſt.

§. MDCXCIX.

Poſſibile eſt quidquid nullam involvit contradictionem (§. 322.), quod propterea Intellectui divino repræſentatur ut nullam contradictionem involvens (§. 323.): Sed particulas, quæ aliquando integram conſtituerunt Machinam artificioſe fabricatam, nunc vero dirutam, iterum conjungi & Machinam ex iisdem iterum partibus conſtrui, nihil plane contradictorium in ſe continet: E. talis reſtitutio impoſſibilis non eſt.

*Tot in Mundo Artificum habemus exempla, qui Machinarum ſingulas partes aliquo caſu à ſeinvicem ſeparatas, ut illarum ordo plane turbatus ſit, iterum con-

conjungunt, ordinemque totiusque Systematis nexum iterum artificiosissime restituunt, ut omnes particulæ munere suo fungi queant; & quid de Chymicis aliisque dicam; Ut de hujus rei possibilitate nemo habeat cur dubitet.

§. MDCC.

Nec porro Intellectus Dei, nec illius Potentia obest, quo minus id fieri possit; per Intellectum enim omnia possibilia, sive actu existant, sive non existant, distinctissime sibi repræsentat (§. 327. 339.), & Omnipotens omnia possibilia ad actum producere potest (§. 393. 394.); E. nec Intellectus nec Potentia Dei obsunt, quominus Resurrectio Corporis, quæ possibilis est, ad actum produci possit.

§. MDCCI.

Et summa Dei Sapientia, quæ Nexum omnium rerum sapientissimum ad sapientissimum finem ducentem ordinavit, etiam omnes in rerum Universo res, quamcunque parvæ videantur atque exiguæ, ita disponere & combinare scit, ut fini præfixo respondeant; unde nec illius Sapientia imbecillis, ut quidquam sit quod efficere non possit.

§. MDCCII.

Imprudentiæ autem omnium Philosophorum consensu est, aliquid negare suo tempore futurum, quod nec absolute & in se, nec per hunc rerum nexum ad certum aliquem finem tendentem impossibile est: Resurrectionem autem mortuorum absolute non esse impossibilem demonstravimus (§. 1699. 1700.); Illam vero per hunc rerum nexum, qui in Mundo est, non esse possibilem dici nequit, dum ad hoc asserendum requi-

requiritur, ut totus rerum nexus & modus, quo omnes rationes particulares tendunt ad aliquam universalem, notus esse debet. *β.* Negari à nemine potest, Resuscitationem mortuorum ad illustrandum infinitum Dei Intellectum, Omnipotentiam, Sapientiam, Justitiam aliaque Dei Attributa maximopere facere, qui Dei in hujus Mundi Creatione finis fuit. Hinc male diceretur, id quod ad summam Dei Gloriam illustrandam multum confert, per hunc rerum nexum impossibile esse; Cum tamen ad rationem Mundi universalem tendat, uti omnia quæ in hoc Universo eveniunt eo tendere debent: E. male faciunt illi & contra ipsas Philosophiæ regulas peccant, qui Resurrectionem impugnant, quam tamen possibilem esse admittere tenentur.

§. MDCCIII.

Finem propter quem non Spiritus solum sed & Corpus hominis creatum est hunc esse, ut Deus non tantum Spiritu, sed & Corpore glorificetur, nemo ex illis dubitat, qui sciunt Deum existere & illum omnia facere propter Gloriam suam. Sed quid magis *Intellectum* divinum illustrat, quam si sciat, illas particulas quamcunque minutas, quæ ad quodlibet Corpus tot myriadum hominum pertinent, à seinvicem distinguere, colligere, conjungere, ut nulla illarum confusio respectu infiniti divini Intellectus locum habeat? Quid magis *Omnipotentiam* ejus demonstrat, quam si unico verbo efficere possit id, quod in oculis hominum impossibile videtur, qui vim Dei non norunt, Matth. XXII. 29. qui majestatica voce & simul efficacissima uti potest, *redite filii hominum.* Quo modo illius *Sapientia* magis patefit, quam si

per

per Resurrectionem Corporis finis, propter quem conditum est, suum sortitur complementum? Quid *Justitiam* ejus magis extollit, quam si non Animæ tantum, sed & Corpori retribuat secundum opera sua? Quid magis summum Dei erga Creaturas rationales *Amorem* exhibet, quam si ostendat, se ipsarum Deum esse, ipsisque post mortem etiam benefaciat, quod fieri nequit nisi suscitatis prius ex mortuis; sed quantus erit illius erga Creaturas has Amor, si illas in æternum amet & vicissim ab iis diligatur. Unde dubitari amplius nequit, Gloriam Dei, quæ finis omnium suorum operum est, quam maxime patefieri, si homines ex mortuis resuscitentur.

§. MDCCIV.

Hæc, quæ hactenus de momentosissima hac Veritate disseruimus, non Resurrectionis possibilitatem tantum, sed ipsam etiam ejus certitudinem summo gradu probabilem reddunt, & tam probabilem, ut insulsum sit, si quisquam ei refragari velit, eam solummodo ob caussam, quod modum illius penitus perspicere nequeat, aut quod ipsi maxime ingrata sit. Nulla veritas in toto Universo existeret si ea tantum vera essent, quorum modus nobis distinctissime notus est, cum ne modum illius rei, quæ nobis notissima esse deberet, noscamus, qua scilicet ratione nexus inter Animi Corporisque actiones sese habeat.

§. MDCCV.

Maximum tandem pondus veritati huic addunt evidentissima S. Scripturæ testimonia, quæ ad maximum homini solatium præbendum, quo se in omnibus Vitæ hujus miseriis erigere possit,

Dogma

Dogma hoc validiſſime inculcat, ne ſinceri Dei Cultores ſe omnium hominum, imo omnium Creaturarum miſerrimos eſſe arbitrentur.

§. MDCCVI.

Et ſciens quam arduum ſit mortalibus, ut indubitatam Vitæ æternæ ſpem concipiant, illorum infirmitati occurrere voluit, unde Reſurrectionis ſpem certiſſimam tum exemplis tum teſtimoniis confirmavit.

§. MDCCVII.

Exempla extant Filii Viduæ Sareptanæ per Eliam ſuſcitati, 1. Reg. XVII. 21. 22. Filii Sunamitidis, 2. Reg. IV. 34. 35. Viri attactu oſſium Eliſæi ſuſcitati, 2. Reg. XIII. 21. Omnium illorum qui tempore Chriſti ex morte reſurrexerunt. Ipſius denique Chriſti Capitis noſtri, qui Primitiæ reſurgentium vocatur. 1. Cor. XV. 20.

§. MDCCVIII.

Unde Apoſtolus Paulus in integro fere citato capite ex Chriſti Reſurrectione etiam fidelium adſtruit, quæ ita inter ſe connexa ſunt, ut ſi una vera ſit, etiam altera certo eventura ſit, ut ſi quis neget nos reſurrecturos, ſimul neget Chriſtum reſurrexiſſe, ſi enim, inquit, *verſu* 16. *ſeqq.* mortui non reſurgunt, neque Chriſtus reſurrexit. Si vero Chriſtus non reſurrexit, vana fides veſtra: adhuc eſtis in peccatis veſtris. Nempe & dormientes in Chriſto perierunt. Si in vita hac ſperantes ſumus in Chriſto tantum, miſerabiliores omnibus hominibus ſumus. Nunc autem Chriſtus reſurrexit à mortuis, primitiæ dormientium factus eſt.

Teſti-

§. MDCCIX.

Teſtimonia S. Script. ita comparata ſunt, ut ſimul univerſalitatem Reſurrectionis probent, inſignis Dei Vates Daniel aſſerit illos, qui dormiunt in terræ pulvere, evigilaturos, alios in vitam æternam, alios in opprobrium cap. XII. 2. Et Apoſtolus Paulus dicit: Statutum eſſe hominibus ſemel mori, & poſthac judicium, Heb. IX. 27. quam univerſale ergo Judicium hoc, tam univerſalis etiam Reſurrectio erit: 2. Cor. V. 10. Matth. XXV. 31. ſeq. Joh. V. 28. Act. XXIV. 15.

§. MDCCX.

Tanti hæc Doctrina momenti eſt, ut totius Religionis Chriſtianæ fundamentum ſit, atque ſpei pietatisque noſtræ fulcrum; ſpes enim vitæ æternæ nos in vita & morte conſolatur & ad Deum ex ſincero corde quærendum atque amandum excitat; quisquis ergo Dogma hoc evertit, ſimul omnem fidem Chriſtianam evertit, ut pro Chriſtiano haberi amplius nequeat.

§. MDCCXI.

Certum autem diem futurum S. Script. aſſerit, quo non tantum univerſalis futura ſit Reſurrectio, ſed ſolenne etiam Judicium, quo quivis de male aut bene factis in hac terra propria Conſcientia convictus judicandus ſit ſecundum opera ſua, & quo Deus piis præmium, impiis vero pœnam promeritam retributurus ſit.

§. MDCCXII.

Ipſa Dei tum Juſtitia, tum Providentia hoc ſuadet; Juſtitia enim quæ eſt ſtudium ſuum cuique tribuendi, ſive Bonitas cum Sapientia admi-

niſtrata (§. 565. 566.), quæque abſolute neceſſaria Deoque eſſentialis eſt (§. 647. 648.), poſtulat, ut piis bene, malis vero male fiat. Vita vero pientiſſimorum in hac terra non infrequenter calamitoſiſſima, impiorum vero plerumque felicior ut ex voto ipſis omnia fluant. Sequitur ergo vi Juſtitiæ divinæ retributivæ ſive punitivæ, ut demonſtretur in altera vita, ut & pii & impii ſentiant, ex obedientia & communione Dei æterna bona, ex malis vero æterna mala ſequi.

§. MDCCXIII.

Et Deus eum in finem omnia Attributa per opera ſua patefacit, ut illa à Creaturis rationalibus agnoſcantur & ipſe glorificetur, hinc opus eſt, ut hoc toti Mundo ſive Generi humano notum fiat, atque adeo publice declaretur.

Ex quibus conſtat, diem huncce ſolemnem ad finem, quem Deus per opera ſua intendit, obtinendum neceſſarium eſſe, illuſtriſſimo enim modo Deus quam Juſtus ſit hac ratione univerſo Generi humano demonſtrare poteſt, licet enim Deus juſtiſſimus eſſet in omnibus operibus ſuis, idque hominibus non declararet, fini ſuo non convenienter ageret.

§. MDCCXIV.

Nec minus ad divinæ Providentiæ juſtificationem tali die & publica Viarum Dei declaratione opus erit; hic enim multa in Generis humani & Eccleſiæ gubernatione occurrunt, quæ nobis penetrare non licet. Viæ Providentiæ divinæ in plurimis imperſcrutabiles ſunt. Omnia ſubinde videntur confuſa. Piis impii permixti ſunt. Impiis haud raro omnia ex voto ſuccedunt, piis vero haud ita, ut etiam nec ex externa felicitate

de

de pietate aut impietate cujusquam concludere possis. Cum vero Deus glorificari velit per opera sua, necessum est, ut coram omnibus ostendat, quænam viarum suarum ratio fuerit, atque indicet, quodnam inter justum & injustum discrimen sit, omniumque, quæ nunc in Ecclesiæ regimine perplexa videntur, ordinem perspiciendum exhibeat; E. etiam ratione divinæ Providentiæ solenni ejusmodi die opus erit.

§. MDCCXV.

Ex quibus patet, ejusmodi Judicium publicum ratione Attributorum divinorum & Gubernationis Mundi non tantum non ut inutile aut absurdum tenendum esse, sed totam operum divinorum rationem id postulare.

§. MDCCXVI.

Ipsa etiam hominis Conscientia huic Judicio, dum illius loco vices in hac vita gerit, testimonium præbet; quæ damnat aut absolvit, prout opera nostra comparata sunt, licet crimina etiam occultissima sint, aut ab hominibus commissa, quibus nulla potentia humana nocere potest.

§. MDCCXVII.

S. Script. Veritatem hanc, per se jam satis probabilem, extra omnem dubitationis aleam ponit; dicens Deum diem constituisse, in quo judicaturus sit orbem in Justitia, per virum quem statuit, Act. XVII. 31. & jam ante multa annorum millia de eo prophetavit Enoch: Ecce venit Dominus in Sanctis millibus suis facere judicium contra omnes, Judæ v. 14. 15. graphice Judicium hoc ab ipso Christo depingitur, Matth. XXV.

31. seqq.

31. seqq. hisce addi potest dictum Pauli 2. Cor. V. 10. 2. Thess. I. 6. 7. nec non multa alia loca clarissima.

§. MDCCXVIII.

Ea autem in hoc Judicio tum fidelium tum infidelium irrevocabilis sors erit, ut caussa manifestata priores secundum animam & Corpus in statu perfectissimo consummantur, in quo fini, ad quem conditi fuere, satisfacere possunt & ad Creatoris & Salvatoris Gloriam vivere; posteriorum vero status, effectu naturali ex peccato fluens, in æternum miser erit.

§. MDCCXIX.

Pœnæ hujus rationem (§. 557 - - 593.), ita exposuimus, ut simul sit gravissima & peccato convenientissima, ita tamen comparata, ut ne minima quidem injustitiæ species ex illa argui possit.

§. MDCCXX.

Gravissima enim pœna est ubi sceleris scientia æterna est, ut peccator intime sibi conscius sit se propria culpa Gratia Dei petulanter neglecta in hoc miseriæ barathrum devenisse, justissime se Gloria divina, quæ sibi per Misericordiam divinam toties oblata fuerat, privatum esse, & per proprium meritum à beatifica Dei visione, fonte omnis vitæ & lucis, separatum: & hoc modo maxima tristitia angoribusque afflictus Conscientiæ remorsus cum summa desperatione æternum tortorem sentiat.

§. MDCCXXI.

Sed quænam peccato convenientior pœna esse potest, nisi illa quæ immediate ex peccati natura

ut effectus physicus sequitur, quæ non ab extra proficiscitur, sed in ipso peccato continetur, quod ut infelix aliquod Semen cum omnibus suis amaris radicibus atque fructibus paulatim evolvitur, qua ratione ipsum peccatum sui pœna est, ut peccator non habeat, cur de illa queratur.

§. MDCCXXII.

Neque ulla adest caussa, cur pœnis æternis addictus de nimio rigore aut injustitia querelas moveat, si omnia ea ex peccato sequantur, quæ effectu naturali (§. 650.) ex illo sequi possunt, & Deus per miraculum non tollat id quod peccator ipse voluit. Deus peccatorem hoc modo puniens nihil aliud facit, quam quod animæ existentiam, uti omnium aliorum Entium, conservat, & quia ad animæ essentiam pertinet, ut in statu distinctarum Idearum versetur atque præteriti & præsentis status sibi conscia sit; Hinc Deus animæ existentiam & essentiam conservans simul etiam illam essentia sua immortalem conservat; an autem aliquis hoc injustum aut nimis rigidum diceret, quod Deus creaturis, quas bonas creaverat, continuatam existentiam dat? Non certe magis rigidum aut injustum est, quam quod eam ab initio creavit. Vel an Deum ideo quis injustum diceret, quia Justus est, sive Bonitatem suam cum Sapientia administrat (§. 566.), hoc est, tantum Bonitatis cuique creaturæ tribuit, quantum salva summa sua Sapientia per creaturæ statum fieri licet & potest? Vel an Deus absque ulla Sapientissima ratione nexum mutare tenetur, quem peccator ipse libertatis abusu instituit? aut an tandem injustum aut rigidum dici meretur, si Deus permittit, ut anima suorum sibi

scele-

ſcelerum ſummo cum dolore, pœnitentia atque ſui ipſius indignatione conſcia ſit, ut diris atque ingratis cogitationibus ſemetipſam extorqueat, ut perpendat quanta felicitate ſemetipſam privaverit, quanta ſit miſeria in quam ſe conjecerit, ut intenſiſſimus inde oriatur conſcientiæ angor? An quis injuſtius hoc diceret, quam ſi Deus per miraculum non impedit Corporis dolores, qui ex veneno ſequuntur, quod quis deliberato conſilio ſumſit.

§. MDCCXXIII.

Magnopere ergo errant, qui Deum juſtitiam adminiſtrantem concipiunt ut tyrannicum, furioſum, vindictæ cupidum aliquem Dominum, qui peccatorem puniendo quaſi cupiditatem ſuam exſatiare poſſit & adverſus damnatos æſtu iræ excitatus in ipſos graſſetur; ſed quorſum hæc? Deus nihil aliud facit, quam quod Peccatoris, uti omnium reliquarum creaturarum, exiſtentiam conſervat, quod illi ſuam, quam ſæpius recuſavit, Benignitatem non amplius exhibet, quod ipſi omnem eam recuperandi ſpem adimit, omnia objecta tollit, quæ in hoc vitæ ævo angores conſcientiæ aut extinxerunt aut lenivérunt, quod tandem miraculo nexum inter ipſum peccatum & naturales illius effectus, qui pœnam efficiunt, non auffert & turbat.

§. MDCCXXIV.

Pœna peccati fluit ex peccato nexu naturali (§. 557 - - 593. 1721.): Unde ceſſare aut auferri ab homine non poteſt, niſi aut exiſtere deſinat, aut ordo naturalis tollatur per Miraculum (§. 650.); Atqui anima eſt immortalis (§. 716.

 719.

719. 720. 1689 -- 1691.), & Corpus etiam resurrecturum est (§. 1698 -- 1709.); E. nihil superest quam Miraculum, quo pœna cessare & effectus ille peccati naturalis interrumpi queat.

§. MDCCXXV.

Cum Deus ut caussa extramundana Miraculorum Autor sit, sed nihil faciat sine ratione sufficiente (§. 371.), hoc est, motivo; sequitur Deum Miraculum hoc committere sine ratione sufficiente non posse.

§. MDCCXVI.

Ratio illa est aut subjectiva aut objectiva (§. 379. 380.); Subjectiva aliunde quam ab Attributis ejus desumi non potest, nam Deus in hoc Mundo nihil facere potest quam respectu habito omnium suorum Attributorum (§. 408.), ut in Gratiam unius non possit facere, quod cedit in detrimentum alterius, inter illa enim perfectissima observari debet harmonia; Unde Misericordiam suam non potest exercere Justitia posthabita, alias fine suo excideret, propter quem totum hoc Universum condidit, qui est manifestatio totius Divinitatis, sive omnium Perfectionum plenitudinis: unum vero non minus Attributum divinum est ac alterum, propterea unum modo non minus illustrari, quam alterum manifestari debet; qua ratione Universum fit speculum omnium Attributorum, hoc est, totius Gloriæ Dei: Atqui Deus Gratiam & Misericordiam suam in hoc demonstravit, quod iis, qui Medium liberationis vera fide amplectuntur, constituit compensationem per peccatum turbati ordinis, pœnæ perpetuæ durationis æquivalentem; Hinc ab altera parte

etiam

etiam non minus alterum Attributum, scilicet Justitiam, demonstret oportet in iis, qui in peccatis perpetuo persistunt, neque propterea Medii illius participes facti sunt; Quoniam ergo, si ratio alicujus rei ab ipso Deo desumatur, omnium ejus Attributorum simul sumtorum respectus haberi debeat, in iis autem etiam Justitia punitiva comprehendatur, quæ absolute necessaria & Deo essentialis est (§. 647. 648.), & non permittit, ut pœna à peccato removeatur, hoc est, ut Deus Bonitatem suam non cum Sapientia administret (§. 599. 600. 601.); Hinc ratio ab Attributis divinis simul sumtis desumi nequit, cur Deus pœnam à peccato removere debeat.

§. MDCCXXVII.

Neque ratio objectiva adest, cur Deus per Miraculum pœnam cessare faciat; Illa nimirum ratio oportet inveniatur in homine, quæ nulla alia esse posset, quam ut id in ipso desinat, quod pœnæ caussa est, scilicet peccatum; durante enim peccato etiam durat naturalis ejus effectus sive pœna, ut vero peccator peccare desinat, requiritur Miraculum (§. 1322. 1343.): Impossibile enim est, ut ex statu moraliter imperfecto per se status moraliter perfectus sequatur; Propterea cum peccator peccare non desinat, nulla in ipso invenitur ratio, propter quam Deus per Miraculum pœnam ab ipso afferat.

§. MDCCXXVIII.

Hoc igitur necesse est, ut prius per Miraculum efficiatur, ut peccatum desinat & ex statu hominis moraliter imperfecto fiat moraliter perfectus; id autem fieri nequit, nisi ratio extrinseca

sive Gratia Dei superveniat, quæ mentem hominis plane mutet, & Spiritus S. etiam in inferis operationes suas exserat.

§. MDCCXXIX.

Sed iterum motivum sive ratio sufficiens requiritur, cur hoc fieri debeat, eaque vel in subjecto miraculum operante vel in objecto, in quo illud effici debet. In posteriore plane nulla ostendi potest, cum tum status ejus internus ac circumstantiæ extrinsecæ non mutentur, qualis homo in primo damnationis momento fuit, talis etiam sequentibus manet, absque miraculo enim nulla ipsius mutatio accidere potest (§. 1727. 1728.): E. Secundo vel tertio & sequentibus momentis nihil est in homine, quod non etiam adfuerit in primo damnationis momento, quod Deum moveret, cur miraculo mentem ipsius mutaret & peccatum ab ipso aufferret.

§. MDCCXXX.

Nec in Deo ratio esse potest, cur Justitiam suam demonstrare desinat, cur unius ex Attributis suis nullam amplius rationem habeat, cur in secundo momento vel uno ex sequentibus aliter se erga damnatum peccatorem habeat, quam primo & omnibus prioribus momentis; hoc si fieret, eadem etiam ratione fieri posset, ut Deus & Misericordiæ suæ non minus ac Justitiæ nullam amplius rationem haberet, & ita periculum foret, ut Beati etiam statum gloriosum suum amittant, cum Justitia ipsi non minus essentialis & Gratia non magis essentialis sit ac alia Attributa: E. in Deo plane nulla ratio invenitur cur justus esse desinat & peccatum non amplius puniat,

niat, & ſtatum hominis, qui libere in peccatis ſuis pergit, mutet.

§. MDCCXXXI.

Quoniam vero nec à parte hominis (§. 1729.), nec à parte Dei ratio eſſe queat (§. 1730.) cur peccatum per miraculum cum pœna ceſſet, ſequeretur id fieri ſine ratione, quod abſurdum eſt.

Huc etiam redit demonſtratio Illuſtriſſimorum tum Philoſophorum tùm Theologorum; Ea ſola adducam, quæ Illuſtris LEIBNITIUS habet, *Tent. de Bonit. Dei, Lib. Hom. &c.* §. 266 -- 269. „ERNESTUS SONERUS, inquit, olim Philoſophiæ Profeſſor Altorfii, „qui Ariſtotelicus inſignis habebatur, ſed demum „occulte Socino favere agnitus eſt, diſſertatiunculam „evulgavit inſcriptam: *Demonſtratio contra æternitatem pœnarum*: Hæc principio ſatis trito nitebatur, „quod nulla ſit inter pœnam infinitam, & culpam „finitam proportio. Communicata ea mecum eſt, „apud Batavos excuſa, & reſpondi Amico, conſiderandum hic aliud eſſe, quod Sonerum effugiſſet, „nempe ſufficere dicendo, durationem Culpæ cauſſam eſſe durationis Pœnæ; damnatos utpote in malitia ſua perſeverantes à miſeria liberari non poſſe; „atque ita ad oſtendendam continuandæ illorum infelicitatis æquitatem, nihil eſſe neceſſe ponere, quod „peccatum ſit valoris infiniti, ob objectum infinitum, „quod offenſum eſt, nempe Deum: Quam Theſin „non ſatis expenderam, ut judicare de illa poſſem. „§ ſequenti.„ *Illuſtris Philoſophus* teſtimonia Theologorum affert, qui rem eodem modo concipiunt. *JOHANNIS GERHARDI in Locis Theol. de inferno* §. 60. Qui inter cætera argumenta hoc etiam proponit, quod damnati ſemper habeant malam Voluntatem, deſitque Gratia quæ bonam efficere poſſit. Et ZACH. URSINUS, cum in tractatu de fide quæſiviſſet, cur peccatum mereatur pœnas æternas? Poſtquam protuliſſet vulgarem rationem, quod perſona offenſa ſit infinita, hanc etiam ſecundam adducit, quod non ceſſante peccato, non poteſt ceſſare pœna, & *P. Drexelius Jeſuita in Opère ſuo æternitatis Lib. II. Cap. 15.*

Sunt, inquit, qui dicant, nec displicet responsum: Scelerati in locis infernis semper peccant, ideo semper puniuntur: Et citante *BÆLIO JURIÆUS Libro de Unitate Ecclesiæ* censet, *dictare nobis rationem, quod creatura, quæ à reatu cessare nequit, etiam cessare a miseria nequeat.*

§. MDCCXXXII.

Et ita Vias Dei etiam hac in Doctrina justificavimus, licet ipse improbis nec de illorum malitia ex spontaneo libertatis abusu oriente, nec de pœna justissima ex illa sequente rationem reddere obligatus sit, tamen ut justus inveniatur in omnibus judiciis suis & talis agnoscatur, viarum suarum æquitatem nobis ostendere voluit.

§. MDCCXXXIII.

Neque quidquam methodo nostræ, qua malum pœnæ ex malo culpæ derivavimus, deesse putamus, ad æternæ damnationis rationem reddendam.

§. MDCCXXXIV.

Nihil nunc superest, quam ut ex ipsis S. Scripturæ testimoniis Doctrinam hanc confirmemus. Illa, uti nos fecimus, Pœnam ut malum physicum ex malo morali oriens considerat. Ad exprimendam enim pœnæ infernalis naturam utitur similitudine cadaveris mortui. Esaj. LXVI. 24. Marc. IX. 44. Peccatum nimirum passim ut mortem considerat, quia deest internum vitæ spiritualis principium, ex morte vero per effectum naturalem sequitur corruptio, quæ mortis evidentissimum signum est, ex corruptione vero hac oritur non tantum putrefactio, sed cadaver animalculis verminare incipit per putrefactionem productis. Sic Mors spiritualis non potest non tale verminium

nium producere, cum morſibus conſcientiæ, quæ ad inſtar vermis in vivido corpore mordentis ſeſe habet, conjunctum; Homo vero licet Vitam Dei non vivat, vivit tamen vitam carnalem, ut deploratiſſimum huncce ſtatum ſuum non tantum videat, ſed & maximo cum dolore ſentiat, qui ſenſus vivaciſſimus quam acerbus, teter, acutus atque vehemens ſit, ii aliquo modo experiuntur in corpore ſuo, qui vivi adhuc vermibus corroduntur, in anima vero qui morſibus conſcientiæ exagitantur; Et ſicut absque miraculo impoſſibile eſt, ut corpus mortuum tanta corruptione infectum in Vitam redire poſſit, ita etiam S. Script. ſtatum hominis in loco infernali eodem modo ſeſe habentem ut irreparabilem conſiderat. Unde aſſerit, illum non deſinere talem eſſe, ſed in æternum duraturum, dum vermis non finitur & ignis non extinguitur.

§. MDCCXXXV.

Vocatur etiam cruciatus in omnem æternitatem, Apoc. XIV. 11. & exitium æternum à facie Domini & Gloria fortitudinis ejus, 2. Theſſ. I. 9. Vocem vero æterni hic de abſoluta æternitate intelligendam eſſe, ſatis ſuperque ex unico Chriſti dicto, Matth. XXV. 46. comprobatum eſt, ubi æternitas Gloriæ Beatorum & Supplicii damnatorum ſibi invicem opponuntur: Unde dubium nullum eſſe poteſt, vocem æternitatis absque ulla reſtrictione uſurpatam, etiam in eadem ſententia ſive dicto, eodem etiam ſenſu accipiendam eſſe.

§. MDCCXXXVI.

Addimus hiſce verba omnibus impœnitentibus Peccatoribus quammaxime tremenda Pauli

Apostoli, Hebr. X. 26-31. Ultro enim peccantibus nobis post accepisse notitiam veritatis, non jam pro peccatis relinquitur hostia, terribilis autem quædam expectatio judicii & ignis æmulatio devoraturi adversarios: Irritam faciens quis Legem Mosis sine commiseratione duobus vel tribus testibus moritur; Quanto putatis deteriore dignus judicabitur supplicio Filium Dei conculcans, & sanguinem Testamenti communem ducens, in quo sanctificatus est, & Spiritum Gratiæ contumelia afficiens; Scimus enim dicentem, mihi ultio, ego retribuam, dicit Dominus: & iterum, Dominus judicabit populum suum. Horrendum incidere in manus Dei viventis.

§. MDCCXXXVII.

Cum Deus sit justissimus & unicuique retributurus sit secundum opera sua, ut proportionem aliquam faciat inter peccata & pœnam, dubitari nequit, pro impietatis inæqualitate etiam diversos pœnarum Gradus in inferno futuros esse.

§. MDCCXXXVIII.

Quod ex ipsa etiam Peccati natura sequitur, nam quo plura & majora quis commisit crimina, eo ingratior etiam erit reminiscentia illorum, quo neglectius aliquis mandata & exhortationes divinas tractavit, eo major etiam sui indignatio sequatur necesse est, eo majores etiam conscientiæ remorsus, eo major tristitia & quæ alia inde sequuntur.

§. MDCCXXXIX.

Id etiam Verbis non obscuris S. Script. exprimit. Luc. XII. 47. Matth. XI. 21-23.

Sectio

Sectio XXV.

De

Magiſtratu Politico.

§. MDCCXL.

SOCIETAS hominum duplex eſt, vel Eccleſiaſtica vel Civilis; utriusque finis eſt Salus Communis atque tranquillitas publica, unius in ſtatu Spirituali, alterius in ſtatu Civili.

§. MDCCXLI.

Unius ex his Societatibus Finis eſt præcipue Salus Animæ, alterius vero Salus Corporis & Bonorum; Salus autem Animæ & Corporis ſibi invicem repugnare nequit; E. Societas hæc ad communem Animæ & Corporis Salutem tendens ſibi invicem non repugnat, ſed amice conſpirat, uti Anima & Corpus in actionibus ſuis conſpirare debent.

§. MDCCXLII.

Hinc non tantum is, cui & Corporis & Animæ Salus curæ eſt, utriusque Societatis Membrum eſſe poteſt, ſed ad id etiam obligatus eſt, cum per Jus Naturæ, & Religionem tam Naturalem quam Revelatam obligatus ſit ad propriam aliorumque perfectionem atque Salutem quærendam.

§. MDCCXLIII.

Perſonæ illæ, quibus ab integra Societate Jus, Poteſtas, atque cura defertur promovendi communem Salutem atque tranquillitatis publicæ conſervandæ, qui Societatis finis eſt, omniaque ea faciendi quæ huc tendunt, vocantur Magiſtratus vel Princeps.

§. MDCCXLIV.

Ergo Magistratus officium est, facere omnia ea, quæ ad communem Societatis Salutem atque tranquillitatem publicam spectant.

§. MDCCXLV.

Illi, qui Magistratui curam hanc concrediderunt, vocantur Subditi.

§. MDCCXLVI.

Quivis etiam Christianus obligatus est ad propriam aliorumque Salutem atque perfectionem actionibus suis quærendam (§. 1742.); Atqui hujus rei cura præcipue Magistratui delegata est: E. Christiano illicitum non est Magistratum gerere.

§. MDCCXLVII.

Qui igitur dicit, illicitum esse homini Christiano Magistratum gerere, dicit illicitum esse curam Salutis publicæ atque communis tranquillitatis administrare, suum proximique bonum quærere.

§. MDCCXLVIII.

Munus Magistratus gerere Christiano nec vetitum, nec cum genio Religionis Christianæ pugnat, imo illi administrando nemo aptior est Christiano.

§. MDCCXLIX.

Primum inde liquet, quia α. Munus Magistratus ab ipso Deo institutum est. Rom. XIII. 1. 2. β. Nusquam illud vel à Christo vel Apostolis in N. Test. interdictum legitur; Imo potius orare jubemur pro Magistratibus in sublimitate existentibus, ut quietam & tranquillam vitam degamus in omni pietate atque honestate, quod pulchrum

ebrum & acceptum ſit coram Salvatore noſtro Deo. 1. Tim. II. 1. 2. 3.

§. MDCCL.

Secundum ita probatur: Si id contra Religionis Chriſtianæ Genium eſſet, ſequeretur, Chriſtianum nec ad obſervationem Juris Naturæ, nec Religionis Naturalis obligatum eſſe, neque ad propriam aliorumque Salutem quærendam: Hoc cum abſurdum ſit; ſequitur adminiſtrationem Curæ Salutis communis & tranquillitatis publicæ Genio Religionis Chriſtianæ adverſam non eſſe.

§. MDCCLI.

Tertium hoc modo demonſtratur; ut aliquis communem Salutem quærat, nulla re magis obſtringitur, & ut muneri huic exacte ſatisfaciat incitatur, quam Amore Dei & proximi, ſed nemo magis ad hunc Amorem obſtrictus eſt, & illum omnium actionum ſuarum regulam atque principium facit, ejusque officia exacte præſtat, quam vere Chriſtianus: E. Muneri Magiſtratus obeundo, cujus officium eſt aliorum Salutem quærere, Chriſtiano nemo aptior eſſe poteſt.

§. MDCCLII.

Munus Magiſtratus in Eccleſia quammaxime neceſſarium eſt: Eccleſia in hac terra inter infideles & inimicos verſatur, à quibus ſecuritas atque publica tranquillitas turbatur, & talia etiam Membra ejus inter ſe agenda habent, quæ ad Vitam corporalem pertinent, & quilibet etiam obligatus eſt ad promotionem Salutis Corporis (§. 1742.): Atqui harum rerum cura commiſſa eſt Magiſtratui. E. Munus illud Eccleſiæ quammaxime neceſſarium eſt.

Cura

§. MDCCLIII.

Cura Magiſtratus requirit, ut publicam pacem atque tranquillitatem conſervet, illa autem turbatur vel intra Societatem vel ab extra; Hinc ad illam conſervandam & reſtituendam legitima media Magiſtratui adhibenda ſunt.

§. MDCCLIV.

Interne Societatis tranquillitas atque ſecuritas turbatur ab hominibus ſceleratis aut violentis, ad hos reprimendos neceſſe eſt, ut Magiſtratus æquas & juſtas leges condat, easque pœnis delicto proportionatis ſanciat. Prout ergo Societas & tranquillitas publica ſcelere aliquo vel magis vel minus turbatur, etiam vel majori vel minori pœna illud reprimendum eſt; Unde ſi tutamen tranquillitatis publicæ aliter conſervari non poteſt quam pœnis capitalibus, Bonum & Securitas integræ Societatis vitæ ſcelerati hominis præferenda, propterea etiam neceſſitate urgente illæ adhibendæ ſunt.

§. MDCCLV.

Unde Magiſtratus dicitur non eſſe timori boni operis ſed mali, nec Gladium ſine cauſſa gerere, ſed eſſe Dei Miniſtrum, vindicem in iram, ei qui malum agit, Rom. XIII. 3. 4. Ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. 1. Petr. II. 14. E. Magiſtratui Jus Gladii adminiſtrare licitum eſt.

§. MDCCLVI.

Ab extra Salus Eccleſiæ & Societatis humanæ turbatur, ſi ab aliis injuſte opprimitur; Magiſtratus vero officium eſt conſervare tranquillitatem

tem communem, quod etiam fit tuendo subditos erga injustas aliorum oppressiones, quod si aliter quam vi & Armis fieri nequit, vocatur Bellum defensivum: E. Magistratui etiam licet Bellum defensivum gerere.

§. MDCCLVII.

Salus subditorum est vel spiritualis & æterna, vel temporalis & civilis (§. 1740.), promotio utriusque hujus salutis sibi invicem non repugnat (§. 1741.), sed utraque ab omnibus Societatis Membris promovenda est (§. 1742.): Cura vero promotionis & conservationis Salutis communis Magistratui est commissa (§ 1743.); E. Fini Societatis tum Civilis tum Ecclesiasticæ non repugnat, ut Magistratus utriusque Salutis tam spiritualis quam corporalis curam gerat.

§. MDCCLVIII.

Ad promotionem Salutis spiritualis maxime confert Cultus publicus (§. 1556.); Cura vero etiam illorum, quæ ad communem Salutem spiritualem pertinent, Magistratui committere universali Societatis tum Civilis quam Ecclesiasticæ fini non repugnat (§. 1757.); E. non repugnat, ut Magistratus etiam ea curet, quæ ad administrationem Cultus publici pertinent.

Hæc ita intelligenda sunt, ut Cura spiritualis Salutis Magistratui Politico committatur, si eandem quam subditi Religionem profiteretur, alias si Societatis Ecclesiasticæ Membrum non sit, etiam non convenit Fini illius Societatis, ut curam illarum rerum, quæ ad finem hunc ducunt, alicui extra Societatem hanc constituto concredat, alias si veræ Religionis cognitionem non habet, nec illi etiam addictus est, metuendum esset ne falsam pro vera institueret, illamque Autoritate sua protegeret.

Cum

§. MDCCLIX.

Cum Cultus publici Exercitium ab inimicis aut sceleratis turbari possit, & ad illum recte observandum etiam ordo requiratur; Hinc ad Cultum publicum tum protegendum tum ordinandum etiam externa vi atque potestate quadam opus est, hæc vero nemini magis quam Magistratui competit (§. 1743. 1744.): E. etiam protectio & institutio Cultus publici nemini melius quam Magistratui competit.

§. MDCCLX.

Ad Cultus Publici Exercitium pertinet, ut certa construantur ædificia, in quibus Cultus veræ Religionis à tota aliqua Societate peragi potest, Ministrorum ordinatio, tempus, aliæque circumstantiæ Cultus, & omnia quæ externam Ecclesiæ ἐυταξίαν respiciunt, cum vero Cultus publici cura Magistratui competit (§. 1759.), illi etiam harum rerum cura competit. Esaj. XLIX. 23.

§. MDCCLXI.

Contra hostium insultum Magistratus subditos aliter quam armis & vi defendere nequit, unde Bellum defensivum ipsi gerendum (§. 1756.): E. subditi ad publicam tranquillitatem conservandam obstricti sunt, necessitate id postulante & Magistratu in Bonum commune id jubente, arma capessere.

§. MDCCLXII.

Magistratus communem subditorum Salutem intendit (§. 1744.), & ea etiam curat, quæ Cultum Dei publicum respiciunt (§. 1759. 1760.), & Salutem spiritualem (§. 1757.): Regnum autem

tem Christi æternam animarum Salutem quærit; Ex quibus patet, Regnum Politicum & Christi, quod plane spirituale est, sibi invicem non contrariari, sed optime conspirate (§. 1741.).

Sectio XXVI.

De Præstantia Religionis Christianæ.

§. MDCCLXIII.

Ad Finem tandem satis prolixum hoc caput mihi perducendum est, cujus scopus fuit Veritates omnes Theologicas inter se connectere, illarum θεοπρέπειαν ostendere atque certitudinem demonstrare, Religionem etiam Christianam totam rationalem exhibere, ab injuriis eam vindicare, omnium conscientiis commendare, veram illius formam, decus & præstantiam perspiciendam dare, ejus cum divinis Perfectionibus atque Ratione convenientiam indicare, ut illa sapientissima, Dei Majestate dignissima, humanæ naturæ convenientissima deprehendatur, ut hæc tandem in cujusvis conscientia resultet conclusio: *Aut nullam Religionem veram esse, aut veram Religionem Christianam esse.*

§. MDCCLXIV.

Sed nullam Religionem veram esse, quis dixerit aut sibi persuaserit, qui ea, quæ de Religione Naturali (Sect. VIII.) & Revelatæ tum Necessitate tum Veritate (Sect. XI - - XIV.) adstruximus, sepositis omnibus carnalibus præjudi-

ciis perpendet, & de Dei Providentia atque Sapientia certus est, qui Creaturarum suarum amantissimus non tantum de omnibus necessitatibus illis prospicit, sed ab illis etiam glorificari vult & ita finem propter quem omnia condidit assequi; Unde sibi & Sapientiæ suæ contrarius esset, si veram sui notitiam & verum sui Cultum, qua ratione à creaturis rationalibus coli velit, homines non doceret: quam Attributis divinis indignum hoc esset, si à nemine recte cognosceretur, à nemine recte coleretur, sed vana & fictitia esset omnis Religio. Et cum homo libertatis abusu in talem devenerit statum atque imperfectionem (Sect. XI.) ut ad Gloriam Creatoris sui cum propria Salute amplius vivere nequeat, quis sibi persuadebit, summam Dei Sapientiam, erga creaturas suas Bonitatem atque universalem rerum conditarum finem permittere, ut porro creatura rationalis ad Gloriam Dei esse desinat: Unde modum ipsi revelasse, quo id iterum fieri possit, dubium nullum est, cum tot hujus rei extent Argumenta & Documenta.

§. MDCCLXV.

Si vero Religio aliqua vera est, hauddubie illa est, quæ Deum quammaxime decet, quæ summas illius Perfectiones quammaxime illustrat, immensum ipsius Intellectum, Voluntatem potentissimam, Bonitatem sanctissimam, Sanctitatem sapientissimam, Sapientiam justissimam, Justitiam constantissimam, ut & Amorem erga creaturas constantissimum, & omnem maximarum virtutum Gloriam contemplandam dat, quam Deus in toto hoc Universo in omnibus rebus, præcipue hominis Creatione, Conservatione ac Guberna-

tione

tione manifestat; Quæ Deum omni amore, omni cultu, omni veneratione dignissimum proponit; Quæ porro creaturæ rationali quammaxime convenit & multas veritates de Dei Natura & hominis officiis ex ipsis Rationis & Conscientiæ Principiis deducit, adeoque obligationem hominis sive Religionem Naturalem fundamenti loco præsupponit, non negat & tollit; Quæ ibi ubi hominis status ita comparatus est, ut per Religionem Naturalem amplius cum propria Salute ad Dei Gloriam vivere nequeat, & ubi solidum ex miseriæ barathro emergendi & conscientiæ morsibus medelam afferendi solatium deficit, ipsi viam Deo dignissimam & Sapientiæ divinæ convenientissimam ostendit, qua ad amissam Dei communionem iterum pervenire licet; & licet non Rationis, sed Revelationis ope cognoscatur, Revelatæ tamen Doctrinæ Principia cum Rationis principiis optime cohærent, illisque illustrandis atque perficiendis quammaxime inserviunt; Præcepta tradit sanctissima & sapientissima, quæ unice eo tendunt, ut homo cum Dei Gloria ad propriam perfectionem esse possit; unde omnia etiam actionum motiva inde desumit; Quæ homini ostendit, quomodo non tantum in hac, sed in altera etiam vita felix esse queat; Quæ tandem sanctissimum, cum divina & humana Natura convenientissimum, præscribit Cultum, qui omnem superstitionem atque impietatem ex animo expellit, ad Dei Societatem vocat & ducit, vitæ tranquillitatem largitur, morti timorem adimit, facitque ut Deo Creatori & Salvatori lubentes lætique reddamus animam nostram, sine quibus nihil nos, nihil hominum vita esset. Atqui hoc capite talis

Religionis tum Necessitatem tum Veritatem demonstravimus, illiusque dogmata ex primis suis principiis derivavimus, ejusque cum Rationis principiis convenientiam ostendimus: E. illa non potest non esse vera.

§. MDCCLXVI.

At si concederemus, vel potius per aliquod tempus supponeremus, hoc quod tradimus Religionis Christianæ systema merum figmentum, nec Doctrinam illam certam esse: Sed quæsumus quid tunc toti Christiano orbi optabilius foret quam illam veram esse! in quantis tenebris, quantaque versaremur miseria, si hæc fictitia forent! quantopere divinæ Gloriæ splendor obfuscaretur, humana felicitas deprimeretur, omne in omnibus calamitatibus solatium adimeretur, ut neque hic Mundus divinarum Perfectionum Speculum existeret, neque homo Creatorem suum glorificare posset, qui tamen ultimus Creationis omnium rerum finis est; sed merum figmentum quis dixerit id? quod non tantum Deum ubique spirat, Deum refert, utque infinitam ejus Sapientiam & Excellentiam quammaxime extollit, sed lucem omni humanæ scientiæ & sapientiæ affundit, ut nullibi terrarum omnis generis scientiæ ad tantum fastigium pervenerint, quam ibi ubi Christiana Religio floret & floruit; imo ab hac etiam omnis vera felicitas in hac terra dependet. Et quis unquam hominum talem disciplinam tradidit, in qua omnia ad Dei Gloriam, ad solidam atque perfectam hominum felicitatem, purissimam sanctitatem modo Sapientiam Dei decentissimo tendunt.

Et

§. MDCCLXVII.

Et si ne quidem egregiæ hujus Disciplinæ Autorem sciremus, an propterea illa contemnenda esset? Quis unquam vel Librum, vel institutum, vel disciplinam, artem, scientiam vel quidquid denique sit, si modo excellens, si sapiens fuerit, ideo contemsit, quia quis ejus Autor sit ignotum fuit, sufficit illam ad utilitatem, ad veram felicitatem atque Sapientiam tendere. Quare ergo disciplinam Christianam contemneremus, quæ omnis Sapientiæ notis se mirum quantum omnium conscientiis commendat.

§. MDCCLXVIII.

Illud vero Verbum, illud Opus hauddubie pro divino habendum est, cujus nulla præter Entis primi Omniscientiam, Sapientiam, atque Omnipotentiam idonea caussa assignari potest.

§. MDCCLXIX.

Talem vero, qualem in toto hoc Capite Religionem docuimus, præ omnibus aliis per præstantiam atque Sapientiam sese commendare atque excellere ex sequentibus observationibus apparebit. *α*. Momentosissima illius Dogmata cum Ratione consentanea sunt, ut nihil plane in illis inveniatur, quod Rationis Principiis adversetur; Unde omnium fere Christianæ Religionis dogmatum Revelationis luce cognitorum possibilitatem, in hoc systemate nostro, ex ipsa rei natura demonstravimus; atque nihil in iis deprehendi, quod vel cum summis Dei Perfectionibus, vel universali hujus Universi fine, vel hominis natura consistere non possit, sed viceversa omnia apprime huc conspirare, ostendimus.

§. MDCCLXX.

Aliæ Religiones, quæ præter Christianam docentur, multa habent erroribus atque ineptiis repleta, imperfecta, cum Rationis Principiis neutiquam consentanea, sed illis repugnantia; quæque Dei Sapientiam minime spirant, quod omnibus iis compertum est, qui sciunt, quænam sit Religionis Gentilis, vel Muhammedanæ vel Judaicæ genuina forma, quæ hic ostendere nimis prolixum foret.

§. MDCCLXXI.

β. Totum Religionis Christianæ systema ita cohæret, ut Veritates omnes admirabili nexu seinvicem suffulciant, una per alteram quasi subsistat, ut nihil sapientius excogitari queat illarum harmonia atque conformitate, quod ex systemate nostro abunde patet.

§. MDCCLXXII.

Sed quis nescit, quot in Religione infidelium & incredulorum, quicunque sint, inveniantur confusa atque obscura, quæ seinvicem evertunt, clarissimis Rationis Principiis contradicunt, neque Naturæ divinæ neque etiam humanæ conformia sunt; Unde recte de hac re *LACTANTIUS*, *Div. Inst. Lib. VII. cap.* 7. de iis quæ sapientissimi Gentilium Philosophi bona dixerunt asserit: *Diverse ac diversa illa omnia protulerunt, non adnectentes nec caussas rerum, nec consequentias, nec rationes, ut summam illam, quæ continet universa, & compingerent, & implerent.*

§. MDCCLXXIII.

γ. Tam eximia illa de Deo tradit, ut nihil unquam

quam sapientius à quoquam mortalium de eo prolatum fuerit; tam sublimia atque Rationi convenientia Christi disciplina de Dei natura atque Perfectionibus docet, qualia nunquam fuere edocta, illasque in clarissima luce ponit, & eas adversus difficultates gravissimas vindicat; Deumque omnium rerum in toto Universo Conditorem asserit, cujus Providentia omnia sapientissime administrentur & dirigantur.

§. MDCCLXXIV.

Invisibilia Dei quoque, nec non Potentia ejus æterna atque Divinitas in Mundi opificio ab illis conspici possunt, qui Revelata Religione destituti sunt; sed cui ignotum esse potest, quantis tenebris involuta sint omnia ea, quæ ab illis, quos omnis Revelatio latet, proferuntur, qui vani facti in Ratiociniis suis tanta Majestate indignissimos de Deo foverunt & adhucdum fovent conceptus: Sed Disciplina Christi omnes has dispellit nebulas, ut quæcunque in Deo perfectissima sunt summo fulgore luceant.

§. MDCCLXXV.

Ajunt quidem, qui Revelationis tum Necessitatem tum Veritatem agnoscere nolunt, ex Ratione colligi posse, quidquid magni de Attributis atque Providentia divina tradat Revelatio. Sed non attendunt, hoc quidem facile fieri posse ab illis, qui semel Revelationis lumine illustrati sunt: qui hac luce utuntur, illi nullo negotio ostendere possunt, quomodo infinita Dei Attributa cum Rationis principiis conformia sint: ast perpendant, an in omnibus idem præstare possent, si hoc lumine carerent. Unde judiciosissime Theolo-

gus acutissimus *SAM. WERENFELSIUS de Praestant. Religionis Revel. Diss. III.* p. 131, 132. de hisce differit, dicens: Videant, ne nimium Rationi suæ tribuant Rationales nostri. Dicunt, solo Rationis ductu inveniri posse totam illam Religionem, quæ in S. Litteris traditur, aut saltem quod in ea præcipuum est. Nihil dictu facilius est, illis qui jam cognoscunt Religionem istam. Tunc illud dicendum fuisset, si per totam Vitam de Religione hac nihil audivissent. Nunc vero similes mihi videntur iis, qui, postquam à Præceptoribus, quidquid sciunt, didicerunt, videri tamen volunt αὐτοδίδακτοι: Aut, cum de præclaris inventis audiunt, putant, se hæc omnia, nisi jam inventa essent, ipsos fuisse inventuros. Quod si cognoscere velimus, quid possit Ratio hominis in invenienda Religione, non nostram Rationem consulere debemus, quos Verbum Dei in viam deduxit, quos in eadem dirigit, sed Rationem illorum, quibus hoc Verbum est ignotum. Hic vero quæ Monstra pariat sibi relicta Ratio, testantur omnium Gentilium exempla, inter quos fuere plurimi, qui non minus Ratione valuerunt, ac Rationales nostri. Dicam Verbo, Religio mere rationalis, qualis in Mundo reperitur, est Religio Gentilium: Religio Deistarum est Religio illorum, qui, postquam ex S. Litteris omnia depromserunt quæ placent, dicunt se ea ratiocinando invenisse.

§. MDCCLXXVI.

δ. De hominis Creatione, statu ejus primævo, universi generis humani miseriæ ortu, talia tradit Revelata Religio, quæ divina tam Bonitate quam

quam Sapientia dignissima sunt; De hac re autem silent, qui Revelatione carent, aut talia produnt, quæ à Ratione longissime discedunt.

§. MDCCLXXVII.

1. Porro Religio hæc hominem, postquam omnis generis ærumnas atque conscientiæ anxietates propria culpa sibi contraxit, non sinit sine vero & solido solamine, ut nesciat, an & quomodo Deus placari velit, sed Misericordiam benigni Numinis erga miserum genus humanum manifestat & viam pandit, qua amissam felicitatem recuperare, qua cum propria perfectione ad Gloriam Dei tendere possit, quæ de his Religio Christiana habet, humana sagacitate investigari nequaquam potuerunt, ita tamen comparata sunt, ut Dei tum misericordiam & Amorem, tum Sapientiam & Justitiam mire illustrent.

§. MDCCLXXVIII.

Quod contra morbum & miseriam illam universalem remedium ita comparatum esse demonstravimus, ut in illo ratio habita fuerit omnium Dei Attributorum atque totius Universi; ut per illud finis omnium rerum generalis modo illustrissimo obtineatur; quodque propterea non alium quam ipsum Deum, humani generis amantissimum, Autorem habere potuerit.

§. MDCCLXXIX.

Hic cœcutiunt omnes Religiones, quæ sola Ratione nituntur, unde Gentiles quo se verterent nesciebant, & omnia illorum inventa Dei virtutibus & Religionis scopo parum digna erant; Illi etiam, qui hodie in medio Christianismo solam

Religionem Naturalem profitentur, non inveniunt ubi hic pedem figere audeant; unde plurimi illorum de fide sua incerti fateri tandem coguntur, tutiora esse, quæ in Revelata Religione traduntur, quam quæ in re maximi momenti sola Ratio dictat.

§. MDCCLXXX.

5. In hunc finem Revelatio Mysteria pandit, quæ quidem à vulgaribus ideis remota sunt, ut etiam finitum captum nostrum excedant; ita tamen comparata, ut cum divinam Sapientiam, Misericordiam reliquaque Attributa præ se ferant, Ratio in illis acquiescere possit, cum deprehendit, multa in rebus naturalibus occurrere, quorum Rationem reddere nescit, quare ergo non potius in Divinitate infinitæ Perfectionis infinite plura existere deberent, quorum vera ratio atque adæquata notio nos fugit; Imo facile concipit, totam Revelationem Mysterium esse debere, alias si nihil contineret quam quæ natura nota sunt, nequidem Revelatione opus esset.

§. MDCCLXXXI.

Aliæ Religiones etiam suas venditant Revelationes ac Mysteria, illorum vero fraudem facile quivis deprehendit, qui illa Majestati atque Sapientiæ divinæ minime consentanea animadvertit, ut nihil quam ineptiarum ac fabularum absurdissima farrago sit, quæcunque ingenium humanum excogitavit Mysteria.

§. MDCCLXXXII.

6. Cultus, quem Christi Disciplina præscribit totus Rationalis est, & ita institutus, ut cum spirituali Dei hominisque, Creaturæ Rationalis, Natu-

ra conveniat & hominem magnificentissime de Deo sentire doceat, in spiritu & veritate illum colendum esse præscribens, Voluntatis ejus meditatione, precibus & gratiarum actionibus; Cærimoniæ paucissimæ & simplicissimæ ita comparatæ sunt, ut homini maxima Dei beneficia in memoriam revocent, quæ homo piis laudibus animo recolit & de eorum certitudine certus redditur. Unde totus Cultus eo tendit, ut homini suadeat, Deum spiritum Omniscium mente potius quam corpore celebrandum esse.

§. MDCCLXXXIII.

Figmenta vero humana circa Cultum divinum eo imprimis tendunt, ut corpus magis quam animam occupent, & Deum nescio quibus cærimoniis futilibus placari homines mundani sibi imaginantur, quibus vim aliquam magicam & hyperphysicam attribuunt, quæ ergo hominem ad corporales Ideas abducunt potius, quam ut Dei spiritualitatem atque hominis Rationalitatem exprimant, unde etiam hic Religionis Revelatæ præstantia præ omnibus cæteris elucet.

§. MDCCLXXXIV.

n. Præcepta autem Evangelica, sive in Veteri sive in Novo Testamento contineantur, sanctissima sunt, Deum decentissima & humanæ naturæ convenientissima, ut simul in seipsis sint æquissima & Rationi prorsus consentanea; Jus enim Naturæ præsupponunt: Unde aurea hæc fluit Regula, *Omnia quæcunque vultis ut faciant vobis homines, ita & vos facite illis*, sive quod idem est, *quidquid statum meum & proximi mei perfectiorem reddit, illud faciendum est*; quam Regulam Ju-

ris Naturæ primum Principium atque fundamentum esse suo loco indicavimus.

§. MDCCLXXXV.

Ad observationem etiam Religionis Naturalis fortiter hominem obstringit & vult, ut motiva omnium suarum actionum ab Attributis divinis desumat & per consequens omnia propter Deum Creatorem, Conservatorem atque communem Benefactorem suscipiat, ut omnia tendant in illius Gloriam: Præcepta huc facientia omnia ex ipsa Dei natura fluunt, dum Deum ut Perfectissimum, amabilem & venerabilem proponunt, ut Ens Potentissimum, simul Justissimum & æquissimum, in omnibus quas suscipimus actionibus metuendum: ut Ens optimum amandum, quærendum & in eo omnem fiduciam ponendum præcipiunt.

§. MDCCLXXXVI.

Sed Disciplina hæc nova Virtutis incitamenta atque motiva desumit ab iis Dei Attributis, quæ in opere Redemtionis exhibuit Benignissimum Numen & Beneficiis inde fluentibus, quæ motiva ad hominem obligandum fortissima sunt; Et ipsa etiam Dei summa Perfectio & Jesus Christus præclarissimum Virtutis exemplar nobis ad imitationem proponitur.

§. MDCCLXXXVII.

Præcepta hæc omnia ita comparata sunt, ut illorum observatione homo simul Perfectionem propriam obtineat & universalem omnium rerum finem scilicet Glorificationem summi Numinis intendat, ut neque Deo neque homine quidquam dignius concipi possit.

Imo

§. MDCCLXXXVIII.

Imo omnes Leges Morales, quas Lex & Evangelium vel erga Deum, vel erga proximum, vel erga nosmetipsos observandas præscribunt, ad felicitatem tam nostram quam proximi tendunt; Ut ipsi illi, qui Religionem Revelatam inficiantur, confiteri cogantur, illa & necessaria esse & æquissima.

§. MDCCLXXXIX.

Et ibi, ubi hominis Vires deficiunt, omnia ad praxin auxilia necessaria promittit, quæ maxima Religionis hujus prærogativa est.

§. MDCCXC.

Quantum etiam hic antecellit Christiana Religio omnes illas, quas Ratio Revelationis lumine non illustrata protulit. Non dicam de crassioribus atque barbaris Populis, sed de iis, quos sapientissimos humana Ratio habuit, qui inter illos, qui divinam Revelationem plane ignorarunt, maxime egregia præcepta Moralia hominibus præscripserunt: Sed quot quæso in illorum Ethica inveniuntur defectus! qui Virtutibus omne pretium adimunt, easque mancas faciunt.

§. MDCCXCI.

Primo enim præcepta sua non firmo superstruebant fundamento, nec vera obligatione firmabant & justis motivis sanciebant, dum illa non derivabant ex hominis à Deo Creatore & Conservatore dependentia, neque ab Attributis divinis motiva desumebant, aut veræ ac solidæ & perennis felicitatis promissione incitamenta Virtuti addebant, sed potius omnia Virtutis fundamen-

damenta evertebant, dum omnia incerta putabant nullo certissimæ spei fulcro nixa.

§. MDCCXCII.

Secundo id, quod veram actionis moralis essentiam constituit, in ipsorum Philosophia Morali non docebatur, quis nempe omnium nostrarum actionum finis generalis atque verus esse debeat; non enim Dei, sed propriam Gloriam quærebant.

§. MDCCXCIII.

Ipsa, *Tertio*, officia, quæ præscribebant, quod attinet vel præcepta, erant imperfecta multisque pravis intermixta, plurimaque & maxime momentosa, præcipue quæ Deum respiciunt, omissa, ut integrum Theologiæ Naturalis systema, si omnia simul sumantur, quæ omnes omnium temporum sapientes dixerunt, vix ac ne vix quidem confici possit. Religio illorum discenda erat à Philosophis & Sacerdotibus, ea quæ priores docebant, ad populum raro perveniebant & paucissimis nota fiebant; Sacerdotes vero solum tales docebant Ritus, qui non mente sed corpore fiebant & ex quibus vera Sapientia addisci non poterat. Unde *LACTANTIUS Lib. IV. cap. 3. de vera Sap.* Quoniam igitur, inquit, Philosophia & Deorum Religio disjuncta sunt, siquidem alii sunt Professores Sapientiæ, per quos ad Deos non aditur, alii Religionis Antistites, per quos sapere non discitur, apparet, nec illam esse veram Sapientiam, nec hanc Religionem.

§. MDCCXCIV.

9. Nulla tandem præter Christianam solam existit Religio, quæ hominem in ipsa etiam morte

te non deserit, & non tantum spe certissima & solidissima Immortalitatis mactat, sed talia etiam ipsi post mortem præmia exspectanda confirmat, quæ ipsius felicitatem ad summum culmen perducunt & in eum statum collocant, in quo intelligendo & volendo ad ultimum Creaturæ rationalis finem, propter quem condita est, nempe Dei Creatoris, Benefactoris & Salvatoris munificentissimi Gloriam & Laudes vivere potest; Præmium certe summa Dei Sapientia & Bonitate, nec non Creaturæ rationalis conditione dignissimum (§. 1449. usque ad finem Sect. XIX. & §. 1689. 1690.).

§. MDCCXCV.

Reliquæ Religiones omnes aut in triste & lamentabile nihilum tandem desinunt, aut quæ de futuro hominis statu docent, Fabulæ crassissimæ sunt, & Sapientissimi nonnisi dubie de illo locuti sunt, nullo enim ipsorum opinio nitebatur fundamento, sed meræ conjecturæ in conscientiæ reliquiis residuæ erant.

§. MDCCXCVI.

Hæc, quæ nunc de Disciplinæ Christianæ præstantia disseruimus, corollarii loco ex Religionis veræ systemate quod demonstravimus, deduximus, ut vera illius Ratio in compendio exhibita eo distinctius pateflat. Cæterum eximia & reiterata lectione digna sunt, quæ de Religionis Christianæ Præstantia atque Veritate scripserunt Theologi Acutissimi & Solidissimi SAM. WERENFELSIUS & JOH. ALPH. TURRETINUS, Viri in hac Religione asserenda & vindicanda indefessi.

Nihil

§. MDCCXCVII.

Nihil nunc ad capitis hujus calcem addo, quam Celeberrimi ROELLII verba, *Dissert. de Religione rationali* §. *CLXXVIII.* Quid, inquit, homine indignius esse potest, quam nescire, & nescire velle, quænam hujus Mundi caussa, quis ordo, quis finis sit, cujus Numine moveatur? Quid turpius quam ignorare, quis eum miserit in Mundum, unde venerit, quo abeat, quid vel miserum vel beatum faciat, quæque miseriæ ac felicitatis caussæ, quæ malorum remedia, quid vel sperandum vel metuendum sit: atque ea ratione in perpetua vivere dubitatione atque alternantium spei & metus agitatione, & animum nunc huc celerem, nunc dividere illuc, neque loco stare posse? Quæ vero insania, obfirmare contra hæc animum, seipsum fugere, ac voluntarium eligere exilium, & notum nimis omnibus, ignotum sibi mori velle? Imo Gloriæ ducere, de Deo, de Animæ immortalitate, de præmio & pœna post hanc vitam, dubitare, & nec spe, nec metu, cum credula scilicet Plebe tangi? Miseros revera, & pessimos simul ac perditos homines, qui invita & reclamante conscientia agnoscere nolunt, quod experiundo, nolentes volentes, debent, se alterius stare ac cadere arbitrio!

* * * * *
* * * *
* * *

CAP.

* * * * * * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * * * * * *

CAPUT IV.

De Articulis Fundamentalibus.

§. MDCCXCVIII.

In Theologia Polemica non omnis Veritas, sed eæ solum, quæ ad Salutem æternam cognitu necessariæ sunt, adversus Adversariorum objectiones vindicandæ sunt (§. 96 - 99.): Ut autem nobis constet, cum quibusnam Adversariis nobis in hac Scientia res sit, & quinam Articuli defendendi sint, oportet illorum criteria noscamus: E. nobis prius de Articulorum fidei fundamentalium Criteriis agendum est.

§. MDCCXCIX.

Articulus fidei est talis Veritas, ad quam credendam homo vel per Religionem Naturalem vel Revelatam obligatur.

§. MDCCC.

Fundamentale vocatur, quod ad ipsam rei Essentiam pertinet, ut illo sublato ipsa rei forma atque Essentia pereat.

§. MDCCCI.

Unde Articulus fidei fundamentalis est talis Veritas, quæ ad ipsam Religionis Christianæ Essentiam pertinet, ut illa sublata ipsa etiam vera Religionis forma atque Essentia pereat.

De hac Materia præcipue legi possunt, quæ scripserunt *FRID. SPANHEMIUS in Dissert. de Art. fidei Fundament. Tom. III. Opp. Col.* 1289. *seqq. JOH. Henr. HEIDEGGERUS Dissert, Select. Tom. II. Dissert. VII. HERMANNUS WITSIUS in Symb. Apost. Exercit. II. BENEDICTUS PICTETUS in Cogit. de consensu & dissensu. Protestantium. JOH. ALPH. TURRETTINUS in Cogitationibus de variis Theol. capitibus* §. *CXLIII. seq. & in singulari Dissert. de Articulis fundament.* quæ extat *in Nube Testium & in Collect. Dissert,* Ut & Cogitationes Virorum Reverendissimorum *JOH. CHRIST. KIRCHMEJERI Fasc. Dissertationum XVIII. pag.* 247. *seqq. & CHRIST. MATH. PFAFFII tum in Singulari Dissert. de fidei Christianæ Art. Fundament.* Ut & in *Instit. Theologiæ Dogm. & Moralis Art. II. de Constitutione Religionis Christianæ* §. *V. seqq. pag.* 24, & ex Remonstr. *PHILIP. à LIMBORCH. Theol. Christ. Lib. VII. Cap. XXI.* Plures non addo, cum dies me deficeret, si omnes qui de hac re scripserunt allegare vellem, quicunque enim aut de mutua Religionum tolerantia, aut de Protestantium Unione quidquam ediderunt, hanc materiam simul tractarunt.

§ MDCCCII.

Articuli Religionis ad Salutem cognitu sunt necessarii (§. 1353. 1354.), unde *fundamentales* à Theologis vulgo definiuntur, *quod sint tales Veritates, quæ ad Deum recte cognoscendum & colendum, per consequens ad Salutem adipiscendam, scitu absolute necessariæ sunt.*

Nostram autem definitionem retinemus, cum Doctrina hæc ex illa melius erui possit, & omnia Criteria melius exprimat.

Eccle-

§. MDCCCIII.

Ecclesia est Societas evocatorum fidelium sacram inter se communionem colentium(§.1475.); ad quam communionem etiam pertinet publica fidei Professio (§. 1558.); Hinc Articuli Religioni essentiales, sive ipsa Religio est vinculum communionis Ecclesiasticæ, propterea Articuli fundamentales etiam definiuntur, *per illas Veritate quarum professio ad communionem Ecclesiasticam cum Societate aliqua fovendam requiritur.*

§. MDCCCIV.

Ex definitionibus hisce nata est nonnullorum distinctio inter necessaria ad Religionem, necessaria ad Salutem & necessaria ad Ecclesiam, sed cum Veritates Religioni essentiales etiam ad Salutem necessariæ sint (§. 1802.), & illarum Professio ad communionem Ecclesiasticam necessaria sit, patet hanc distinctionem nullam esse.

§. MDCCCV.

Articuli *non fuudamentales* sunt illi, *qui ad Religionis Essentiam & constitutionem non pertinent, ut illis vel ignotis, vel sublatis, Religio ejusque professio tamen qnoad essentiam sarta tectaque maneat.*

§. MDCCCVI.

Dari Articulos Religionis fundamentales & non fundamentales, illorumque Criteria ideo opus est adstruere & demonstrare, quia hic in utramque partem peccatur, nonnullis statuentibus omnes plane, qui in Religione docentur, Articulos esse fundamentales, ut quilibet Error hominem æternæ damnationis reum faciat. Aliis vero nimis angustis limitibns illos coarctantibus, dum eos solummodo ad Articulos quosdam ad solam Reli-

gionem Naturalem pertinentes restringunt; ostendendum idcirco, quænam etiam hic media atque tutissima via sit, ne vel ad dextram vel ad sinistram aberrantes periculo nos exponamus.

§. MDCCCVII.

Valere autem hancce distinctionem demonstratur, tum ex ipsa rei natura, tum ex S. Scripturæ dictis. Ex ipsa rei Natura patet hoc modo: Si hæc distinctio non valeret, aut in Religione nullæ darentur Veritates fundamentales, aut plane omnes Articuli essent fundamentales; Atqui neutrum dici potest: E. hæc distinctio locum habere debet.

§. MDCCCVIII.

Minor Propositio duo habet membra, prius ita probatur: Si nullus daretur Articulus fundamentalis, etiam nulla esset Religio: Atqui existit Religio tum naturalis (Sect. VIII.) tum Revelata (Sect. XI -- XIV.): E. etiam dantur Articuli fundamentales.

§. MDCCCIX.

Veritas majoris patet ex definitione Articuli fundamentalis, dum illa ad Religionis Essentiam pertinent, & illis sublatis etiam nulla Religio est (§. 1801.)

§. MDCCCX.

Posterius Membrum (§. 1807.) hoc modo demonstratur. Si omnes Articuli fundamentales essent, ejusdem etiam forent ponderis ac momenti, ut omnes indiscriminatim non recte intellecti vel ignorati hominem Salute æterna privarent quod cum dici non possit: Sequitur dari etiam articulos non fundamentales.

Si

§. MDCCCXI.

Si enim hoc ſtatueretur, ſimul defendendum eſſet, *α.* hominem ne in minimo quidem dogmate, quod in S. Sc. continetur, errare, adeoque eſſe infallibilem, quod humanam ſortem excedit: Unde optime *SPENERUS*, *in den Theologiſchen Bedenken*, *Tom. III. p.* 790. *Ich getraue von keiner Kirche in der Welt zu verſichern, daß ſie gar keine Irrthümer habe, als welches ſcheinet* ſupra conditionem humanam *zu ſeyn*, & *Reverendiſſ. PFAFFIUS Diſſert. cit. Obſ. IX.* Non datur illa particularis Eccleſia, quæ in Articulis minus neceſſariis ſe haud falli ſubinde firmiter aſſeverare poſſit, certumque profecto hoc eſt; Thraſoniſmis hic vulgum nimis indulgere. Quin ſi Apoſtolus affirmat, Scientiam noſtram imperfectam eſſe, nunc enim ait cognoſco ex parte 1. Cor. XIII. 12. ſeque ipſummet, qui & divino præcipuoque lumine colluſtratus erat, nondum conſummatum eſſe Phil. III. 12. Quid eſt quod nos dicamus: Saturati ſumus, divites ſumus, regnamus, 1. Cor. IV. 8. Apoc. III. 17. privilegiumque infallibilitatis nobis arrogemus.

§. MDCCCXII.

β. Omnes veritates ejusdem generis eſſe deberent, quæ omnes ab omnibus deberent intelligi quantumcunque ſubtiles; Sed neutrum ita ſe habere, facile is, intelligit, qui attendit: 1.) Alias Veritates rei ipſius Exiſtentiam & Veritatem, alias vero illius modum tradere, alias ſimplicem tradere Veritatem, alias difficilia intellectu, alias continere dogmata, alias vero circumſtantias, fata, hiſtorias, alias ad Eccleſiæ eſſe, alias ad ejus bene eſſe pertinere: in S. Script. multa con-

tinentur Critica, de quibus etiam Eruditissimus & Pientissimus mortalium spondere non auderet, se ea recte intelligere, minus adhuc illi qui è vulgo sunt: 2.) Homines non eandem perspicacitatis atque dotum naturalium accepisse mensuram, neque etiam propter diversas circumstantias atque varium vivendi modum ad eundem cognitionis gradum pervenire posse; ut alii plures Veritates, & quidem distincte, alii pauciores, & obscure cognoscant.

Propter hanc Veritatum differentiam ipsi etiam Hebræi Articulos maxime necessarios appellabant שרש דבר *Radicem Verbi* vel *Rei*: & ראשי אמונה *Capit a Veritatis*, vel יסודות *fundamenta*, unde *Maimonides* tractatum suum primum in יד חזקה ita incipit: יסוד היסודות ועמוד החכמה לידע שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא: *Fundamentum fundamentorum & columna Sapientiæ est cognoscere, esse illic primum Ens, & illud existentiam dare omnibus Entibus.* CONSTANTINUS illas appellabat *Præceptorum culmina*, Ambrosius *Fundamentum Concionum Apostolicarum*, & Patres passim τὰ πρῶτα, τὰ ἀναγκαῖα &c. Unde qui in articulo aliquo non maximi momenti errat, non statim totam Religionem abnegat, & si Ecclesia in quibusdam à veritate aberrat, non statim Hæretica est habenda; similitudine rem illustrat USSERIUS *de Successione & statu Ecclesiarum Christianarum in Occidente Cap. I. §.14. Ex* GREGORIO NYSSENO. Quemadmodum, inquit, in hominis Natura aliud est, si quæras, an vivat; aliud an recte valeat; adeoque in ipso morbo, utrum vitales Corporis partes (cor, hepar, cerebrum,) an vero organicas afficiat: ita omnino in Ecclesiæ natura se res habet, ut alia sit quæstio περὶ τῆς οὐσίας, alias περὶ τῆς εὐεξίας, utrum sit Ecclesia, & utrum integra ea sit atque omnibus numeris absoluta. Πρὸς τὸ καλῶς εἶναι, requiritur, ut totius veritatis, quæ est secundum pietatem, professio maneat incorrupta: Sed simpliciter πρὸς τὸ εἶναι, ut firmum retineatur fundamentum, & quæ ad

Salu-

Salutem plane necessaria, sunt doctrina Christianæ Capita inviolata conserventur. Hucusque USSERIUS. In quibus omnibus ipsi assentimur, nisi quod phrasin illam *Veritatis secundum pietatem* opponit illis Capitibus, quæ ad fundamentum pertinent & ad Salutem absolute sunt necessaria, cum infra ostensuri sumus, omnes illas Veritates, quæ ad Pietatem spectant, sive practicas ad Salutem absolute esse necessarias; ut illarum professio non tantum ad τὸ εὖ εἶναι sive καλῶς εἶναι sed ad ipsum εἶναι pertineat.

§. MDCCCXIII.

7. Si omnes omnino Veritates, quæ in S. Script. docentur, fundamentales essent, tum etiam sequeretur, illos de æterna Salute periclitari, qui Domino & Salvatori suo ex integro corde serviunt, seipsos cum omnibus terrenis cupiditatibus abnegantes, sed inscii aliquem Errorem fovent; quod certe Christiano Amori repugnat, juxta quem de proximo nostro judicandum est: Quod ita intelligimus, ut inscius aliquis erret, nam si sciret aliquid in S. Script. contineri, & id tamen impugnaret, tunc aliud de ipso judicium ferendum esset.

§. MDCCCXIV.

Sed quid opus est multis differentiam hanc stabilire, Apostolus Paulus ipsemet hoc jam fecit, 1. Cor. III. 10 -- 12. ubi distinctionem facit inter fundamentum ipsum & illas Doctrinas, quæ fundamento superædificantur, quas distinguit in utiles & solidas, uti aurum & argentum, & inutiles vel erroneas, quas comparat ligno, fœno, stipulis; ut ex sensu Apostoli magnum inter Articulos sit discrimen, alii enim præcise ad fundamentum ipsum pertinent, alii non item, inter quos iterum non minor differentia est. Quod

eodem modo explicat USSERIUS l. c. §. 12. Dogmatum, inquit, quæ in Ecclesiis trahuntur, illud discrimen statuendum est; tanti aliqua esse momenti, ut illis Ecclesiæ & Salutis nostræ contineatur fundamentum; esse vero alia quibus Ecclesiæ & Salus nostra ita non innititur, ut si ab iis aberratum fuerit, salva res esse non possit. Hinc Apostolus in Cap. III. prioris ad Corinth. Epistolæ, inter fidei fundamentum, & alia fundamento superstructa accurate distinguit. Illud si deserueris, actum est de scilicet periisti: illud si retinueris, ligna quoque & fœnum & stipulam superædificaveris, jacturam quidem facturus es, sed operis, non salutis.

§. MDCCCXV.

Ex assertis hoc corollarium sequitur: Hominem aut integrum Cœtum non statim propter errorem aliquem in Religione commissum, damnandum & hæreseos accusandum esse, nisi immediate ipsum fundamentum spectet.

¹ Idem alias, si hoc faceremus, accideret, quod Patribus Concilii Tridentini, de quibus recte aliquis dixit, dum omnia anathemate suo feriebant, nullum in Campis Protestantium quamcunque vile & abjectum germen fuisse, quod fulminibus ex Cœlo suo ferire non necessarium duxerint. Aut quod in Colloquio Ratisbonensi Anno 1601. ADAMO TANNERO contra ÆGIDIUM HUNNIUM disputanti accidit, qui à posteriori interrogatus, an etiam hoc ad fidei Articulos pertineat, quod Tobias Canem secum duxerit? Quod in Vulgata versione Tobiæ XI. 9. extat; Prior maxime, maxime, maxime exclamavit, dum ad distinctiones in hac materia adhibendas antea non attenderat.

§. MDCCCXVI.

Cum Articuli fundamentales ad Religionis Essentiam

sententiam pertineant (§. 1801.): Hinc prout Religio aliqua hoc vel illo modo comparata est, etiam mutatur illius Essentia, propterea etiam Articuli fundamentales non iidem manere possunt.

Ita illi, qui solam Religionem Naturalem profitentur, illos Articulos, qui ad Religionis Revelatæ Essentiam pertinent, non habent. Unde Celebris ille Naturalista *Baro HERBERT de CHERBURY* quinque ad Salutem necessarios Articulos asserit in libro *de Veritate pag. 268. seq.* & *de Caussis Errorum pag. 31. in app.* nempe, 1.) Esse aliquod supremum Numen. 2.) Numen illud coli debere. 3.) Virtutem cum Pietate esse veram Cultus divini rationem. 4.) A peccatis esse cessandum. 5.) Dari præmium & pœnam post hanc vitam. Ita *Tolandus*, atque qui omnibus honeste pieque viventibus, quamcunque tandem profiteantur Religionem, felicitatem promittunt; Ut & Sociniani, qui Religionem Christianam Rationis decempeda metiuntur & universalem Religionem omnium unionem & communionem stabilire conantur, intra eos Articulos subsistunt, qui ex Rationis principiis constant. Qui vero alia adhuc Religionis principia, præter Rationem & Revelationem assumunt, uti Pontificii Papæ Autoritatem & infallibilitatem, necessario horum Articulorum numerum plus æquo augere debent.

§. MDCCCXVII.

Ut in tanto sententiarum divortio locum habeamus, ubi certum pedem figere nobis liceat, certa Principia stabilienda sunt atque Criteria, ex quibus dijudicari potest, num Articulus aliquis fundamentalis sit nec ne?

§. MDCCCXVIII.

α, Datur Religio Naturalis (Sect. VIII.), & Revelata (Sect. XI - - XIV.).

§. MDCCCXIX.

β. Homo ad utriusque observationem obligatus est, ad Naturalis qua Creatura rationalis, ad Revelatæ qua Peccator (§. 1049.)

§. MDCCCXX.

γ. Cum Deus solus Religionis Autor esse possit, quippe Religionis objectum, & quia solus Bona illi homini conferre potest, quæ homo per Religionem quærit, & solus etiam sit Legislator, qui potest servare & perdere, Jac. IV. 12. Hinc etiam solus definire potest, quid ad Religionis essentiam pertineat, illiusque formam constituere.

§. MDCCCXXI.

δ. Religionis Naturalis essentia in hoc consistit, quod, cum Deus omnium rerum caussa prima sit (§. 765--767.), homo obligatus sit ad actiones suas ad illius Gloriam dirigendas (§. 768. 771.); Revelatæ vero, quod Peccator teneatur actiones in Gloriam Salvatoris sui instituere & motiva illarum ab Attributis divinis in Negotio Gratiæ revelatis desumere (§. 1059. 1060.); Hinc patet, veram Religionis formam ac essentiam in præstatione certorum officiorum secundum normam Voluntatis divinæ institutorum consistere, adeoque totam *practicam* esse.

Quando dico integram Religionem practicam esse, ideo non excludo τὰ κατὰ, sed hoc innuere volo, omnes articulos credendos ad ipsam Religionis Essentiam pertinentes ad praxin suum habere debere usum, sive illius debere esse motivum ac incitamentum.

§. MDCCCXXII.

ε. Ut vero officia debito modo præstentur cognitio præcedere debet, uti in omnibus actionibus

nibus nostris id fit, si recte comparatæ esse debeant, cœco alias impetu ageremus.

§. MDCCCXXIII.

ς. Religio tam vulgi quam Eruditorum est.

§. MDCCCXXIV.

ζ. Cum Religio tota in eo sit, ut homini certa officia, erga Deum observanda præscribat (§. 1821.), ex quorum præstatione homo spem complectitur, sequitur Religionem, & præcipue quæ ejus Essentiam constituunt, illi NOTA esse debere, alias nesciret, quomodo ad Dei Gloriam cum propria Salute vivere possit (§. 1822.); E. ea, quæ ad Religionis Essentiam pertinent, tam clare revelata sint oportet, ut à quovis intelligi queant, licet non perfecte, tamen distincte.

§. MDCCCXXV.

η. Propter Intellectus humani imperfectionem unus sublimia quædam dogmata intelligere non potest, quæ alter intelligit, & uno tempore aliquis id nondum intelligit, quod aliquando intelligit: Et posterioribus temporibus aliquid intelligitur, quod antecedentibus à nemine intellectum fuit; quæ per experientiam nota sunt.

§. MDCCCXXVI.

θ. In quolibet veritatum systemate semper unam tanquam primam & præcipuam concipimus, quæ ut reliquarum radix & fundamentum consideratur, reliqua vero per ratiocinationem inde deducuntur; ut adeo in qualibet Propositione axiomata quædam immediate contineantur, & in ipsa subjecti vel prædicati essentia & attributis essentialibus lateant, aliæ vero Verita-

tes

tes per consequentias longius petitas inde eliciantur.

§. MDCCCXXVII.

1. Ita etiam in illa Veritate, quæ in Religione primaria est, aliæ immediate continentur, ut illa cognita simul eæ cognoscantur, & illis sublatis simul Veritas illa primaria tollatur, aliæ vero per longum ratiocinationis nexum inde deducuntur, & remotius cum illa cohærent.

§. MDCCCXXVIII.

2. Veritas, quæ per ratiocinium ex primaria deducuntur, possunt ignorari licet primaria & immediate cum illa connexæ cognoscantur & retineantur; quamprimum autem etiam remotiores cognoscuntur, negari non debent.

§. MDCCCXXIX.

Hæc sunt Principia ad determinationem Criteriorum fidei Articulorum fundamentalium utilia & necessaria: quæ omnia ita comparata sunt, ut negari non possint: Ex quibus sequentes REGULÆ sive Articulorum fundamentalium REQUISITA fluunt.

§. MDCCCXXX.

Primo cum in Religione dentur Veritates primariæ & aliæ remotiores & per ratiocinium inde deductæ, adeoque secundariæ (§. 1826. 1827.) quarum posteriores etiam prioribus cognitis possunt ignorari, sed semel cognitæ non negari (§. 1828.); *Sequitur Articulos illos, qui Religionem constituunt, adeoque fundamentales sunt* (§. 1801.) *distinguendos esse in Primarios & Secundarios. Primarii, qui salva Religione & Salute non possunt ignorari, & necessarii sunt necessitate Medii: & Secundarii,*

qui

qui salvo Religionis fundamento & Salute possunt ignorari; sed tamen cognitæ non negari, & necessarii sunt necessitate Præcepti.

§. MDCCCXXXI.

Possunt ergo quidem Articuli eidem homini aliquo tempore fundamentales esse, qui ipsi tales, antequam illos cognovit, non fuerunt.

Ita discipulis illis Act. XIX. 1. 2. Articulus fundamentalis non fuit, quod Spiritus Sanctus jam sit effusus & Bona spiritualia jam majori mensura fidelibus sint donata; postquam vero ab Apostolo id didicerunt, fundamentale fuisset id negare velle.

§. MDCCCXXXII.

Secundo cum Deus solus definire possit, quid ad Religionis Essentiam pertineat, illiusque formam constituat (§. 1820.): Ergo *nihil pro Articuli fidei fundamentali haberi necesse est, nisi quod Deus in Verbo suo tale definivit, sive expressis verbis sive per consequentiam necessariam.*

Unde S. Scriptura sæpissime necessitatis notam addit, eamque clare & expresse determinat: Ita Apostolus dicit oportere eum, qui accedit ad Deum, credere esse Deum, & esse Remuneratorem eorum, qui ipsum quærunt. Hebr. XI. 6. Quod dictum omnia ea comprehendit, quæ per Theologiam Naturalem fundamentalia sunt: nempe Deum existere, illumque esse omnium rerum caussam primam & finem ultimum, adeoque qua talem quærendum. Sive hæc duo Capita Theoretico-Practica continet, nempe Deum ejusque Voluntatem esse cognoscendam & cognitam ad praxin revocandam. Quoad Religionem Revelatam multa occurrunt dicta, in quibus clare & perspicue determinatur, an aliquid cognitu, creditu & factu absolute necessarium, adeoque fundamentale sit. Ita dicitur, vitam æternam consistere cognitione Dei & Domini nostri Jesu Christi, Joh. XVII. 3. hoc est, cogni-

cognitionem illam ad vitam æternam consequendam absolute necessariam esse. Joh. III. 36. Qui credit in filium, habet vitam æternam, qui autem non credit in Filium, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum; Act. XVI. 31. Crede in Dominum Jesum & salvaberis tu & domus tua, Rom. X. 9. Si ore confitearis Dominum Jesum, & corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris. Et ad Gal. V. 2-5. illi à Gratia excidere dicuntur, qui per Legem justificari volunt, non vero per fidem justitiam quærunt. Multa alia effata cumulare possemus. Articulos Practicos quod attinet, dicitur ex. gr. Amen, Amen. dico tibi, si quis non natus fuerit desursum, non potest videre Regnum Dei Joh. III. 3. Absque sanctimonia nemo videbit Deum, Heb. XXI. 14. Si quis non amat Dominum Jesum Christum sit Anathema, Maranatha 1. Cor. XVI. 22.

§. MDCCCXXXIII.

Tertio: Unica Veritas plures alias in se comprehendit, quæ immediate ex illa fluunt, ut posita illa simul hæ ponantur (§. 1826. 1827.); Hinc *etiam illi Articuli pro fundamentalibus habendi sunt, qui sub his in S. Script. clare & evidenter expressis comprehenduntur, & cum his ita necessario & immediate cohærent, ut per necessariam & evidentem consequentem ex illis fluant, ut perinde ac si simul expressi forent ex illis eliciantur, & his negatis etiam illi negari debeant.*

Quæ enim in ipsis Principiis includuntur, ut axiomata in definitionibus, ejusdem certitudinis atque momenti habentur, & hac via Articuli Primarii à Secundariis, & fundamentales à non fundamentalibus dignosci possunt.

§. MDCCCXXXIV.

Quarto, Religio non solum Doctorum, sed maxime vulgi est, (§. 1823.), Matth. XI. 25. 1. Cor.

1. Cor. I. 26. 28. & ea, quæ ad Religionis Essentiam pertinent, tam clare revelata esse debent, ut à quovis intelligantur (§. 1824.): Hinc *ad Articulum fundamentalem requiritur, ut tam evidenter in S. Litteris expressus sit, ut à quovis homine etiam indocto & illiterato capi possit.*

Ergo illa, quæ nimis sunt sublimia, nimis abstrusa, quam ut à plebejis intelligi possint, ad Articulorum fundamentalium numerum referenda non sunt. Hæc cum ita restringimus rem, non ita intelligimus, ac si reliquarum veritatum in S. Script. contentarum pretio aliquid derogare vellemus, nam cum sit divinum Verbum, axiomata illud in æternum manet: Quidquid S. Script. dicit, illud verum est. Hinc quamprimum aliquis convictus est, veritatem aliquam in S. Script. contineri, illamque nihilominus negaret, omnino fundamentaliter erraret; sed cum magnus Veritatum in S. Litteris contentarum sit numerus, eæque omnes non ejusdem momenti sint, neque à quovis omnes cognosci & intelligi possint, hinc sufficit nosse illas, quæ sunt primi ordinis tam clare revelatæ, ut illas etiam illiterati capere possint.

§. MDCCCXXXV.

Quinto, eandem etiam ob caussam *Fundamentalia numero non adeo multa, sæpe variisque Modis in S. Script. inculcata & iterata sunt.*

Bonitati divinæ hæc adscribenda sunt, qui hominum imbecillitati sese accommodat, easque res, à quibus æterna illorum salus dependet, toties atque tam valide inculcat, ut non possint non ea intelligere & ad illa attendere; Eidem etiam Benignitati referendum, quod Articulorum multitudine atque difficultate hominum mentes obruere noluit. Quando assero, Articulos fundamentales numero non adeo multos esse, id eo sensu intelligo, quo Venerabilis JOH. CHR. KIRCHMEJERUS, dicens in Dissert. de Articulis fundamentalibus §. XXXVI. seqq. *Possunt vero vel in* paucio-

pauciores Articulos contrahi, vel in plures extendi, quum sæpe unus Articulus reliquos includat, & vicissim juxta diversas in eo comprehensas veritates in plures dividi queat. Quare sibi non contradicunt Autores, qui omnes Articulos fundamentales in unum constringunt --- per numerum numeratum enim determinari haud commode possunt: Quoniam scilicet tot Veritates in Veritate fundamentali continentur fundamentales, quot essentiales & nexum illum pertinentes terminorum sunt proprietates. -- Quare S. Script. sæpe omnes ad unam summam refert, Joh. XVII. 3. *aliquando plures distinguit*, 1. Tim. I. 5, Quomodo vero Veritates fundamentales vel in unum redigi possint Articulum vel in plures dividi, patet ex iis, quæ infra à §. 1863. ad finem usque Capitis dicemus, tum de Religione Naturali, tum de Revelata; licet ergo Celeb. VAN TIL contra JOUNCOURT pag. 8. asserat: *Quam de paucitate Articulorum fidei canit cantilenam, ea est Jesuitarum, Socinianorum, Remonstrantium & Syncretistarum; quæ Viris piis & Doctis semper suspecta visa est, quique in ea positione stratagema Diaboli agnoverunt, ut omne studium proficiendi in cognitione extinguat.* Licet, inquam, Celeberrimus Vir hæc dicat, quæstio proprie non est inter nos & Adversarios de horum Articulorum numero, sed de vera eorum Natura sive quinam sint Articuli illi ad fundamentum pertinentes? Ex. gr. Sociniani sex solummodo statuunt, quo ex Religione tantum naturali depromunt: Horum loco alii sex, si substitui possent ex Religione Revelata deprompti, quos si Sociniani sincere profiterentur, pro Orthodoxis haberi possent; profectum vero cognitionis quod attinet, locum ille habere potest, licet Articuli fundamentales non admodum multi statuantur, dum illi multas comprehendant veritates, quæ explicandæ sunt.

Sexto,

§. MDCCCXXXVI.

Sexto, cum tota Religio Practica sit (§. 1821.); *Articulus fundamentalis omnis ad Verum Pietatem utilis & necessarius est*, *Doctrina Veritatis secundum Pietatem; unde eo magis aliquid cognitu necessarium & fundamentale est, quo major illius necessitas ad veram Christianismi praxin est.*

§. MDCCCXXXVII.

Septimo, Unde consequitur, *Id quod mere theoreticum est, neque ullum ad Pietatem usum habet, absolute necessarium & fundamentale non esse.*

Hoc dum dicimus, Articulos theoreticos non è Religione eliminamus, nam theoria praxin necessario praecedere debet (§. 1822.), alias in praxi facile fallimur; sine cognitione enim nescimus, quis & qua ratione colendus sit, unde illi errant, qui asserunt, perinde esse cuicunque Religioni adhaereas & quamcunque profitearis, modo pie vivas, à vera enim cognitione etiam verus Deum colendi modus pendet.

§. MDCCCXXXVIII.

Patet ergo Articulos practicos maxime fundamentales esse, unde Evangelium vocatur Mysterium Pietatis, & Summa praedicationis Evangelicae est Fides cum Resipiscentia: & omnium Praeceptorum Evangelicorum tenor huc tendit, ut Deum cum Proximo nostro amemus, & eum in finem Gratiam salutiferam nobis apparuisse, dicit Apostolus, ut abnegantes impietatem & mundana desideria, sobrie & juste & pie vivamus in hoc seculo. Tit. II. 11. 12.

§. MDCCCXXXIX.

Octavo, Veritates vario modo revelatae sunt, in nonnullis solum Rei alicujus Existentia, in aliis vero etiam modus Rei (§. 1812.): Ut Deus tantum

tum de Re aliqua revelaverit, quantum ad hominis Salutem necessum esse sciebat: Unde hæc Regula fluit, *Quod sæpe Res ipsa fundamentalis esse possit; cum modus illius vel circumstantia minime fundamentales sint.*

In rebus sublimibus atque divinis, quæ supra Rationis Sphæram sunt, nobis Rei Existentia tantum revelata est, uti v. g. in Mysterio S. Sanctæ Trinitatis, de quo scimus quantum scire nobis sufficit, nempe in una Essentia divina tres existere Personas ejusdem Essentiæ, ordinis & dignitatis, tamen personaliter à seinvicem distinctas, quarum una sit noster Creator, altera noster Salvator, & tertia Sanctificator noster; Modum vero, quo id esse possit vel sit, penetrare nobis non licet: Ita in reliquis rebus divinis paucissima sunt, quorum modus perfecte nobis constat, rem ipsam vero propterea credere nolle, maxime fundamentale esset, cum Deus illam credendi necessitatem nobis imposuerit. Nec minus Doctrina de Decretis divinis adeo diffusa est, atque sublimis, ut illam in complexu & omni modo suo nemo hominum finita mente sua assequi valeat; Unde ea quæ S. Script. directe de illis asserit quidem credenda sunt, at omnem illorum Modum cognoscere, id nequaquam fundamentale est, cum quæcunque captum nostrum excedunt, fundamentalia esse nequeant (§. 1824.), de Decretis enim divinis sive illorum modo homini plebejo ad Salutem scire sufficeret: Quicunque credit salvabitur, qui autem non credit condemnabitur.

§. MDCCCXL.

Nono, Propter varias ingenii dotes & temporum circumstantias unus homo cognoscere potest, quæ alter non potest (§. 1825.); Unde sequitur, *Articulos fundamentales non eosdem esse numero omnibus, sed pro varia Revelationis mensura, Oeconomiarum diversitate, variis hominum dotibus, vivendi genere & circumstantiis etiam singulis varios esse.*

Id maxime patet ex cognitionis ante & post natum Christum differentia; Ante enim illius adventum multa latebant, quæ nunc in clarissima luce posita sunt. Et exemplum Apostolorum etiam hanc Thesin nostram abunde probat, qui licet jamjam in statu gratiæ erant, tamen & necessitatem passionis & mortis Jesu Christi & Regni illius veram rationem salva Salute sua per aliquod tempus ignorarunt, cum nunc ille qui necessitatem mortis Christi non agnoscit, vel negat, omnino fundamentaliter errare dicendus sit. Prout ergo quis facultates naturales à Deo accepit, etiam Articulorum ambitus vel major vel minor fit, & prout Revelatio & informatio alicui vel clarior vel obscurior facta fuit, etiam plus vel minus ab ipso requiritur; Unde si de nobis ipsis agitur, etiam à minimis erroribus nobis cavendum & in cognitione Veritatum divinarum ad summum gradum tendendum; si vero de aliis agitur, nonnisi maxima cum prudentia, charitate atque mansuetudine judicandum est.

§. MDCCCXLI.

Ex Regulis hisce, quæ ad totam hanc materiam intelligendam & solvendam sufficiunt, sequentes deducimus Observationes sive Corollaria. *Primo*: Cum Articuli numero non sint iidem omnibus (§. 1840.), sed alii sub Veteri, alii sub Novo Testamento degentibus, alii illis, qui exercitatos sensus habent, uti Apostolus loquitur, alii rudioribus hominibus atque infantibus, alii illis qui maxima Evangelii luce collustrantur & Verbum divinum legendi & audiendi sæpissimam occasionem habent, alii quibus sufficiens informatio absque propria culpa deest. Prout porro sub unica Veritate plures vel pauciores comprehenduntur, etiam major vel minor illorum numerus est (§. 1827. 1833.); hinc *certus & definitus Articulorum fundamentalium numerus designari nequit.*

Ex verbo divino nec non Scientiis Philosophicis & Vita communi observatio hæc probari & illustrari potest. S. Scriptura nimirum ad Salutem cognitu factuque necessaria mox paucioribus, mox pluribus exprimit, ita Apostolus dicit, se sibi proposuisse nihil scire nisi Christum crucifixum. 1. Cor. II 2. mox sola fides requiritur, Rom. X. mox pluribus mysterium hoc exprimitur, 1. Tim. III. 16. Ita quæ praxim spectant, subinde sub solo Amore Domini Jesu Christi comprehenduntur, 1. Cor. XVI. mox Dei & proximi, Matth. XXII. mox major illorum ambitus ostenditur, Matth. V. totum & Cap. VII. & alibi passim: Ut nullibi determinatus Articulorum numerus indicetur. Quis porro est qui nesciat, in omni scientiarum genere sub Veritatibus quibusdam generalibus multas alias comprehendi, uti ex Mathesi constat, in qua ex una Veritate multæ aliæ demonstrantur; ita in Theologia Naturali in unica hac veritate, Deus est substantia à se continens in se Rationem Universi, innumeræ aliæ latent; pauciores in hac Propositione, Deus est Omnipotens; Quis vero definire vellet, quot aliæ propositiones sive veritates in una aliqua comprehendantur, præcipue cum ex. gr. Philosophus acutissimus plures in ea deprehendat alio, qui tardo ingenio est. In communi hominum vita multa etiam occurrunt exempla talium rerum, quarum vel certus numerus vel mensura aliqua generalis dari nequit; *Absurdum* enim *esset*, inquit Celeberr. TURRETINUS, *Vol. II. Dissert. pag. 446. Vestem quandam communem petere, quæ omnibus staturis conveniat; aut mensuram quandam cibi, quæ omnibus stomachis; aut mensuram quandam laboris, quæ omnibus artificibus.* Non minus absurdum foret talem Articulorum numerum petere, qui omnium capacitati æqualiter conveniret. Nescimus etiam, quinam Justitiæ & Misericordiæ divinæ limites sint; Unde nec ultimi ad Salutem necessariorum & non necessariorum limites definiri possunt.

§. MDCCCXLII.

Observatio secunda. Si unicus Articulus tam foecundus sit, ut in eo omnia comprehendantur

qu

quæ ad Salutem necessaria sunt, aliquis propterea non ut Latitudinarius vel Indifferentista damnandus est, quia unicum Articulum tantum fundamentalem dicit, ex. gr. quod per Gratiam Dei Triunius Jesus Christus Verus & æternus Deus assumta natura humana per passiones & mortem pro peccatis satisfaciendo factus sit unica & perfectissima nostræ Salutis caussa, qui propterea cum tota S. Sancta Trinitate cum sui abnegatione quærendus, amandus, atque colendus sit.

§. MDCCCXLIII.

Tertio: In Symbolo Apostolico, ita dicto, talia occurrunt, quæ ad Salutem scitu absolute necessaria non sunt, quod contra (§. 1802.), etiam Articuli Practici deficiunt contra (§. 1836. 1837.), ut & Theoretici: Hinc non ita diserte & plene omnes Articulos fundamentales Christianæ Religionis continet, ut præter illud nulla Confessionis Formula opus sit.

§. MDCCCXLIV.

Quarta: Quando dicimus, Articulos fundamentales debere esse claros, id non ita intelligimus, ac si ita comparati esse debeant, ut stupidissimus quisque, etiam absque intercedente informatione, illos intelligere queat: In hunc enim finem Deus aliis majores animi dotes dedit, ut aliis utiles esse possint, & Ministrorum Ecclesiæ officium est, alios de Salutis Via instruere.

§. MDCCCXLV.

Quinta: Cum certus & definitus Articulorum fundamentalium numerus determinari nequeat (§. 1841.), & de Justitiæ & Misericordiæ divinæ

limitibus nobis non constet (§. cit.) & de nulla Ecclesia in hac terra asseverari possit, quod omnis plane Erroris sit expers (§. 1811.); Hinc prudentiæ est, ut de se quævis Ecclesia modeste, de altera, quantum id quidem salva Veritate fieri potest, mitius sentiat, unaque alteram suo jure, prout in Rebuspublicis liberis fieri solet, penitus frui permittat.

Vide Reverendiss. PFAFFIUM ad Corpus doctrinæ moralis Sorbonicum pag. 7. *Dissert. de Art. fund.* pag. 29. & *de Prajudiciis Theologicis Primitiis Tubing. insertis* passim *Celeberr. TURRETINUM Vol. II. Dissert.* p. 445.

§. MDCCCXLVI.

Sexta Observatio: Licet fundamentalium numerus non definiatur, optime tamen sciri potest, hoc vel illud esse Veritatem fundamentalem, hoc vel illud esse Errorem fundamentalem, eodem modo quo non necesse est, omnia alimenta ac venena nosse, ut sciatur, hoc vel illud alimentum vel venenum esse.

Vide *TURRETINI cog. de variis Theol. capitibus* §. CLVI. & *Vol. II. Dissert.* §. 447. 448. ex illo *Rev. PFAFFIUM de Art. fund.* pag. 24.

§. MDCCCXLVII.

Ex iis, quæ hactenus disseruimus, nunc facile patet, quænam non sint veræ horum Articulorum Notæ; Cum ad Religionis Essentiam, adeoque ad Articulos fundamentales (§. 1801.), cognitio certarum Veritatum, quæ Deum respiciunt, absolute necessaria sit (§. 1837. in Schol.), & ipse Christus eam requirat, Joh. XVII. 3. Hinc illorum *Notam* rejicimus, qui arbitrantur *Mysteria ad Salutem cognitu non absolute esse necessaria,*

sed

sed sufficere, ut quis sciat mandata divina in genere, cum praeceptis Evangelicis in specie, illiusque promissis, in quibus homo fiduciam ponere debeat.

§. MDCCCXLVIII.

Notae hujus falsitas etiam ex ipsa sua natura evincitur, cum in illa sit contradictio. Praecepta enim Evangelii observare & in ejus promissis fiduciam collocare & tamen nulla Mysteria noscere, aperte sibi contradicit; *Primo* tota Religio Revelata est Mysterium, alias Revelatione opus non habuisset: Atqui praecepta & promissa Evangelica, quae observanda, adeoque etiam cognoscenda sunt, sunt pars Religionis Revelatae; E. eo-ipso quo cognoscimus Evangelii Praecepta & Promissa, etiam cognoscimus Mysteria. *Secundo*, Praecepta Evangelica requirunt fidem in Jesum Christum ceu unicam atque perfectissimam Salutis caussam & Verum Dei & Domini nostri Jesu Christi cultum: Ut vero fides in Christum, ut unicam Salutis caussam, ponatur, requiritur ut fidei nostrae objectum noscamus, alias solido fundamento careret; Unde Doctrina de Christi persona, quo majus Mysterium in Religione non datur, cognoscenda est, nam quomodo crederemus in eum de quo nihil audivimus? Inquit Apost. Rom. X. 14. E. contradictionem involvit Praecepta Evangelii observare & nulla Mysteria nosse.

§. MDCCCXLIX.

De nulla Ecclesia in hac terra dici potest, quod sit infallibilis, ut in nullo plane Religionis Articulo à Veritate aberret (§. 1811.): Et inde ab Apostolorum ad nostra usque tempora tales

in Ecclesia extiterunt Doctores, qui nomen Christianorum mentiti varia Religionis Dogmata impugnarunt, unus hoc, alter aliud, ut perpauci existant Articuli, de quibus non disputatum fuit, ut nihil fere fundamentale esset, si ad id requireretur, ut ubique & ab omnibus in Ecclesia sit creditum: Unde nec hæc Nota valet: *Quod illa sola fundamentalia sint, quæ ab omnibus Christianis omni tempore admissa sunt.*

§. MDCCCL.

Deus solus definire potest, quid ad Religionis Essentiam pertineat (§. 1820.); Unde nihil pro Articulo fundamentali habendum, nisi quod Deus tale in Verbo suo definivit (§. 1832.), neque unquam Cœtui vel Doctoribus talis à Deo concessa est auctoritas, ut eoipso, quod aliquid ut fundamentale præscribunt, pro tali habendum sit etiam extra Scripturam, neque ipsi etiam Apostoli dominabantur fidei fidelium, 2. Cor. I. 24. Et, si vel Angelus è Cœlo Evangelium aliter prædicaret, quam ab Apostolis factum fuit, anathema esset, Gal. I. 8. 9. Porro vera Ecclesia ex Articulis fundamentalibus dignosci potest, num scilicet Religionis fundamenta retineat (§ 1803.), non vero viceversa ex Ecclesia potest cognosci, quodnam illius Criterium esse debeat; hoc volo dicere Ecclesiæ Criterium est veræ fidei professio (§. 1525.), ex qua cognoscitur, quænam sit vera Ecclesia, non vero ex Ecclesia cognosci potest, quodnam veræ Criterium esse debeat, alias in probatione committeretur circulus, dum ex professione Articulorum fundamentalium probaretur hanc vel illam esse veram Ecclesiam, & viceversa ex Ecclesiæ Autoritate & definitione hunc vel

illum esse Articulum fundamentalem. E. etiam illa Articulorum fundamentalium Nota rejicienda est *. *Quod omnia ea pro fundamentalibus eoipso sint habenda, quæ Ecclesia sola autoritate sua talia definivit, ut illa Decretis suis numerum fundamentalium stabilire atque augere possit.*

§. MDCCCLI.

Ad Analogiam fidei omnes illi articuli referri possunt, qui cum fidei fundamento conveniunt & illi superstrui possunt, quatenus unus alteri quadrat & nullus alteri contradicit, sed posito uno etiam poni possit alter & negato uno etiam periculum sit ne simul negetur alter.

§. MDCCCLII.

Ex hisce patet, magnum illorum Articulorum esse ambitum, qui ad fidei Analogiam pertinent, quorum primarii sciri possunt, licet secundarii ignorentur.

§. MDCCCLIII.

Cum in Religione distinguendum sit inter Articulos primarios & secundarios, quorum posteriores salva Salute ignorari possunt (§. 1830.), & fundamentalia sint numero pauca (§. 1835.), & licet res fundamentalis sit, tamen vel modus vel circumstantiæ propterea fundamentalia non sint (§. 1839.), quæ etiam ad fidei analogiam pertinent, ex def. (§. 1851.), & cognitionis dentur varii Gradus (§. 1840.) *Sequitur etiam ad Articulorum fundamentalium Notas non pertinere solam fidei Analogiam, cujus magnus Articulorum est complexus* (§. 1852.).

* Sunt nimirum, qui putant tot statuendos esse Articulos fundamentales, quot sunt loci communes in systematibus

tibus Theologiæ, aut omnes illos, quod unum idemque est, qui ad Analogiam fidei referri possunt, adeoque quæcunque ad Salutis destinationem, acquisitionem & applicationem pertinent; sed non attendunt hi, nimis magnum hac ratione fieri horum Articulorum numerum, & distinguendum esse inter ea quæ ad Salutem parandam & quæ ad Salutem cognitu sunt necessaria, quod patet ex §. 1840. Multa nimirum subinde ad cibum salubrem præparandum requiruntur, quæ illi, qui eo ad sanitatem suam fruitur, scitu necessaria non sunt, sed illi scire sufficit, cibum hunc qui ipsi apponitur & bonum & sanitati suæ conducibilem esse; ita ægrotus qui medicina utitur parum sollicitus est, quænam illarum partium, ex quibus composita est, prius, quænam posterius fuerit præparata? An prius hæc cum altera fuerit mixta, an vero altera cum tertia? Ipsi etiam perinde est, quamnam Capsam Pharmacopola ad illam præparandam prius sumserit, an hanc, an vero illam; ipsi scire sufficit & Medicum, qui hoc remedium præscripsit, esse experientissimum & Medicinam restituendæ sanitati & huic Morbo medendo esse convenientissimam. Ita Peccatori sufficit scire α. quisnam sit verus ille & unicus Medicus, nempe Jesus Christus Deus & Homo in una Persona, β. quodnam sit illud Remedium pro peccatis, quod nobis attulit, nempe perfecta Justitia per passiones, mortem & obedientiam perfectam comparata, γ. quomodo Medicinæ illius particeps fieri queat, nempe eam per veram & vivam fidem apprehendendo; de reliquis non ita sollicitus est, sed contentus scire, quodnam remedium & à quo paratum sit & quomodo illo uti debeat.

§. MDCCCLIV.

In S. Script. multa occurrunt facta, circumstantiæ, nomina propria, aliaque plura, quæ ad Salutem cognitu necessaria non sunt (§. 1812.): *E. etiam simpliciter dici nequit, omnia ea, quæ in illa continentur, ad Salutem cognitu absolute esse necessaria,*

adeo-

adeoque fundamentalia, licet fundamentale sit, si quis negaret, ea vera esse quæ S. Script. tradit.

§. MDCCCLV.

Nihil nunc superest quam ut ostendamus, qua ratione Systema aliquod breve confici debeat, ex quo cognosci potest, num Articulus aliquis vel immediate fundamentum tangat & ex illo sequatur? An vero ab illo remotus? An ad primarios, an ad secundarios referendus sit?

§. MDCCCLVI.

Ante omnia inquirendum, quodnam Religionis tum Naturalis tum Revelatæ sit fundamentum? Quisnam sit Articulus ille vel Veritas, ad quam reliquæ omnes tendunt & in illam resolvuntur?

Notum nimirum est ex Cap. I. in qualibet Religione esse hypothesin aliquam primariam, quod in falsis Religionibus πρῶτον ψεῦδος appellatur, sive Error primarius, ad quem tuendum reliqui Articuli omnes concurrunt tanquam ad communem aliquem finem; & contra omnes etiam Articuli particulares ex universali illo derivari possunt. Ita etiam in vera Religione datur primaria aliqua Veritas reliquarum basis, quænam vero illa sit, ex ipsa Religionis Natura atque fine dijudicari debet.

§. MDCCCLVII.

Finis Religionis in genere est, *ut homo cum propria Salute æterna ad Gloriam Dei vivat.* Ad id enim hominem conditum esse, ex fine divinorum operum demonstravimus (§. 720.), & id etiam ex Religionis natura patet (Sect. VIII.) & cuivis propria conscientia testis est.

Funda-

§. MDCCCLVIII.

Fundamentum Religionis est certa quaedam hominis ad Deum relatio, quæ fluit ex opere aliquo Dei circa hominem, ex quo officium, Deum ad Salutem agnoſcendi & colendi, oritur, ut & modus, quo id fieri debeat (Sect. VIII.).

§. MDCCCLIX.

Alius vero eſt ſtatus hominis integri, alius peccatoris, qua Peccator enim amplius ad Dei Gloriam vivere nequit; Unde alius Salvandi modus eſt hominem integrum, alius Peccatorem, qui iterum illi ſtatui reſtituendus eſt, in quo ad Dei Gloriam vivere poſſit cum Salute propria.

§. MDCCCLX.

Unde aliud fundamentum eſt Religionis Naturalis, ad quam homo Peccator qua homo obligatus eſt, aliud Revelatæ, ad quam qua Peccator obſtringitur.

§. MDCCCLXI.

Ergo Religio Peccatoris utramque Religionem Naturalem & Revelatam complectitur.

Putant illi, qui ſolam Religionem Naturalem admittunt, & illam perfectam arbitrantur, ut additione aliqua opus non ſit; nos, dum Religionem Revelatam tanquam neceſſariam defendimus, aut mutare Religionem Naturalem, quaſi imperfecta eſſet in ſe, aut ipſi aliquid addere, quaſi illi ratione eſſentiæ ſuæ aliquid deeſſet, aut nos illam plane abrogare dum Revelatam ſtabilimus; ſed falluntur in his omnibus, nec enim illam abrogamus, ſed Peccatorem qua hominem ad illam ſemper obligatum manere, ex ipſa rei natura non poſſumus non defendere, ut id ubique inculcatur in omnibus noſtris operibus Theologicis, imo ipſis etiam Catechiſmis. Neque etiam Religionem

nem Naturalem in se & Natura sua imperfectam censemus, ut homo integer per illam salvari nequeat: Neque quidquam in Religione illa mutamus, cum illius essentia, uti omnium aliarum rerum, sit immutabilis, sed illam totam sartam tectamque conservamus, unde tot etiam Theologiæ Systemata conscripta sunt. Sed hoc dicimus, statum hominis per abusum libertatis redditum fuisse moraliter imperfectum, ut amplius Religionem naturalem observare nequeat, uti nullum adduci potest exemplum ullius hominis, qui illam observaverit, ideo si Deus scopum suum, quem in Creatione hominis habuit (§. 1857.), assequi velit, novo Dei circa hominem opere opus esse, ut nimirum ipsi Medium ostendat, quo ex statu moraliter imperfecto liberari possit & iterum ad Dei Gloriam vivere queat cum propria Salute; hoc dum in Religione Naturali non fit, dum illa statui hominis integro accommodata sit, Revelatione opus est; ex novo autem hoc Dei opere etiam nova hominis oritur obligatio, unde Religio Revelata fluit; Hinc sequitur, duas has Religiones seinvicem nequaquam tollere, sed ambas concurrere & ad utramque hominem Peccatorem obligatum manere; Naturali enim per Revelatam plane nihil derogatur, sed potius prior posterioris fundamentum est, & posterior hominem illi restituit statui, in quo post hanc vitam Religionis Naturalis præcepta exactissime observare potest.

§. MDCCCLXII.

Fundamentum Religionis Naturalis est, *Creatio & Providentia* (§. 765. 766. 767.), Finis ut homo cum propria Salute ad Dei Gloriam vivat (§. 771. 1857.).

§. MDCCCLXIII.

Unde Religionis hujus Veritas primaria & maxime fundamentalis hæc est, Hominem per dependentiam suam à Deo, ut omnium rerum caussa prima & fine ultimo, & propter finem ad

ad quem creatus eſt, obligatum eſſe ad actiones ſuas ſecundum Voluntatem Dei dirigendas & in Dei Glorificatione æternam Salutem quærendam.

Quisquis Religionem Naturalem non inficiatur, is etiam admittet, hanc illius eſſe præcipuam & maxime fundamentalem Veritatem, ut ſine illa hæc Religio ne quidem ſubſiſtere poſſet, ſed fundamento hoc ablato tota corrueret; ex hac etiam poſitione totum hujus Doctrinæ Syſtema derivari poteſt.

§. MDCCCLXIV.

In hac autem immediate ſequentes continentur Veritates, quæ adeo non minus ac hæc ipſa fundamentales ſunt: α. Deum Exiſtere.

§. MDCCCLXV.

β. Eundem eſſe omnium rerum Cauſſam primam & finem ultimum.

§. MDCCCLXVI.

γ. Adeoque omnes in ſe continere Perfectiones, quæ ad id requiruntur.

§. MDCCCLXVII.

δ. Hominem omniaque reliqua à Deo creata fuiſſe.

§. MDCCCLXVIII.

ε. Cum omnia ad ſapientiſſimum finem dirigantur, *dari Providentiam.*

§. MDCCCLXIX.

ϛ. Hominem ſui juris non eſſe, ſed à Deo in omnibus actionibus ſuis dependere.

ζ. Volun-

§. MDCCCLXX.

ζ. Voluntatem Dei esse actionum ejus Normam.

§. MDCCCLXXI.

η. Dari Religionem.

§. MDCCCLXXII.

θ. Deum ipsum quærentibus esse Remuneratorem, cum in ipsius Glorificatione æterna Salus obtinetur.

§. MDCCCLXXIII.

ι. Animam esse immortalem.

§. MDCCCLXXIV.

Si nunc ex Articulis hisce, qui cum Religionis fundamento immediate connexi, adeoque *primarii* sunt, tanquam ex principiis alii demonstrentur, illi *secundarii* sunt, qui quidem non debent negari, sed possunt ignorari.

§. MDCCCLXXV.

Si porro ex secundariis illis aliæ adhuc derivarentur Veritates, illæ in numerum fundamentalium vix amplius accensendæ sunt.

§. MDCCCLXXVI.

Finis Religionis Revelatæ est homini Peccatori Medium liberationis ostendere; sive quomodo ex statu moraliter imperfecto liberatus iterum cum propria Salute ad Gloriam Dei esse queat (§. 977. 979. 1059. 1060.): *Fundamentum* est aliquod Opus divinum circa Peccatorem, quod ex ipso hujus Religionis fine aliud esse non potest, quam Liberatio sive Redemtio: Unde etiam S. Script. opus hoc ceu Religionis fundamentum pro-

proponit, 1. Cor. VI. 20. in quo Peccator totus à Deo pendet. *Medium* autem illud, quod homini revelatur, est Jesus Christus, qui factus est unica atque perfectissima Salutis nostræ caussa (§. 1004.): Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter jactum quod est Jesus Christus. 1. Cor. III. 11. Act. IV. 11. 12. 1. Tim. II. 5. Joh. III. 16. XIV. 6. 1. Cor. I. 30. 31.

§. MDCCCLXXVII.

Ex his patet: Veritatem Religionis Revelatæ primariam & maxime fundamentalem hanc esse: Jesus Christus ceu unica atque perfectissima Salutis caussa ab homine Peccatore agnoscendus & recipiendus, Deusque propterea à toto homine, hoc est, Anima & Corpore glorificandus est.

§. MDCCCLXXVIII.

Ad hoc enim Mysterium inculcandum & explicandum tota tendit Revelatio, & omnia Religionis Revelatæ dogmata ad Veritatem hanc cognoscendam vel supponuntur, vel in ea continentur, vel ex ea fluunt & derivantur. Et quæcunque alia in S. Script. dicuntur, vel historiæ, vel typi, vel prophetiæ, vel exempla omnia huc faciunt, ut Doctrina hæc illustretur & declaretur.

§. MDCCCLXXIX.

Unde si fundamentum hoc & Veritas primaria reliquarum omnium & fons & scopus inconcussa manet, etiam Religionis Revelatæ essentia salva manet atque inconcussa, hac vero vel negata vel impugnata simul tota Revelata Religio in complexu suo negatur vel impugnatur.

Quid-

§. MDCCCLXXX.

Quidquid ergo immediate ex hac Veritate fluit, illud ad Articulos fundamentales primi ordinis pertinet, & ad Deum cum propria Salute cognoscendum & colendum requiritur, sive ad Salutem creditu factuque absolute necessarium est.

§. MDCCCLXXXI.

Amplissima autem hæc Veritas sequentia in se continet axiomata α. ut Jesus unica atque perfectissima Salutis caussa atque verum ex statu imperfectionis moralis Liberationis Medium agnoscatur, ante omnia propria peccatoris miseria agnoscenda est, alias Peccator Liberatore non indigeret, unde Spiritus Paracletus etiam homines ante omnia convincit de peccato. Joh. XVI. 8. Id quod etiam Apostoli fecerunt in concionibus suis, & præcipue Paulus ab initio Epistolæ ad Romanos. Ita Johannes 1. Joh. I. 8-10.

§. MDCCCLXXXII.

β. Cum Jesus Christus sit unica Salutis caussa, oportet homo ipse plane impotens sit ad Justitiæ divinæ pro commissis peccatis satisfaciendum & sese ex statu moraliter imperfecto, & propter tristes effectus miserrimo, liberandum: Unde in primaria hac Veritate etiam hæc continetur, quod homo ad satisfaciendum divinæ Justitiæ & ad sui liberationem plane impotens sit. Rom. VII. 24. 25. VIII. 3. Part. pr. III. 27.

Duobus hisce Articulis nititur tota Revelationis Necessitas, cum enim Finis illius unicus sit, homini Medium patefacere, quomodo per Peccatum miser & impotens factus, ut neque propriam promovere perfectionem, neque Deum glorificare amplius possit, iterum è mi-

feria sua emergere & cum propria Salute ad Dei glorificationem vivere possit: Hinc tota hæc Doctrina de Liberationis Medio, ejusque necessitas, ex misero & impotenti hominis statu derivanda est; Unde omnes illi, qui hominis miseriam & impotentiam non agnoscunt, etiam Revelationis tum Necessitatem tum Veritatem inficiantur, uti Naturalistæ, & Sociniani etiam, qui veram Revelationis rationem atque scopum negant. Hoc ergo fulcro concusso omnes Revelatæ Religionis Veritates subruuntur, & nemini Revelationis Necessitas probabitur, vel quisquam de ea convincetur, nisi de Articulis hisce prius convictus sit, hominem nec divinæ Justitiæ pro peccatis commissis satisfacere, nec propriis viribus ex malo infinito emergere, & in statum perfectionis restitui posse.

§. MDCCCLXXXIII.

γ. Ut Jesus sit plena Salutis caussa, etiam requiritur, ut homo non tantum sese abneget, sed omnes insuper Creaturas, penes quas nonnulli cum Salutis suæ detrimento auxilium quærunt: Unde cum principali veritate etiam hæc immediate connectitur, præter Jesum Christum nullum alium dari Liberatorem aut Mediatorem, Act. IV. 11. 12. 1. Tim. II. 5.

§. MDCCCLXXXIV.

δ. Neque etiam Dominus Jesus Christus unica & perfectissima Salutis caussa esset, si propriis meritis, si non ex toto saltem ex parte, homo Salutem acquireret, propterea omne quoque proprium Meritum in Negotio Salutis excluditur. Rom. III. 24. 27.

§. MDCCCLXXXV.

ε. Quia homo liberandus est Peccator, qui abusu Libertatis moraliter imperfectus factus, ut

ad

ad Dei Gloriam amplius actiones suas dirigere nequeat, adeoque nihil in ipso deprehendatur, quod Deum obliget ad illius miserendum: Patet totum Salutis Negotium soli divinæ Gratiæ atque Misericordiæ adscribendum esse.

§. MDCCCLXXXVI.

ε. Donatio atque ordinatio Medii Liberationis necessaria non esset, nisi daretur altera Vita, in qua homo Salutem illam paratam sensu plenissimo consequitur, & ad Dei Creatoris & Salvatoris sui Gloriam vivere potest: Unde etiam proxime ad fundamentum pertinet, post hanc vitam aliam futuram. Heb. XI. 6.

§. MDCCCLXXXVII.

ζ. Medium Liberationis præcipue hanc ob caussam necessarium est, quia Justitia divina est absolute necessaria, ut pœnæ infinitæ, quæ ex peccato effectu naturali secutura fuisset, compensationem æquivalentem necessario poscat (§. 647. 648.), hinc, ut Christus sit Liberator perfectus, necesse fuit, ut Deo loco Peccatoris satisfaciat: E. Doctrina de Satisfactione Christi ejusque necessitate fundamentum Salutis immediate tangit.

§. MDCCCLXXXVIII.

η. Si homo in statu integro mansisset, per glorificationem Dei Creatoris & Benefactoris sui propriam Salutem majori gradu acquisivisset (§. 1872.), propter imperfectionem vero moralem hoc in statu peccati porro præstare non potuit (§. 1882. 1883.); Propterea etiam Christus qua perfectissima Salutis caussa, Justitiam & Vitam nobis acquirere debuit.

§. MDCCCLXXXIX.

ϑ. Ut perfectus Salvator sit, requiritur etiam, ut Salutem non tantum acquirat, sed illam etiam applicet, regenerando, sanctificando & consummando.

§. MDCCCXC.

ι. Jesus Christus ut talis *recipiendus est*, quod fit per veram fidem, unde Doctrina de fide ejusque natura immediate cum fundamento connexa, & in S. Script. sæpissime ut maxime fundamentalis notatur, ut absque vera fide nemo salvus fiat, sed contra quisquis crediderit salvandus sit. Joh. III. 36. Act. XVI. 31. Rom. X. 9. Marc. XVI. 16.

§. MDCCCXCI.

κ. Salvator vero fide recipi nequit, nisi talis agnoscatur: Unde necessitas cognitionis illius Articulus fundamentalis est, & talis etiam à S. Script. describitur. Jes. LIII. 11. Joh. XVII. 3. Rom. X. 14.

§. MDCCCXCII.

λ. Cum Jesus Christus sit unica ac perfectissima Salutis caussa, sequitur totam illam, hoc est, peccatorum remissionem & jus ad Vitam æternam ipsi soli adscribendum esse, justificamur enim gratis, ipsius, scil. Dei Gratia, per redemtionem, quæ in Christo Jesu est. Rom. III. 24.

In hoc enim Articulo omnis veræ Religionis cardo vertitur, ut hoc Articulo salvo & inconcusso manente, etiam Religionis fundamentum intactum maneat.

§. MDCCCXCIII.

μ. Ad tantum opus perficiendum & compensatio-

ſationem infinitæ pœnæ pro tot myriadibus præſtandam, & opus infinitæ potentiæ (cum totum Salutis Negotium ſit miraculum) efficiendum, nemo idoneus fuit, niſi ipſe Deus fortis; Unde nemo vere credere poteſt, Jeſum Chriſtum eſſe Salvatorem perfectiſſimum & pro homine ſatisfeciſſe, niſi qui credit illum eſſe verum & omnipotentem Deum. 1. Joh. V. 20.

§. MDCCCXCIV.

ν. Ut pœnam peccatis meritam ſubiret, debuit pati & mori, unde nec Salvator eſſe potuit, niſi aſſumta humana natura, ergo ad fundamentum etiam pertinet Myſterium illud manifeſte magnum, quod Deus ſit manifeſtatus in Carne. 1. Tim. III. 16.

§. MDCCCXCV.

ξ. Finis Liberationis eſt Glorificatio Dei: glorificatur vero, ſi omnes noſtras actiones ſecundum ipſius Voluntatem inſtituimus, motivis ab Attributis divinis deſumtis, adeoque faciendo nonniſi quod rectum eſt, in quo vera ſanctimonia conſiſtit, cum enim corpus & anima Dei ſint, utroque etiam glorificandus eſt. 1. Cor. VI. 20. Qui Articulus practicus maxime ad fundamentum pertinet.

§. MDCCCXCVI.

ο. Et quoniam per Verbum divinum totum Salutis negotium cum omnibus officiis, quæ Religio Revelata ab homine poſtulat, nobis patefit, & fides excitatur, & omnia Beneficia per Liberatorem in Peccatoris Salutem parata per Sacramenta repræſentantur & confirmantur: Sequitur

Verbum illud ceu divinum recipiendum esse, & Sacramentis, ita uti fides in Christum ut unicam Salutis caussam id postulat, utendum esse.

§. MDCCCXCVII.

Omne hoc, quod cum Veritate fundamentali necessarium nexum habet, & sine quo illa intelligi nequit, fundamentale est: Et quidem Articuli hi primi ordinis sunt.

§. MDCCCXCVIII.

Si ex his nunc alii derivarentur, essent secundarii, sed nolumus hic prolixiores esse, cum ex his satis intelligatur, quomodo aliquid fundamento vel propius vel remotius esse possit, & quomodo Articulorum numerus vel ad paucos vel ad multos restringatur.

§. MDCCCXCIX.

Quo generalius enim Veritas aliqua concipitur, eo pauciores, & quo distinctius, eo plures numero inde nascuntur.

§. MCM.

Adversariorum vero errores plerumque in caussa sunt, cur numerus Articulorum fundamentalium augeatur, distinctius enim Veritas evolvenda illorumque Erroribus opponenda est.

* * * * *
* * * *
* * *

CAP.

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * * * * * * *

CAPUT V.

De Hæresi & cum Hæreticis agendi Modo, nec non Tolerantia erga Schismaticos.

§. MCMI.

Illi, contra quos in Theologia Polemica Veritas Salutaris defendenda est, vocantur vel infideles vel increduli vel hæretici (§. 36. 37.): Unde, ut sciamus, quinam illorum sint Characteres, contra quos disputandum est, etiam de hæresi & hæreticis in systemate Theologiæ Elencticæ agere necesse est. (§. 100.)

§. MCMII.

Si quis propositionem veram pro falsa habet, aut falsam pro vera, is errare dicitur; Unde Error est Assensus propositioni falsæ sine Ratione datus.

§. MCMIII.

Quicunque Propositioni falsæ assensum præbet, & per consequens errat, is affirmanda negat, & neganda affirmat.

§. MDMIV.

Si Propositio Theologica, quæ vel ex Principiis Rationis vel Revelationis vera esse demon-

ſtratur & cum Religionis naturâ conveniens, negatur, committitur Error Theologicus.

§. MCMV.

Gravitas Erroris agnoſcitur ex gravitate Veritatis, quæ per illum vel negatur, vel impugnatur: Unde ſi Veritas, quæ in Religione fundamentalis eſt, negatur & Propoſitioni oppoſitæ aſſenſus præbetur, etiam Error fundamentalis eſt.

§. MCMVI.

Error ergo fundamentalis in Religione eſt Aſſenſus propoſitioni falſæ, Veritati fundamentali oppoſitæ, datus.

§. MCMVII.

Ex qua definitione patet, duplici modo fundamentaliter errari poſſe, non modo ſi aliquis Articulus fundamentalis diſerte negatur, ſed ſi tali propoſitioni aſſenſus præbeatur, quæ illum deſtruit; hoc eſt, fundamento aliquid addendo vel ſuperſtruendo, quod illud inficiatur & deſtruit, propoſitioni fundamento oppoſitæ aſſenſum præbendo.

§. MCMVIII.

Fieri enim poteſt, ut aliquis Veritates fundamentales admittat, ſed contrariis aſſertionibus aut actionibus evertantur.

Hoc in Eccleſia Romana fieri videmus, quando quidem aſſeritur, ſolum Deum adorandum & colendum eſſe, ſed eodem tempore res creatæ, Divi, Angeli, aliaque plura adorantur.

§. MCMIX.

Qui ſcit, quinam ſint Articuli fundamentales; is

is etiam facile deprehendit Errores fundamentales, qui sese produnt α. si quis aperte & verbis disertissimis Articulo alicui ad essentiam Religionis & Salutem scitu necessario contradicit.

§. MCMX.

β. Vel si quidem verba Veritatis fundamentalis retinet, sed illa ita explicat, ut Religionis Naturæ & reliquorum Articulorum Analogiæ, nec non sensui Spiritus Sancti plane contradicat.

Hoc à Socinianis maximopere fit, qui quidem videri volunt se Revelationis Veritatem agnoscere, sed dum omnia ex Principiis Rationis explicant, & verum sensum Revelationis contorquent, & veram Revelatæ Religionis rationem illiusque necessitatem inficiantur.

§. MCMXI.

Si γ. contra §. 1907. Articulo fundamentali ore adserto aliquod dogma additur, quod ipsum fundamentum evertit & manifesta contradictione tollit. (§. 1908.)

§. MCMXII.

δ. Nec non ille etiam fundamentaliter errat, qui consequentias necessarias, quæ immediate ex Articulo fundamentali fluunt & in illo continentur, & propterea pro Articulis fundamentalibus habentur, negat, illisque expresse contradicit. Consequentiæ enim ex Articulis immediate cum fundamento connexis derivatæ, quidem sine Salutis detrimento à multis ignorari, sed non negari possunt. (§. 1830.)

§. MCMXIII.

Error vero fundamentalis esse non potest, si vel aliquid erronei, quod fundamentum non

 ferit,

ferit, per consequentiam propter Rationis imbecillitatem deducitur, aut si falsi quid asseritur in re plane sublimi, cujus adæquata cognitio vires Intellectus humani excedit: Quia talis error Articulo fundamentali oppositus non est (§. 1830.).

§. MCMXIV.

Maxima ergo cautione opus est, ne consequentiæ, quæ probabili admodum specie ex dogmate aliquo deducuntur, alicui invito, ut Errores fundamentales, imputentur.

§. MCMXV.

Cum Doctrina de re aliqua possit esse fundamentalis, licet ejus circumstantiæ & modus non sit fundamentalis (§. 1839.): Propterea, licet dogma ipsum sine Salutis periculo negari nequeat, tamen dogmatis circumstantiæ vel Modus aliquis ipso dogmate retento ignorari vel negari potest: Quapropter etiam ignoratio vel negatio circumstantiæ dogmatis alicujus fundamentalis pro Errore fundamentali habenda non est, nisi ipsum dogma subruatur.

Ita multæ quæstiones inter Christianos agitantur, in quibus non de re ipsa, sed tantum de modo rei certatur, hinc, si non modus rei, sed res ipsa scitu & creditu necessaria sit, ille qui modum negat, propterea non rem ipsam negare & fundamentaliter Errare dicendus est.

§. MCMXVI.

Tota Religio Practica est, (§. 1821.): Et illi Articuli maxime fundamentales sunt, quorum ad praxin maximus usus est (§. 1836.): E. etiam Errores, qui contra praxin committuntur, maximopere fundamentales sunt, quidquid enim pieta-

pietatem & genuinam converſionis noſtræ rationem evertit, viam Salutis uno ictu intercludit.

§. MCMXVII.

Error ergo practicus longe pernicioſiſſimus, eſt; unde Apoſtolus Paulus illis, qui practice errant, Anathema dixit; ſi quis non diligit Dominum Jeſum ſit Anathema, Maranatha. 1. Cor. XVI. 22.

Varii generis hi Errores ſunt, qui contra praxin committuntur, qui ad has tres claſſes præcipue referri poſſunt, aut enim aliquis propter falſum, quem de converſione habet conceptum, ſeſe jam converſum eſſe putat, & naturam cum gratia confundit, inde fit ut falſa imbutus opinione, operationem Salutis cum timore & tremore, intermittat, unde illorum numerus, qui fundamentaliter errant forſan major eſt, quam vulgo creditur. Aut illam vel plane non neceſſariam propter Gratiæ divinæ magnitudinem arbitratur, vel ſaltem converſionem ſuam de die in diem differt, putans ſe in Articulo mortis ad Deum converti ſufficere. Aut tandem ex Articulis quibusdam Theoreticis male intellectis circa praxin falſæ deducuntur conſequentiæ, ita ex Doctrina de certiſſimo Decretorum eventu, & falſo dogmatis de Prædeſtinatione conceptu concludunt, ad Salutem conſequendam perinde eſſe, quocumque modo vivant, cum eventus Decreti nihilominus certiſſimus futurus ſit: Quod Illuſtris LEIBNITIUS *Sophiſma ignavi* appellavit. Alii dum divinæ Gratiæ efficaciam & illius agendi modum vel non intelligunt, vel intelligere nolunt, otioſe exſpectandum eſſe arbitrantur, num Gratia divina operari velit nec ne! Hi & ejusmodi Errores certe periculoſiſſimi ſunt, dum illis via ad Salutem plane intercluditur. Addendum adhuc, quod dum dicimus Errores practicos pernicioſiſſimos eſſe, nos neutiquam tamen ſtatuamus Hæreſin Practicam, niſi in quantum ipſimet Articuli Theoretici ſunt Practici, adeo ut omnis Error, quem dicimus Practicum, ſit *Theoretico-Practicus*.

Qui

§. MCMXVIII.

Qui hoc modo errat, is Religionis fundamentum subruit, non ob nudum Errorem Theoreticum, quem mente concipit, sed quia Error talis Pietatem extinguit, sine qua nulla est salus. Heb. XII. 14.

§. MCMXIX.

Religio Peccatoris tam Religionem Naturalem, quam Revelatam complectitur (§. 1861.), utraque habet suos Articulos fundamentales (§. 1863. 1877.): Inde etiam nascitur Errorum differentia, qui committuntur aut contra Religionis Naturalis vel Principium sive fundamentum, vel principiata, aut contra Revelatæ sive fundamentum sive Articulos inde deductos.

§. MCMXX.

Illi, qui ipsum Religionis Naturalis fundamentum atque existentiam inficiantur, vocantur vel Athei vel Sceptici, dum de re sua non certi sunt, saltem dubitant.

§. MCMXXI.

Dogmata, quæ ex Rationis principiis de Religione cognoscuntur, dicimur *Scire*; ea vero, quæ per Revelationem nobis innotescunt, dicimur *Credere*, unde illorum per Fidem certi reddimur, uti priorum per Scientiam. Propterea illi, qui Religionis Revelatæ principium vel ex tota vel ex parte inficiantur, vocantur vel Infideles vel Increduli, dum fidei nullum plane locum dant vel saltem præcipuum ejus objectum non admittunt. Prioris generis sunt Gentiles, dum Religionem Revelatam omnino ignorant; Vel *Naturalistæ Philosophici*, qui quidem Revelatio-

nem

nem cognoſcunt, ſed non agnoſcunt. Poſterioris generis Judæi, qui partem tantum veræ Revelationis admittunt, ſed id quod Religionis Chriſtianæ fundamentum complectitur pernegant: Ut & *Muhammedani*, qui aliquam Revelationem quidem pro vera habent, ſed in fidei objecto toto cœlo aberrant.

§. MCMXXII.

Articuli Religionis Revelatæ duplicis generis ſunt, fundamentales vel non fundamentales (§. 1807 - - 1815.): Unde pro hac diſtinctione Errantes etiam duplici nomine inſigniuntur; Qui enim contra Articulos fundamentales impingunt & Propoſitiones illis oppoſitas defendunt, nominantur *Hæretici*, qui vero Articulos non fundamentales impugnant ſimpliciter Errantes vel *Schiſmatici* dicuntur.

Vox αἵρεσις unde αἱρετικὸς ſumitur ſenſu vel prophano, vel biblico, vel Eccleſiaſtico: Priori ſenſu præcipue à Philoſophis deſumta eſt, qui diviſi jam olim fuerunt in varias αἱρέσεις ſive ſectas; Senſu Biblico ejus ſignificatus vel eſt indifferens, vel ſumitur in malam partem; priori modo paſſim in Actis Apoſt. adhibetur, ubi etiam de ſecta quavis intelligenda eſt, ut Cap. V. 17. XV. 5. XXIV. 5. 14. XXVI 5. XXVIII. 22. ſed etiam in malam partem accipitur & ſectæ ſtudium denotat ut Gal. V. 20. quod cum Doctrinis pernicioſis conjunctum eſt. 2. Pet. II. 1. Ubi Apoſtolus homines hujusmodi αἱρετικοὺς, qui non ſimpliciter errant, ſed pravis etiam affectibus aguntur, à Deo puniendos eſſe monet. Et Apoſtolus Paulus hominem hæreticum poſt unam vel alteram correptionem devitandum eſſe dicit. Tit. III. 10. Senſu Eccleſiaſtico ſumta denotat, pravum aliquod & humanum dogma, contra veram doctrinæ Apoſtolicæ vel Concilii Oecumenici ſecundum S. Scripturam decidentis ſignificationem, omni convictione poſthabita pertinaciter defenſum, vel

vel Doctrinam fundamentalibus dogmatibus adversam, quæ Ecclesiæ, cui nos adjungimur tuetur.

§. MCMXXIII.

Vario autem modo circa Veritates fundamentales errari potest, vel enim aliquis bona fide errat ex ignorantia, qui tamen capitur amore cognitionis Veritatis & sincera Pietate imbutus meliora scire desiderat, & mansueta convictione facile in veram viam reducitur, dum non pertinaciter sententiæ suæ insistit, sed veritati demonstratæ lubens manus victas præbet.

Ita inter Plebem ignaram plurimi existunt, qui falsis imbuti opinionibus nullo fere negotio veritatem ipsis monstrando ad meliorem mentem redeunt, & præjudicium, quod hactenus foverunt, confitentur; Sed haud raro etiam, inter illos, qui ad eruditionem tendunt, existunt, qui mente sua falsa concipiunt dogmata, sepositis vero præjudiciis meliora edocentur. Accidit etiam sæpissime, ut aliquis ex nimia præcipitantia nulla deliberatione adhibita dogma aliquod erroneum defendat, cujus falsitatem ipsemet attendens facile agnoscit.

§. MCMXXIV.

Vel *secundo* aliquis Errorem fundamentalem ita propugnat, ut, pensitata bene utraque Doctrina & ponderatis utrorumque argumentis, tamen falsis ratiociniis deceptus, se ipsissimam tueri veritatem arbitratur, & officii sui esse censet contra quosvis dogma suum defendere & disseminare.

§. MCMXXV.

Dantur denique, qui pravis affectibus imbuti atque impietatis vi ducti, adeoque ex voluntate plane corrupta, hæreses disseminant.

Hoc fit dum ex. gr. nonnulli *ex ambitione* perniciosa dogmata defendunt, cum vel sententiam, quam ex nimio contradicendi studio amplexi sunt, revocare nolunt, sed pertinaciter defendunt, vel ex invidia alii nocere allaborant, vel hac ratione famam sibi conciliare quærunt; aut *ex Carnis Voluptatibus*, dum Religionem fingunt, quæ illis adblanditur; aut ex Avaritia dum ex tali doctrina quæstum facere possunt, aut alio quovis pravo affectu, qui veritati nocet.

§. MCMXXVI.

Ex his patet, tres fundamentaliter Errantium esse ordines, qui omnes eodem censu haberi non possunt; *Primi* enim, in veritate informandi & convincendi, dum in Erroribus suis non persistunt, hæreticorum nomen non merentur.

§. MCMXXVII.

Secundi & *Tertii* ordinis vero, dum falsas Propositiones suas acriter defendunt & maxima cum pertinacia, omni veritatis demonstratione posthabita, in placitis suis persistunt, Hæretici characterem habent.

Tali enim sensu in Ecclesia nostra hæc vox accipitur, ut non quemvis, qui circa fundamentum impingit, denotet, sed eos solum qui in Errore suo perseverant. Unde BEZA *Opusc. Theol. Part. I. pag. 89. 90.* citante LIMBORCHIO *Theol. Christ. Lib. VII. Cap. XX.* §. 3. Homines hac ratione distinguit. Quidam plane sunt infideles: Alii fidem in Christum profitentur. Horum quidam sunt veri fideles, alii hypocritæ, alii Schismatici, alii Errantes in fide, iique vel infirmi qui doceri se patiuntur; vel Hæretici, qui invicta pertinacia & improbitate, quia sunt αὐτοκατάκριτοι, non modo veritati resistunt, sed etiam Ecclesiæ pacem & concordiam lacerant. Hæcque, inquit, & propria & peculiaris nota, qua à cæteris distinguuntur, quod suæ perfidiæ (quam præfracte tuentur) quasi ludum aperiunt, & diversæ doctrinæ factionem, quantum in

se

se est, vel in Ecclesiam Dei invehunt, vel ab aliis invectam fovent. Et *Professores Leydenses in Synopsi purioris Theologiæ Disp. Thes. 30.* dicunt, quod Hæreticus sit, qui in Articulis gravis momenti & fundamentalibus ita errat, ut omnem correctionem respuat, & in Errore pertinaciter perseveret.

§. MCMXXVIII.

Dum veritates vel immediate fundamentum constituunt, vel aliquanto ab ipso remotiores sunt (§. 1830.): Hinc Errores fundamentales etiam distingui possunt in primarios, qui fundamentum immediate impugnant & evertunt, & secundarios, qui indirecte fundamentum oppugnant: Propterea iterum differentia aliqua inter Hæreticos ponenda, distinguendo inter eos, qui tales Errores fovent, qui fundamentum Religionis directe impugnant & evertunt, & eos quorum Doctrina Veritatem Religionis Peccatoris primariam indirecte subruit.

Addam, verba Viri Venerabilis *JOH. CHRIST. KIRCHMEJERI quæ Dissert.* ad 1. Petr. II. 1. §. XXXII. extant. „Abnegant enim, inquit, Christum Domi„num & Redemtorem, non modo, qui disertis ver„bis nullam vel à Deo ad peccatoris Salutem requiri, „vel à filio Dei præstitam esse, redemtionem do„cent; sed & qui talem concipiunt, quæ nullum „certum effectum habeat, vel saltem absque fructu „salutari esse queat; imo qui talia de hominis sta„tu misero, de Salvatoris Naturis, Persona, Officiis, „mortis ejus fructibus & beneficiis, de consequen„di Salutem mediis, & modo adducendi Hæredes „ejus decent, quæ cum principali dogmate de J. C. „unico & perfectissimo Salvatore non cohærent, „sed illud quocunque modo labefactant, dum quam„cunque aliam Salutis, sive quoad impetrationem, „sive quoad applicationem, caussam fingunt, atque „vel sibi ipsis, propriisque viribus, vel aliis creatu-

„ris

„ris tribuunt. Hi omnes, quo propius vel remotius „fundamentum istud Salutis vellicant, eo magis vel „minus, directe vel indirecte, in totum, vel ex „parte, Redemtorem Dominum negant.

§. MCMXXIX.

Quorum dissensus fundamentalis est, iisdem Sacris uti nequeunt, sed ab Ecclesiastica illorum Communione abstinendum est. Hoc ex ipsa rei natura & ex ipso etiam mandato divino demonstrari potest.

§. MCMXXX.

Finis Communionis Ecclesiasticæ est promotio æternæ animarum Salutis atque Glorificationis divinæ (§. 1475.): Idem etiam Cultus publici scopus est (§. 1556.): Æterna autem Salus quæritur per Medium Liberationis à Deo revelatum; si vero aliquis talia fovet placita; quæ Medium hoc ceu Religionis fundamentum vel directe vel indirecte impugnant & subruunt, ipsam adeoque Religionis Essentiam non admittunt (§. 1801.), amplius ejusdem Religionis Socius agnosci nequit; & dum hac ratione talia profitetur dogmata, quibus æterna animarum Salus obtineri non potest, quæque ad veram Dei glorificationem tendere non possunt, qui tamen & Societatis Ecclesiasticæ & Cultus publici finis est; Hinc nec Communio Ecclesiastica cum illis haberi potest, nec iisdem Sacris cum illis uti licet.

§. MCMXXXI.

Expressa etiam de hac re extant mandata divina, Gal. I. 8. 9. si vel nos ipsi, aut Angelus à Cœlo evangelizet vobis præter id quod vobis

evangelizavimus, anathema esto. 2. Cor. VI. 14. 15. 16. Ne impari jugo copulemini cum infidelibus: Quod enim consortium Justitiæ cum injustitia? Et quæ communio luci cum tenebris? Et quæ concordia Christo cum Belial? Aut quæ pars fideli cum infidelibus? Et quæ consensio templo Dei cum Idolis? Et Rom. XVI. 17. Rogo vos, fratres, ut observetis eos, qui dissidia & scandala, præter doctrinam quam vos didicistis, creant: & declinate ab eis. 1. Tim. VI. 3 - 5. Si quis diversam doctrinam, neque accedit sanis Sermonibus Domini nostri Jesu Christi, & ei quæ secundum pietatem est Doctrinæ, is turget, nihil sciens, secede ab iis qui hujusmodi sunt. Tit. III. 10. Hæreticum hominem post unam atque alteram admonitionem, evita Apoc. XVIII. 4. Et audivi aliam vocem è Cœlo dicentem, exite ex ea, popule mi, ne participes sitis peccatorum ejus, & ex plagis ejus accipiatis.

Consentiunt Patres, ut CYPRIANUS de lapsis: Non est pax, inquit, illa sed bellum, nec Ecclesiæ jungitur, qui ab Evangelio separatur. & *GREG. NAZ. Orat. 8.* Melius est dissidium caussa pietatis ortum, quam viriosa concordia AUGUSTINUS contra Donatistas asserit, *Lib. II. contra Petilianum Cap. 48.* Pacem ex Evangelio prædicamus, cum quo si pacem habueritis, & nobiscum habebitis. Bene etiam Illust. PUFFENDORFFIUS in Jure feciali divino §. 3. de hac re pronunciat: Præstat, dicit, salutiferam Veritatem vel inter pugnas, & contradictiones retinere, quam mendacio altam inter quietem indormire.

§. MCMXXXII.

Supplicia capitalia à Magistratu cum in finem administrantur, ut tranquillitas publica atque communia Societatis humanæ securitas conservetur, & prout scelere aliquo illa vel magis vel minus

nus turbatur, etiam vel gravior vel minus gravis pœna infligenda eſt (§. 1754.): Finis ergo ſuppliciorum eſt communis Societatis humanæ ſecuritas, quæ ſupplicii norma eſſe debet.

Obſervandum hic eſt, ſupplicia, quæ Magiſtratus civili, ſceleratis hominibus pro conceſſa ipſi poteſtate infligit, proprie & ſtricte loquendo non ita conſideranda eſſet ac ſi illis tanquam pœnis Magiſtratui ſatisfaciendum eſſet & ſcelus luendum; Vel quaſi Magiſtratus vice Dei id quod morale eſt in ſcelere commiſſo puniret, ut pœna ſemper à criminis enormitate metienda ſit, adeoque crimina contra præcepta primæ legis divinæ Tabulæ commiſſa majori ſupplicio caſtiganda ſint, ac quæ contra præcepta Secundæ patrantur; Quod fieri deberet, ſi Magiſtratui ad atrocitatem criminis in foro divino attendendum eſſet: ſed potius Princeps pœnas capitales tantum adhibet ceu remedia turbationis communis ſecuritatis in vita civili, propterea regula gravitatis ſupplicii infligendi non eſt atrocitas peccati in foro divino, hæc enim pœna ſoli Deo juſto Judici atque omniſcio competit; ſed publica ſecuritas, prout ſcelere aliquo vel magis vel minus turbatur ac periclitatur; Unde ſæpiſſime fieri videmus, quod Magiſtratus Politicus ſapientiſſime gravius in ea ſcelera animadvertat, quæ contra præcepta ſecundæ Tabulæ, quam quæ contra primam Tabulam committuntur; & in ſecunda Tabula ſæpius gravius illis infligat ſupplicium, qui crimen aliquod committunt, quod in foro divino minus haberi videtur, quam illis qui majus aliquod patrarunt. Ita gravius puniuntur, qui contra octavum, quam qui contra ſeptimum peccant; Ratio enim ſupplicii à majori vel minori ſecuritatis humanæ turbatione atque periculo illi imminente petenda eſt. Proportio ergo inter crimen & pœnam petenda eſt non ab intrinſeca criminis natura & gravitate, ſed ab eo, num crimine aliquo tranquillitas & Reſpublica magis vel minus turbetur?

§. MCMXXXIII.

Cum Hæreſis in hoc conſiſtat, quod falſæ Pro-

positiones contra Articulos Religionis fundamentales pertinaciter defenduntur (§. 1922. 1927.), nihil in illa reperitur, quo Bonum Societatis humanæ atque securitas publica turbatur, præcipue cum Hæretici non tantum Jus Naturæ, sed & ipsam Religionem Naturalem admittunt, qua se obligatos confitentur ad promotionem Boni communis atque perfectionis tum propriæ, tum proximi, sive integræ Societatis humanæ, & motiva actionum ab Attributis divinis desumenda esse, quod Religio Naturalis suadet; Hinc licet talia profiteantur dogmata, quæ cum fundamento Religionis Revelatæ consistere nequeunt, vitium tamen nequaquam ad id genus pertinet, quod Magistratus politicus supplicio castigat atque coërcet (§. 1932.): E. Hæreticus qua talis supplicio affici nequaquam potest.

§. MCMXXXIV.

Recte propterea Protestantes omne Hæreticidium rejiciunt.

Hæc unica demonstratio sufficit ad ostendendum Hæreticidium legitime fieri non posse; Ex illa simul apparet ratio, quare Magistratui vel Principi non competat Hæreticum qua Hæreticum morte plectere. Multis aliis adhuc argumentis hoc adstrui solet, desumtis vel à libertate conscientiæ, quod quilibet de fide sua & modo Deum cum propria Salute glorificandi persuasissimus esse debeat, neque conscientia Tyrannide externa cogi se patiatur, nec Error vi externa coërceri possit, cum sit vitium intellectus, & nemo cogi possit ut aliter credat, quam ratio ipsi credendum dictat, sed sola id persuasione ac Veritas demonstratione fieri potest, qua Hæresi omnes succiduntur nervi & animi hominum de Veritatis evidentia persuasi redduntur. Vi autem Hæresis non expellitur, sed Veritas potius in Erroris suspicionem adducitur.

citur. Attentione digna sunt brevissima Philippi III. Hispaniarum Regis de hac re verba, citata à Reverendiss. *PFAFFIO in Differt de Ecclesia Sanguinem non sitiente pag.* 35. §. 18. ex Diario Litterario Hagiensi ex tabula Paparum Romanorum Gallica extracta, quæ etiam extant *dans les Memoires du Comte de Roussi. Journal Literaire* Tom. V. P. II. p. 288. 289. „Sous „le Regne de Philippe III. deux Cordeliers Espagnols „condamnés au feu pour avoir preché publique„ment la Religion Protestante louoient Dieu en al„lant au supplice de ce qu'il les avoit jugés dignes „de sceller de leur sang la Verité de l'Evangile. Le „Roi qui les ouit, ne put s'empecher de dire: *Voila „des hommes bien malheureux d'être punis pour une „chose, dont ils sont persuadés.* Cela fut raporté au „S. Office, qui s'en trouva fort scandalisé, & qui „par grand menagement voulut bien se contenter „d'une palete de sang, qu'on tireroit au Roi & qui „seroit brulée par la main du Bourreau.„ Vel argumentari possumus à sequelis, quæ oriretur, si Hæreticidium legitimum esse declararetur. Cujuslibet enim Religionis Confessores arbitrantur Religionem, cui nomen dederunt, veram esse, alias vero hæreticas: Unde etiam quælibet jus sibi tribueret alios occidendi, qui aliam Religionem profitentur; Sed quanta in toto Terrarum orbe laniena hoc modo futura esset, si Magistratus quilibet eos ex subditis suis trucidaret, qui non eidem cum illo Religioni addicti sunt? Quot Bella forent, si cujuslibet Religionis Confessores obligatos se crederent ad alios, quos hæreticos esse judicant, exterminandos? Sed porro nullum unquam mandatum nec ipse Christus nec Apostoli dederunt ad Hæreticos supplicio extirpandos, sed potius ipsorum Regulæ contrarium suadent;, Unde in Regno Christi beati prædicantur pacifici & Mansueti, Matth. V. 9. 10. Et ovium ad instar Ministri Jesu Christi se gerere debent. Matth. X, 16. & Apostolus dicit, arma militiæ nostræ, quibus nimirum hostes Regni Jesu Christi debellandi sunt, non esse carnalia, sed spiritualia, & potentia Deo, ad destructionem munitionum. 2. Cor. X, 4. 5. & juxta Apostolum Hæresis ita tollenda est, ut homo servetur. 1. Tim. I. 20.

Ubi Hymenæum & Philetum tradidit Satanæ, ut discant non blasphemare. Neque hæretici occidendi, sed vitandi dicuntur, 1. Tim. VI. 3-5. Tit. III. 10. Neque id factum esse in Ecclesia primitiva, ullum reperitur exemplum ad Priscillianum usque, qui ab Episcopis nonnullis capitalis perfidiæ reus pronuntiatus, quemque à Maximo Tyranno capitis damnari curarunt: de quo supplicio *Venerab. MOSHEMIUS Hist. Christ. Antiq. Sæc. IV Part II. C. V. §. XIV.* Vehementer, inquit, hoc supplicium etiam illis displicuit, qui cæteroquin Priscilliani sententias detestabantur. Sed frequens exempli imitatio hunc sanguinis hæretici horrorem posterorum animis ejecit.

§. MCMXXXV.

Multo acerbius nonnulli scriptores in Reformatos, quam in ipsos Pontificios invehuntur, quod in illorum Ecclesia reperti fuere duo Theologi, qui Hæreticidium in scriptis suis in legitimum defendebant, & quædam existant Exempla illorum, qui Hæreseos accusati mortis supplicio plectebantur.

Pro consuetudine sua satis modeste contra Reformatos sententiam dicit Celeberr. *PHILIPPUS à LIMBORCH. Theol. Christ. Lib. VII. Cap. XX. §. X.* Inter Reformatos, inquit, Calvinus & Beza integris tractatibus, Magistratus officium esse in Hæreticos gladio animadvertere, ostendere conati sunt. Inter sequaces quidam aperte hanc Magistrorum suorum sententiam propugnarunt. Alii videntes doctrinam hanc, ob memoriam Sævitiæ Pontificiæ, admodum esse exosam, non quidem à Calvini & Bezæ doctrina recesserunt, sed nec eam aperte profiteri ac propugnare ausi sunt: Hinc distinctiones excogitatæ, quibus Doctrina illa fœda aliquatenus palliaretur; inter hæreticos simplices & Hæreticos qualificatos, nimirum pertinaciter Blasphemos, & populi seductores, errorum exitiali in legitime convictos; tum & inter pœnas corporales, relegationem, incarcerationem &c. & mortis supplicium. Quæ omnia eo tendunt, ut Sententiæ

illius fœditas aliquatenus tegatur; & interim ubi commodum ipſius viſum eſt, poſſint vel ſtatim vel per gradus quosdam pœnarum corporalium tandem ad ipſum Hæreticidium devenire. Sic *Profeſſores Leyd. in Synopſi purioris Theologiæ Diſp. L. Theſ. 56. Malumus*, inquiunt, *in illorum Theologorum ſententiam ire, qui, ubi alia datur ratio Hæreticos ex æquo & bono coërcencendi plerosque eorum ab Eccleſia condemnatos, à Magiſtratu arbitrarie aut deponendos, aut relegandos, aut alio modo conſtringendos potius eſſe aſſerunt, quam mortis ſupplicio plectendos.* Quæ verba celebris hic Remonſtrantium Theologus in ſequentibus in rem ſuam exponit. Ideo hæc adduximus, ut appareat, quid quibusdam ex noſtris in hac re objiciatur, qui quomodo rem ſuam egerint, ut inquiramus, brevitas inſtitui noſtri non permittit; ſufficit nobis oſtendiſſe, quid ex principiis noſtris in hac re ſequatur, parum ſolliciti quid hic vel ille particulariter ſenſerit. Quod in ſpecie quæſtionem illam de Blaſphemis ſupplicio ultimo ſive morte plectendis attinet, Quæſtio hæc eſt: An ſi homo infrunitus de Deo & Myſteriis divinis Religionis, quam Princeps vel Magiſtratus profitetur, linguæ ſuæ frenum ita laxet, ut varia petulantia, & ſecundum Principia hujus Religionis blaſphema in Myſteria illius eructet, nec ceſſare velit una & altera vice monitus, eo quod credat illa Myſteria nullius momenti eſſe, tamen a Principe, qui ille Myſteria credit, morte ſit plectendus? Et cum talis homo non tantum Societatis ſpiritualis membra dubia faciat, ſed & Civitatem neceſſario turbet, nec detur quies, usque dum è medio ſublatus ſit, Principi in illum animadvertendum ſit? Tota autem hæc Controverſia ex noſtris Principiis, quæ in antecedentibus ſtabilivimus, componi poteſt; Res enim huc redit, an non modo tranquillitas Civitas Dei, ſed & eo ipſo Societas politica turbetur, quo in caſu Magiſtratui incumbit, vi coërcere ejusmodi hominem dum Blaſphemia in crimen degenerat, qua vero ratione Blaſphemus cohibendus ſit, circumſtantiæ & Principis prudentia definire poſſunt, prout magis vel minus civitas turbatur & homo talis Magiſtratui immorigerum ſeſe exhibet, & Reipublicæ turbator exiſtit.

§. MCMXXXVI.

Magistratui jus competit, ad conservandam tranquillitatem Publicam & Societatis humanæ securitatem, vi coërcendi eos, qui Societatem turbant & necessitate id postulante etiam morte plectendi (§. 1932.); Si ergo inter Hæreticos tales existerent, qui seditiosa foverent dogmata, juxta quæ Jura Magistratus, Reipublicæ humanæ integritas atque securitas sarta tectaque manere non possunt, ut quod Magistratui non sit obediendum, nec justa illi solvenda, nec homagium præstandum, aliaque hujuscemodi plura, tunc omnino ex demonstratis ad Reipublicæ conservationem Jus ipsi competit, tales homines ut Rebelles vi coërcendi.

§. MCMXXXVII.

Ex hisce patet, distinguendum esse inter Crimina & Errores; inter ea dogmata, quæ Regimen politicum evertunt, & quæ cum scopo Societatis spiritualis consistere nequeunt, inter coactionem ad sententiam, aliquam, quæ ad Religionem pertinet, tanquam veram amplectendam, & coactionem ad abstinendum ab omnibus iis, quæ pacem & tranquillitatem civilem turbare possunt.

§. MCMXXXVIII.

Patet etiam, pœnam delicto debere esse æqualem, dum ille, qui contra finem Societatis spiritualis sive Ecclesiæ peccat, & talia fovet dogmata, quæ fundamentum hujus Societatis subruunt, ut inutile illius membrum, tantum à communione Ecclesiæ Dei arcendus sit (§. 1930.); Ille vero, qui hujusmodi defendit principia, quæ fundamenta Societatis civilis quassant & tranquillitati

ejus

ejus noxia & periculosa sunt, etiam ex communione hujus Societatis ejiciatur, vel saltem vi externa arceatur, ut dogmatibus suis communi Reipublicæ bono amplius nocere non possit. (§. 1932. 1936.)

Hoc modo si ratio cum Hæreticis agendi explicatur, nihil asseritur, nisi quod ex ipsius Societatis tum Civilis tum Ecclesiasticæ principiis ac scopo fluit & cum utriusque fundamento optime convenit, & in sacra Scriptura fundatum est.

§. MCMXXXIX.

Eos ergo ex Hæreticis Magistratui Politico punire licet, & si malum aliter cohiberi non possit, ex Civili Societate ejicere, qui sub prætextu Religionis contra Leges politicas delinquunt, & turbulentos sese exhibent.

§. MCMXL.

Magistratui incumbit cura illorum, quæ ad externam Ecclesiæ εὐταξίαν pertinent (§. 1760.); Si ergo Hæretici existunt, qui ordinem in Ecclesia turbant, Magistratui etiam licet ad ordinis illius conservationem Hæreticos cohibere, ne motus atque turbas in Ecclesia excitent, illisque intercidere, ne dogmata sua disseminent, quæ periculosa esse ex S. Scriptura demonstratum est.

§. MCMXLI.

Cum vero Magistratui resistendum non sit, Rom. XIII. 2. talis qui interdicto Magistratus posthabito in disseminatione errorum suorum pergit, Potestati Magistratus resistit, adeoque qua inobediens pœnam incurrit & ut obediat vi externa coërceri potest.

§. MCMXLII.

Ex quibus patet, quousque Poteſtas Magiſtratus in Hæreticorum cohibitione ſeſe extendat, nempe ille neminem cogit ad Sententiam aut Doctrinam aliquam, quam falſam credit, amplectendam, aut ad Communionem cum Eccleſia, quam à veritate ſalutari recedentem eſſe perſuaſus eſt, neque in cujusquam conſcientiam dominatur, ſed in id invigilat, ne Eccleſiæ ordo turbetur, & inobedientes punit.

§. MCMXLIII.

Quoniam dantur etiam Articuli non-fundamentales, qui ad Religionis eſſentiam & conſtitutionem non pertinent, ſed illis vel ignotis vel ſublatis Religio ejusque profeſſio ſarta tectaque manet (§. 1805. 1810.): Sequitur eos, qui in non-fundamentalibus diſſentiunt, propterea ceu diverſæ Religioni addictos conſiderandos non eſſe; dum ea, quæ ad Religionis eſſentiam pertinent, retinent.

§. MCMXLIV.

Cum illi, qui in non-fundamentalibus diſſentiunt, Religionis eſſentiam, adeoque veræ fidei profeſſionem retineant (§. præc.); veræ autem fidei profeſſio ſit veræ Eccleſiæ nota (§. 1525.): Sequitur, ſi invifibili Eccleſia aliqua Errores demonſtrari poſſunt, modo ſint ejusmodi, qui neque fidei fundamentum evertunt, neque piorum Salutem intervertunt, propterea non ſequi, quod illa ſtatim deſinat eſſe vera Chriſti Eccleſia.

§. MCMXLV.

Et cum nulla in hac terra exiſtat Eccleſia, quæ in hac vita in omnibus infallibilem ſe prædicare jure

jure possit, cum hoc sortem humanam excedat, & Pauli doctrinæ non consentiat (§. 1811.): Sequitur, maxima hic opus esse prudentia, ne forsan propter hoc, in quo nosmet ipsi erramus, alteram Ecclesiam ut erroneam damnemus.

§. MCMXLVI.

Experientia constat, magnam inter homines ingeniorum dari diversitatem, ut alter hoc, alter aliud melius capere possit: Variam institutionem, ut eadem Veritas alteri hoc, alteri alio modo proponatur, diversis enim sub respectibus eadem Veritas considerari potest, ut uno respectu aliquid de ea negari, altero respectu idem de ea affirmari queat; Diversas etiam esse animi dotes, ut non omnes totum Veritatis alicujus complexum ex æquo cognoscant, sed unus hanc, alter aliam Veritatis partem solum comprehendat; notum porro est, dari doctrinas tam sublimes, ut omnibus illas penitus penetrare non liceat, & Veritates, quarum ambitus atque complexus tantus sit, ut vix à quoquam mortalium totum illarum systema in omni suo nexu, omnibus suis partibus, relationibus &c. cognosci queat; Hinc fit, ut in hujusmodi amplissimis Veritatibus, unus hanc, alter vero illam partem solum consideret, & varii illam sub variis respectibus considerent. Ex hisce nunc concludere mihi liceat, consensum universalem in omnibus plane veritatibus in hoc vitæ ævo impossibilem plane esse.

Nemini ignotum esse potest, in communi hominum conversatione sæpissime accidere, ut duo de re aliqua disputent, alter hoc, alter aliud defendat, licet in reipsa minime dissentiant, quod subinde tertius illos audiens facile animadvertit, illisque nodum solvere

illo-

illorumque sententias combinare scit, dum utraque sed diverso modo atque respectu vera sit. Ex Theologia exemplum nunc proferre haud inutile erit: Quis nescit, quam sublimis sit Doctrina de Decretis divinis? Et quem latet, quantus totius Doctrinæ hujus sit ambitus? Cum omnia in se comprehendat, quæ ad omnium operum divinorum tum intentionem, tum executionem pertinent, finem hujus Universi tum universalem, tum omnes particulares, omniaque media huc tendentia, omnem in rebus modum, omnem ordinem atque concentum, omnem omnium rerum nexum, mutuam ad seinvicem relationem tum ad partes singulas tum ad totum Universum, omnium rerum non tantum τὸ ὅτι sed & τὸ διότι, & quæ alia: Unde nemo, opinor, est, qui sibi spondere audeat, se integram Decretorum divinorum doctrinam accurate & adæquate intelligere, omnium adeoque rerum in regimine totius Universi, rationem, modum, respectum se cognitum habere; sed quivis potius confitebitur, propter Doctrinæ hujus amplitudinem, illam totam ab homine comprehendi non posse, sed fieri, ut unus hanc illius partem, alter aliam capiat, & apparentes inde oriri posse dissensus, dum unus hoc respectu aliquid verum esse asserit, quod alter alio respectu consideratum falsum pronuntiat; unde nil nisi Logomachiæ oriuntur, quæ citius componi non possunt, quam uterque dissentiens veritatem sub eadem schesi considerat.

§. MCMXLVII.

Apparet ex dictis, bene se habere, quæ scripsit *JACOBUS USSERIUS Archi-Episcopus Armachanus, de Ecclesiarum Christianarum statu & successione per occidentem Cap. I.* §. 15. In omnibus omnium locorum ac temporum visibilibus Ecclesiis frustra quæri omnium doctrinarum quasi concentum consensumque; qui nonnisi in præcipuis & quæ maximi sunt momenti Religionis capitibus præstari possit. Et quotiescunque de unius aut alterius Ecclesiæ cum tertia aliqua in Religionis negotio

gotio

gotio seu consensione seu dissensione movetur quæstio, delectum esse quendam habendum, neque tam numerandas esse Doctrinas, in quibus vel consentiunt, vel dissentiunt, quam appendendas, momentoque suo ponderandas.

§. MCMXLVIII.

Communio Ecclesiastica cum illis habetur, qui sunt Membra Civitatis Dei (1475. 1556.); Num vero aliquis tale sit, cognoscitur ex ejusdem Religionis sive fidei professione & Cultu divino (§. 1525.), in qua re Religionis fundamentum atque essentia consistit (§. 1863. 1877.); Eæ autem Veritates, quæ Religionis essentiam constituunt, vocantur Articuli fundamentales (§. 1801.): E. cum iis, qui eosdem habent Articulos Religionis fundamentales Communio Ecclesiastica colenda est. Cum iis vero, qui Articulos fundamentales eosdem non admittunt, Communio illa sancta haberi nequit; nec iisdem cum illis Sacris uti licet (§. 1930. 1931.): Ut ergo demonstretur, an cum Ecclesia aliqua Communio Ecclesiastica coli possit vel non possit, consensus vel dissensus in Articulis fundamentalibus demonstrandus est.

§. MCMXLIX.

Mutua Tolerantia Christiana vocatur, quando cum iis, qui fidei fundamentum retinent sed in Articulis quibusdam non maximi momenti, qui nec fundamentum Religionis subruunt, nec æternam animarum Salutem, vel Dei glorificationem intervertunt, dissentiunt, pax fraterna atque communio colitur, & ad illam testandam idem sacræ communionis Symbolum scilicet S. Cœna usurpatur.

Con-

§. MCML.

Consensus in omnibus Articulis plane impossibilis est (§. 1946.), propterea in communione Ecclesiastica ad Articulos minoris momenti & non-fundamentales respici nequit alias in Ecclesia nulla pax, nulla concordia, stare posset: & ad colendam communionem illam sanctam consensus in Articulis fundamentalibus sufficit (§. 1948.); In communione autem illa consistit Christiana Tolerantia (§. præced.): E. inter eos, qui in fundamentalibus consentiunt, in non-fundamentalibus vero dissentiunt, mutua Tolerantia exercenda est.

§. MCMLI.

Hæc etiam in S. Script. sæpius inculcatur & Christi Apostolorumque exemplis confirmatur. Prius fit, quoties ab Apostolis pacis studium commendatur, & Ecclesiæ, ut à rixis dissidiis atque schismatibus sibi caveant, monentur. Nemo vero id sæpius fecit quam ipse Apostolus Paulus, qui antea zelo maximo contra dissentientes incensus erat.

§. MCMLII.

Id facit Epist. ad Rom. XIV. ubi agit de dissidiis inter primos Christianos ortis propter observationem legis cærimonialis; monet autem statim ab initio Capitis fide infirmum, hoc est, qui non recte de his rebus sentit, à reliquis Ecclesiæ membris *assumendum esse*, & quidem non in disceptationibus disputationum, *neque illum spernendum* aut *damnandum* esse, *cum Deus illum assumserit.* Quamprimum ergo credimus, Deus Ecclesiam aliquam *assumsisse*, sive membra illius

Deo

Deo non exosa, sed Filios esse, neque illos secundum præcepta Religionis suæ Deum colentes damnatum iri, à nobis non contemnendi, sed assumendi & Communio Ecclesiastica cum illis fovenda est. Si fortes tolerare nolunt infirmos, minus adhuc infirmi fortes tolerabunt.

§. MCMLIII.

Et versu 19. Quæ pacis sunt sectanda esse dicit, & quæ ædificationis sunt ad invicem. Optime noverat Apostolus, quod dissidia & intolerantia diversitatem opinionum non tollant, sed quod viceversa pace & toleranti Errantes optime ad veritatem adduci queant; dum hac ratione institutioni locus sit. Nam si infirmi & leviter errantes à communione nostra arcentur, rationibus nostris difficulter aurem præbebunt, sed ipsis suspecta erunt omnia; Si vero cum Charitate ipsos tractemus, neque fraternitatis signa ipsis recusemus, eo faciliores erunt & ad dicta nostra animum advertent, nec tot odia, rixæ, schismata existerent.

§. MCMLIV.

Si duæ Ecclesiæ, quarum dissensus maximi momenti non est, ita pacem colerent, ita inter se coalescerent, Communionem Ecclesiasticam inter se foverent, se invicem fratres agnoscerent, una alterius infirmitates toleraret, iisdem Charitatis ac unionis symbolis uterentur, si rixæ, si odia cessarent, si unaquæque se in omnibus infallibilem non esse agnosceret, dubitandum non est, optimum hoc medium futurum, quo sententiarum divortia componerentur, & absque litigandi prurigine unus alterum erudiret, & dissen-

dissensus pedetentim evanesceret, si non omnis, saltem maximus.

§. MCMLV.

Fortissimis hæc Apostolus argumentis suffulcit, quod ii, pro quibus Christus mortuus est, non sint perdendi, versu 15. neque Dei opus destruendum vers. 20. sed potius nos obligatos esse invicem suscipere, sicut & Christus suscepit nos, Rom. XV. 7.

§. MCMLVI.

Et quanta tolerantia ipse Apostolus, qui tamen dono infallibilitatis gaudebat, omnes suscepit, 1. Cor. IX. 20-23. postquam in præcedentibus egerat de manducatione idolothytorum, & admonuerat, illos ex Christianis, qui minus recte sentirent, tolerandos & illorum infirmitati sese accommodandum esse, tandem addit, cum liber sim ab omnibus, omnibus meipsum servum feci, & factus sum Judæis ut Judæus, ut Judæos lucrifaciam; iis qui sub lege sunt, quasi essem sub lege, ut eos qui sunt sub lege lucrifaciam; Exlegibus ut exlex, ut lucrifaciam exleges: Factus sum infirmis ut infirmus, ut infirmos lucrifaciam: Omnibus factus sum omnia, ut omnino aliquos servem, hoc autem facio propter Evangelium, ut particeps ejus efficiar.

§. MCMLVII.

Apostolus pro Autoritate atque infallibilitate sua dissidia hæc solo imperio potuisset componere, sed maluit, sapientissimas ob caussas, utrique parti tolerantiam commendare, ut hoc modo discerent, quid unus fidelium alteri debeat, quanta patientia & charitate se invicem suscipere debeant,

beant, & ut ſpontaneo animo id facerent. Quare nos non etiam Apoſtoli exemplum ſequeremur & diſſentientes in iis, quæ Salutis fundamentum non evertunt, pacifico animo toleraremus.

§. MCMLVIII.

Et poſtquam in Epiſtola ad Galatas docuerat, verum Chriſtianiſmum non conſiſtère in circumciſione ſive in obſervatione Legis cærimonialis aut in præputio, hoc eſt, in omiſſione ejus, ſed in nova Creatura & mutua Charitate, ſæpius commendat cap. V. & VI. ut in hoc diſſenſu ſe invicem ament & tolerent, per charitatem alii aliis ſerviant, alii alios non mordeant, ne ab invicem conſumantur, ut omnes inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, diſſenſiones, ſectæ abſint; ut alii aliorum onera portent, tandem concludit: Super eos, qui ſecundum Regulam hanc incedant, & eſſentiam veri Chriſtianiſmi retineant, pacem & miſericordiam futuram.

§. MCMLIX.

Nec putet quisquam, hic ubi Apoſtolus Tolerantiam toties commemorat, agi de re parvi momenti, nam controverſia gravem materiam reſpicit, differentiam nempe Legis & Evangelii, quæ à fundamento admodum remota non eſt, & ad ipſam praxin reſpicit.

§. MCMLX.

Ad Philip. III. 15. 16. inquit, quicunque perfecti ſumus, hoc ſentiamus, & ſi quid aliter ſapitis, & hoc vobis Deus revelabit. Veruntamen ad quod pervenimus, ut idem ſapiamus, & in eadem permaneamus regula. Vult ergo Apoſtolus,

ſtolus, Chriſtianos concordes eſſe debere, donec Deus in iis, in quibus diſſentiunt, majorem cognitionem largiatur.

§. MCMLXI.

Eo etiam tendunt toties repetitæ admonitiones, ut unitatem ſervent Chriſtiani, cum ſit unus Dominus, una Fides, unum Baptiſma, ut Veritatem in Charitate doceant &c. Eph. IV.

§. MCMLXII.

Sed quanta tolerantia Chriſtus erga diſcipulos ſuos uſus eſt, quanta patientia & bonitate illorum Errores tulit: quot non præjudicia fovebant de natura Regni Chriſti, de morte ejus non neceſſaria, aliisque multis; ſed blande ipſos inſtituebat, patienter eorum inſcitiam tulit, donec majori luce cœlitus illuſtrati fuere.

§. MCMLXIII.

Ex his omnibus nunc, quæ de Articulis fundamentalibus & non fundamentalibus, de Hæreſi, de Schiſmate & Tolerantia diximus, ita concludimus; ut Communionem Eccleſiaſticam cum Eccleſia aliqua colendam recuſemus, opus eſt, ut demonſtremus, aut omnes Articulos Theologicos eſſe abſolute ad Salutem ſcitu neceſſarios, & diſcrimen inter neceſſarios & non neceſſarios nullum eſſe, & ob diſſenſum quemvis pacem abrumpendam & anathema dicendum; aut demonſtrandum, Eccleſiam aliquam fundamentaliter errare: prius demonſtrari nequit, contrarium enim tum ex rei natura, tum ex S. Script. probavimus, ergo poſterius fieri debet; ſi vero nec hoc præſtari poteſt, pax ſpiritualis cum illis, qui neceſ-

ſaria

ſaria ac Salutis fundamenta retinent, colenda eſt.

Plura adhuc ad Tolerantiæ neceſſitatem adſtruendam addi poſſent Argumenta, qualia ſunt, quod illi, qui cum errantibus in non-fundamentalibus communionem ſanctam colere nolunt, infallibiles ſe credant oportet, alias, ſi hoc non de ſe præjudicium haberent, etiam in rebus parvi momenti aliis quid credi debeat, præſcribere nollent, ſed etiam ſe errori obnoxios eſſe poſſe confiterentur. Quod 2. Cognitio Eccleſiæ tanta eſſe deberet, ut nullum illa incrementum amplius capere poſſet, ut non ex parte tantum, ut Apoſtolus loquitur, ſed ex toto. cognoſcamus; ſi Eccleſia aliqua eſſet, quæ intoleranda ſuperbia tantum cognitionis gradum ſibi tribuere poſſet, nihilominus alios infirmos tolerare deberet, ut etiam ad eum cognitionis gradum progredi poſſent. Tertio denique perpetua illa diſſidia in maximum Eccleſiæ veræ detrimentum vertuntur; Quis neſcit illos, qui Scepticiſmum Theologicum profitentur, continuis rixis ac diſcrepantiis anſam ſumere Chriſtianiſmo illudendi & diſſenſum hunc in rem ſuam convertendi: Imo dum Eccleſia in propria ſævit inteſtina & membra ejus ſe invicem lacerant, communem cauſſam contra alios deſerit & inimicis arma miniſtrat. Vide cæterum quæ habent Viri Celeberrimi, qui de pace Eccleſiaſtica ac tolerantia Chriſtiana ſcripſere, ut Reverendiſſ. PFAFFIUS in Variis Scriptis ſuis, SAM. WERENFELSIUS in Conſiderationibus generalibus de ratione uniendi Eccleſias Proteſtantes. JOH. ALPHONSUS TURRETT. *in Diſſert. de Art. Fund. cap. VII.* Celeber. SALCHLINUS Prof. Theologiæ Laus. in Diſſert. de tolerantia, Gallico idiomate ſcriptis. Nec non multa egregia jam de hac re monuit PHILIP. à LIMBORCH. *in Theol. Chriſt. Lib. VII. cap. XXII* quæ tamen cum grano ſalis accipienda, cum fides, quam profitetur, poſtulat, ut Tolerantiæ mites juſto nimis extendantur.

§. MCMLXIV.

Qua ratione Eccleſiæ propter Articulos non

fundamentales à se invicem diffidentes & communionem Ecclesiasticam non colentes iterum uniri possint, & quænam convenientissima via sit ad maximum hoc opus perficiendum, Viri pientissimi & de pace Ecclesiæ optime meriti Consiliis suis passim & prolixe ostenderunt, ex illorum Scriptis hic in compendio exhibebimus, quæ ipsi non una vice inculcarunt urseruntque.

§. MCMLXV.

I. Non id agendum, ut alterutra pars sententiam suam subito mutet, quod postulari nequit, nisi una pars in omnibus infallibilem se credat (§. 1945.), imo id plane impossibile est propter caussas suo loco adductas (§. 1946.): Sed in id allaborandum, ut utraque Ecclesia convincantur res controversas tanti momenti non esse, ut fundamentum Religionis & per consequens etiam Salutis subruant (§. 1948.), & unam alterius infirmitatem ferre obligatam esse.

§. MCMLXVI.

II. Omnis hæretificina procul ab utraque parte abesse debet, per quam intelligimus, illud crimen, quo calumniam perniciosi cujusdam Erroris innocenti, vel in re, quæ fundamentum Religionis haud tangit, erranti adspergimus atque suspectam illius personam aut integram Ecclesiam aliis reddimus, bonaque, quæ per ipsum aguntur, sufflaminamus.

Est definitio, quam debeo Reverendiss. PFAFFIO *in Tractatu de Origin Juris Eccles. pag. 216.*

§. MCMLXVII.

III. Huc pertinet, quod utriusque partis sententia

tentia, quam expresse profitetur & concedit, non sit confundenda cum consectariis, quæ illa non pars illa abhorret; licet recte ex illius sententia deduci videantur, nisi adeo claræ sint, ut principio posito etiam illæ ponantur & ceu axiomata ex illa deduci possint.

§. MCMLXVIII.

IV. Præcipue vero schismatum caussæ, Odium Theologicum & inimicitiæ extirpandæ sunt, & mutuo declarandum, quod una pars alteram, dissensu non obstante, pro hæredibus vitæ æternæ agnoscat, nec non pro fratribus in Christo Jesu.

§. MCMLXIX.

V. Oblivioni tradenda omnia dura verba, quæ privati utriusque Ecclesiæ contra alteram partem imprudenter, ex affectibus & odio Theologico magis, quam Veritatis amore, effutiverunt, quæ ex Christiano amore condonanda sunt.

§. MCMLXX.

VI. Neque etiam attendendum ad dura quædam placita & scripta, opinionesque parum commodas, quas Theologi quidam & personæ privatæ foverunt, neque illæ toti Ecclesiæ imputandæ sunt: sed id quod Acta publica & Libri Symbolici docent, eaque secundum illius Ecclesiæ interpretationem intelligenda, quæ Confessioni illi nomen dedit.

§. MCMLXXI.

VII. Utriusque partis animis semper obversari debet, qua in re vera Christianismi Essentia consistat, non in cognitione & accurata determinatione omnis modi Veritatum sublimium, quem

intel-

intellectus finitus nequaquam assequi potest, non in rebus obscuris aut incertis, non in argutiis quibusdam philosophicis, sed in Veritatibus simplicissimis, quod tota & perfectissima Salus per fidem veram & vivam in Jesu Christo sit quærenda, & quod Deus anima & corpore ex toto corde, ex tota anima ex toto animo & omnibus viribus amandus, & cum propria abnegatione glorificandus, & proximus ut alter ego diligendus sit. In quibus Præceptis consistit tota lex & omnes Prophetæ.

§. MCMLXXII.

VIII. Omnis Controversiæ & Doctrinæ momentum ex Sacræ Religionis nostræ principio & unica fidei nostræ Norma S. Scriptura secundum sapientiæ regulas ponderandum, neque autoritati humanæ quidquam dandum est, multo minus controversiæ pondus ultra modum exaggerandum est, ipsa quoque Scripturæ verba usurpanda sunt.

§. MCMLXXIII.

IV. Sedulo considerandum infallibiles nos non esse, sed in hac terra ex parte tantum cognoscere, & errori obnoxios esse, & facile propterea, ut in quibusdam fallamur, fieri posse.

§. MCMLXXIV.

X. In Academiis Controversiæ maxima cum mansuetudine & moderatione tractandæ sunt, ut ii qui sacris sese dederunt studiis mature discant, qua cum differentia atque charitas demonstratione sepositis præjudiciis affectibusque cum adversariis agendum sit, neque minus privatim quam in Scriptis Controversias illas ad Religionis essentiam & fundamentum non pertinere, quacunque occasione demonstrandum est.

§. MCMLXXV.

§. MCMLXXV.

XI. Et ne quis ab alterius Eccleſiæ concionibus audiendis abhorreat, Controverſiæ illæ ibi tractandæ non ſunt, dum neque ad ſanctitatis ſtudium quidquam faciunt, & maximæ Auditorum partis captum ſuperant, & ſi ejusmodi textus tractandus ſit, omnis offenſio vitanda & ita inſtituenda S. Oratio, ut ad omnium præſentium, illorum etiam qui alteri Eccleſiæ nomen dederunt ædificationem & præjudicii remotionem inflectatur, neque quidquam incongruis expreſſionibus ex affectu manantibus proferendum eſt.

§. MCMLXXVI.

XII. Exemplum Chriſti & Apoſtolorum ſuorum ſequamur, qui charitatem atque tolerantiam ſemper & ubique commendarunt, neque alias Eccleſias, de quibus conſtat, quod in parvi momenti rebus à nobis diſſentiant, propter diſcrepantiam illam damnemus, ſed potius nos ubique pacificos exhibeamus, quod ſi omnes faciant, etiam facilior ad concordiam via erit.

§. MCMLXXVII.

XIII. Omnes tricæ ſcholaſticæ & quæſtiones infrugiferæ evitandæ, & potius verum ſanctitatis ſtudium & viva in Chriſtum fides Religionis Chriſtianæ Centrum, nec minus A. & Ω. ſemper & ubique inculcandum eſt.

§. MCMLXXVIII.

XIV. Hoc modo charitate redintegrata & via ad pacem ſtrata, ab utraque Eccleſia concedendum eſt, ut non obſtante diſſenſu in non-fundamentalibus utriusque Eccleſiæ membra unius ejus-

ejusdemque S. Cœnæ usurpatione, communionem, fraternitatem, quavis data occasione testari audeant, & ita simul solennem mortis Domini commemorationem celebrent, & communis charitatis tessera simul fruantur, quod si fieret, mutua charitas recoalesceret, omnesque dissidii cogitationes paulatim evanescerent.

§. MCMLXXIX.

XV. Id vero à Principibus, â Theologis, à singulis Ecclesiæ membris faciendum est.

Hanc viam, quam hic maxima cum brevitate ostendi, multo convenientiorem esse puto, quam si Unio illa Doctrinarum confusione quæratur, aut si generales quædam confessiones proponantur, verbis ambiguis conceptæ, quæ pars utraque ad sensum suum applicare & illis dogmata sua involvere potest; sed hoc liti potius ansam dat, quando de vero verborum sensu agitur.

§. MCMLXXX.

Plura his non addimus quam verba Apostoli Rom. XV. 5-7. At Deus patientiæ & solatii det nobis id ipsum sapere in nos invicem, secundum Christum Jesum: Ut unanimiter uno ore glorificemus Deum, & Patrem Domini nostri Jesu Christi: Ideo suscipiamus alii alios, sicut & Christus suscepit nos in honorem Dei.

Αὐτῷ ΔΟΞΑ.

